

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE TEORİSİ BİLİM DALI

OBEZİTEYİ ÖNLEMEDE OBEZİTE VERGİLERİNİN
POTANSİYEL ROLÜ: İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

HATİCE YAYLA

BURSA 2020

T.C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE TEORİSİ BİLİM DALI**

**OBEZİTEYİ ÖNLEMEDE OBEZİTE VERGİLERİNİN
POTANSİYEL ROLÜ: İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

HATİCE YAYLA

Danışman:

Dr. Öğretim Üyesi Zuhal AKBELEN

BURSA 2020

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Maliye Anabilim Dalı, Maliye Teorisi Bilim Dalı'nda 701612009 numaralı **Hativce Yayla**'nın hazırladığı “**Obeziteyi Önlemede Obezite Vergilerinin Potansiyel Rolü: İstanbul İli Örneği**” konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 02/03/2020 günü 13.00 – 14.00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **başarılı** olduğuna **oybirliği** ile karar verilmiştir.

Üye
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi Zuhal Akbelen
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Tolga Demirbaş
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Erdal Eroğlu
Çanakkale 18 Mart Üniversitesi

..02../03../2020

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 02/03/2020

Tez Başlığı / Konusu: **Obeziteyi Önlemede Obezite Vergilerinin Potansiyel Rolü: İSTANBUL İli Örneği**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 132 sayfalık kısmına ilişkin, 02/03/2020 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından (*Turnitin*)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % **9** 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı: Hatice YAYLA
Öğrenci No: 701612009
Anabilim Dalı: MALİYE
Programı: Yüksek Lisans
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Tarih ve İmza

06.03.2020

Danışman

(Adı, Soyad, Tarih)

Dr. Öğretim Üyesi Zuhale AKBELEN

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Obeziteyi Önlemede Obezite Vergilerinin Potansiyel Rolü: İstanbul İli Örneği” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının, kaynakların usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

06.08.2020

Adı-Soyadı: Hatice Yayla

Öğrenci No: 701612009

Anabilim Dalı: Maliye

Programı: Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Hatice YAYLA
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Maliye
Bilim Dalı : Maliye Teorisi
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xvi+ 223
Mezuniyet Tarihi :/....../2020
Tez Danışmanı : Dr. Öğretim Üyesi Zuhâl AKBELLEN

OBEZİTEYİ ÖNLEMEDE OBEZİTE VERGİLERİNİN POTANSİYEL ROLÜ: İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ

Bu çalışma Türkiye’ de İstanbul ili baz alınarak uygulanabilecek bir obezite vergisinin, bireylerin tüketim alışkanlıkları üzerinde etkisinin olup olmadığını araştırmayı amaçlamaktadır.

Araştırma kapsamında, 504 denekten elde edilen veriler dikkate alınmıştır. Araştırmada yer alan hipotezlerin test edilmesine yönelik Mann Whitney U Testi, Kruskal Wallis Testi ve Ki Kare Testi uygulanmıştır. Araştırmada yer alan hipotezler Basit Regresyon Analizi ile test edilmiştir. Araştırma sonucunda, bireylerin obezite vergisine yönelik genel olarak olumlu bir tutum sergiledikleri ve verginin sağlıksız gıda tüketiminde azalmaya yol açacağı görülmektedir. Ancak diğer bir tarafta, verginin, devlet tarafından gelir amacı güdülerek çıkarıldığı, düşük gelirli bireyleri ve vergilendirilecek gıda üreticilerini olumsuz etkilediği, özel hayata müdahale ettiği ve gelir dağılımında bozucu etkilere neden olduğu yönünde olumsuz görüşlerde mevcuttur. Ayrıca mükellefler, obezite ile mücadelede, eğitim ve bilgilendirme politikalarını vergiye kıyasla daha etkili yöntem olarak görmüşlerdir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

OBEZİTE	PİYASA EKONOMİSİ	OBEZİTE MALİYETLERİ
TÜRKİYE’DE OBEZİTE VERGİSİ	DIŞSALLIK	ŞEKERLİ İÇECEK VERGİSİ

ABSTRACT

Name and Surname : Hatice YAYLA
University : Bursa Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : Public Finance
Branch : Theory of Finance
Degree Awarded : Master
Page Number : xvi + 223
Degree Date :/..../2020
Supervisor : Dr. Öğretim Üyesi Zuhale AKBELEN

POTENTIAL ROLE OF OBESITY TAXES IN PREVENTING OBESITY: THE CASE OF ISTANBUL PROVINCE

In this study, Turkey's Istanbul of an obesity tax that may be chargeable on province basis, aims to explore whether the effect on the consumption habits of individuals.

Within the scope of the research, data from 504 subjects were taken into consideration. Mann Whitney U Test, Kruskal Wallis Test and Chi Square Test were used to test the hypotheses in the research. The hypotheses in the research were tested by Simple Regression Analysis. As a result of the research, it is seen that individuals have a positive attitude towards obesity tax and the tax will lead to a decrease in unhealthy food consumption. On the other hand, however, there are negative opinions that the tax was issued by the government for the purpose of income, negatively affects low-income individuals and food producers to be taxed, interferes with private life and causes disruptive effects on income distribution. In addition, taxpayers saw education and information policies as a more effective method compared to tax in combating obesity.

KEYWORDS

OBESITY	MARKET ECONOMY	THE COSTS OF OBESITY
OBESITY TAX in TURKEY	EXTERNALITIES	SUGAR DRINK TAX

ÖNSÖZ

“Obeziteyi Önlemede Obezite Vergilerinin Potansiyel Rolü: İstanbul İli Örneği” isimli tez çalışmam sürecinde başından sonuna kadar maddi manevi her türlü yardım ve desteğini esirgemeyen, görüş ve önerileriyle tez çalışmama zenginlik katan değerli danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Zuhal AKBELEN’ e, tezin hazırlık aşamasında kaynak bulmama yardımcı olan ve bütün teknik konularda hep yanımda olan değerli arkadaşım SUAT REŞBER’ e sonsuz teşekkürler ederim. Ayrıca “Obeziteyi Önlemede Obezite Vergilerinin Potansiyel Rolü: İstanbul İli Örneği” adlı anketime destek veren herkese teşekkür ederim.

HATİCE YAYLA

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
YEMİN METNİ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR.....	xv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

PIYASA EKONOMİSİ VE DIŞSALLIK TEORİSİ

1. PİYASA EKONOMİSİ KAVRAMI	4
2. PİYASA BAŞARISIZLIĞI TEORİSİ	6
2.1. Kamusal Mal ve Hizmetler.....	8
2.1.1. Tam Kamusal Mal ve Hizmetler	9
2.1.2. Yarı Kamusal Mal ve Hizmetler	10
2.1.3. Erdemli Mallar	10
2.2. Asimetrik Bilgi (Asimetrik Enformasyon).....	11
2.3. Aksak Rekabet Piyasası.....	14
2.4. Ölçeğe Göre Artan Getiriler ve Doğal Tekel Durumu	15
2.4.1. Ölçeğe Göre Artan Getiriler	15
2.4.2. Doğal Tekel.....	16
2.5. Gelir Dağılımı Sorunu	18
3. DIŞSALLIK KAVRAMI VE TEORİSİ.....	19

4. DIŞSALLIK TÜRLERİ.....	23
4.1. Pozitif-Negatif Dışsallık.....	23
4.1.1. Pozitif Dışsallık.....	23
4.1.2. Negatif Dışsallık.....	24
4.2. Üretim-Tüketim Dışsallıkları	27
4.2.1. Üretim Dışsallıkları.....	27
4.2.2. Tüketim Dışsallıkları.....	28
4.3. Marjinal-İnframajinal Dışsallıklar	29
4.4. Maddi-Teknolojik Dışsallıklar	29
4.4.1. Maddi Dışsallıklar.....	29
4.4.2. Teknolojik Dışsallıklar.....	30
5. DIŞSALLIKLARIN İÇSELLEŞTİRİLMESİ.....	31
5.1. Dışsallıklarla Mücadelede Kamu Ekonomisi Çözüm Önerileri	33
5.1.1. Pigou (Pigovian) Tipi Vergiler ve Sübvansiyonlar	34
5.1.1.1. Pigou Tipi Vergiler	34
5.1.1.2. Pigou Tipi Sübvansiyonlar	35
5.1.2. Pareto Teoremi	38
5.1.3. Plott'un Düzenleyici Vergiler Yaklaşımı.....	40
5.2. Dışsallıklarla Mücadelede Piyasa Ekonomisi Çözüm Önerileri	42
5.2.1. Coase Teorem.....	43
5.2.2. Kaldor-Hicks Teoremi: Tazminat Ölçütü	45
5.2.3. Scitovsky Yaklaşımı: Pazarlık Ölçütü	48

İKİNCİ BÖLÜM

OBEZİTEYİ ÖNLEMEDE OBEZİTE EKONOMİSİ

1. OBEZİTE EKONOMİSİ	51
2. OBEZİTENİN MALİYETLERİ.....	54
2.1. Dolaysız (Doğrudan) Maliyetler.....	58

2.2. Dolaylı Maliyetler	60
3. DEVLETİN OBEZİTEYE MÜDAHALE GEREKÇELERİ	63
4. OBEZİTEYİ ÖNLEMeye YÖNELİK UYGULANAN POLİTİKALAR.....	66
4.1. Eğitim ve Bilgilendirme Politikaları	67
4.2. Düzenleme (Regülasyon) Politikaları.....	73
4.3. Obezite Vergisi.....	81
4.3.1. Obezite Vergisinin Haklı Olduğuna Dair Görüşler.....	87
4.3.2. Obezite Vergisinin Haksız Olduğuna Dair Görüşler	89
5. OBEZİTE VERGİSİ ÜLKE UYGULAMALARI.....	91
5.1. ABD.....	95
5.2. Danimarka	100
5.3. Avustralya	105
5.4. Norveç	109
5.5. Meksika	110
5.6. Finlandiya.....	112
5.7. Fransa	114
5.8. İngiltere	116
5.9. Belçika.....	119
5.10. Macaristan	120

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OBEZİTEYİ ÖNLEMEDE OBEZİTE VERGİLERİNİN POTANSİYEL ROLÜ

1. OBEZİTE VERGİSİNİN OBEZİTE ÜZERİNE ETKİLERİ	123
2. OBEZİTE VERGİLERİNİN ETKİLERİ ÜZERİNE LİTERATÜR İNCELEMESİ	124
3. OBEZİTEYİ ÖNLEMEDE OBEZİTE VERGİLERİNİN POTANSİYEL ROLÜ: İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ.....	128
3.1. Araştırmanın Amacı	128
3.2. Araştırmanın Modeli, Hipotezleri ve Değişkenleri	128

3.2.1. Araştırma Modeli	128
3.2.2. Araştırma Hipotezleri	130
3.2.3. Araştırma Değişkenleri	131
3.3. Araştırmanın Metodolojisi	135
3.3.1. Bilgi ve Verilerin Analizi	135
3.4. Araştırma Bulguları	136
3.4.1. Araştırma Örneğinin Sosyo-Ekonomik Faktörleri.....	136
3.4.2. İstanbul İlinde Yaşayanların Tüketim Alışkanlıkları Obezite Kültürü, Obezite Vergisine İlişkin Görüşleri ve Obezite Vergisinin Bireyler Tarafından Algılanan Etkinliğine İlişkin Ampirik Çalışma Bulguları.....	141
3.4.2.1. İstanbul İlinde Yaşayanların Tüketim Alışkanlıkları.....	142
3.4.2.2. İstanbul İlinde Yaşayanların Obezite Kültürü	144
3.4.2.3. İstanbul İlinde Yaşayanların Obezite Vergisine İlişkin Görüşleri.....	149
3.4.4.4. Obezite Vergilerinin Algılanan Etkinliği.....	164
3.5. Araştırmada Yer Alan Hipotezlerin Test Edilmesine Yönelik Mann Whitney U Testi, Kruskal Wallis Testi ve Ki Kare Testi Sonuçları	173
3.5.1. Mann Whitney U, Kruskal Wallis ve Ki Kare Analizi Sonuçları.....	173
3.5.2. Araştırmada Yer Alan Hipotezlerin Test Edilmesine Yönelik Basit Regresyon Analizi ve Sonuçları	189
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	194
KAYNAKÇA	200

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Obezitenin Dolaysız-Dolaylı Maliyetleri	57
Tablo 2: Obezite Vergileri Vergi Matrahları	92
Tablo 3: Obezite Vergisi Ülke Uygulamaları	93
Tablo 4: ABD’de Bakkal ve Soda Vergisi.....	97
Tablo 5: Danimarka’da Belli Gıdalarda Doymuş Yağ Başınan Uygulanan Vergi Miktarının Fiyata Etkisi	102
Tablo 6: Avustralya’da Obezite Vergilerine İlişkin Çalışmaların Özeti.....	106
Tablo 7: Obezite Vergisinin Etkinliği Üzerine Yapılan Çalışmalar	124
Tablo 8: Araştırma Hipotezleri	130
Tablo 9: Sosyo-Ekonomik Faktörler.....	131
Tablo 10: Araştırmanın Değişkenleri.....	133
Tablo 11: Araştırmaya Katılanların “Cinsiyetleri” İtibariyle Dağılımları	136
Tablo 12: Araştırmaya Katılanların “Yaşları” İtibariyle Dağılımları	137
Tablo 13: Araştırmaya Katılanların “Medeni Durumları” İtibariyle Dağılımları.....	137
Tablo 14: Araştırmaya Katılanların “Eğitim Durumları” İtibariyle Dağılımları	138
Tablo 15: Araştırmaya Katılanların “Mesleği” İtibariyle Dağılımları.....	139
Tablo 16: Araştırmaya Katılanların “Aylık Net Gelirleri” İtibariyle Dağılımları	139
Tablo 17 :Araştırmaya Katılanların “Boy” İtibariyle Dağılımları.....	140
Tablo 18: Araştırmaya Katılanların “Kilo” İtibariyle Dağılımları.....	141
Tablo 19: Günde Kaç Öğün Yemek Yersiniz?	142
Tablo 20: Hangi Tür Gıdaları Daha Fazla Tüketirsiniz?	142
Tablo 21: Tükettiğiniz Gıdalar ve İçecekler Hakkında Ne Kadar Bilgiye Sahipsiniz?	143
Tablo 22: Haftada Kaç Kere Spor Yaparsınız?.....	144
Tablo 23: Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız?	144
Tablo 24: Şekerli ve Alkollü İçecekler Gibi Sağlıksız Gıdaların Tüketimi Obezite Riskini Arttırır.....	145
Tablo 25: Şekerli ve Alkollü İçecekler Gibi Sağlıksız Gıdaların Tüketimi Diyabet Riskini Arttırır.....	146

Tablo 26: Şekerli ve Alkollü İçecekler Gibi Sağlıksız Gıdaların Tüketimi Kanser Riskini Arttırır.	147
Tablo 27: Şekerli ve Alkollü İçecekler Gibi Sağlıksız Gıdaların Tüketimi Hipertansiyon Riskini Arttırır.	148
Tablo 28: Obezite Vergisi Çalışma Hayatında Verimliliği ve Üretkenliği Arttırır.	149
Tablo 29: Obezite Vergisi Devletin Sağlık Giderlerini Azaltır.	150
Tablo 30: Obezite Vergisi Daha Sağlıklı Gıdaları Tüketmeye Teşvik Eder.	151
Tablo 31: Obezite Vergisi Toplum Sağlığında Olumlu Sonuçlara Yol Açar.	152
Tablo 32: Obezite Vergisi Ülke Ekonomisine Katkıda Bulunur.	153
Tablo 33: Obezite Vergisi Daha Sağlıklı Gıdaların Tüketilmesini Teşvik Eder.	154
Tablo 34: Obezite Vergisi Obez Birey Sayısının Azaltılmasında Yardımcı Olur.	155
Tablo 35: Sağlıksız Ürünlerden Obezite Vergisi Alınması Adildir.	156
Tablo 36: Obezite Vergilerinin Amacı Halk Sağlığını Korumak Olduğu İçin Tepkiye Neden Olmaz.	157
Tablo 37: Devlet Obezite Vergisini Gelir Sağlamak Amacıyla Çıkarır.	158
Tablo 38: Obezite Vergisi Düşük Gelirli Bireyleri Olumsuz Yönde Etkiler.	159
Tablo 39: Obezite Vergileri İle Devlet Bireyin Özel Hayatına Müdahale Eder.	160
Tablo 40: Obezite Vergisi, Alındığı Türdeki Yiyecek/İçecek Üreticilerini Olumsuz Etkiler.	161
Tablo 41: Obezite Vergisi Gelir Dağılımını Bozucu Etki Yaratır.	162
Tablo 42: Obezite Vergisi Yerine Topluma Eğitici Bilgiler Vermek Yoluyla Yeme-İçme Alışkanlıklarının Değiştirilmesi Gerekir.	163
Tablo 43: Obezite Vergisi Türkiye’de Uygulanmalıdır.	164
Tablo 44: Obeziteyi Önlemede İlk Uygulanacak Politika Vergiler Olmalıdır.	165
Tablo 45: Sağlıksız Gıdalar Üzerine Obezite Vergisi Konulmalıdır.	166
Tablo 46: Obezite İle Mücadele Vergi Dışı Araçlarla Yapılmalıdır.	167
Tablo 47: Obezite Vergisine Bireysel ve Toplum Sağlığı Açısından Olumlu Bakmaktayım.	168
Tablo 48: Obezite Vergisinin Etkili Olacağını Düşünüyorum.	169
Tablo 49: Eğer Devlet Sağlıksız Gıdalar Üzerinden Vergi Alırsa Tüketimi Bırakırım.	170

Tablo 50: Eğer Devlet Sağlıksız Gıdalar Üzerinden Vergi Alırsa Tüketimim Etkilenmez.....	171
Tablo 51: Sizce Obezite İle Mücadelede En Etkili Yöntem Nedir?	172
Tablo 52: Sizce İdeal Vergi Oranı Yüzde Kaç Olmalıdır?	173
Tablo 53: Cinsiyet Değişkenine Göre Obezite Kültürü, Obezite Vergisi Olumlu, Obezite Vergisi Olumsuz ve Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U Testi Analizi Sonuçları	174
Tablo 54: Cinsiyet Değişkenine Göre Tüketim Alışkanlıklarının Dağılımları Arasındaki Farklılaşmanın İncelenmesine İlişkin Ki-Kare Testi Analizi.....	175
Tablo 55: Yaş Gruplarına Göre Obezite Kültürü, Obezite Vergisi Olumlu, Obezite Vergisi Olumsuz ve Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Değişkenlerinin Puan Dağılımları	177
Tablo 56: Yaş Gruplarının Değişkenine Göre Tüketim Alışkanlıklarının Dağılımları Arasındaki Farklılaşmanın İncelenmesine İlişkin Ki-Kare Testi Analizi	179
Tablo 57: Eğitim Düzeylerine Göre Obezite Kültürü, Obezite Vergisi Olumlu, Obezite Vergisi Olumsuz ve Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Değişkenlerinin Puan Dağılımları	181
Tablo 58: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Tüketim Alışkanlıklarının Dağılımları Arasındaki Farklılaşmanın İncelenmesine İlişkin Ki-Kare Testi Analizi	183
Tablo 59: Meslek Gruplarına Göre Obezite Kültürü, Obezite Vergisi Olumlu, Obezite Vergisi Olumsuz ve Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Değişkenlerinin Puan Dağılımları	185
Tablo 60: Meslek Gruplarına Göre Tüketim Alışkanlıklarının Dağılımları Arasındaki Farklılaşmanın İncelenmesine İlişkin Ki-Kare Testi Analizi.....	187
Tablo 61: Obezite Kültürü, Obezite Vergisine Yönelik Olumlu ve Olumsuz Görüşlerin ve Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Ölçek Puanları Üzerinde Etkisine Yönelik Basit Regresyon Analizi.....	189
Tablo 62: Tüketim Alışkanlıkları Ölçek Puanlarının Obezite Kültürü, Obezite Vergisine Yönelik Olumlu ve Olumsuz Görüşlerin Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Ölçek Puanları Üzerinde Etkisine Yönelik Basit Regresyon Analizi.....	191

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Negatif Dışsallık Analik perspektif	26
Şekil 2: Üretimde Pigou'cu Sübvansiyon	36
Şekil 3: Pareto Etkinliği Analizi	39
Şekil 4: Dışsallıkların Çözümüne Yönelik Düzenleyici Vergiler	41
Şekil 5: Negatif Dışsallıklarda Coase Teoremi Analizi	44
Şekil 6: Kaldor-Hicks Kriterinin Fayda Olanakları Eğrisi İle Açıklanması	46
Şekil 7: Scitovsky' nin Çifte Kriter Paradoksu	49
Şekil 8: Marjinal Sosyal Maliyetler ve Obezitenin Marjinal Özel Maliyetleri	56
Şekil 9: Araştırmanın Modeli	129

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.t.	Adı Geçen Tez
A.B.D.	Amerika Birleşik Devletleri
BEEY:	Beslenme Etiketleme ve Eğitim Yasası
BKİ:	Beden Kitle İndeksi
C.	Cilt
DALY:	Disability Adjusted Life Years (Yeti Yitimine Ayarlanmış Yaşam Yılı)
DKK:	Danimarka Kronu
FSA:	Gıda Standartları Ajansı
GSYİH:	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
İ.İ.B.F.	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İKH:	İskemik Kalp Hastalığı
MEC:	Marjinal Dışsal Maliyet
MPC:	Marjinal Özel Maliyet
MSC:	Marjinal Sosyal Maliyet
OİG:	Obeziteye İlişkin Görüşler
OK:	Obezite Kültürü

OVAE:	Obezite Vergisinin Algılanan Etkinliği
PAF :	Population Attributable Fractions (Popülasyona Atfedilebilir Fraksiyon)
S:	Sayı
SPSS:	Statistical Package for Social Sciences (Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi)
SSB:	Şekerli İçecekler
TA:	Tüketim Alışkanlıkları
WHO:	World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

GİRİŞ

Obezite insan sağlığını etkileyebilecek kadar fazla kilo veya vücutta fazla yağ biriktiğinde meydana gelen tıbbi bir durumdur. Son yıllarda fiziksel aktivitenin azalması, fast food alışkanlığının kazanılması ile obezite yaygınlığında büyük artış yaşanmıştır. Obezite ciddi bir meseledir; çünkü obezite ile birlikte diyabet, hipertansiyon, kanser vb. hastalıklar da paralel şekilde artmaya devam etmiştir.

Obezite günümüzde birçok ülkenin karşı karşıya kaldığı, ekonomik açıdan ciddi maliyet kaybına neden olan ve sürekli artış gösteren çok önemli bir sorundur. Devletler, obezite sorununun çözümüne yönelik olarak farklı kamu politikası araçlarını uygulamaya koyabilirler. Bu araçlar arasında, günümüzde aşırı arz riski altındaki besinlerden alınan ayrımcı bir vergi olan obezite vergileri de (fat tax) vardır.

Obezite vergileri, fazla kilo ve obeziteye neden olan yiyecek ve içecekler üzerinde uygulama alanı bulan bir politikadır. Obezite vergisinin ardındaki düşünce, tüketicilere beslenme önerileri doğrultusunda alışkanlıklarını değiştirmeye yönelik ekonomik teşvikler sağlamak ve böylece obezite ve diğer sağlık risklerine maruz kalma olasılığını en aza indirmektir.

Obezite vergisi, genellikle kalori bakımından zengin ancak besleyicilik özelliği az olan abur cuburların vergilendirilmesi yoluyla bir popülasyonun obezitesini azaltmak için tasarlanmış bir vergidir. Ayrıca bu vergilerden toplanan para halkı daha sağlıklı bir beslenme şekli konusunda eğitmek için de kullanılabilir. Obezite vergisi yağ, şişmanlık ve gıda vergisi olarak da adlandırılmaktadır. Vergilendirilmesi önerilen gıdalar genellikle alkolsüz içecekler, fast food, tatlılar veya şekerleme, diğer bazı- trans yağ ve doymuş yağları yüksek besinler ve atıştırmalık yiyeceklerdir. Obezite vergisinin en yaygın uygulama şekli, atıştırmalık yiyecekler, şekerli sodalara ve ilave şekerli meyve suyu aromalı içecekler düşük oranlı vergi uygulanmasıdır. Obezite vergisi, alkol veya sigara gibi mamuller üzerinden alınan vergiler gibi olumsuz davranışları azaltmak için tasarlanmış bir vergi olup, halk sağlığını korumaya yöneliktir. Ancak bazı yazarlar bu görüşe karşı çıkmaktadır. Bu yazarlara göre, tütün ve alkol ürünlerinin

tüketimi zevke bağı bir durumken, yeme içme alışkanlığı yaşamsal olarak zorunlu bir eylemdir.

Sağlıksız yiyeceklerin veya şekerli içeceklerin vergilendirilmesi gibi şişmanlıkla mücadeleye yönelik maliye politikaları son yıllarda büyük dikkat çekmiştir. Çeşitli vergi politikalarının şişmanlığa neden olan yiyecek ve içecek alımları ve bunların çeşitli sağlık sonuçları üzerindeki potansiyel etkilerini modelleyen birçok çalışma yayınlanmıştır. Bununla birlikte, bugüne kadar obeziteye ilişkin vergiler açısından, vergiyi uygulayan ülkelerde birçok engellerle karşılaşıldığı görülmektedir.

Nitekim hangi yiyeceklerin vergi kapsamına alınacağı ya da bu vergilerin toplumdaki düşük gelirliler üzerindeki etkisinin ne olacağı belirsizdir. Çünkü bazı sağlık çalışanlarının obeziteye yol açtığını iddia ettiği bir gıdayı başka bir sağlık çalışanı kabul etmemekte, bu durum hangi ürünlerin vergi kapsamına alınacağı konusunda görüş ayrılıklarının yaşanmasına yol açmaktadır. Bu nedenle tüketiciler ve sağlık hizmeti sağlayıcıları, obezitenin nedenleri ve tedavileri konusunda eğitime ihtiyaç duymakta ve vergi hakkında profesyonel birlik sağlamaya çalışmaktadır.

Ülkemizde de halen obezite vergisi uygulanmadığından, çalışmamız kapsamında bu vergilerin potansiyel etkileri incelenecektir. Literatürde obezite vergilerinin obeziteyi önlemede potansiyel rolüne ilişkin çalışmalara bakıldığında obezite vergisinin potansiyel etkisinin genel bir çerçevede ele alındığı ve yeterli düzeyde çalışmanın mevcut olmadığı görülmektedir. Bu çalışmayla literatürde yer alan eksiklikleri de dikkate alarak yapılacak alan araştırmasıyla; bireylerin obezite vergisine karşı algısı ve tutumları ile verginin sağlıksız gıda ve içeceklerin tüketimi üzerinde ne gibi etkiler yaratacağının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca siyasi idare tarafından uygulanması gerekli politikalara ilişkin öneriler sunulması hedeflenmektedir.

Veri toplama aracı olarak anket yöntemi benimsenmiştir. Ankette yer alan ölçeklerin boyutları güvenilirlik ve faktör analizi ile ortaya konularak bu ölçekler arasındaki ilişki regresyon analizi ile incelenecektir. Obeziteyi Önlemede Obezite Vergilerinin Potansiyel Rolü: İstanbul İli Örneği adlı çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde piyasa başarısızlığı ve dışsallık kavramları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümünde obezite vergisi kavramına, obeziteyle mücadelede obezite vergilerinin önemine ve bazı ülkelerde uygulanan obezite vergisi örneklerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise İstanbul ilinde yapılan anket çalışmasının analizi yapılarak potansiyel bir obezite vergisinin, bireylerin algıları üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

PİYASA EKONOMİSİ VE DIŞSALLIK TEORİSİ

1. PİYASA EKONOMİSİ KAVRAMI

Herhangi bir malın veya hizmetin alıcı ve satıcıyı aynı yerde buluşturduğu platforma “piyasa” denmektedir. Günümüzde yaşanan teknolojik ilerlemeler, piyasa faaliyetini ortaya koyan üretici ve tüketicinin fiziksel olarak aynı platformda bulunmasını zorunlu kılmamıştır. Bu durumda piyasa ekonomisi; üretici ve tüketicilerin mal, hizmet ve fiyat mübadelesini gerçekleştirdiği fiziki ya da fiziki olmayan ekonomik bir çerçevedir. ¹

Bir piyasa ekonomisinde piyasa, üreticilerin ve tüketicilerin eylemlerini koordine etmeleri için en önemli yerdir. Bu nedenle piyasa, kaynak tahsisi kararlarını vermenin en etkili yolu olmaktadır. Piyasalarda, kaynak tahsis kararları üreticiler ve tüketiciler tarafından merkezi olmayan bir şekilde alınmaktadır. Fiyat, iletişimin ana aracıdır. Yükselen fiyatlar, üreticilere daha fazla mal ve hizmet üretme sinyali verirken, düşen fiyatlar ise üretimi ölçeklendirmelerini ifade etmektedir. Aynı fiyat sinyalleri tüketicilere kalite veya değer hakkında bilgi içeriği sunmaktadır.²

Liberal düşüncenin ürünleri olan “özgürlük, doğal düzen, doğal hukuk, özel mülkiyet hakkı, ferdiyetçilik, devlet müdahalesi kısıtlılığı” gibi kavramlar; piyasa ekonomisi ile paralellik göstermiş ve piyasa ekonomisinin liberal düşünceyle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Liberal anlayışta yer alan “kendiliğinden doğan düzen” ifadesiyle; devlet müdahalesi olmadan oluşturulan, sosyal ve iktisadi değişim ilişkilerinin yaşandığı bir piyasa ekonomisi belirtilmiştir. ³

Piyasa ekonomisinin tam çalışabilmesi için, piyasanın belli öğeleri kapsamı gerekmektedir. Bunlardan ilki özel mülkiyet haklarıdır. Bir piyasa ekonomisinde üreticiler ve tüketiciler arasında değişimin gerçekleşmesi için, üretim faktörleri ve üretim faktörleri kullanılarak elde edilen mal ve hizmetlerin özel mülkiyet mevzuu

¹ Milli Eğitim Bakanlığı, “Piyasa ve Pazar”, *Halkla İlişkiler ve Organizasyon İşlemleri*, Ankara, 2012, s.3-4.

² Shawn Cunningham, *Understanding Market Failures In An Economic Development Context*, 1.b., Proterea: Mesopartner Publisher, 2011, s.4.

³ Murat İnce, “Piyasa Ekonomisi ve Özgürlük”, *Sayıştay Dergisi*, S.98 (2015), s.77.

olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, özel mülkiyet hakkının, alıcı ve satıcı arasında yapılan sözleşme ile diğer tarafa geçmesi değişim işlemi gerçekleştirilmektedir.⁴

Rekabet, piyasa ekonomisinin diğer önemli bir ögesidir. Devlet düzenlemeleri yerine rekabet, ekonomik gücün, bir işletme veya bir bireyin diğerine karşı kötüye kullanılmasını sınırlar. Her rakip (alıcı-satıcı) kendi kişisel çıkarlarını maksimize etmeye çalışır. Bu ekonomik rekabet, alıcıların ve satıcıların, herhangi bir piyasaya girmek ya da piyasadan ayrılmak için serbest oldukları anlamına gelir. Ayrıca alıcıların ve satıcıların piyasada bağımsız olarak hareket ettiklerini ifade eder. İşletmeler alıcılar için rekabet ettiklerinde, kendi mallarını ya da hizmetlerini mümkün olan en düşük fiyattan satmak isterler ve kendileri için bir kazanç elde ederler. Gerekli bir mal veya hizmeti elde etme bedeli düşük ise de, tüketici diğer alıcılara karşı daha yüksek bir fiyat ödeyerek bu mal ve hizmeti sağlayabilir. Tüketiciler ihtiyaç duydukları veya istedikleri mal ve hizmeti satın almak için daha fazla ödeme yaparak rekabet etmektedir.⁵

Piyasa ekonomisinin diğer bir unsuru, üreticilerin ve tüketicilerin piyasada özgürce seçim yapma olasılığının varlığıdır. Tüketiciler piyasada özgürce hareket ederek var olan gelirlerine göre istedikleri mal ve hizmeti alma hakkına sahiptir. Üreticilerin özgürlüğünden kastedilen ise; istedikleri herhangi bir firmanın üretim kaynaklarını kullanarak mal ve hizmet üretmeleri ve bunları devlet müdahalesi olmadan piyasa da özgürce satma eylemini gerçekleştirmeleridir. Piyasa ekonomisinin bir başka unsuru da kişisel çikardır. Piyasa ekonomisinde her ekonomik birim kendi çıkarlarını gözeterek bir eylemin gerçekleşmesine izin vermektedir. Üreticilerin kâr maksimizasyonunu, tüketicilerin ise fayda maksimizasyonunu düşünerek hareket etmeleri kişisel çikar olarak adlandırılmaktadır.⁶

Piyasa ekonomisinde asıl amaç; kaynakların etkin dağılımını sağlamaktır. Kaynakların etkin dağılımı, tam ve mükemmel rekabet koşullarının var olduğu bir mekanizma ile işlenmiştir. Bu kriterler çerçevesinde piyasa ekonomisinde kaynak dağılımının etkinliğini sağlamak için “Pareto Optimumu” kavramı kullanılmıştır.

⁴ Güneri Akalın, “Piyasa Ekonomisi Nedir?”, *Liberal Düşünce*, S.19 (2000), s.41.

⁵ Cindy Grigg, “Characteristics of a Market Economy”, <https://mrsarudi.wikispaces.com/file/view/characteristics+of+a+market+economy.pdf>, (11.03.2018), s.1.

⁶ Fatih Kazancı, “Serbest Piyasa Ekonomisi ve İslam Ekonomisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, C.2, S.3 (2016), s.164.

Ekonomistlere göre piyasadaki etkinliğin basit bir anlamı vardır: piyasa tarafından üretilen kaynakların tahsis edilmesi, bir başkasının konumunu kötü hale getirmeden, bazı bireyleri daha iyi hale getirebilecek alternatif bir kaynak tahsisinin mümkün olmadığı durumda, piyasanın etkin olduğu, yani ‘*Pareto Optimalitesinin*’ sağlandığı söylenir.⁷

2. PİYASA BAŞARISIZLIĞI TEORİSİ

Piyasa başarısızlığı kavramı, başlangıçta, hükümet harcamalarına neden ihtiyaç duyulduğunu ekonomik açıdan tanımlamak için ortaya konulmuştur. Geleneksel yaklaşımı sunan Arthur C. Pigou’ya göre [1932] marjinal özel ve marjinal sosyal fayda değerleri arasındaki ayrışma “Bu iki marjinal fayda” arasında bir sapma olduğu zaman, kişisel çıkar, toplumun gelirini maksimuma çıkarmayacaktır. Bu nedenle toplumun gelirini arttırmak için, ekonomik sürece belirli bir müdahale gerekmektedir. Paul Samuelson (1954) “*Kamu Harcamalarının Saf Teorisi*” adlı makalesinde; kolektif tüketim ile karakterize edilen malların optimal seviyesini belirlemek için merkezi olmayan fiyatlandırma mekanizmasının kullanılamayacağını gözlemlemiştir. Böyle bir durumda, “piyasanın başarısızlığa uğramaktan başka seçeneği yoktur”.⁸

Genel anlamda piyasa başarısızlığı, bir piyasa ya da piyasa sisteminin, mal ve hizmetlerin hiç ya da ekonomik olarak optimal bir şekilde sağlanamaması olarak tanımlanabilir. Pigou’ya göre , marjinal sosyal maliyetler, belli bir mal veya hizmet için marjinal sosyal faydalarla eşleşmediği zaman piyasa başarısızlığı ortaya çıkar. Farklı bir ifadeyle, piyasa fiyatları, marjinal sosyal maliyetlerle uyuşmadığında piyasa başarısızlığı meydana gelmektedir. Bu durum, piyasa fiyatlarının söz konusu ekonomik malın üretilmesinin tam sosyal maliyetlerini doğru bir şekilde yansıtamayacağı anlamına gelir. Bu nedenle üreticiler ya malın altında ya da malın üstünde bir miktar üretim yapmaya karar vereceklerdir.⁹

⁷ Joseph E. Stiglitz, “Pareto Optimality and Competition”, *The Journal of Finance*, C.36, S.2 (1981), s.235.

⁸ Richard O. Zerbe Jr., Howard E. McCurdy, “The Failure of Market Failure”, *Journal Of Policy Analysis and Management*, C.18, S.4 (1999), s.559.

⁹ Brian Dollery, Joe Wallis, “The Theory of Market Failure and Policy Making in Contemporary Local Government”, *Working Paper Series in Economics*, S.6 (2001), s.9.

Başka bir tanımla; piyasa başarısızlığı kavramı, piyasanın tercihlerini yerine getiremediği bir durum olarak ifade edilebilir. Piyasa başarısızlığı ile kastedilen az ya da çok idealize edilmiş bir fiyat-piyasa kurumları sisteminin arzu edilen aktiviteleri sürdürmemesi veya istenmeyen aktivitelerden kaçmaması anlamına gelir Dolayısıyla piyasa başarısızlığı teorisinin, piyasaların refahı en üst düzeye çıkarmayı başaramadığı yol ile ilgileneceği öngörülür. Fakat ekonomistler tipik olarak kişiler arası karşılaştırmalar yapma olasılığını reddettiklerinden, piyasa başarısızlığı ile ilgili sorular etkinlikle ilgili sorularla daraltılmaktadır.¹⁰

Neoklasik refah ekonomisine göre ise, tam rekabet piyasası (a) üretken (üretim sürecinde kıt kaynakların israf edilmediği) , (b) tahsis edici (yani, tüketicilerin gerçekten istediği mal ve hizmetlerin birleşiminin üretildiği) ve (c) dağıtıcı (yani, tüketicinin gerçekten ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri elde edebildikleri) piyasalardır. Eksik rekabet piyasası ise, bu fonksiyonların var olmadığı piyasalardır. Yani başka bir ifadeyle piyasa başarısızlığıdır.¹¹

Piyasa başarısızlığı neoklasik refah ekonomisinde devlet müdahalesi için temel bir gerektir. Teori temel olarak iki bölümden oluşmaktadır. Birincisi; piyasanın kıt kaynakların dağıtımında etkin olmadığıdır. Bu husus tam rekabette fiyat bilgisinin kendi çıkarları peşinde koşan piyasa katılımcılarını kaynak kullanımındaki hatalarını düzeltmeye yönlendireceği varsayımına dayanır. Teorinin ikinci kısmı ise, eksik rekabet söz konusu olduğunda ortaya çıkan “piyasa başarısızlıkları”nın hükümet tarafından düzeltilebileceğini ve düzeltilmesi gerektiğini ifade eder. Bu husus politik aktörlerin hem uygun teşviklere hem de doğru bilgiye sahip oldukları varsayımına dayanmakta ve bu şekilde pareto optimumu açısından kaynakların en uygun şekilde tahsis edilebilmesi sağlanmaktadır.¹²

¹⁰ Daniel M. Hausman, “Market Failure, Government Failure, and the Hard Problems of Cooperation”, *Éthique Et Économique/Ethics and Economics*, C.6, S.1 (2008), s.2.

¹¹ Paul Murschetz, “Cinema Distribution and Exhibition in Austria – An Analysis of the Economics of Market Failure and Imperfect Competition”, 6th World Media Economics Conference”, *Montréal-Canada, Centre D’études Sur Les Médias and Journal of Media Economics*, 2004, https://www.academia.edu/5374000/Cinema_Distribution_and_Exhibition_in_Austria_An_Analysis_of_the_Economics_of_Market_Failure_and_Imperfect_Competition?auto=download, (14.03.2018), s.2.

¹² William R. Keech, Michael C. Munger, “Market Failure and Government Failure”, *Miami, Paper submitted for presentation to Public Choice World Congress*, 2012, s.2.

Aşağıda piyasa başarısızlığına sebep olan faktörler; kamusal mal ve hizmetler, asimetrik bilgi, aksak rekabet piyasası, ölçüğe göre artan getiri ile buna bağlı olarak meydana gelen doğal tekeller ve gelir dağılımı sorunları olarak ele alınmıştır.

2.1. Kamusal Mal ve Hizmetler

Özel sektörde kâr saikiyle üretilen özel mal ve hizmetler ile kamu yararı saikiyle üretilen ve sahip olduğu diğer özellikleri nedeniyle özel sektörde üretilmeyecek kamusal mal ve hizmetler arasında bir ayırım yapılabilir. Kamusal mal ve hizmetlerin iki temel özelliği vardır. Bunlardan ilki; “tüketimden dışlanmama”dır. Böylece potansiyel alıcılar ödeme yapmaksızın (bedava) kamusal mal ve hizmetlerden yararlanabilirler. İkincisi “tüketimde rekabetin olmaması”dır. Yani bir bireyin mal ve hizmet tüketimi diğer bireylerin bu mal ve hizmetlerden eşit olarak faydalanmasını engellemez. Böylece marjinal maliyet sıfırdır. Bunun aksine, özel mallar iyi tanımlanmış mülkiyet haklarına sahiptir (dışlanma mümkündür) ve marjinal maliyetler artış eğilimindedir. Bu nedenle, piyasalar kamu mallarının değil, özel malların optimal tahsisini sağlayabilir.¹³

Ekonomik perspektiften bakıldığında, kamu malları ilgi çekicidir. Özel mallardan farklı olarak piyasa başarısızlığının kaynağıdır. Sorun kamusal mal ve hizmetlerinin “free rider” yani bedavacılık özelliğine sahip olmasıdır. Bireyler devlet tarafından sağlanan rakip bulunmayan ve dışlanamaz kamu mal ve hizmetlerinden faydalanabildikleri zaman, kamu mal ve hizmetlerin finansmanına gönüllü olarak katılmak istemezler. Örneğin bir köprü yapımı gönüllü bağışlarla finanse edilebilir mi? Ya da bir köprüyü gönüllü bağışlarla finanse etmek ne kadar başarılı olur? Böyle bir kampanyanın nasıl başarısız olacağını hayal etmek zor değildir. Çünkü çoğu olmasa bile pek çok kişi, hiçbir bağışta bulunmayı tercih etmeyecek; diğer kişiler ise, başkalarının bağışta bulunacağını düşünerek herhangi bir bağışta bulunmamaya karar verecektir. Bu örnekte piyasa başarısızlığı, bir köprünün herkesi daha iyi duruma getirmesine rağmen, hiçbir köprünün inşa edilmemesi olacaktır.¹⁴

¹³ David J. Bjornstad, “A Market Failures Framework for Defining the Government’s Role in Energy Efficiency”, *Joint Institute For Energy & Environment*, S.2 (2004), s.5.

¹⁴ Matthew Kotchen, “Public Goods”, *Santa Barbara (CA, USA), Environmental and Natural Resource Economics: An Encyclopedia*, ed. J. Whitehead - T. Haab, 2012, s.1.

Tüm tüketicilere aynı miktardaki kamusal mal ve hizmetler sunulurken, onlar için ödeme yapıp yapmadıklarına bakılmamaktadır; Aslında herkesin özel marjinal maliyetin sosyal marjinal faydaya eşit olduğu noktaya denk katkıda bulunması gereklidir. Bununla birlikte, tüketiciler sadece marjinal faydalarının değerlendirmelerine göre katkıda bulunmaya istekli olabilirler. Bu katkıların toplamı marjinal maliyetleri kapsamıyorsa, kamusal mal ve hizmet üretilmeyecektir. Bu, kamusal malların üretimini, bireysel tercihlerin ve marjinal faydaların dürüst ve doğru bir şekilde açığa çıkarılmasını bağımlı hale getirir.¹⁵

Bireylerin bir malı ve hizmeti tüketmesi sonucu toplam fayda maliyeti aşıyorsa, bu mal ve hizmetin sağlanması toplumun refahını arttıracaktır. Bununla birlikte, kamusal mal ve hizmetler söz konusu olduğunda, piyasalar bu kriterleri sağlasa bile mal ve hizmet tedarik etmeyi başaramayabilir.¹⁶

2.1.1. Tam Kamusal Mal ve Hizmetler

Tam kamusal mal ve hizmetler piyasa ekonomisinin arz etmede başarılı olamadığı mal ve hizmetlerdir. Tam kamusal mal ve hizmetlerin ilk özelliği faydasının bireyler arasında bölünemez olmasıdır. Yani herkes söz konusu mal ve hizmetten eşit derecede faydalanma hakkına sahiptir. Diğer bir özelliği ise bu tür mal ve hizmetlerin tüketimi toplumu oluşturan bütün bireyler tarafından birlikte gerçekleştirilmesidir. Tam kamusal mal ve hizmetlerin birlikte tüketimi rekabetin varlığını ortadan kaldıracaktır. Bir diğer özelliği ise söz konusu mal ve hizmetin tüketiminden kimsenin yoksun bırakılmamasıdır. Örneğin; ulusal güvenlik hizmeti kapsamında bazı bireylerin bu haktan faydalanmasını engellemek olanaksız olacaktır. Son olarak da bu tarz mal ve hizmetlerin üretim ya da tüketim faaliyeti birincil derecede ilgisi olmayan kişi veya

¹⁵ Stefan Collignon, “The Governance of European Public Goods”, <http://www.stefanollignon.de/PDF/European%20Public%20Goods,%20finalCollignon.pdf>, (13.03.2018), s.4.

¹⁶ James Gwartney, Tawni Ferrarini, “The Economics of Market Failure”, https://commonsenseeconomics.com/wp-content/uploads/CSE_James_Gwartney-Tawni_Ferrarini-Market-Failure-.pdf, (14.03.2018), s.2.

kurumlar dışındaki taraflara dolaylı etkiler sağlamaktadır. Bundan dolayı tam kamusal mal ve hizmetlerin varlığının dışsal ekonomilere yol açtığını söyleyebiliriz.¹⁷

2.1.2. Yarı Kamusal Mal ve Hizmetler

Yarı kamusal mal ve hizmetler; hem kamusal hem de özel mal ve hizmetlerin niteliklerini birlikte barındıran mal ve hizmetler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Yarı kamusal mal ve hizmetler, kamu tarafından arzı gerçekleştirilmesine rağmen tam kamusal mal ve hizmet özelliği taşımayan mallardır. Nedeni ise; söz konusu mal ve hizmetlere bir bedel biçilmesi ve bu mal ve hizmetlerin bölünebilir olmasıdır. Yarı kamusal mal ve hizmetler, söz konusu mal ve hizmetten yararlananlar dışında toplumun diğer kesimine de fayda sağlarlar. Bu pozitif etki *dışsal fayda* olarak adlandırılmaktadır; ancak bu tarz mal ve hizmetler gerekli ölçüde arz edilmediği takdirde kişi üzerinde meydana gelen zarar dışında toplumda kayıplara (*dışsal maliyet*) neden olacaktır. Böyle bir durumun varlığında yarı kamusal mal ve hizmetlerin, devlet tarafından arzının gerçekleşmesi gerekli hale gelmektedir.¹⁸

Yarı kamusal mal ve hizmetlerin en canlı örneği eğitim ve sağlıktır. Bu tarz mal ve hizmetlerin önemli ölçüde dışsallığa sahip olmalarından dolayı, kamu söz konusu mal ve hizmetlerin arzını, piyasa ekonomisine bırakmamaktadır. Çünkü özel teşebbüs, kazancını maksimuma çıkaracak arz miktarını tayin ederken dışsallığın etkilerini göz ardı etmektedir. Tüketiciler ise bu tür mal ve hizmetlerden satın alma güçlerine orantılı şekilde faydalanabileceklerdir. Ancak tüketicinin satın alma gücü, bu tür mal ve hizmetleri karşılayabilecek ölçüde değilse, bu mal ve hizmetlerin kullanımından mahrum kalacakları anlamına gelmektedir. Böyle bir mahrumiyete yol açmamak için yarı kamusal mal ve hizmetlerin arzı devlet tarafından gerçekleştirilmektedir.¹⁹

2.1.3. Erdemli Mallar

Erdemli mal (merit goods) kavramı 1956 yılında **Richard Musgrave** tarafından ortaya atılmış ve kamu maliye teorisinde yer almaya başlamıştır. Resmi olarak ifade

¹⁷ Metin Erdem, Doğan Şenyüz, İsmail Tatlıoğlu, *Kamu Maliyesi*, 1. b., Bursa: Ekin Kitabevi, 1996, s.29-31.

¹⁸ Nihat Edizdoğan, *Kamu Maliyesi*, 9. b., Bursa: Ekin Kitabevi, 2007, s.23-24.

¹⁹ Erdem, Şenyüz, Tatlıoğlu, a.g.e., s.32.

edilen erdemli mal kavramı, yetkili makamların meşru ve etik nedenlerle tüketici tercihlerine aykırı bir şekilde piyasaya müdahale edebilecekleri ekonomik bir maldır. Erdemli mallar özel mallar niteliğinde olmakla birlikte, özel olmayan mallardır ve bir tür piyasa başarısızlığı örneğidir. Serbest piyasanın bu tür mallarda başarısız olmasının nedeni teknik olarak değil, etik (aksiyolojik) nedenlerdendir.²⁰

Tam ve yarı kamusal mallar gibi erdemli mallar da piyasa tarafından etkin olarak üretilmeyen mallardır. Erdemli mallar tüketim alışkanlıklarına bakılmaksızın; “iyinin” sağlanmasının normatif bir varsayımına dayanır.²¹

Erdemli mallar, toplumu oluşturan bireyler tarafından arzu edilmese dahi, üretiminin gerçekleşmesi gereken mallardır. Söz konusu malların bireyler tarafından kullanılması sonucu dışsal yarar ortaya çıkmaktadır. Kimsesiz ve yaşlılara sağlanan sosyal hizmetler, öğrencilere yönelik yurt ve burs yardımları, sağlıklı yaşamın teşvik edilmesi için yapılan çalışmalar gibi faaliyetler erdemli mallara örnek olarak gösterilebilir.²²

2.2. Asimetrik Bilgi (Asimetrik Enformasyon)

Ekonomi, maddi taleplerimizin maksimum memnuniyetini elde etmek amacıyla sınırlı üretken kaynakların etkin kullanımıyla ilgilenmektedir. Ekonomistler piyasa işlemlerini analiz ederek, bireysel pazarlardaki etkileşimleri açıklamak için mükemmel rekabet gibi mikro ekonomik modeller geliştirmişlerdir. Bu analizlerin çoğu, satın alınan veya satılan mallar veya hizmetler hakkında tam bilgiye sahip olan ekonomik araçların ve birbirleri hakkında tam bilgi sahibi olmalarının kritik varsayımı üzerine kurulmuştur. Bu varsayımlar, mükemmel bilginin olduğu bir pazarı tanımlamaktadır. Bilgi, değerli bir kaynak ve güç olarak kabul edilmektedir. Bilgi, alıcıların ekonomik kaynak (para) tahsisinde düşük fiyatla daha kaliteli mal satın alabileceği veya devletlerin gerekli tüm bilgiye sahip olmaları halinde, çevre düzenlemelerini daha

²⁰ Mark Nowacki, Wilfried Ver Eecke, “Using the Economic Concept of a 'Merit Good' to Justify The Teaching of Ethics Across The University Curriculum”, *Research Collection School of Social Sciences Paper*, S.3 (2008), s.2.

²¹ Christopher Ali, “The Merits Of Merit Goods: Local Journalism and Public Policy in a Time Of Austerity”, *Journal Of Information Policy*, C.6, 2016, s.107.

verimli hale getirebilecekleri söylenebilir. Bu nedenle bilgi, özellikle ekonomik kaynakların tahsisinde ve fayda düzeylerini belirleyen belirsizlik seviyesinde değerli bir ekonomik faktör olarak görülebilir.²³

Ancak piyasa ekonomisinde, her zaman iki taraf eşit ve tam bilgiye sahip olamamakta ve böylece asimetrik bilgi (asimetrik enformasyon) olarak adlandırdığımız kavram ortaya çıkmaktadır.

Bir piyasa işleminde bazı iktisadi aktörlerin diğerlerinden daha fazla bilgiye sahip olması *asimetrik bilgi* olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik birimlerin farklı konumlarda olmaları ve bilgiye ulaşmada değişkenlik göstermeleri asimetrik bilgi sorununu ortaya çıkarmaktadır. Asimetrik bilginin etkilerini, piyasada gerçekleştirilen her iktisadi işlemde görmek olasıdır.²⁴

Asimetrik bilgi iki farklı duruma yol açmaktadır. Bunlardan biricisi “*ahlaki tehlike*”dir. Ahlaki tehlike bir tarafın, diğer tarafın çıkarını, kendi menfaatini öne çıkarma teşviki ile etkileyebileceği bir durumdur. Örneğin sigorta aracılığı yaptığı her hayat sigortası için prim almaktadır. Bir sigorta aracı kendi çıkarını düşünerek toplam sigorta bedelini, gerekenden daha yüksek bir seviyeye çıkartabilir. Bu, müşterinin ihtiyaç duyduğu faydayı elde edemediği, ancak sigorta aracısının yüksek prim kazandığı durum ahlaki tehlike sorununu ortaya çıkarmaktadır. İkincisi ise “*ters seçim*”dir. Ters seçim aynı kalitede farklı nitelikte satılan ürünler olduğunda, tüketicinin farklı kalitedeki ürünler arasında ayırım yapamaması ve tercihinin olumsuz sonuçlanması ile gerçekleşmektedir. Örneğin, bir müşteri seyahat sigortası satın almakta, ancak seçilen iki ürünün kapsamını ve koşullarını tam olarak ayırt edememektedir. Bireyin olumsuz olan hizmeti seçmesi yine asimetrik bilgi sorununu ortaya koymaktadır.²⁵

Temel olarak iki tür asimetrik bilgi vardır. “*Gizli karakteristik*” türü, bir işlemde bir tarafın, diğer taraf hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığına ortaya çıkmaktadır.

²² Murat Pehlivan, *Küresel Kamu Malları ve Finansmanı*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s.18-19.

²³ Andrew Sweeting, “Discuss The Reasons Why Asymmetric Information Can Be A Source Of Market Failure. Use Examples To Illustrate Your Answers” [http://is.esade.edu/faculty/wareham/Teaching/StratNetComp/Readings/Asymmetric Information & Market Failure.doc](http://is.esade.edu/faculty/wareham/Teaching/StratNetComp/Readings/Asymmetric%20Information%20&%20Market%20Failure.doc), (14.03.2018), s.1.

²⁴ Salih Şimşek, Adem Karakaş, “Asimetrik Bilgi-İktidar ve Kurumsal Düzenleme Üzerine”, *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, C.20, S.4-5 (2006,2007), s.21.

İkinci türü, “gizli eylem”dir. Gizli eylem bir tarafın diğer tarafa etkide bulunduğu ancak, diğer tarafın bunu doğrudan gözlemleyemeyeceği bir eylem gerçekleştirdiğinde ortaya çıkmaktadır. Bilgilendirilmemiş tarafın bilgilendirilmiş taraflardan bazı bilgiler elde etmesini sağlayan iki yol vardır. *Sinyalleme*, gizli bir karakteristiğin gözlemlenebilir bir göstergesi olarak tanımlanabilir ve bilgilendirilmemiş tarafların bilgilendirilmiş tarafları sıralamaya yönelik girişimi ise *taranma* olarak adlandırılmaktadır.²⁶

Klasik asimetrik bilgi örneği, kullanılmış bir aracın satışıdır. Satıcı aracın durumu hakkında tam bilgiye sahiptir. Alıcı satıcı kadar bilgili değildir ancak araçta bazı kusurlar tespit edebilir. Bu durum, alıcının piyasaya tamamen girmekten kaçındığı, yani piyasanın gelişmesine engel olacak bir duruma yol açabilir. Satıcı, alıcının belli bir fiyat için tartışmaya girmesi durumunda aracı satmayı reddedebilir. Bu başarısızlık her iki yönden de meydana gelebilir. Böylece, bir piyasa işleminde bir tarafın diğerinden daha fazla bilgiye sahip olduğu asimetrik bilgi olgusu ortaya çıkmaktadır. Bu durum kurumların ya da bireylerin verimsiz karar vermesine ya da tüm piyasaların çökmesine neden olduğundan, kaynakların yanlış yönlendirilmesine yol açabilir.²⁷

Asimetrik bilgi teorisinin temel öğretisi, ekonomik işlemlerde tarafların farklı bilgi ve farklı hedeflere sahip olmaları durumunda, stratejik olarak davranılması gerektiğidir. Her iki taraf, kimin daha üstün bilgiye sahip olduğunu bilecek (ya da şüphelenecek) ve daha iyi bilgilendirilmiş tarafın bu bilgiyi kendi yararına kullanacağını varsayacaktır. Bu durum, her iki tarafa eşit bilgi sunulmasını ve aynı koşullarda bir pazarlık yapabilmelerini kısıtladığı için bir piyasa başarısızlığıdır.²⁸

Genellikle tüketici kesimi aleyhine gerçekleşen asimetrik bilginin giderilmesinde kullanılabilir birçok yöntem söz konusudur. Bunlar; devlet tarafından, mal ve hizmetlere yönelik tam bilginin açığa çıkarılmasını sağlayan standartların iyileştirilmesi, dernek, vakıf ve sendika gibi sivil toplum örgütleri vasıtasıyla tüketicilerin piyasa

²⁵ Zdeněk Rybák, “Information Asymmetry On The Czech Insurance Market”, *Ekonomika A Management*, S.1 (2015), s.2-3.

²⁶ Meltem Tunay, “Asymmetric Information and Adverse Selection in Insurance Markets: The Problem of Moral Hazard”, *Yönetim ve Ekonomi*, C.16, S.1 (2009), s.108.

²⁷ Cunningham, a.g.e., s.18-19.

²⁸ Bjornstad, a.g.m., s.13-14.

konusunda bilinçlendirilmesi, satıcıların işleme konu olan mal ve hizmet hakkında alıcılara tam bilgi vermekle mükellef olmasıdır.²⁹

2.3. Aksak Rekabet Piyasası

Gerçek iktisadi ortamda, alıcı ve satıcı arasında gerçekleşen rekabetin mükemmel işlerlik gösterdiği yani tam rekabet koşullarının hâkim olduğu bir piyasayla karşılaşmak mümkün değildir. Genellikle tarımdan sağlanan ürünlerin ticaretinin yapıldığı (buğday, mercimek, nohut, bulgur, arpa vb.) pazarda üreticinin ve tüketicinin rakamsal çokluğu, ürünlerin türdeş (homojen) olması vb. özelliklerinden dolayı bu piyasalar tam rekabet piyasasına yakın bir model olarak gösterilebilir. Yalnız bu piyasalarda aracılının varlığı tam rekabet koşullarının aksamasına yol açarak söz konusu piyasaların tam rekabet piyasası olma özelliğini engellemektedir. Durum böyle olunca ekonomide daha yaygın olarak yer alan “aksak rekabet piyasası kavramı” önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁰

Aksak rekabet piyasası, tam rekabet piyasasının sağlanması için, gerekli görülen koşulların aksaması ile meydana gelen ekonomik bir kavramdır. Aksak rekabet piyasası; monopol, monopolcü rekabet ve oligopol piyasalardan meydana gelmektedir. Bu piyasalarda yer alan firmaların fiyat belirleme kabiliyetleri ekonomide “pazar gücü” olarak ifade edilmektedir.³¹ Aksak rekabet piyasalarında etkinlik gerçekleştiren firmalar pazar güçlerini kullanarak, kâr edebilmek amacıyla üretim miktarlarını azaltıp, malların satış fiyatlarını yükseltme çabasındadırlar. Bu durum kaynakların üretim bölgeleri arasında verimli dağılımını engellemekte ve toplumda refah azalışına neden olmaktadır.

32

Son yıllarda, çağdaş ekonomiler genellikle firmalar arasındaki rekabetin daha düşük olmasıyla karakterize edilir. Bu rekabet, her firmanın piyasa gücü derecesiyle değerlendirilmektedir. Gerçekten de bu güç, fiyat farklılığının marjinal maliyetine

²⁹ Volkan Recai Çetin, *Posta Hizmetlerinin Serbestleştirilmesi ve Regülasyonu: Türkiye Posta Sektörü Reformu İçin Bir Öneri*, (Uzmanlık Tezi), Ankara: İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, 2007, s.7.

³⁰ Zeynel Dinler, *Mikro Ekonomi*, 24. b., Bursa: Ekin Kitabevi, 2013, s.343.

³¹ Recep Çakal, *Doğal Tekellerde Özelleştirme ve Regülasyon*, (Uzmanlık Tezi), Ankara: İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, 1996, s.15.

³² Çetin, a.g.e., s.9.

kıyasla belirlenir. Tam rekabet ortamında, firmalar, fiyatları marjinal maliyetle dengeleyen üretim düzeyini seçmelidir. Aksak rekabet ortamında böyle bir durum söz konusu değildir. Firmalar marjinal maliyetlerinden daha yüksek bir fiyat belirleyerek kârlarını artırma yönünde hareket etmektedir. Bu nedenle aksak rekabet, ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkilere yol açabilir. Ancak bu etkiler vergi ve kamu harcamaları gibi kamu müdahalesi yoluyla azaltılabilir.³³

2.4. Ölçeğe Göre Artan Getiriler ve Doğal Tekel Durumu

2.4.1. Ölçeğe Göre Artan Getiriler

Ölçek ekonomileri özellikle de ölçeğe göre artan getiri; tüm üretim faktörleri aynı oranda artarken üretim miktarının üretim faktörlerinin artış oranından daha fazla arttığı yani, üretim çıktısının artmasıyla, ortalama maliyetin azaldığı bir durumu ifade etmektedir. Bu sorun sadece piyasa ölçeğinde artan getirilere sahip olduğumuz zaman sıfır çıktının olduğu bir dengeye yol açabilir; burada ortalama maliyet fonksiyonunun eğimi, talep fonksiyonunun eğiminden daha negatiftir ve firma kendi kendine dokunulmazlığı ortadan kaldıramaz.³⁴

Ölçeğe göre artan getiriler kavramı bir dizi nedenden dolayı sorunludur. Birincisi ölçeğe göre artan getiriler fikri, bir üretim fonksiyonu kavramına dayanır. Soruna, çıktının girdiye yönlendirildiği bir tedarik perspektifinden bakılmaktadır. Bu durum mikro düzeyde doğru olsa da, tartışmalı bir toplam üretim fonksiyonunu çevrelemektedir. İkincisi; ölçek ekonomisi kavramı, bir temsilci firmanın kimliğini koruyabildiğini ima etmektedir. Bu durum, dış alandaki değişimin hem niceliksel hem de niteliksel olması nedeniyle nadiren geçerlidir. Piyasanın büyüklüğü arttıkça uzmanlaşmış teşebbüsler ve endüstriler ortaya çıkmakta ve temsilci firma kimliğini yitirmektedir. Üçüncüsü ise, ölçek ekonomileri bir denge kavramıdır. Mükemmel rekabet koşullarında, uzun vadede denge, uzun vadeli ortalama maliyet eğrisinin en düşük noktasında gerçekleşmektedir. Eksik rekabet veya tekel durumunda optimal

³³ Ali Abcha, "Imperfect Competition, Government Spending and Estimated Markup", *International Journal of Applied Economics*, C.12, S.2 (2015), s.80.

³⁴ Kenneth Gillingham, James Sweeney, "Market Failure and the Structure of Externalities", http://environment.yale.edu/gillingham/GillinghamSweeney_MktFailureStructureExternalities_proof.pdf, (19.03.2018), s.76.

kapasitenin altında denge meydana gelecektir. Fakat dinamik bir bağlamda, denge bir kural olmaktan çok bir istisnadır ve bu bağlamda artan getirilerin etkilerini arttırmaktadır. Son olarak, ölçek ekonomileri kavramı firma düzeyinde artan getirilerin ortaya çıktığını varsayar. Sabit maliyetler bir firmanın daha büyük bir çıktısı üzerine yayıldıkça ölçek ekonomilerinin maliyet indirimlerine katkıda bulunduğu doğru olsa da, artan getiriler kendini bu şekilde göstermemektedir. Ekonomistler endüstriyel operasyonlara “birbiriyle ilişkili, bir bütün olarak bakma gereğini”, vurgulamıştır. Piyasa genişledikçe, sabit maliyetler bütün ekonomide tüm endüstriye yayılmaktadır. Böylelikle artan getiriler, sektöre özgü olmaktan çok, genel olarak mikro ekonomik değil, makroekonomiktir.³⁵

Sonuç olarak ölçeğe göre artan getiride standart kaygı, piyasa güçlerinin tekel üretimine yol açacağı yönündedir. Tekeller bir pazardaki tek mal tedarikçileridir, bu yüzden yüksek bir fiyatı talep edebilirler. Ekonomistler bu durumun düşük bir üretim ve tüketim seviyesine yol açtığını öngörmektedir. Buna ek olarak ölçeğe göre artan getiride maliyetin karşılanması için yeterli bir ücret talep edilmezse, tüm üreticileri piyasadan çıkarabilir. Bu durumda bir mal veya hizmet topluma yarar sağlasa bile üretim duracaktır. Bu nedenle piyasalar artan ölçek ekonomilerinde başarısızlığa uğramaktadır.

36

2.4.2. Doğal Tekel

Yakın ikamesi olmayan bir ürünün veya hizmetin tek satıcısı olan bir firma tekelden yararlanabilir. Ancak önemli olan “doğal tekel” kavramıdır. Tek bir firma, iki veya daha fazla firmadan daha düşük bir maliyetle piyasanın mal ve hizmet talebini karşılayabilirse, piyasadaki, firma sayısı ne olursa olsun, doğal tekeldir. Terim, bir pazardaki gerçek satıcı sayısını değil, talep ve tedarik teknolojisi arasındaki ilişkiyi ifade eder. Eğer böyle bir piyasa birden fazla firma içeriyorsa, firmalar ya birleşme yoluna gidecekler ya da üretime devam edip gerekli olandan daha fazla kaynak tüketmeye devam edecektir. İlk durumda rekabet kısa sürecek ikinci durumda ise

³⁵ Ramesh Chandra, Roger Sandilands, “The Role of Pecuniary External Economies and Economies of Scale in The Theory of Increasing Returns”, *Published in Review of Political Economy*, C.18, S.2 (2006), s.7-8.

verimsiz sonuçlar üretecektir. Dolayısıyla doğal tekel koşulları altında Rekabet uygulanabilir bir düzenleyici mekanizma değildir.³⁷

Telefon, elektrik ve su temini genellikle doğal tekelin örnekleri olarak gösterilmektedir. Bu endüstriler nispeten yüksek sabit maliyet yapılarıyla karşı karşıyadır. Küçük bir miktar üretmek için bile gerekli olan sabit maliyetler yüksektir. Buna karşılık, ilk yatırım yapıldıktan sonra üretilen her birim ile ortalama maliyetler düşmektedir. Bu endüstrilerdeki rekabet, sosyal olarak istenmeyen bir durum olarak görülmektedir; çünkü çok sayıda firmanın varlığı, sermaye yatırımının gereksiz artışına neden olacaktır.³⁸

Doğal tekel kavramı, ölçüğe göre artan getirilerin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Doğal tekel, maliyet etkinliği ile rekabet arasında potansiyel bir çatışmaya yol açmakta, artan sayıda rakipler bazı ölçek etkinliği kayıplarına neden olmaktadır. Doğal tekel genellikle büyük sabit maliyetler ve düşük marjinal maliyetler olduğunda ortaya çıkmaktadır. Doğal bir tekelin varlığı şu soruna yol açmaktadır: Tekelci fiyatın Pareto etkinsizliğinden dolayı bir tekelci olarak kabul edilmesine izin verilmemesi ve doğal tekelin etkili fiyattan satışa zorlanması, negatif kârlar nedeniyle mümkün değildir. Bu sorunun çözümü, devletin, marjinal maliyete eşit bir fiyata hizmet sunmasını ya da firmanın faaliyette kalmasını sağlamak için sübvansiyonu uygulamasını gerçekleştirmesiyle mümkün olacaktır.³⁹

Tek bir firmanın mal ve hizmet üretmesi ekonomik açıdan verimlilik sağladığı için, hükümet bu mal ve hizmetlerin dağılımında ve arzında tek bir firmayı sorumlu tutabileceği gibi, piyasadaki durumlardan dolayı pazarda da tek bir firmanın hakimiyeti de geçerli olabilir. Ancak doğal tekellerin devlet tarafından uygulanan regülasyonlarla

³⁶ Erik Bækkeskov, "Market Failure", *Encyclopædia Britannica*, 2013, <https://www.britannica.com/topic/market-failure>, (20.03.2018), p.6.

³⁷ Richard A. Posner, "Natural Monopoly and Its Regulation" *21 Stanford Law Review*, C.21, 1968, s.548.

³⁸ Ben W. F. Depoorter, "Regulation Of Naturel Monopoly", *Encyclopedia Of Law Economics-The Regulation Of Contracts*, 2000, s.498.

³⁹ S. Ran Kim, A. Horn, "Regulation Policies Concerning Natural Monopolies In Developing And Transition Economies", *New York, DESA Discussion Paper*, S.8 (1999), s.1-2.

konumlarını kötü kullanmaları engellemeli ve regülasyonlara uyup uymadıklarının denetlenmesi gerekir.⁴⁰

2.5. Gelir Dağılımı Sorunu

Piyasa başarısızlığı, idealize edilmiş piyasa denge modelinin verimsizliğe yol açtığı bir durumdur. Dolayısıyla bazı ekonomik birimlerin refahı, başkalarının refahını azaltmadan geliştirilebilir. Temelde piyasa başarısızlığı kavramı, etkinlik ve eşitlik konuları arasındaki ayrımla bağlantılıdır. Bu yapısından dolayı piyasa başarısızlığı “arzu edilen bir gelir dağılımı” kavramını kapsamamaktadır.⁴¹

Piyasa ekonomisinde, bireylerin mal ve hizmetleri tüketme düzeyleri gelire veya tasarruf gibi kaynaklara bağlıdır. Eşit olmayan bir gelir dağılımı, kaynakların yetersiz bir şekilde tahsis edilmesine neden olmakta ve toplumun geri kalanı için olumsuz sonuçlara yol açmaktadır.⁴²

Gelir dağılımı kamusal mal olarak kabul görmekte ve bu yüzden gelir dağılımında yaşanan adaletsizlik ve verimsizlikler de piyasa başarısızlığını meydana getirmektedir. Piyasalar özgür davranabildiklerinde yani devlet müdahalesine tabi olmadıklarında, gelir dağılımında bir eşitsizliğe sebep olmaktadır. Örnek vermek gerekirse; gerçekleşen maddi ve aynı yardımlardaki fayda, yalnız bu yardımları gerçekleştiren birey ve kuruluşlarla sınırlı kalmamakta, toplumun tamamına da yansımaktadır. Böyle bir durum gelir dağılımına kamusal mal niteliği kazandırmakta ve gelir dağılımında adaleti ve verimliliği sağlamak için devletin ekonomik müdahalesini zorunlu kılmaktadır.⁴³

⁴⁰ Mesut Erol, *Doğal Tekellerin Düzenlenmesi ve Telekomünikasyon Sektöründe Düzenleyici Kurum*, (Uzmanlık Tezi), Ankara: İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, 2003, s.16.

⁴¹ Jean-Marie Dufour, “Market Failure, İnequality and Redistribution”, *Ethics and Economics*, C.6, S.1 (2008), s.2.

⁴² Geoff Riley, “Market Failure- Income and Wealth İnequality”, *Tutor2u Economics*, <https://www.tutor2u.net/economics/reference/market-failure-income-and-wealth-inequality>, (21.03.2018), p.1-2.

⁴³ Cihan Yüksel, *Dışsallıklarda Kamusal Çözümler: Türkiye Uygulaması*, (Yüksek Lisans Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 15-16.

3. DIŞSALLIK KAVRAMI VE TEORİSİ

Birçok ekonomist tarafından dışsallık kavramını ortaya atan ilk kişi olarak Adam Smith kabul edilse de, teorinin ilk kez İngiliz İktisatçı *Alfred Marshall* (1842-1924) tarafından geliştirildiği konusunda fikir birliği söz konusudur. Marshall başta İngiltere olmak üzere diğer sanayileşmiş ülkelerin ekonomik büyüklüklerini araştırarak, kişi başına düşen üretkenlik kaybını incelemeye çalışmıştır. Araştırmalarına içsel ekonomiyle birlikte dışsal ekonomiyi de dâhil ederek, dışsallığın ekonomide yarattığı etkiyi ortaya koymuştur.⁴⁴ Marshall tarafından ortaya atılan dışsallık kavramı İngiliz iktisatçı *Arthur Cecil Pigou* (1924) tarafından tekrar incelenmiştir. Pigou dışsal ekonomi ile refah ekonomisi arasında ilişki kurmuş, eksik rekabet piyasasının var olduğu durumda refah artışının sağlanması için devlet müdahalesini gerekli görmüştür. Marshall, dışsal ekonomide sadece olumlu dışsallıklar üzerinde dururken, Pigou olumlu dışsallıklarla birlikte olumsuz dışsallıkları da incelemiş, dışsal ekonomiyi toplumsal refah ve etkinlik fonksiyonları ile açıklamıştır.⁴⁵

James E. Meade (1952) dışsallık teorisi konusunda önemli bir çıkış ve katkı yapmıştır. Meade'nin dışsallık üzerine özgün analizi, “ödenmeyen üretim faktörleri” (bir firmanın hiçbir bedel ödemediği sektördeki diğer firmaların faaliyetlerinden ya da diğer gelişmelerden ekonomik fayda sağlaması) tarafından meydana gelen dışsallıklar ile “atmosfer yaratma” (tek firma için ölçüğe göre sabit getirilerin olması ama tüm toplum için ölçüğe göre sabit getirilerin olmaması durumudur) nedeniyle ortaya çıkan dışsallıklar arasındaki ayrıma ilişkindir. Meade, “dışsal ekonomiler ile dışsal eksi ekonomiler (firma ile bağlantısı olmayıp, firmayı olumsuz etkileyen her bir ekonomik durum), bu kesin ayrımın herhangi birine giremeyeceğini ya da her ikisinin de özelliklerini içerebileceğini göstererek” kavramın daha geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Bununla birlikte orijinal katkısı devam eden tartışmalar, parasal ve teknolojik dışsallık ayrımının önemini ortaya koyarak; iki dışsallık türünün farklı etkileri olduğunu ileri sürmüştür. *Scitovsky* (1954), bu ikisi arasındaki kavramsal

⁴⁴ Ersan Öz, Selçuk Buyrukoğlu, “Negatif Dışsallıkların Önlenmesinde Çevresel Vergiler: Türkiye ve OECD Ülkeleri Karşılaştırılması”, *TİSK Akademi*, S.14 (2012), s.2-3.

⁴⁵ Ercan Çitil, *Çevre Yönetiminde Ekonomik Araç Kullanımının İstanbul Katı Atık Yönetimi Üzerinde İncelenmesi*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2009, s.12.

ayrımın önemine dikkat çekmiştir. Bu yeni bir kavram olan bilgi dışsallığı kavramının belirlenmesi açısından önemlidir.⁴⁶

Genel anlamda, bir firmanın faaliyetinin doğrudan veya piyasa mekanizmaları yoluyla başka bir firma veya bir firma grubu tarafından etkilendiği tüm bu durumlarda olumlu veya olumsuz dışsal etkiler ortaya çıkacaktır. Meade, bu durumu dışsal ekonomi olarak adlandırmış ve böyle bir durumda üreticinin, gerçekleştirdiği faaliyetinin kendi firmasında nasıl bir etkiye yol açacağını hesaplariken, diğer firmalar üzerinde olumlu ya da olumsuz bir etkiye neden olacağını hesaba katmadığına dikkat çekmiştir.⁴⁷

Scitovsky (1954), Meade ‘den etkilenmiş ve dışsal ekonomiyi $\pi_1=f(q_1, l_1, c_1, \dots; q_2, l_2, c_2, \dots)$, şekilde formüle etmiştir. F üretim fonksiyonunu temsil etmektedir ve dışsal ekonomiler (*Scitovsky formülde parasal dışsallıkları tanımlamıştır*), bu fonksiyonda tanımlanmıştır. Firma A ‘nın mal ve hizmet çıktısının (π_1); yalnız bu firmaya ait olan üretim faktörleri (q_1, l_1, c_1) kullanılarak meydana gelmediği, bununla birlikte bu çıktının varlığı Firma B’nin üretim faktörlerinin (q_2, l_2, c_2, \dots) kullanımına da bağlıysa bu durumda dışsal ekonomiden söz edilecektir. Scitovsky bu formülde dışsal ekonomileri” (q_2, l_2, c_2, \dots)” olarak ifade etmiştir.⁴⁸

Bator (1958) ise yaptığı çalışmalarla piyasa başarısızlığının anlamını ve genişliğini değerlendirmiştir. Bator’a göre; modern refah ekonomisi pareto optimizasyonu ve piyasa performansı arasında gerçekleşmektedir. Bator dışsallıkları üç grup içerisinde incelemiştir. Bunlar; mülkiyet dışsallıkları, teknik dışsallıklar ve kamu dışsallıkları altında piyasa başarısızlığıyla ilgili dışsallıklardır. Bator’un mülkiyet dışsallıkları, Meade’nin ödenmeyen üretim faktörleri ile aynı özelliği göstermektedir.⁴⁹

Buchanan ve Stubblebine (1962) genel olarak Scitovsky’nin dışsallık teorisini kabul etmesine rağmen bazı cevapsız noktaları işaret etmiştir. İkili dışsallıkları bir

⁴⁶ Agnieszka Gehringer, “Pecuniary Knowledge Externalities and Innovation: Intersectoral Linkages and their Effects beyond Technological Spillovers, *Center For European, Governance and Economic Development Research*, S.100 (2010), s.6.

⁴⁷ Gehringer, a.g.m., s.6.

⁴⁸ John S. Dodgson, “External Effects and Secondary Benefits In Road Investment Appraisal”, *Journal Of Transport Economics and Policy*, C.11, S.2 (1973), s.169-171.

⁴⁹ Atilla A. Uğur, “Internalizing Externality in the Case of Joint and Separate Productions: Property Rights Regulation as the Public Economy Solution”, *USA, International Journal of Business and Social Science*, C.2, S.10 (2011), s.48.

tarafıta “marjinal” ve “inframarjinal” dışsallık olarak, diğer tarafıta “pareto ile ilişkili ve pareto ile ilişkisiz” olarak sınıflandırmışlardır.⁵⁰

Mishan (1971) dışsallığı “bir tüketicinin yararının veya bir firmanın çıktısının diğer birey ve firmanın faaliyetleri üzerindeki etkileri” olarak tanımlamıştır. Tanımının yetersiz olduğunu gözlemleyen Mishan, *Walras’ın Genel Denge Analizi* kavramını kabul etmiştir. Bireyin davranışındaki dışsal değişikliklerin bir sonucu olarak faktör ve ürün fiyatlarındaki dengesinde bir değişim olasılığı vardır. Bu nedenle karar vericilerin başka bir karar vericiye olan etkisini gösteren “dolaylı etki” Mishan’ın dış etki tanımından türetilmelidir.⁵¹

Greenwald ve **Stiglitz** (1984) ise dışsallıkların etkilerini analiz etmek için basit ama geniş bir çerçeve sunmuştur. Paretonun iyileştirilmesi için vergilendirme yoluyla müdahale edildiğinde, modelin dışsallıklarının parasal etkilerini tanımlayarak problem tanımlamasını kolaylaştırdığını ifade etmiştir. Stiglitz’e göre (1986) dışsallık, genel dengeyi etkisiz hale getirecek ve refahı arttırmak amacıyla vergilendirmeye yönlendirecektir.⁵²

Baumol, Pigou uygulamalarına birçok eleştiri getirilmesine karşın;, Pigou’nun kaynakların optimal bir şekilde tahsis edilmesi için öne sürdüğü vergi politikasının mümkün olduğunu ifade etmiştir. **Baumol** ve **Oates**’e göre, Pigou tipi vergi ve sübvansiyondaki temel sorun; literatürde teoriye karşı ortaya atılan tekniklerde değil, dışsallık için uygulanan politikaların miktarlarının nasıl belirleneceğinin bilinmemesindedir. Sosyal zararların makul tahminlerini oluşturabilecek özel durumlar olsa da, Baumol ve Oates, gerekli vergi ve sübvansiyon miktarlarının nasıl ayarlanacağının bilinmediği görüşündedir.⁵³

Baumol ve Oates (1988) dışsallığın çözümlü için Pigou tipi vergilerin özelliklerini tartıştıktan sonra şunu vurgulamaktadır: “Rekabetin pareto etkinliğini sürdürmek için gerekli olan fiyat-vergi koşulları varsayılan konveks koşullar altındaysa, piyasa çözümlü, var olan standart Pigouvian kurallarına eř değerdir; dışsallık mağdurlarına ne vergi

⁵⁰ Uğur, a.g.m., s.48.

⁵¹ Uğur, a.g.m., s.49.

⁵² Uğur, a.g.m., s.49.

⁵³ William J. Baumol, Wallece E. Oates, “The Use Of Standards and Prices For Protection Of The Environment”, *The Swedish Journal of Economics*, C.73, S.1 (1971), s.42-44.

uygulanır ne de tazminat ödenir.”. Bununla birlikte, Baumol ve Oates sınır ötesi dışsallıklar üzerine tartışırken, bir dünya devletinin yokluğunu ve bunun bir ülkenin onu en uygun düzeye indirmek için kirlilik yayan ülkeden bekleyemeyeceği şeklindeki bariz sorunu ortaya koymuştur. Bu problemi dikkate alarak; “A ülkesinde kirlilik azaltma programlarına bel bağlanmamalıdır, zira bu, A ülkesinde kirlüten ülkeye herhangi bir mahsup etme hakkına sahip olmayan maliyetler getirecektir. Bu nedenle OECD’nin *Kirlüten Öder İlkesi*, pareto iyileştirmesi konusunda tutarsızdır.”⁵⁴

Özetle iktisadi literatürde dışsallık kavramı, bir ekonomik birimin vermiş olduğu kararın başka bir ekonomik birimde yaratmış olduğu olumlu veya olumsuz etki olarak adlandırılmaktadır.⁵⁵ Başka bir tanımla dışsallık; bir ekonomik birimin, sosyal ve ekonomik faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan fayda ve maliyetlerin, söz konusu sosyal ve ekonomik faaliyetlere katılmayan kişiler üzerine yükledikleri etki (olumlu veya olumsuz) olarak tanımlanmaktadır. Dışsallıklar ekonomik faaliyetin neredeyse her alanında yaygındır. Fiyat mekanizması, üretim ve tüketimin toplumsal maliyetleri ve toplumsal faydalarını göz önüne almazsa, dışsallıklar piyasa başarısızlığına neden olabilir.⁵⁶ Dışsallık kavramının varlığı iktisadi aktörlerin kendi yararlarını maksimize etmek için uyguladıkları politikalardan kaynaklanmaktadır. Böyle bir durumda ekonomik aktörlerden biri kendi faydasını maksimize etmeye çalışırken, diğer ekonomik aktörün de faydasını bu yönle etkileyecektir. Böyle bir durumda dışsallığın varlığı, kaynak dağılımında verimsizliğe yol açarak, piyasa ekonomisinde sosyal açıdan etkin olmayan sonuçlara sebep olacaktır.⁵⁷ Sonuç olarak bireylerin, hane halklarının ya da firmaların üretim veya tüketim faaliyetinde almış oldukları yatırım kararları, genelde işlemlerde yer almayan kişileri doğrudan etkilemektedir. Dışsallık olarak adlandırdığımız bu kavram, hükümetlerin ekonomik alana müdahale etmesinin temel nedenlerindedir.⁵⁸

⁵⁴ Arild Vatn, Daniel W. Bromley, “Externalities – A Market Model Failure”, *Netherlands, Environmental and Resource Economics*, S.9 (1997), s.138.

⁵⁵ Meryem Filiz Baştürk, “Mülkiyet Problemi, Dışsallıklar ve Coasean Çözüm”, *Manisa, Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, C.21, S.1 (2014), s.144.

⁵⁶ European Commission, DG Environment Final Main Report, “A Study on the Economic Valuation of Environmental Externalities from Landfill Disposal and Incineration of Waste”, 2000, s.9.

⁵⁷ Hakan Yavuz, “Çevre Ekonomisi Ve Mali Politikalar”, http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/68788/32108/%C3%A7evre_6.pdf, (18.02.2018), s.3.

⁵⁸ Thomas Helbling, “What Are Externalities”, *Finance&Development*, (2010), <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2010/12/pdf/basics.pdf>, (18.02.2018), s.1.

4. DIŞSALLIK TÜRLERİ

İktisadi literatürde dışsallık türleri dört ana grup çerçevesinde incelenmektedir. Bunlar; pozitif-negatif dışsallık, üretim-tüketim dışsallıkları, marjinal-inframarjinal dışsallıklar ve maddi-teknolojik dışsallıklardan oluşmaktadır.

4.1. Pozitif-Negatif Dışsallık

4.1.1. Pozitif Dışsallık

Pozitif dışsallık; bir iktisadi birimin üretim veya tüketim faaliyeti, başka bir iktisadi birimin fayda ve maliyet kalemlerinde olumlu bir etkiye yol açtığı durumlarda meydana gelmektedir.⁵⁹ Pozitif bir dışsallığın varlığında, fiyatlar bir malın veya hizmetin marjinal sosyal faydasına tamamen eşit değildir. Örneğin, bir hastalığa karşı aşılamanın pozitif bir dışsallık ile sonuçlandığını varsayalım. Aşılamanın, bulaşıcı bir hastalığa yakalanma ihtimalini azaltarak elbette kendilerine fayda sağlarlar. Fakat hastalığa ev sahipliği yapacak kişilerin sayısını azaltarak aşılamanın kişilere de fayda sağlarlar. Bu da, tüm nüfus için aşılamanın olmaması da dahil olmak üzere hastalığın ortaya çıkma olasılığını azaltır. Sonuçta, hastalık bu şekilde ortadan kaldırılırsa, tüm dünya nüfusu yararlanacaktır. Aşılamanın dışsal faydası, aşı olan dışındaki kişilerin hastalığa yakalanma ihtimalinin azaltılmasıdır.⁶⁰

Pozitif dışsallıklar normalde, ekonomide kamu mallarıyla ilişkilidir. Kamu mallarının bölünemez özelliğinden dolayı, tüketiminin yararı sadece bedel ödeyenlerle sınırlanamaz. Diğer bir ifadeyle olumlu sosyal etkiye sahip olan bu mal ve hizmetlerin tüketiminin yayılım etkisinden dolayı pozitif dışsallıklar kamusal mallarla yakından bağlantılıdır. Ancak, bu tür mallar ekonomi açısından bu kadar faydalıysa serbest piyasa ekonomisinde neden yetersiz üretilir ve tüketilir? Bu, piyasada rasyonel tüketim ve üretimin doğrudan bir sonucudur.

⁵⁹ Ercüment Özdemir, *Çevre Sorunlarının Ekonomik Niteliği Bağlamında Dışsallıkların Ortadan Kaldırılması (Orman Kaynaklarının Dışsal Faydalarının İçselleştirilmesi)*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.39.

⁶⁰ David Hyman, "Externalities and Government Policy", *Public Finance*, (2010), http://www.ase.ro/upcpr/profesor/758/Scan_Hyman_Externalities.pdf, (18.02.2018), s.103.

Tahsis etkinliği açısından bir kayıp oluşturmasına rağmen, bu malların alınıp satıldığı nokta dengenin en verimli olduğu seviyedir. Hükümetin müdahale politikaları pazarı başarısızlıktan kurtarabilir, ancak bu aynı zamanda devlet başarısızlığına da yol açabilir. Hükümet, kendi çıkarlarına hizmet eden veya kusurlu bilgilere dayalı politikalar üretirse, dışsallığı içselleştirmeyi başaramayacak ve bu durum olası sosyal etkinlik kaybına yol açacaktır.⁶¹

Devletin rolü, pozitif dışsallıkları teşvik eden ekonomik politikaları uygulamaktır. Pozitif dışsallıkların teşvik edilmesi için dışsal fayda yaratan malların, hizmetlerin ve kaynakların arz ve talebinin arttırılması gerekir. Dışsal fayda yaratan mal ve hizmet üreticilerine yapılacak devlet yardımları ve sübvansiyonlar, üretim maliyetlerini düşürür ve daha fazla arzı teşvik eder. Bu, sağlık, eğitim ve sosyal konut gibi toplum için faydalı özel malların tedarikini teşvik etmek için yaygın bir çözümdür. Bu tür mallar, merkezi ve yerel yönetim vergileri ile finanse edilebilir. Yollar, köprüler ve havaalanı gibi kamu malları da önemli derecede olumlu dışsallıklar yaratırlar; kısmen veya tamamen vergi gelirleri inşa edilebilir, muhafaza edilebilir ve korunabilir. Pozitif dışsallık yaratan mallara olan talep, tüketicilerin ödedikleri bedeli azaltarak teşvik edilebilir. Örneğin, üniversite öğrencilerinin öğrenim ücretlerini sübvansiyon etmek, gençleri gelecek nesiller için pozitif bir dışsallık oluşturacak olan üniversiteye gitmeye teşvik edecektir.⁶²

4.1.2. Negatif Dışsallık

Bir ekonomik birim tarafından gerçekleştirilen üretim veya tüketim faaliyetinin, diğer ekonomik birimler üzerinde olumsuz etkiye yol açması **negatif dışsallık** olarak adlandırılmaktadır. Bir başka tanımlamaya göre negatif dışsallıklar, bir malın veya hizmetin üretiminden ve tüketiminden dolayı diğer ekonomik birimlerin maruz kaldıkları olumsuz maliyetleri ifade etmektedir.⁶³ Bir ekonomik işlemin tarafları üretici,

⁶¹ Syed Azam, “Explain Why The Market Might Under-Produce a Good Which Generates a Positive Externality. What Might Be Appropriate Policy Interventions?”, *Norwich Economic Papers, (UEA)*, s.1-3.

⁶² “Positive Externalities”, *Economics Online*, http://www.economicsonline.co.uk/Market_failures/Positive_externalities.html, (19.02.2018), p.4-6.

⁶³ Chen Qiuzhen, “Comparative Study in Agricultural Externalities From Empirical Point Of View: Experts’ Perspectives, Assessment Levels, and Policy Impacts”, *Finland, Academic Dissertation*, 2016, s.25.

tüketici ve de dolaylı olarak etkilenen herhangi bir kişi, örgüt ya da mülk sahibi olabilmektedir.⁶⁴ Ekonomide olumsuz dışsallıkların varlığı piyasa başarısızlığı olarak adlandırılmakta; dolayısıyla devlet müdahalesini gerekli kılmaktadır. Bu nedenden dolayı ekonomik birimlerin topluma yüklemiş oldukları maliyetlerin içselleştirilmesi ve dışsallığa sebep olan etkiler için politikalar geliştirilmesi zorunlu bir çözüm yolu olarak görülmektedir.⁶⁵

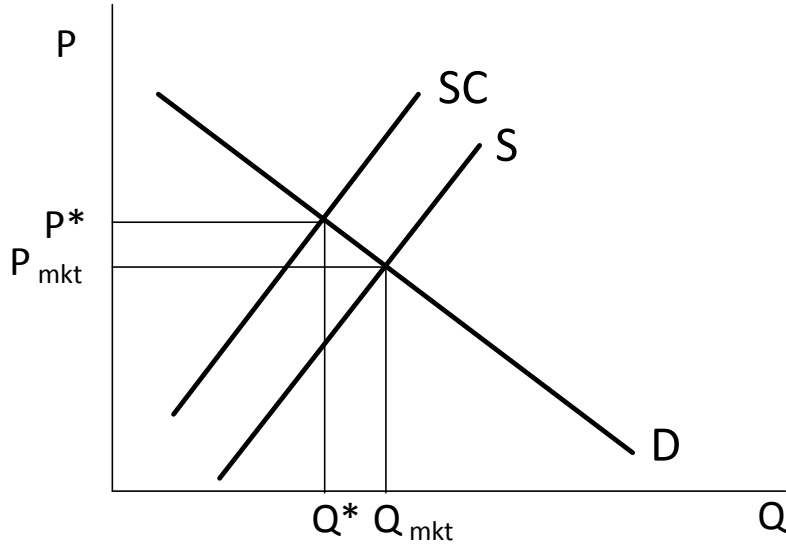
Negatif bir dışsallık, karar verici bir kişi veya firmanın üretim veya tüketimin tam maliyetini ödememesi durumunda ortaya çıkar. Bir malın negatif bir dışsallığı varsa, toplumsal maliyet, tüketicinin ona ödediği maliyetten daha fazladır. Tüketiciler, marjinal maliyetleri ile marjinal faydaları birbirine eşit olan mal veya hizmetlerin tercihine karar verdiğinden ve negatif dışsallıkların maliyetini hesaba katmazlar. Bu nedenle uygun önlem alınmadıkça negatif dışsallıklar piyasa verimsizliklerine neden olur. Negatif dışsallık için kirlilik örnek olarak verilebilir. Örneğin, çelik üreten bir firma, kirleticileri havaya pompalayabilir. Firma, elektrik, malzeme vb. için ödeme yaparken, daha yüksek sağlık harcamaları, daha kötü yaşam kalitesi, nedenleriyle fabrika çevresindeki bireylere kirlilik maliyeti yüklemektedir.⁶⁶ Negatif dışsal ekonominin varlığı, optimum kaynak dağılımında sapmalara neden olmaktadır. Bu durum aşağıdaki şekil üzerinde gösterilmiştir.

⁶⁴ Oğuz Parlakay, Alpagut Yavuz, “Negatif Dışsallıkların Çevreye Olumsuz Etkilerinin Önlenmesinde Kullanılan Çözüm Yolları”, *Kırgızistan, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E- Dergisi*, S.57 (2016), s.211.

⁶⁵ Fatih Can, “Çevre Politikasının Ekonomik Araçları”, *Niğde, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.9, S.3 (2016), s.59-60.

⁶⁶ “Negative Externalities”, *Economics.FundamentalFinance.com*, <http://economics.fundamentalfinance.com/negative-externality.php>, (19.02.2018), p.1-4.

Şekil 1: Negatif Dışsallık Analitik Perspektif

Kaynak: <https://www.csun.edu/sites/default/files/micro9.pdf>, (19.02.2018).

Şekil 1’de çıktının fiyatı P_{mkt} ve bu fiyat düzeyinde çıktı miktarı Q_{mkt} ‘dir. Şekilde talep eğrisi (D) ile arz eğrisinin (S) kesiştiği nokta, ekonomik birimin denge düzeyini ifade etmektedir. Şekildeki talep eğrisi (D), tam rekabetçi piyasada, tüketicilerin birim başına elde ettikleri faydayı ifade etmektedir. Arz eğrisi (S) yalnızca özel üretim maliyetlerini yani mal üreten firmaların maruz kaldıkları maliyetleri temsil etmektedir. Arz eğrisi (S) tüm masrafları temsil etmez, çünkü negatif dışsallık, bazı ekonomik birimlere maliyet yüklemektedir. Sosyal maliyet (SC) eğrisi hem *özel üretim maliyetleri* hem de *dış maliyetler* olmak üzere tüm üretim maliyetlerini temsil etmektedir. Negatif dışsallık söz konusu olduğunda çıktının sosyal maliyeti özel maliyetinden daha yüksek olmaktadır. Talep eğrisi (D) ile sosyal maliyet (SC) eğrisinin kesiştiği noktada etkin çıktı seviyesi gerçekleşir. Grafikte, bu kesişim P^* ve Q^* ile gösterilir. $Q_{mkt} > Q^*$ olduğu durumda bu malın verimli miktarından daha fazla üretildiği anlamına gelmektedir. Bu duruma aşırı üretim denir. $P_{mkt} < P^*$ olduğu durum, piyasa fiyatının etkin fiyattan daha düşük olduğu anlamına gelmektedir. Özel pazar tedarikçileri, üretim maliyetinin tüketicilere yansıtıldığı malın belli birimlerini (Q^* ve Q_{mkt} arasındaki birimleri) üretirler. Q^* ve Q_{mkt} arasındaki ekonomik malların talep eğrisi SC eğrisinin altındadır. Negatif dışsallıklara sahip malların fazla üretilmesi, tüketicinin malın üretim ve tüketim

masraflarının tamamına katlanmaması sebebi ile oluşur. Bir ekonomik mala tüm masrafları eklenirse bu malların fiyatları daha yüksek olur ve insanlar bu maldan daha az tüketme yoluna giderler. Doğru ayarlanmış bir vergi politikası yoluyla negatif dışsallığa neden olan bir malın maliyeti içselleştirilmeye çalışıldığında, tüketiciler bu malın üretim ve tüketim aşamasında tam maliyetin ne olduğu hakkında farkındalık kazanacak ve talep edilen miktar daha az ve etkili olacaktır.⁶⁷

4.2. Üretim-Tüketim Dışsallıkları

Bir iktisadi aktörün gerçekleştirdiği üretim veya tüketim faaliyeti başka bir iktisadi aktörün üretim ve tüketim faaliyetine bağımsız değişken olarak dahil oluyorsa, bu işlemde üretim veya tüketimden doğan dışsallık olduğu söylenebilir.⁶⁸

4.2.1. Üretim Dışsallıkları

Bir ekonomik birimin gerçekleştirmiş olduğu üretim faaliyetinin, diğer bir ekonomik birimin üretim veya tüketim faaliyetine bağımsız değişken olarak dahil olması durumunda üretim dışsallığından söz edilebilir. Üretim dışsallıkları kendi içerisinde dört grupta incelenebilir.⁶⁹

- Üreticiden üreticiye pozitif dışsallık faaliyetleri
- Üreticiden üreticiye negatif dışsallık faaliyetleri
- Üreticiden tüketiciye pozitif dışsallık faaliyetleri
- Üreticiden tüketiciye negatif dışsallık faaliyetleri

Üretim faaliyeti ile uğraşan bir firmanın, faaliyetleri sonucu meydana gelen çevre kirliliği yüzünden başka bir üretici firmanın kirlilikten korunmak için önlemler alması veya çevre kirliliğinin firmanın yakınında yaşayan insanlarda sağlık maliyetlerine yol

⁶⁷ “Explain Externalities and Public Goods and How They Affect Efficiency of Market Outcomes” <https://www.csun.edu/sites/default/files/micro9.pdf>, (19.02.2018), s.2-3.

⁶⁸ Veli Kargı, Cihan Yüksel, “Çevresel Dışsallıklarda Kamu Ekonomisi Çözümleri”, *Maliye Dergisi*, S.159 (2010), s.188.

⁶⁹ Efe Batuhan, “İktisatta Dışsallık Kavramının Yeri ve Önemi”, <http://efebatuhan.blogcu.com/iktisatta-dissallik-kavrami-nin-yeri-ve-onemi/5763655>, (19.02.2018), p.16-17.

açması; maden araması yapan bir kurumun, hedeflerine ulaştığı zaman, bilgi ve deneyimlerini aynı alandaki kurumlara ya da ilgili kişilere aktarması, üretimden kaynaklanan dışsallıklara örnek olarak gösterilebilir.⁷⁰

4.2.2. Tüketim Dışsallıkları

Bir ekonomik birimin gerçekleştirdiği tüketim faaliyetinin fiyat mekanizmasına dahil olmaksızın, diğer ekonomik birimin üretimi veya tüketimi üzerindeki fayda değerini doğrudan etkilemesi durumunda tüketim dışsallığından söz edilebilir.⁷¹ Örnek yardımıyla açıklamak gerekirse; sigara kullanan tüketici sigaraya ödemiş olduğu fiyatla kendi faydasını maksimize etmeye çalışmaktadır. Ancak sigara kullanmayan kişiler için bu durumun faydası değil zararı söz konusudur. Sigara tüketicisi, sigara tüketmekle başkalarına maliyet yüklemekte ve bunun bedelini karşılamamaktadır. Diğer bir örnekte ise, daha hoş görünmesi için bahçesine papatya eken kişi, bunun maddi ve fiziksel maliyetlerine katlanmıştır. Ancak komşusu hiçbir bedel ödemedi papatyaların kokusundan ve görüntüsünün hoşluğundan faydalanmaktadır. Bu iki durumda göz önüne alınarak tüketimden kaynaklanan bir dışsallıktan söz edilebilir.⁷² Tüketim dışsallıklarını dört ana grup içerisinde inceleyebiliriz:

- Tüketiciden tüketiciye pozitif dışsallık faaliyetleri
- Tüketiciden tüketiciye negatif dışsallık faaliyetleri
- Tüketiciden üreticiye pozitif dışsallık faaliyetleri
- Tüketiciden üreticiye negatif dışsallık faaliyetleri

Söz konusu çevresel dışsallık olduğu zaman üretim aşamasının daha büyük alanda gerçekleşmesi ve üretimde kirliliğin daha fazla olmasından dolayı üretim

⁷⁰ Yavuz, a.g.m., s.10.

⁷¹ Filiz Giray, *Bilgi Ekonomisinde Entelektüel Mülkiyet Hakları Üzerinde Küreselleşmenin Etkileri ve Harmonizasyonu Sorunu*, İstanbul: Bilgesam Yayınları, 2012, s.11.

⁷² Fatih Savaşan, *Kamu Maliyesi*, 6.b., Sakarya: Dora Yayınevi, 2016, s.220.

dışsallıklarında gözlemlenen marjinal dışsal zararın tüketim dışsallıklarına göre daha büyük ölçekte olduğu söylenebilir.⁷³

4.3. Marjinal-İnframarjinal Dışsallıklar

Bir iktisadi birim tarafından gerçekleştirilen üretim veya tüketim faaliyetlerinde meydana gelen ilave değişiklik ekonomik birimin fayda ve maliyet işlevlerinde olumlu veya olumsuz değişimlere yol açıyorsa *marjinal dışsallıktan* söz edilebilir. Eğer gerçekleşen üretim veya tüketim faaliyeti fayda ve maliyet işlevlerini etkilemiyorsa ya da etki alanı çok azsa bu durumda da *inframarjinal dışsallık* söz konusu olacaktır. Örnekle açıklamak gerekirse, X kişinin ya da kurumunun gerçekleştirdiği üretim veya tüketim faaliyeti, Y kişinin ya da kurumunun fayda ve maliyet kalemini etkiliyorsa marjinal dışsallıktan bahsedilebilir. Ancak belli bir noktadan sonra etki meydana geliyorsa ve etki alanı ihmal edilecek düzeyde ise inframarjinal dışsallık meydana gelmiştir denilebilir. Çevre kirliliğinden dolayı meydana gelen dışsallıkların çoğu inframarjinal dışsallık olarak kabul görmektedir.⁷⁴

Buchanan ve Stubblebine; “ $u^A = u^A (X_1, X_2, \dots, X_m, Y_1)$ ” fonksiyonu ile bu dışsallıkları açıklamaya çalışmıştır. Fonksiyonda yer alan u, A kişisi ya da firmasının fayda maksimizasyonunun kısmi türevini işaret etmektedir. “ $U^A_{Y1} \neq 0$ ” göstergesi, A bireyinin/firmasının dışsallığa sebep olan üretim veya tüketim faaliyetinin marjinal faydasının sıfıra eşit olmaması durumu *marjinal dışsallığı* ifade etmektedir. “ $U^A_{Y1} = 0$ ” ifadesi ise A bireyinin/firmasının dışsallığa sebep olan faaliyetinin marjinal faydasının sıfıra eşit olması durumu *inframarjinal dışsallığı* göstermektedir.⁷⁵

4.4. Maddi-Teknolojik Dışsallıklar

4.4.1. Maddi Dışsallıklar

Parasal dışsallık olarak da adlandırılan maddi dışsallıklar, herhangi bir iktisadi

⁷³ Sevay İpek Tütüncü, *Çevre Vergileri ve Uluslararası Standartlara Uyum Açısından Türkiye Değerlendirmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s.20.

⁷⁴ Yüksel, a.g.e., s.26.

⁷⁵ Kargı, Yüksel, a.g.m., s.188.

aktörün üretim veya tüketim faaliyetinin fiyat sisteminden geçerek diğer iktisadi aktörler üzerinde bıraktıkları etkileri ifade etmektedir. Gelir dağılımını etkilemek amacı söz konusu olduğunda maddi dışsallıklar büyük önem arz etmektedir. Çünkü bu tür dışsallıklar, toplumdaki farklı gruplar arasında gelir transferini gerçekleştirmektedir. Refah ekonomisi iktisatçıları maddi dışsallığı dışsallık teorisi dışında tutmuş, maddi dışsallıkların toplam refah ve etkinlik kavramları üzerinde etkisi olmadığını savunmuşlardır.⁷⁶

Bir ekonomik birimin gerçekleştirdiği üretim veya tüketim faaliyeti maddi dışsallığa bağlı olarak değişiklik göstermemektedir. Bu sadece değişen farklı fiyat/kâr kombinasyonlarına yol açmaktadır. Örneğin; dışsal faktörler nedeniyle buğday talebinde artış yaşanır, bu aynı zamanda buğday tohumu, gübre, tarım makineleri vb. ürünlerde de talep artışına neden olur. Buğday talebindeki artış sadece buğday yetiştiricilerinin kârını artırmakla kalmaz, aynı zamanda tohum tedarikçileri, gübre üreticileri ve makine imalatçılarına da faydalı olur. Örnekte de görüldüğü gibi bir ekonomik birimin (buğday yetiştiricisinin) gerçekleştirdiği üretim faaliyeti, kendi fiyat mekanizmasından geçerek diğer ekonomik birimleri olumlu şekilde etkilemiş ve maddi dışsallığa sebep olmuştur.⁷⁷

4.4.2. Teknolojik Dışsallıklar

Teknolojik dışsallık, var olan dışsallığın bir ekonomik birimin üretim/tüketim fonksiyonlarını, piyasaya bağlı olmadan, pozitif veya negatif etkilemesi durumunda gerçekleşmektedir. Bu tür dışsallıklar durağan bir yapıya sahip olmakla birlikte, ekonomik birimlerin üretim-fayda fonksiyonlarında kaymalara neden olarak reel etkilere yol açmaktadır. Örneğin X kişinin araç kullanması sonucu havaya zararlı gazları bırakması Y kişinin faydasını azaltacaktır. Bu durum, piyasaya bağlı olmadan gerçekleşen bir durumdur. Y kişinin aynı gelir durumuna bağlı olduğu ve aynı malı

⁷⁶ Ramazan Armağan, “Kamu Ekonomisinde Dışsallıklar ve Dışsallıkların İçselleştirilmesi”, *Kütahya, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.9 (2003), s.9-10.

⁷⁷ Samia Rekhi, “Difference Between Technological and Pecuniary Externalities”, *Economics Discussion*, <http://www.economicdiscussion.net/microeconomics/difference-between-technological-and-pecuniary-externalities/20487>, (20.02.2018), p.5-6.

tükettiği varsayıldığı takdirde faydasının azalması, dışsallığın reel etkisini ortaya koymaktadır.⁷⁸

Başka bir örnekle açıklamak gerekirse; A ve B adlı iki çelik endüstrisi demir eritme faaliyeti için büyük miktarda kömür talebine gereksinim duymaktadırlar. A endüstrisi eritme fırınındaki kömür tüketimini azaltmaya yardımcı olan yeni bir eritme tekniği geliştiriyor. Eğer B endüstrisi bu yeni tekniği kullanırsa çok fazla kömür ihtiyacına gereksinim duymayacaktır. Bu durumda ortaya çıkan teknolojik dışsallık, B endüstrisinin fayda ve üretim fonksiyonlarında olumlu bir etki meydana getirecektir.⁷⁹

5. DIŞSALLIKLARIN İÇSELLEŞTİRİLMESİ

Malların ve hizmetlerin marjinal özel yararı veya maliyeti, tüketicilerin kararlarının gerçek marjinal sosyal yararı veya maliyetini dikkate alacak şekilde ayarlandığında dışsallıklar içselleştirilir. Negatif bir dışsallık durumunda, içselleştirme için marjinal özel maliyete marjinal dışsal maliyet eklenir. Pozitif dışsallık durumunda ise, dışsallığı içselleştirmek için marjinal özel faydaya marjinal dışsal faydanın eklenmesi gerekmektedir. Dışsallığın içselleştirilmesi, bir malın fayda ya da maliyetini tam anlamıyla yansıtacak şekilde fiyatta değişikliklere neden olmasıyla gerçekleşir. Dışsallıkların içselleştirilmesi, ilgili ekonomik birimlerin tanımlanmasını ve marjinal dışsal fayda veya maliyetin parasal değerinin ölçülmesini gerektirir. Bu tanımlama ve ölçüm için genellikle gerekli verilerin elde edilmesi güçtür. Bazen, dışsal fayda veya maliyetin gerçek değeri ile ilgili görüş farklılıkları nedeniyle dışsallıklara yönelik maliye politikaları tartışılmaktadır. Örneğin, hava kirliliğine yol açan tüm etmenler nasıl belirlenebilir veya kişisel refah ya da servete yönelik olumsuzluklar nasıl değerlendirilebilir? Bu, ekonomiden mühendisliğe farklı bilim dallarını ilgilendiren güç bir sorundur. Örneğin fizikçiler ve biyologlar arasında kirlilik maliyetleri konusunda derin bir uyuşmazlık söz konusu olduğundan dolayı, dışsallığın nasıl içselleştirileceği konusunda gerekli bilgilerin elde edilmesi güçtür.⁸⁰

⁷⁸ Tütüncü, a.g.e., s.20.

⁷⁹ Rekhi, a.g.m., p.2-3.

⁸⁰ Hyman, a.g.m., s.106.

Dışsal ekonomide, dışsallığın içselleştirilmesine yönelik uygulanan politikalarda, doğru kararın verilebilmesi için dışsallık politikalarına yönelik fayda- maliyet analizi (marjinal sosyal maliyet ve marjinal sosyal fayda hesaplanarak) gerçekleştirilmektedir. Dışsallığın maliyeti olduğu kadar, dışsallığı içselleştirmenin de oldukça yüksek maliyetleri vardır. Örneğin; bir fabrikanın kirliliğe sebep olan dışsallığının, teknolojik temelli standartlarla içselleştirme maliyeti, topluma yüklediği maliyetten daha düşük ise tercih edilen politika fabrikanın teknolojik temelli standartları uygulaması olacaktır. Uygulamaya gidilmediği takdirde bu durum fabrikaya, kanuni yollar ve regülasyonlarla dayatılabilir.⁸¹

Dışsal ekonomilerin var olduğu durumda, pozitif dışsallığa sebep olan üretim ve tüketim faaliyetlerinin bir toplum için yeterli olması gereken düzeyin altında; negatif dışsallığa sebep olan üretim ve tüketim faaliyetlerinin ise toplum için yeterli olan düzeyin üstünde üretiminin gerçekleşmesi kaynakların etkin kullanımı konusunda sapmalara neden olmaktadır. Kaynakların kullanımında yaşanan bu etkisizlikler gelir dağılımını ve gerçekleştirilmesi hedeflenen istikrar amaçlarını olumsuz etkilemektedir.⁸² Dışsal ekonomide, dışsal maliyetlerin içselleştirilmesi konusunda vergi, sübvansiyon, düzenlemeler ve dışsallığa yönelik kontrol politikaları (üretimi üstlenme) izlenmektedir. Uygulanan politikalar dışında teori olarak kamu ve piyasa ekonomisine getirilen çözüm önerileri dışsallığın içselleştirilmesinde yardımcı kaynak olarak yer almaktadır.⁸³

Dışsal ekonomide, pozitif dışsallıklar ya devlet sübvansiyonlarıyla ya da pozitif dışsallığa sebep olan mal ve hizmetin arzının arttırılmasıyla içselleştirilebilir. Ancak olumlu dışsallıkların arzını arttırmak için devlet gücü, bireylerin haklarını ihmal eder. Bu bir çözüm değildir. Çünkü bu durum (vergi mükellefleri gibi) bazı bireylerin (örneğin, vergi mükellefleri tarafından sübvansiyon edilen mallardan yararlananlar gibi) mağdur edilmesine yol açmaktadır. Dışsallık teorisine göre, bir piyasa ekonomisinde var olduğu iddia edilen ve çok az sayıda pozitif dışsallığa sebep olan yardım faaliyetleri ya devlet

⁸¹ Tamer Çetin, “Çevresel Dışsallıklar ve İçselleştirme Yöntemleri”, *Ankara, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.7, S.3 (2005), s.148.

⁸² Orhan Şener, *Kamu Ekonomisi*, 12. b, İstanbul: Beta Basım, 2014, s.97-98.

⁸³ Cüneyt Yenal Kesbiç, Ercan Baldemir, Mustafa İnci, “Dışsallıkların Ekonomi Üzerindeki Etkileri ve İçselleştirilmesine İlişkin Teorik Yaklaşımlar-Çözüm Önerileri: Yatağan Termik Santrali Analiz Küresel Kriz Sonrasında Ekonominin Yeniden Yapılanması, 27-29 Mayıs 2010, Bandırma İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Balıkesir 2007, *Akademik Fener*, s.127.

tarafından sübvansede edilmeli ya da arzını artırmak için bu faaliyetler devlet tarafından üstlenilmelidir.⁸⁴

5.1. Dışsallıklarla Mücadelede Kamu Ekonomisi Çözüm Önerileri

Yukarıda belirtildiği gibi dışsallıklar bir iktisadi birimin başka bir birimin refahını etkilediğinde ortaya çıkar ve ilgili maliyetler ve kazançlar piyasa fiyatlarına yansımaz. Dışsallıkların içselleştirilemedikleri durumlarda devlet müdahalesi gerekli görülmüştür.⁸⁵ Kamu ekonomisinde dışsallıklarla mücadelede çözüm yolları fiyat politikası ve miktar düzenlemesi ile sağlanmaktadır. Fiyat politikası ile devlet, marjinal dışsallığa karşı düzenleyici vergi ya da sübvansiyon uygulamaktadır. Miktar düzenlemesi ile de, firmaları, toplumsal olarak verimli miktarda üretmeye zorlamaktadır.⁸⁶

Devlet düzenlemeleri veya vergi politikaları, özellikle etkisi büyük olan negatif dışsallıklar için malların piyasa sonuçlarını “düzeltecek” bir araç olarak topluma açıklanmaktadır. Kamu, örneğin, bir malın veya hizmetin üretiminde veya tüketiminde olumsuz dışsallığa sebep olan bir etken ile karşılaştığında özel bir vergi ya da lisanslama ücreti uygulayabildiği gibi vergi ya da ücret maliyetlerini üçüncü taraflara yükleyebilir. Olumlu dışsallık içeren bir mal veya hizmet söz konusu olduğunda, hükümet uygun bir üretim genişlemesini teşvik etmek amacıyla, söz konusu mal ve hizmetin üreticilerine veya tüketicilerine sübvansiyonlar vermeyi teklif edebilir. Dışsallık sorunlarının giderilmesine yönelik vergi / sübvansiyon yaklaşımı ile ilgili önemli bir sorun, hükümetlerin dışsal maliyetlerin ya da faydaların boyutunu belirlemesinin neredeyse imkansız ve pahalı olmasıdır. Daha genel olarak, dışsallıkları düzeltmek için, düzenleyici ya da yasal stratejiler de dahil olmak üzere her türlü devlet eylemi (bilgi toplamak, politika kararlarını tartışmak ve maliyetlerini belirlemek vb.)

⁸⁴ Brian P. Simpson, “An Economic, Political, and Philosophical Analysis of Externalities”, *Reason Papers*, C.49, S.29 (2007), s.132-134.

⁸⁵ Tyler Cowen, “Public Goods and Externalities”, *Library of Economics and Liberty*, <http://www.econlib.org/library/Enc1/PublicGoodsandExternalities.html>, (22.02.2018), p.1-5.

⁸⁶ Emmanuel Saez, “Externalities: Problems and Solutions”, https://eml.berkeley.edu/~saez/course131/externalities1_ch05.pdf, (22.02.2018), s.19.

için işlem maliyetleri olmaktadır. Kamu, dışsallığa yönelik çözüm politikasında uygun kararları verebilmek için söz konusu maliyetleri hesaba katmak zorundadır⁸⁷

5.1.1. Pigou (Pigovian) Tipi Vergiler ve Sübvansiyonlar

5.1.1.1. Pigou Tipi Vergiler

Pigou tipi vergiler, dışsallık yaratan mal veya hizmetler üzerinden, ürettiği her bir çıktığı birimi için alınan düzenleyici vergilerdir. Pigou tipi vergiler (*kirlilik vergisi ya da emisyon vergisi olarak da adlandırılmaktadır*), özellikle yüksek kirliliğe neden olan endüstrilerdeki dışsallıkların olumsuz sonuçlarını azaltmak için kullanılmaktadır.⁸⁸ Bu görüşe göre, firmaların ortaya çıkardıkları olumsuz dışsallık kadar spesifik oranda vergi alınmalıdır. Ekonomik birimler tarafından meydana gelen olumsuz etkilerden alınan bedel, dışsallığa maruz kalan tarafların iyileştirilmesi için transfer edilecektir.⁸⁹

Pigovian vergi, üçüncü taraflara ve bir bütün olarak topluma net bir üretim maliyeti getiren faaliyetleri caydırmak içindir. Pigou'ya göre, negatif dışsallıklar, üreticiler tüm üretim maliyetlerini içselleştirmedeğinde, piyasa ekonomisinin dengeye ulaşmasını engeller. Bu olumsuz etki, vergileri dışsal maliyetlere eşit olarak artırarak düzeltiler. Pigovian tarzı verginin popüler örneği, kirlilik vergisidir. Örneğin; bir fabrikadan kaynaklanan kirlilik olumsuz bir dışsallık yaratır. Çünkü yakındaki veya etkilenen üçüncü taraflar kirlilik maliyetinin bir parçasını taşır. Bu maliyet, kirlenmiş mal veya sağlık riskleri şeklinde ortaya çıkabilir. Kirletici, marjinal dışsal maliyetleri değil, yalnızca marjinal özel maliyetleri içselleştirir.⁹⁰

Pigou tipi vergiler kısa ve uzun vadede farklı etkilere sahiptir. Kısa vadede; marjinal zarara eşit oranda vergi uygulaması verimli bir düzenlemedir. Uzun vadede; düzenlemeye ilişkin olarak etkin yönetmelik, optimum çıkış veya girişi sağlamanın yanı sıra, firma başına çıktıyı değiştiren bir politika anlamına gelir. Geleneksel görüş göre, kirleten ekonomik birimlerin sayısının, Pigou vergisinin altında bir sayı olması en

⁸⁷ Paul M. Johnson, "Externality", *A Glossary of Political Economy Terms* <http://www.auburn.edu/~johnspm/gloss/externality>, (22.02.2018), p.5-6.

⁸⁸ "Pigouvian Tax", *Policonomics*, <http://policonomics.com/pigouvian-tax/>, (22.02.2018), p.1.

⁸⁹ Muhammed Yunus Bilgili, Emrah Firidin, "Çevre Politikasının Ekonomik ve Mali Araçları: Çevre Vergileri Üzerine Teorik Bir İnceleme", *Journal of Life Economics*, C.4, S.2 (2017), s.129.

uygun olanıdır. Elbet birim başına bir ücret alınırken, her firma ölçek ekonomilerinin tam olarak kullanıldığı noktaya kadar üretim yapmaktadır. Dolayısıyla, sabit oranlı bir verginin verimliliği, firma başına toplumsal olarak en uygun üretimin gerçekleştiği ve firmanın ortalama maliyetini en aza indirdiği varsayılmaktadır. Genel olarak, ölçek etkileri çevreye zarar verilmesi konusunda önemli olduğunda, saf bir Pigou vergisi, uzun vadede sosyal optimumuma yol açmayacaktır.⁹¹

Pigou tipi vergilemenin maliyet ölçümü ve politika açısından zayıf yönleri bulunmaktadır. Hükümetlerin, olumsuz bir dışsallığın marjinal sosyal maliyetini belirleyebilmesi ve bu maliyetleri parasal bir değere dönüştürülmesi oldukça güçtür. Aslında bu maliyet ölçümü imkansız olmasa da birçok maliyetin psikolojik ve bireysel olması bu durumu zor kılmaktadır. Pigou vergisinin diğer zayıf yönü ise, politik nedenlerden meydana gelmektedir. Siyasi faktörler vergi seviyesini etkileyebilir ve siyasi süreçler verginin uygulanmasını zorlaştırabilir. Kirliliği meydana getiren kirleticiler tarafından hükümete lobi yapılması, uygulanan politikanın verimsizleşmesine yol açarak vergi seviyesini tersine çevirebilir.⁹²

5.1.1.2. Pigou Tipi Sübvansiyonlar

Pigou negatif dışsallıkları vergi ile içselleştirmeyi önerirken, pozitif dışsallıklar için de uygun bir şekilde hesaplanan *sübvansiyonları* önermektedir. Pigou tipi sübvansiyon, ekonomik birimler tarafından gerçekleştirilen üretim veya tüketim miktarında artışa neden olmaktadır.⁹³ Bir Pigou sübvansiyonu, genel olarak toplum üzerinde olumlu etkileri olan davranışları teşvik etmek için kullanılan bir sübvansiyondur. Örneğin; bir devletin ülkesindeki fosil yakıtlarına bağımlılığını azaltmak istediğini varsayalım. Devlet kömürle beslenen şebekeden aldıkları elektrik miktarını azaltmak için evlerine güneş panelleri satın alan ev sahiplerine sübvansiyon verebilir. Devlet konut sahiplerine güneş sistemleri konusunda %20 sübvansiyon teklif ediyorsa ve güneş paneli kurulumu maliyeti 20.000 TL ise, ev sahibinin reel maliyeti

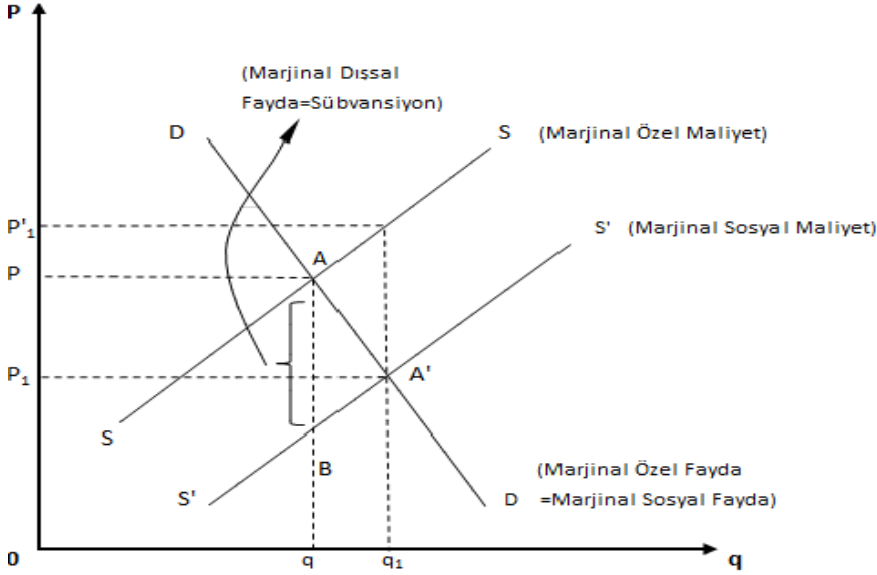
⁹⁰ “What Is A ‘Pigouvian Tax’”, *Investopedia*, <https://www.investopedia.com/terms/p/pigoviantax.asp>, (22.02.2018), p.2-4.

⁹¹ Henrik Vetter, “Environmental Taxes in The Long Run”, *Economics Discussion Papers*, S.29 (2013), <http://www.economics-ejournal.org/economics/discussionpapers/2013-29/file>, (22.02.2018), s.1-2.

⁹² Sylvia Lorek, “Pigou Tax”, *Environmental Justice Organisations Liabilities and Trade*, <http://www.ejolt.org/2015/09/pigou-tax/>, (22.02.2018), p.4-5.

16.000 TL olacaktır. Söz konusu sübvansiyon talebi artırmakta ve tüketici için fiyatı düşürmektedir.⁹⁴ Bu durum aşağıdaki şekil üzerinde şöyle açıklanabilir.

Şekil 1: Üretimde Pigou'cu Sübvansiyon

Kaynak: (Dinler, a.g.e., s.605.)

İlk olarak şekilde yer alan SS arz eğrisinde marjinal sosyal maliyet ile marjinal özel maliyet eşittir. Güneş paneli faaliyetinin olumlu dışsallığa neden olması ile marjinal sosyal maliyet eğrisi S'S' durumuna geçmektedir. Güneş paneli faaliyeti için gerekli olan en etkili miktar q_1 durumunda gerçekleşmesi gerekirken, q miktarı kadar panel faaliyetinin varlığı, kaynak tahsisinde verimsizliğe yol açmaktadır. Bu durumda devletin panel faaliyetini gerçekleştiren firmalara marjinal dışsallık miktarı kadar (yani şekilde -AB- olarak gösterilmiştir) sübvansiyon uygulaması gerekmektedir. Sübvansiyon uygulamasıyla, maliyette düşme meydana gelecek ve SS olan arz eğrisi, S'S' ye doğru kayacaktır. Bu durumda, marjinal özel maliyet ile marjinal sosyal maliyet tekrardan eşit hale gelecektir. Sonuç olarak; elektrik miktarını azaltmaya yönelik

⁹³ Yüksel, a.g.e., s.47.

⁹⁴ George Lyndon, Celeste Pomerantz, "Pigouvian Subsidy", *Energy Education*, http://energyeducation.ca/encyclopedia/Pigouvian_subsidy, (23.02.2018), p.1-5.

gerçekleştirilen panel miktarı q seviyesinde iken, en etkili panel miktarı olan q_1 seviyesine yükselecektir.⁹⁵

Geleneksel sübvansiyonlar ile bir sektöre, kuruma veya bireye verilen devlet desteği, hükümetin ekonomiye ve topluma faydalı olduğu etkinlik çeşididir. Sübvansiyonlar genellikle etkilerin ölçülmesine ve karşılaştırılmasına izin vermek için farklı türlere ayrılırlar. Bu durum, söz konusu olumsuz etkilere neden olan sübvansiyonların belirlenmesini kolaylaştırmaktadır. Bir sübvansiyon direkt endüstriye veya bir sektöre verilirse (vergi planları, sınır tarifeleri veya başka bir maddi şekilde) burada, *doğrudan bir sübvansiyonun* varlığından söz edilebilir. Doğrudan sübvansiyonlardan kaynaklanan piyasa işlemleri yoluyla, kendisine sübvansiyon uygulanan ekonomik birimin, ürettiği mal ve hizmetleri daha düşük fiyatlarla piyasaya sürmesi ise, *dolaylı sübvansiyonların* uygulandığını göstermektedir.⁹⁶ Çevresel kirlilik ve tıkanıklık maliyetlerini içselleştiren, toplu taşımacılık sübvansiyonu, dolaylı sübvansiyonlara örnek olarak gösterebilir. Dolaylı sübvansiyonlar en etkili politik çözüm olmasalar da, doğrudan düzenlemeye ilişkin politik ve idari engellerin varlığında çekici olabilmektedir. Pigou doğrudan sübvansiyonları daha çok benimseyerek, pozitif dışsallığa sebep olan faaliyetlerin teşvik edilmesinin doğrudan verimliliği artacağını savunmuştur.⁹⁷

Ekonomik anlamda bir sübvansiyon negatif bir vergi etkisi yaratır. Hükümetler, hem alıcıya hem de satıcıya belli bir malın veya hizmetin daha fazlasının üretilip tüketilmesi için bedel ödemektedirler. Bu bedel, ekonominin işleyişinde olumlu etkileri de beraberinde getirmektedir. Ancak sübvansiyonların istenmeyen sonuç doğuran örnekleri de mevcuttur. Tarımsal sübvansiyonlar farkında olmaksızın, yıkıcı ekonomik politikaların en iyi örneklerinden birisidir. Kuzey Amerika, Japonya ve Batı Avrupa' devletler neredeyse gıdaların tamamına doğrudan ve dolaylı sübvansiyonlar uygulamaktadır. Bu sübvansiyonlar çiftçileri marjinal toprakları işgal etmeye ve ormanlık alanları temizlemeye teşvik etmektedir. Ancak, çiftçileri aşırı miktarda böcek

⁹⁵ Dinler, a.g.e., s.605.

⁹⁶ Peter Marcus Kjellingbro, Maria Skotte, "Environmentally Harmful Subsidies: Linkages Between Subsidies, The Environment and The Economy", *Copenhagen, Environmental Assessment Institute*, S.1 (2005), s.16-17.

⁹⁷ Ian W. H. Parry, "A Second-Best Analysis of Environmental Subsidies", *International Tax and Public Finance*, C.5, S.2 (1998), s.153.

ilacı ve gübre kullanmaya ve sulamada yer altı ve yüzey sularını boşa harcamaya da itmektedir. Bu durum, ihracatın artırılması, ithal edilen gıdaya karşı ticaret engellerinin kaldırılması ve gıdaların gelişmekte olan ülkelere acil olmayan yardım olarak bağışlanması, daha fazla sübvansiyon için hükümet üzerinde baskıya neden olmaktadır. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve diğer kaynaklara göre, Batı devletlerinde uygulanan gıda sübvansiyonu, 1989'da yılda 300 milyar doları aşan bütçeye mal olmuştur.⁹⁸

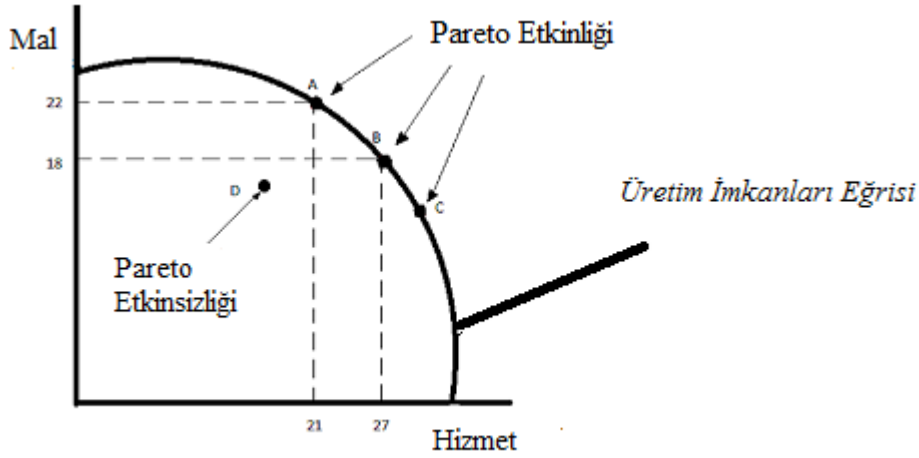
5.1.2. *Pareto Teoremi*

Pareto optimumu toplumdaki üretici, tüketici ve faktör sahiplerinden birinin durumunu kötüleştirmeden diğerlerinin durumunu iyileştirmenin mümkün olmadığı kaynak tahsisi durumudur.⁹⁹ Pareto optimumu; belli bir ekonomik düzenleme, başkalarının konumunu kötüleştirmeden, bir başkasını daha iyi durumda bırakacak bir düzenleme yapmıyorsa etkilidir. Toplumda bir kişinin bile durumunu kötüleştirmeden, en az bir kişinin durumunun iyileştirildiği yaklaşım” *Pareto İyileştirme*”si olarak ifade edilmektedir. Pareto iyileştirilmesi yapılarak, bir kişinin fayda oranını artırma çabasıdayken diğer kişiler için de azalan faydayı en aza indirgeyen tahsis kararları almak suretiyle genel sosyal yarar arttırılabilir. Şekil 3’de, Pareto Etkinliği Analizine yer verilmiştir.

⁹⁸ Gavin Denyse, “How Can We Get There? The Role of Government and Business in Creating a Sustainable World Given a Market Economy”, *Sustainable Energy*, 2000, s.10-11.

⁹⁹ Güneri Akalın, *Kamu Ekonomisi*, 2.b., Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1986, s.51.

Şekil 2: Pareto Etkinliği Analizi

Kaynak: <https://www.economicshelp.org/blog/glossary/pareto-efficiency/>, (06.03.2018).

Bir ekonomi, basit bir üretim olanağı sınırında (Şekilde yer alan A, B veya C noktalarında) faaliyet gösterdiğinde, hizmet çıktısını azaltmadan mal üretimini artırmak mümkün değildir. Bununla birlikte, D noktası 16 mal ve 17 hizmet olarak varsayılırsa, bir çıktıda düşüşe yol açmadan diğer çıktıyı arttırmak mümkündür. Dolayısıyla D noktasında olmak "Pareto Etkinsizliği" olarak sınıflandırılacak ve bu durum ekonomide istenmeyen sonuçları meydana getirecektir.¹⁰⁰

Üretim imkanları eğrisi üzerinde yer alan A, B ve C noktaları Pareto etkin veya Pareto optimal kaynak dağılımını ifade etmektedir. Bu noktalar; en az bir kişinin refahını azaltmadan hiç kimsenin daha iyi duruma getirilemeyeceğini göstermektedir. A'dan B'ye, B'den C'ye ve A'dan C'ye doğru yapılan hareket, üretim imkanları eğrisi üzerinde bir hareket olduğundan bu noktalarda *pareto etkin* olacaktır. D noktasından C noktasına yapılan bir hareket malın üretiminde kötüleşmeye neden olacağından bu durum "*pareto iyileştirmesi*" olarak adlandırılmayacaktır. Pareto teorisi, üretim eğrisi üzerinde yer alan A, B ve C noktalarında; A'nın B'ye, B'nin C'ye veya C'nin A'ya

¹⁰⁰ Tejvan Pettinger, "Pareto Efficiency", *Economics Help*, <https://www.economicshelp.org/blog/glossary/pareto-efficiency/>, (06.03.2018), p.1-4.

tercih edilmesini sağlayan bir ölçüt sunmamaktadır. Yani bir kişinin A yerine B'yi, B yerine C'yi tercih etme gibi bir hakkı yoktur.¹⁰¹

Ekonomide tam rekabet söz konusu olursa ve herhangi bir dışsallık yoksa, pareto optimumu koşullarının geçerli olacağı söylenebilir. Ancak bu tarz olumlu ifadelerden normatif ifadeler elde etmek oldukça güç bir durumdur. Örneğin; ekonomik teori kişinin, bir eylemin marjinal maliyeti ile marjinal faydasının eşit olduğu noktaya kadar hareket edeceğini varsaymaktadır. Bununla birlikte, bu maliyetler subjektif olduğundan, nesnel olarak test edilemeyen bir önerme söz konusudur. Bir kişinin davranışlarını belirli varsayımlara dayandırılarak önermek politika olarak “toplumun” marjinal maliyetleri ve marjinal faydaları eşitlemek için hareket etmesi gerektiğini savunmaktan çok farklıdır.¹⁰²

Dışsallıkların meydana gelmesi, piyasa ekonomisinde sosyal refahın verimliliğini engellemektedir. Bunun nedeni, dışsallıklar yüzünden mal ve hizmet fiyatlarının marjinal maliyetlere eşit olmamasından kaynaklanmaktadır. Örneğin; negatif dışsallığa sebep olan bir kirliliğin sosyal maliyetlerde artışa neden olması, toplumun refah düzeyinde bir azalışa yol açacaktır. Refah ekonomisine oldukça mühim yararları olmasına karşın; pareto etkinliğinin gerçekleştirilmesinde yaşanan aksaklıklar sebebiyle, Pareto Optimum konsepti, dışsallık ögesini kapsamamaktadır.¹⁰³

5.1.3. Plott'un Düzenleyici Vergiler Yaklaşımı

Dışsallık sorununun çözümüne yönelik bir kamu politikası çözüm önerisi ise Charles R. Plott'un (1966) *düzenleyici vergiler* yaklaşımıdır. Plott; çevreye salınan ve olumsuz etkileri meydana getiren kirlilik üzerine ya da çevrede dışsal maliyetlere sebep olabilecek girdi üzerine düzenleyici vergilerin uygulanması gerektiğini belirtmiştir.¹⁰⁴

¹⁰¹ Joseph E. Stiglitz, *Kamu Kesimi Ekonomisi*, çev. Ömer Faruk Batırel, 2.b., İstanbul: Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Matbaa Birimi, 1994, s.120-121.

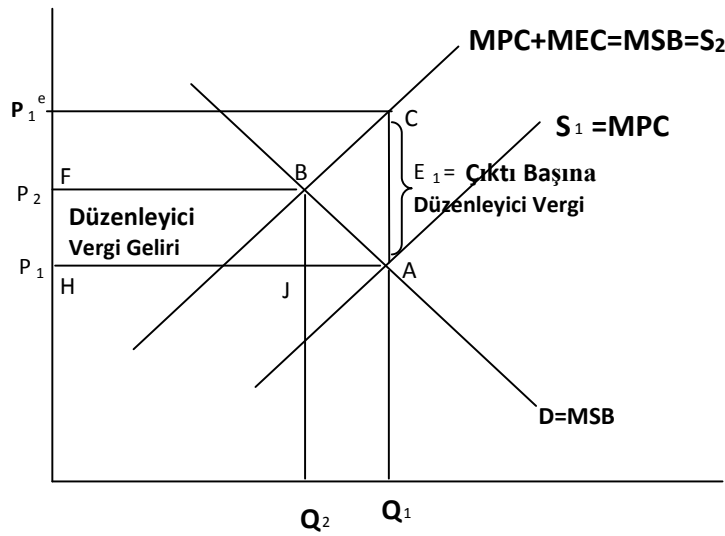
¹⁰² Barry P. Brownstein, “Pareto Optimality, External Benefits and Public Goods: A Subjectivist Approach”, *The Journal Of Libertarian Studies*, C.4, S.1 (1980), s.94.

¹⁰³ Pelin Sencar, *Türkiye'de Çevre Koruma ve Ekonomik Büyüme İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s.39.

¹⁰⁴ Ersan Öz, Hüseyin Kutbay, “Ekolojik Vergileme: Seçilmiş Bazı Dünya Ülkeleri İle Türkiye Verilerinin Karşılaştırılması”, *Eskişehir, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, C.11, S.1 (2016), s.251.

Dışsal ekonominin var olduğu durumda, kaynak dağılımında etkinsizlik meydana gelmekte, etkinliğin sağlanabilmesi içinde düzenleyici vergilere gerek duyulmaktadır. Ekonomik birimler, gerçekleştirdikleri üretim veya tüketim faaliyeti sonucunda ortaya çıkan maliyetleri tazmin etmezken; üçüncü taraflara maliyet yüklemektedirler. Böyle bir dışsallığın içselleştirilmesi için devlet ekonomik birimlere; kişilere, firmaya veya topluma yüklenen maliyetlerle orantılı bir düzenleyici vergi uygulayabilir.¹⁰⁵ Sosyal ve ekonomik faaliyetler sonucu meydana gelen dışsal maliyeti, marjinal özel maliyete ilave etmek düzenleyici vergilerin asıl amacıdır. Bu amaç kapsamında, bir mal ya da hizmetin, üretim veya tüketim aşamasında meydana gelen marjinal dışsal maliyetine eşit oranda bir düzenleyici verginin uygulanması gerekmektedir.¹⁰⁶ Şekil 4’de dışsallıkların çözümüne yönelik düzenleyici vergilerin etkisi gösterilmektedir.

Şekil 3: Dışsallıkların Çözümüne Yönelik Düzenleyici Vergiler

Kaynak: (İbrahim Bakırtaş, “Dışsallıklar Sorununun İçselleştirilmesinde Düzenleyici Vergiler ve Sübvansiyonların Etkinliği: Analitik Bir Yaklaşım”, *Kütahya, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.7 (2002), s.68.

Bir mal veya hizmetin üretim veya tüketim faaliyetleri, negatif dışsallığa sebep oluyorsa, çıktının her biriminin marjinal dışsal maliyetine E_1 kadar düzenleyici vergi konulmaktadır. Bu politika, üretilen ya da tüketilen çıktının marjinal özel maliyetinde

¹⁰⁵ Ozan Duran, *Çevre Politikaları ve Vergilendirme: Ekolojik Vergi Reformu*, (Yüksek Lisans Tezi), Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s.34.

¹⁰⁶ Banu Akyıldız, *Çevresel Etkinlik Analizi: Kuznets Eğrisi Yaklaşımı*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s.72.

bir artışa neden olacaktır. Bir mal veya hizmetin üretiminden dolayı negatif dışsallık meydana geliyorsa, uygulanan düzenleyici vergi doğrudan mal ve hizmeti üreten ekonomik birime yüklenecektir. Bu durumda arz eğrisi S_1 'den S_2 'ye doğru kayacaktır. Uygulanan düzenleyici vergiler çıktının maliyetinde artışa neden olarak, piyasa dengesini A noktasından B noktasına çekecektir. B denge noktasında; mal ve hizmetlerin fiyatı P_1 'den P_2 'ye yükselirken; miktarı Q_1 'den Q_2 'ye azalma göstermektedir. Mal ve hizmet çıktısının her birimine uygulanan düzenleyici vergilerin (E_1) devlete sağladığı kazanç $FBJH$ ' nin alanı kadardır. Şekilde yer alan BCA üçgeni ise çıktı başına yürütülen verginin etkinlik faydasını göstermektedir. Negatif dışsallığın içselleştirilmesi amacına yönelik uygulanan düzenleyici vergiler sonucunda, marjinal sosyal maliyet marjinal sosyal faydaya eşit olacak ve piyasa etkinliği sağlanacaktır.¹⁰⁷

Dışsallıkların çözümüne yönelik uygulanan düzenleyici vergilerdeki asıl problem; hangi tür verginin ekonomide düzenleyici vergi olarak daha etkin olacağıdır. Birçok maliyeci, uygulamada dolaylı vergilerin dolaysız vergilere göre daha etkili olacağını ifade etmektedir. Dolaylı vergiler ile, dışsallık çözümünde daha verimli sonuçlar elde edilmesine karşın; bazı maliyeciler bu tür vergilerin aşırı vergi yüküne sebep olabileceği savını öne sürmektedirler.¹⁰⁸

5.2. Dışsallıklarla Mücadelede Piyasa Ekonomisi Çözüm Önerileri

Dışsallıklara karşı diğer çözüm önerileri piyasa ekonomisindeki yaklaşımlardan meydana gelmektedir. Ekonomide devlet müdahalesinin olmadığı, arz ve talebin piyasa koşullarına yön verdiği yapı, piyasa ekonomisini ifade etmektedir.¹⁰⁹ Dışsallıkların varlığı piyasa başarısızlığı olarak kabul edilmiş; negatif dışsallıkların çözümüne yönelik piyasa ekonomisinin çok fazla etkili olmadığı görülmüştür. Kamu politikasının dışsallığı içselleştirme metotları, uygulamada daha yararlı sonuçlar meydana getirirse de; literatürde teorik bağlamda, piyasa sistemi içinde dışsallıkların içselleştirilebileceğini ön gören yaklaşımlar mevcuttur.¹¹⁰

¹⁰⁷ Bakırtaş, a.g.m., s.68-69.

¹⁰⁸ Akyıldız, a.g.e., s.73.

¹⁰⁹ Parlakay, Yavuz, a.g.m., s.212.

¹¹⁰ Hasan Sencer Peker, İsa Altınışık, "Negatif Dışsallıkların İçselleştirilmesi Açısından Karbon Ticareti", *Gümüşhane, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, S.4 (2011), s.68.

5.2.1. Coase Teorem

Dışsallıklar alanında standart mikro ekonominin en önemli başarısı Coase teoremidir. Dışsallığın meydana gelmesi, özel maliyetler ile sosyal maliyetler arasında eşitsizlik yaratmış ve bu durum piyasa işleyişinde verimsizliklere yol açmıştır. Coase teorimi, dışsallıklarda meydana gelen maliyet için, tarafların pazarlık yapması gerektiğini (sıfır işlem maliyeti göz önüne alındığında), bu sayede, devlet müdahalesi olmadan dışsallıkların içselleştirilebileceğini öne sürmüştür. Dışsallık probleminin taraflarca çözülmesi “mülkiyet”, kavramı ile yakından ilgilidir. Coase teoreminin en önemli noktalarından biri; mülkiyet haklarının pazarlık sürecindeki taraflar arasında en etkin yararlanacak olana ayrılmasıdır.¹¹¹

Coase teoremi, işlem maliyetlerinin yokluğunda, mülkiyet haklarına kimin sahip olduğuna bakılmaksızın verimli veya optimal bir ekonomik sonuç oluştuğunu belirtir. Çünkü elde edilene kadar etkin sonuç için pazarlık yapmaya yönelik teşvikler devam edeceği için serbest piyasa, kimin neye sahip olduğuna bakılmaksızın verimli sonucu garanti eder.¹¹²

Coase (1960)’ın “*Sosyal Maliyet Sorunu*” adlı makalesi ekonomik dışsallıkları inceleme yolunda devrim yarattığı söylenebilir. Bu çığır açan makalede Coase, Pigou yaklaşımının “mutlaka ya da genellikle arzulanan sonuçlar doğurmayacağını” savunmuştur. Coase bir doktor ve fırıncıyı içeren gerçek hayatla bağdaşan bir örnek kullanarak, önerdiği alternatifini, en iyi şekilde tarif etmeye çalışmıştır.¹¹³ Bu örneğe göre, aynı ofis binasını paylaşan doktor ve fırıncı göz önüne alınacaktır. Fırıncının faaliyetlerinde yüksek sesli makineler kullanması, doktorun hastalarını tedavi etmesini zorlaştıracaktır. Standart ekonomi mantığı çerçevesinde, fırıncının doktora yüklediği maliyet, fırıncının tazminat ödemesi ile telafi edilecektir. Bu muhakemenin doğru olup olmadığına getirilen tartışmalar sonucunda, Coase mevcut sorunun farklı bir şekilde çözülebileceğini savunmuştur.

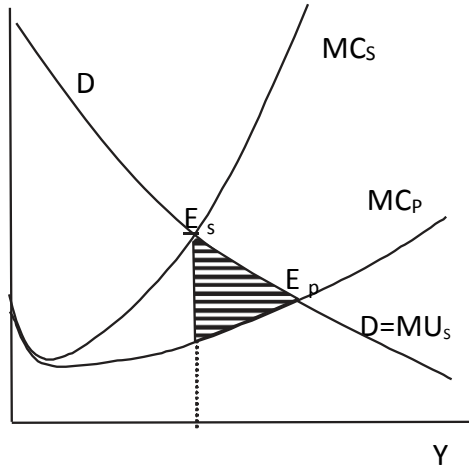
¹¹¹ Erdem Seçilmiş, “Coase Teoremine Alternatif Bakış”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, C.53, S.612 (2016), s.11.

¹¹² Andrew Layton Schlafly, “The Coase Theorem: The Greatest Economic Insight Of The 20th Century”, *Journal of American Physicians and Surgeons*, C.12, S.2 (2007), s.45.

¹¹³ Andrew Winterbotham, “The Solutions To Externalities: From Pigou To Coase”, *The Student Economic Review*, C.26, s.175.

Yüksek sesli makine, fırıncının faaliyeti için zorunlu bir araç olduğundan bu durumda da fırıncı işini yapamaz hale gelecektir. Belki de doktor, uygulamasını değiştirerek ya da ses yalıtımı kurarak fırıncıya razı olmalıdır. Coase böyle bir durumda; mülkiyet haklarının açıkça belirlenmesi ile iki taraf arasında pazarlık yoluyla aynı optimum sonuca ulaşabileceğini savunmuştur. Bu pazarlık sonucunda fırıncı daha sessiz makineler alabilir ya da doktor duvarlarını ses geçirmez hale getirebilir. Ekonomik verimlilik talepleri, hedefe ulaştıran en düşük maliyetli çözümü doğru çözüm olarak kabul eder.¹¹⁴ Şekil 5’ de, Coase’in negatif dışsallıklara yönelik oluşturduğu teorem açıklanmaya çalışılmıştır.

Şekil 4: Negatif Dışsallıklarda Coase Teoremi Analizi

Kaynak: (Jiří Hlaváček, Michal Hlaváček, “Generalized Coase Theorem”, *Prague Economic Papers*, S.4 (2011), s.332.

Şekilde 5’de üretilen malın miktarı Y olarak gösterilmiştir. Kişisel olarak en iyi nokta E_p ; toplumsal açıdan optimal olan E_s noktasından daha yüksektir. Bu verimsizliğin sosyal maliyetleri şekildeki *gölge alanda* gösterilmektedir. MC_s ve MC_p ; sosyal ve özel marjinal maliyetleri, D ; mallara olan talebi ifade etmektedir (sosyal marjinal fayda). Olumsuz dışsallığın neden olduğu verimsizlik ya devlet müdahalesi yoluyla çözülebilir (negatif dışsallığa sebep olan mal ve hizmetlere vergi uygulanması) ya da zarar telafisi için pazarlık yapılmasına izin veren devlet düzenlemeleri tercih

¹¹⁴ David Autor, “Externalities, The Coase Theorem and Market Remedies”, *Microeconomic Theory and Public Policy*, 2010, s.2-3.

edilebilir. Bunun yanında iki alternatif yasal düzenleme de dikkate alınabilir. İlk yasal düzenlemede, kirleticinin zararlı madde üretimine yasaklama getirilebilir. Ancak yeterli tazminat alınması halinde bu hak kullanılamaz. İkinci yasal düzenlemeye göre zarar gören faaliyetin kontaminasyona (temiz olan bir ortama herhangi bir yolla kir ve/veya mikroorganizmaların bulaşması/bulaştırılması) yol açma hakkı bulunmamaktadır. Ancak, üretimdeki azalma (ve kirlenme) karşılığında kirletici tazminatı ödenebilir.¹¹⁵

Coase teoremi çeşitli eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Temel eleştiri, teoremin varsayımlarının uygulanabilirliğinden kaynaklanmaktadır. İlk olarak mülkiyet hakkı varsayımı kamu mallarının varlığında geçersiz sayılmaktadır. Kamusal mallar, mülkiyet hakkının belirli kesimlere tahsis edilmemesi, tüketimde rekabet edilemezlik ve bedavacılık ile karakterizedir. İkincisi, hem kirleten taraf hem de kirliliğe maruz kalan taraf, dışsallığı, toplumsal bakış açısından değil, kendi çıkarlarını maksimize etme perspektifinden değerlendirmektedir. Negatif dışsallığın büyük ölçekli etkileri gerçekte olduğundan daha fazla olabilir ve asimetric bilgi etkin bir tahsis sağlayamayabilir. Dahası, dışsallığın, sürdürülebilir kalkınma için ciddi bir tehdit oluşturan kuşaklar arası dönüşüm etkileri olabilir. Üçüncüsü ise, dışsallıkta taraflar, bin toprak sahibine karşı tek bir büyük fabrika olabilir. Bu gibi durumlarda işlem maliyetleri olağanüstü yükselebilir. Tüm bu eleştiriler, çevresel kaynak ekonomisinde olumsuz dışsallıklar ile baş etmenin temelini atsa da, teoremi gerçekte uygulanamaz hale getirmektedir.¹¹⁶

5.2.2. *Kaldor-Hicks Teoremi: Tazminat Ölçütü*

İngiliz İktisatçı Nicholas Kaldor ve John R. Hicks'in ismini taşıyan bu ölçüt; pareto etkinliği yaklaşımının daha ayrıntılı halini ele almaktadır. Bu yaklaşıma göre; dışsallık sorunu kayıpların tazminat ödenerek telafi edilmesiyle çözülebilir.¹¹⁷

“Tazminat İlkesinin” önemle vurgulandığı Kaldor-Hicks yaklaşımına göre; herhangi bir sosyal konumdan, başka bir sosyal konuma geçildiğinde; bu değişiklikten dolayı faydalı çıkanların, zarara uğrayan kesime **denkleştirici** miktar olarak elde ettiği

¹¹⁵ Hlaváček, Hlaváček, a.g.m., s.332.

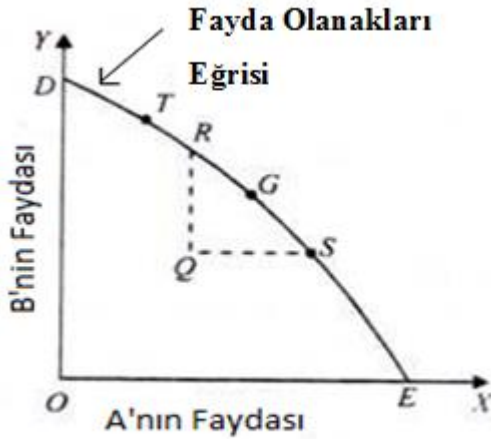
¹¹⁶ Zobayer Ahmed, “Criticism of Coase Theorem: Can Ethical Strength of the Parties Ensure Efficient Resource Allocation?”, *International Journal of Ethics in Social Sciences*, C.4, S.1 (2016), s.34.

¹¹⁷ Felix Müller, “Hukukun Ekonomik Teorisi”, çev. Ahmet M. Güneş, *Küresel Bakış*, C.1, S.3 (2011), s.6.

dışsal faydayı tazminat olarak ödemesi gerekmektedir. Böyle bir değişikliğin toplumda refah artışına sebep olabilmesi için, değişiklikten faydalı çıkanların kazançlarının, zararlı çıkanların kayıplarından daha büyük olması gerekmektedir. Aksi takdirde refah artışının varlığı söz konusu olmayacaktır.¹¹⁸

Tazminat ödenerek telafi edilen kayıp varsayımsaldır, gerçekleşmesi gerekli değildir. Bu nedenle, Kaldor-Hicks verimlilik kriteri, pareto kriterinden daha gerçektir ve hukukun ekonomik analizinde daha kabul edilebilirdir. Kaldor-Hicks verimlilik kriteri pareto etkinlik kriterinin zorluklarının üstesinden gelmek için oluşturulan bir yaklaşımdır. Kaldor-Hicks yaklaşımı zarara uğrayan ve fayda sağlayan taraflar için kesin ve tatmin edici olmakla birlikte, pareto kriterinde, toplumsal sorunlara başvurmak ve yasal kararlar vermek mümkün değildir. Çünkü farklı toplumsal kararların sonuçları olarak herhangi bir grup ya da kişinin kayıplarla yüzleşmesini beklemek mümkün değildir. Sorun, maksimum memnuniyete ulaşmak için bir mekanizma edinmektir. Bu sorunun çözümü için Kaldor-Hicks ölçütü oluşturulmuş ve bu sorunun cevabı açıkça ortaya konmuştur. Kaldor-Hicks kriteri, Şekil 6'da fayda olanakları eğrisi yardımıyla açıklanabilir.

Şekil 5: Kaldor-Hicks Kriterinin Fayda Olanakları Eğrisi İle Açıklanması

Kaynak: <http://www.yourarticlelibrary.com/economics/new-welfare-economics-compensation-principle-with-diagram/37588>, (03.03.2018).

¹¹⁸ Fatma Yapıcı, *Yeşil Bütçe Yaklaşımı ve Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s.55.

. Şekilde sırasıyla X ve Y eksenini üzerinde iki kişinin A ve B sıralı faydaları gösterilmiştir. DE , A ve B bireyleri tarafından elde edilen çeşitli yardımcı araçların kombinasyonlarını temsil eden fayda olanakları eğrisidir. DE eğrisi üzerinde aşağıya doğru hareket ederken, A 'nın faydası artarken B 'nin faydası düşmektedir. Öte yandan, yardımcı eğri ED de yukarı doğru hareket edersek, A 'nın faydası düşerken B 'nin faydası artacaktır. A ve B 'nin aralarındaki gelir veya çıktı dağılımından elde ettikleri araçların, fayda olanakları eğrisi DE içerisindeki Q noktası ile temsil edildiğini varsayalım. Ekonomik politikadaki bir miktar değişikliğin sonucu olarak, iki kişi, fayda olanakları eğrisi DE üzerinde Q noktasından T noktasına hareket ettiğinde, bu hareketin bir sonucu olarak, B 'nin faydası artarken A 'nın faydası azaldı, yani B daha iyi hale geldi ve A daha önce olmadığı kadar kötü duruma geldi. Dolayısıyla, Q noktasından T noktasına olan bu hareket, Pareto kriteri ile değerlendirilemez. Şüphesiz, R , G , S veya fayda olanakları eğrisi DE 'nin RS bölümündeki herhangi bir nokta, Q noktasına Pareto kriteri temelinde sosyal olarak tercih edilir. Bununla birlikte, Kaldor-Hicks tarafından öne sürülen tazminat ilkesi, Q 'dan T 'ye hareketin bir sonucu olarak toplumsal refah düzeyinin arttığını söylememizi sağlar. Kaldor-Hicks kriterine göre, Q konumundan T konumuna hareket, hareketsiz olan ve daha önce olduğundan daha iyi durumda olan A 'yı telafi edebilir. Şekilde, fayda olanakları eğrisi DE 'nin R , G ve S noktalarından geçtiğini görülmektedir. Bu, iki kişinin arasındaki gelirin sadece yeniden dağıtılmasıyla yani B , A için A 'ya bazı tazminat verirse kaybedilen maliyet, T konumundan R konumuna hareket edebilir. Şekilde; R konumunda A 'nın Q konumundaki kadar kapalı olduğu ancak B 'nin Q konumu ile karşılaştırıldığında halen daha iyi olduğu açıktır. Bu, bir politika değişikliği ve dolayısıyla Q pozisyonundan T pozisyonuna hareket etmesi nedeniyle kazanan, (bireysel B) kaybedenini (bireysel A) telafi edebilir ve halen Q konumundan daha iyi durumda olduğu anlamına gelir. Dolayısıyla, Kaldor-Hicks kriterine göre, toplumsal refah, Q konumundan T konumuna hareketle artmaktadır; çünkü T konumundan, sadece gelirin yeniden dağıtılması yoluyla (yani tazminat) R konumuna geçebilir.¹¹⁹

¹¹⁹ Supriya Guru, "New Welfare Economics: Compensation Principle (With Diagram), *Your Article Library*, <http://www.yourarticlelibrary.com/economics/new-welfare-economics-compensation-principle-with-diagram/37588>, (03.03.2018), p.15-21.

Kaldor-Hicks verimlilik kriteri, bu kriterin dağıtım adaleti konusundaki ihmali, ahlaki değerleri kapsamaması, fayda ölçme sorunu ve zarara maruz kalan kısmın kayıplarını telafi etmeme hususlarında eleştirilmektedir.¹²⁰

5.2.3. Scitovsky Yaklaşımı: Pazarlık Ölçütü

Scitovsky kriteri, Tibor Scitovsky tarafından 1941 yılında “*Ekonomide Refah Önergeleri Üzerine Bir Not*” adlı makalesinde, **pazarlık ölçütü** olarak bilinen, Kaldor-Hicks kriterinin sunduğu tutarsızlıklara çözüm için geliştirilmiştir. Scitovsky pazarlık ölçütüne göre; bir iktisadi birimin gerçekleştirdiği sosyal ve ekonomik faaliyetler sonucunda, diğer iktisadi birime dışsal bir maliyet yükleniyorsa; zarara uğrayan birim, dışsal maliyete sebep olan birimin gerçekleştirdiği söz konusu faaliyetin kısıtlanması konusunda pazarlık yapabilmektedir.¹²¹

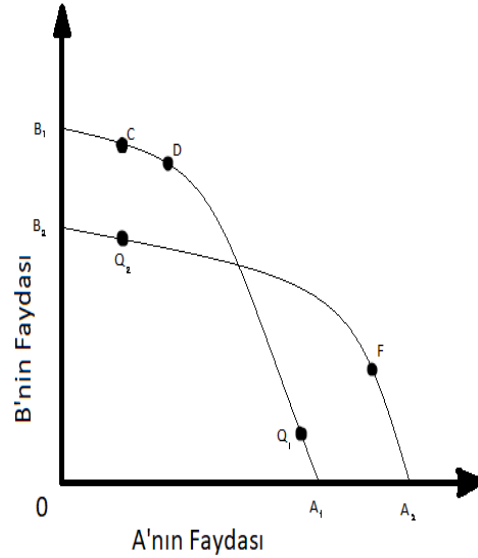
Scitovsky, Kaldor-Hicks’in toplumda refah artışına sebep olacak kriterinin yerine getirilmesinin yanı sıra, geri dönüşüm testinin yerine getirilmemesi gerektiren bir **çifte kriter** oluşturdu. Bu, A sosyal durumdan, B sosyal duruma geçilmesi Kaldor-Hicks kriteri açısından istenen bir durumdur, ancak B’den A’ya dönüş bu kriter üzerinde bir iyileşmeye neden olmamalıdır. Değişen durumdaki kazananlar, kaybedenleri değişikliği kabul etmeye ikna edebiliyorsa ve kaybedenler kazananları, orijinal duruma dönmeye ikna edemiyorlarsa; bu durum değişimin anlamlı olduğunu göstermektedir. Scitovsky’nin çifte kriter paradoksu testi, Kaldor-Hicks testinin yerine getirilmesi ve geri dönüş testinin yerine getirilmemesi ile etkinlik kazanacaktır.¹²² Şekil 7’de Scitovsky Paradoksu olarak bilinen Kaldor-Hicks ölçütündeki çelişki gösterilmiştir.

¹²⁰ Mostafa Bostani, Alireza Malekpoor, “Critical Analysis of Kaldor-Hicks Efficiency Criterion, With Respect to Moral Values, Social Policy Making and Incoherence”, *Iran, Advances Enviromental Biology*, C.6, S.7 (2012), s.2032.

¹²¹ Mehmet Tosuner, Can Coşkun Aktan, “Dışsal Ekonomiler”, *İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.1, s.1 (1986), s.149.

¹²² Kirti Shailes, “Compensation Principle of Kaldor, Hicks and Scitovsky”, *Economic Discussion*, <http://www.economicdiscussion.net/welfare-economics/compensation-principle-of-kaldor-hicks-and-scitovsky/21050>, (04.03.2018), p.5-7.

Şekil 6: Scitovsky' nin Çifte Kriter Paradoksu

Kaynak: <http://www.economicdiscussion.net/welfare-economics/criterion-of-welfare-with-diagram/18937>, (26.03.2018).

Hem A, hem de B bireyleri Q_2 düzeyinde ise A için daha iyi olan ve B için daha kötü olan Q_1 düzeyi bir iyileşmedir. Çünkü Q_1 'de her iki bireyde, Q_2 'den daha iyi bir durumdadır, yeniden dağıtım yoluyla aynı fayda olasılığı eğrisinde D'ye gidebilir. Benzer şekilde Q_2 'nin Q_1 'den daha iyi olduğu söylenebilir, çünkü Q_1 'in yeniden dağıtımını hem A hem de B bireyi için, daha iyi bir durum olan $B_2 A_2$ fayda olasılığı eğrisinde F'ye yol açabilir. Böylece iki durum, Q_1 ve Q_2 değerinden daha iyi olacaktır ki bu bir çelişkilidir. Bu Scitovsky' nin tersine çevirme testi olarak bilinir. Bu çelişkinin giderilmesi;

a) Kaldor-Hicks kriterinin yerine getirilmesi yani kazananın kaybedenleri telafi etmesi ve b) kaybedenlerin, değişikliği kabul etmedikleri için kazananlara bedel ödemedikleri takdirde, değişikliğin refahı arttırdığı durumda gerçekleşecektir. Böylece Scitovsky çifte kriteri, Kaldor-Hicks testinin yerine getirilmesini ve tersine çevirme testinin yerine getirilmemesini gerektirir. Bu nedenle, Q_2 'den C ye olan bir hareket, hem A'nın hem de B'nin; C' den Q_1 'e kadar değil de, daha iyi olduğu D'ye ilerleyebileceği

için iyileşmedir.¹²³

Scitovsky kriteri, Kaldor-Hicks kriterinin sebep olduğu tutarsızlıklar konusunda bir gelişme göstermesine rağmen, bu kriter yeni adaletsizlik ihtimallerini ortaya çıkartmaktadır. Bunun sebebi, Scitovsky testinin, ilk ve bir sonraki durumda yaşanan değişikliğe bağlı gelir dağılımı karşılaştırılmasına izin verirken, diğer ihtimalleri göz ardı etmesindedir.¹²⁴

¹²³ Natasha Kwat, "Criterion of Welfare (With Diagram)", *Economic Discussion*, <http://www.economicdiscussion.net/welfare-economics/criterion-of-welfare-with-diagram/18937>, (26.03.2018), p.46-49.

¹²⁴ Kesbiç, Baldemir, İnci, a.g.m., s.131.

İKİNCİ BÖLÜM

OBEZİTEYİ ÖNLEMEDE OBEZİTE EKONOMİSİ

1. OBEZİTE EKONOMİSİ

Obezite kalori alımı ve harcamalar arasında basit bir dengesizlik olarak görülebilir. Bazı yazarlar hem kalori fazlasına yol açan bireysel seçimleri hem de bu seçimleri teşvik eden çevresel faktörleri açıklamak için teorik ve ampirik ekonomik kanıtlardan yararlanmışlardır. Ekonomik büyüme, temel bir makro-ekonomik amaçtır ve aynı zamanda obezite salgınının sistemik bir sürücüsü olarak tanımlanmıştır. Zira sürekli ve yüksek seviyelerde ekonomik büyümeye yönelik arayış, artan mal ve hizmet tüketimi ile desteklenmektedir. Bunlara gıda, içecek ve enerji tasarrufu araçları da dahildir. Ekonomik büyüme ve kalkınma, düşük gelirli ülkeleri yoksulluktan arındıran ve toplum sağlığını pozitif yönde etkileyen önemli bir faktör olmasına rağmen, bir ülkenin nihai olarak gayrisafi yurt içi hasılasında optimal düzeyin üzerinde bir artışa yol açarak, sağlık üzerinde azalan marjinal etkiler yarattığı ileri sürülmektedir. Zira belirlenen optimal seviyesinin ötesinde ekonomik büyüme, bulaşıcı hastalıklar ile ilişkili yüksek ölüm oranına sahip popülasyonlardan, aşırı tüketimin neden olduğu aşırı kiloluluk ve obezite gibi kronik hastalıklara bağlı mortalite (ölüm oranı) ve morbiditeye (hastalık oranı) geçiş ile sonuçlanmıştır.¹²⁵

Obeziteye neden olan temel faktörler tıbbi, fizyolojik ve ekonomik olmak üzere sıralanabilir. Ekonomik perspektiften bakıldığında, bireyler, göreceli maliyetlerini ve obez olmanın faydalarını karşılaştırmaktadırlar. Ancak gerçek dünyada bilgi eksik ve asimetriktir (Bu durumda gıdaların besin içeriği ve sağlık etkileri hakkında da bilgi eksik ve asimetriktir). Sonuç olarak rasyonel bireyler bile yediklerinin göreceli maliyetlerini ve faydalarını dengelemede zorluk çekmektedirler.¹²⁶ Obezite ekonomisi açısından konu, fayda maksimizasyonu ve neo-klasik düşünce açısından ele alınmaktadır.

¹²⁵ Jaithri Ananthapavan vd., “Economics of Obesity — Learning from the Past to Contribute to a Better Future”, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, C.11, 2014, s.4008.

¹²⁶ Rajeev K. Goel, “Obesity: An Economic and Financial Perspective”, *Journal of Economics and Finance*, C.30, S.3 (2006), s.318.

Fayda maksimizasyonu kuralı göz önüne alındığında, tüketici gelirini her ürün için harcanan son para aynı miktarda ekstra fayda sağlayacak şekilde tahsis eder. Rasyonel tüketici, her üründen elde edilen ekstra faydayı ek maliyetiyle (yani fiyatı) karşılaştırmalıdır. Obezite, sağlıksız beslenme ve kötü yaşam davranış tarzına (egzersiz dahil) yönelik bireysel kararların sonucudur. Obez kişi, diyet ve egzersiz şekli ile ilişkili uzun vadeli beklenen faydaları ve maliyetleri değerlendirir ve obeziteye yol açan bir kombinasyon seçer. Eğer fayda ve maliyetlerde değişiklik olursa, bireyin diyetini ve egzersiz şeklini buna göre değiştirmesi beklenir. Bu beklenen faydalar ve maliyetler, dış koşullardaki değişiklikler veya bireyin tercihlerindeki değişiklikler nedeniyle değişime uğrayabilir.¹²⁷

Obezite ekonomisi çerçevesinde; bireylerin faydaları: sağlıklı yaşam, fiziksel aktivite, tüketilen gıda ve içeceklerin kalitesi ile niceliği, kilo ve bunlarla ilişkili olabilecek birden fazla aktörden etkilenmektedir. Bireylerin bu aktörler kapsamında yönelecekleri tercih, söz konusu faktörlerin kısa ve uzun dönem fayda maliyetlerinin neticelerine göre şekillenmektedir. Örneğin; birey A' nın yağlı gıda tüketme eğiliminden hareketle, söz konusu gıdayı tüketmesi ile o anlık tatmin olması kısa dönem faydasını/ maliyetini artırırken; yağlı gıdayı tüketmesi sonucu, kilo miktarında yaşanan artış gıdaya sahip olmada üstlendiği maddi bedel ve tüketim sonucu meydana gelebilecek sağlık problemleri uzun dönemdeki faydaları/maliyetleri kapsamında gözlemlenebilir durumlardır.¹²⁸

Neo-klasik yoruma göre ise, rasyonel bir seçim modelinde aşırı kilo, kişisel tercihlerin bir sonucudur. Teknolojik gelişmelerin sadece tarımsal üretimi daha verimli hale getirerek kalori maliyetini düşürmekle kalmayıp, aynı zamanda işi daha hareketsiz hale getirerek fiziksel aktivite maliyetini arttırdığı ileri sürülmektedir. Bu perspektifte daha nitelikli işlerden elde edilen gelir, işin yerleşik yapısı ve besin fiyatlarındaki düşüşler ekonomik ilerlemenin kaçınılmaz yansımaları olarak görülebilir. Dahası bu

¹²⁷ Tahereh Alavi Hojjat, "The Economic Analysis of Obesity", *Review of Business and Finance Studies*, C.6, S.1 (2015), s.85.

¹²⁸ Işıl Ayas, *Obezite İle Mücadelede Obezite Vergilerinin Algılanan Etkinliği*, (Doktora Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, s.48.

yorum, kilo problemini refah artırıcı teknolojik ilerlemenin bir yan etkisi olarak tanımlamayı mümkün kılmaktadır.¹²⁹

Bir bireyin mevcut faydasının gıda tüketimine, F 'ye, alternatif tüketime, C 'ye ve şuan ki ağırlığı olan W ' ye bağlı olduğunu varsayalım. Bunu, $U (F,C,W)$ olarak yazabiliriz; bu formülde U gıda tüketiminde ve alternatif tüketimde yükselir, ancak monoton olmayan değişken ağırlıktır. Özellikle, belli bir gıda ve alternatif tüketim seviyesi için, bireyin "ideal ağırlığının" W_0 olduğunu varsayalım. Bu durumda diğer faktörler sabitken, birey, ağırlığı W_0 'n altındayken kilo almayı tercih eder, ancak ağırlığı W_0 'n üstündeyken kilo vermeyi tercih edecektir. Ayrıca gıda tüketiminin ve alternatif tüketimin ikamesi anlamına gelmediğini varsayalım; yani durum ' $U_{FC} \geq 0$ ' olacaktır. Bu durum, maddi tüketimde daha yüksek düzeyde bulunan zengin insanları, daha fakir insanlardan daha az yemeye yönelik teşvikleri de göz ardı etmektedir.¹³⁰

Ağırlığını W değişkeni olan dinamik bir soruna göre yöneten bir kişi düşünelim. Ağırlık zaman içinde değer kaybeden sermaye stoğudur ve egzersiz yaparak ya da tüketerek biriktirebilir. Gıda tüketiminin F , ev ya da pazar üretim faaliyetleri S ile ifade edilirse ağırlık için geçiş denklemi şöyle yazılabilir:

$$W'=(1-\delta) W + g (F, S)$$

$\delta < 1$ ve g süreklidir, iç bükeydir, besin tüketiminde artış ve fiziksel güçlenmede azalış yaşanır. Bireyin değer fonksiyonu " v " ise şu şekildedir:

$$v(W) = \max_{F,C,W} \{U (F,C,W) + \beta v (W') \}$$

$$s.t. \quad p F + C \leq Y$$

$$W'=(1-\delta) W + g (F, S)$$

Y bireyin gelirini, P ise gıdanın fiyatını temsil etmektedir. Arz tarafında tarımsal yeniliği P 'nin azalması ve yerleşik teknolojik değişimleri talep tarafında S de bir azalma olarak yorumlayabiliriz. Obezite de yaşanan artış teknolojik gelişmelere bağlı olarak

¹²⁹ İ. Erdem Seçilmiş, "The Economics of Obesity and The Role of Government in Obesity Prevention: The Turkish Case", *İktisat İşletme ve Finans*, C.29, S.334 (2014), s.67-68.

¹³⁰ Darius Lakdawalla, Tomas Philipson, "The Growth Of Obesity and Technological Change: A Theoretical and Empirical Examination", *Cambridge, National Bureau of Economic Research*, 2002, <http://www.nber.org/papers/w8946.pdf>, (30.03.2018), s.4.

paralellik göstermektedir. Dünyanın her bir yanında “fast food” piyasasının gelişim göstermesi, teknolojik ilerlemenin bir ürünü olarak kabul edilebilir.¹³¹

Obezite gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere küresel aklamda ekonomik yük getirmektedir. Yapılan hesaplamalarda bu küresel ekonomik yükün kabaca 2 trilyon dolar veya küresel GSYİH' sinin yüzde 2,8'i kadar olduğu tahmin edilmektedir. Bu, İtalya'nın veya Rusya'nın GSYİH' sine eşdeğerdir. Obezitenin küresel düzeyde olumsuz etkisi bugün sigaraya oldukça yakinken silahlı çatışma ile aynıdır.¹³²

2. OBEZİTENİN MALİYETLERİ

Obezite; yaygınlık, insidans (vaka sayısı) ve ekonomik maliyet açısından küresel ve ulusal halk sağlığında önemli bir tehdit oluşturmaktadır. 2014 yılında 2.1 milyardan fazla insan, küresel nüfusun yaklaşık % 30'u, aşırı kilolu veya obez olarak belirlenmiş ve dünyadaki ölümlerin % 5'nin obezite kaynaklı olduğu tespit edilmiştir. Eğer insidans bu oranda devam ederse, dünyadaki yetişkin nüfusun neredeyse yarısının 2030 da aşırı kilolu veya obez olacağı tahmin edilmektedir. Obezite ayrıca birey, aileler ve uluslar üzerinde ciddi ekonomik maliyetlere neden olmaktadır. Aşırı sağlık harcamalarının yanı sıra obezite, kayıp iş günleri, işte düşük üretkenlik, mortalite ve kalıcı sakatlık nedeniyle kaybedilen verimlilik, ve ekonomik büyümenin önlenmesi şeklinde maliyetler de doğurmaktadır.¹³³

Sağlığı olumsuz derecede tehdit eden obezite ile ilgili literatür de, birçok maliyet çalışmasına yer verilmiştir. Bu konuya ilişkin dünya üzerinde yapılan 100'den fazla çalışma, obezitenin ve aşırı kiloluluğun önemli maliyetler oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin bir çalışmada, ortalama olarak, bir obez Amerikalı birey için yapılan yıllık tıbbi masrafların, normal ağırlığa sahip bir Amerikalı birey için olandan 2741 \$ dan daha fazla olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, Birleşik Krallıkta yapılan

¹³¹ Lakdawalla, Philipson, a.g.e., s.4-5.

¹³² Richard Dobbs vd., “Overcoming Obesity: An Initial Economic Analysis”, *McKinsey Global Institute & Company*, 2014, s.16.

¹³³ Maximilian Tremmel vd., “Economic Burden of Obesity: A Systematic Literature Review”, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, C.14, S.435 (2017), s.1-2.

diğer bir çalışmada, ülkedeki obezite ile ilgili sağlık hizmetleri maliyetlerinin, tüm kamu sağlık harcamalarının % 2,3 ile % 2,6'sını oluşturduğunu tahmin edilmiştir.¹³⁴

Aşırı kilodan kaynaklanan olumsuz sağlık sonuçları nedeniyle, obezite yaygınlığındaki artış; işverenler, sigortacılar ve devlet açısından ciddi ekonomik sonuçlara yol açmaktadır. İşverenler ve devlet, obezite ile ilişkili tıbbi tedavilerin yüksek maliyetlerini finanse etmede giderek daha fazla güçlük çekmeye başlamışlardır. Aynı zamanda obez bireylerin kendilerinden daha sağlıklı bireylere göre, işten yoksun olmaları ve daha az üretken olmaları, hükümetleri ve firmaları ekonomik açıdan olumsuz yönde etkilemektedir.¹³⁵

Ekonomik birimlerin kazanç elde etme güdüsüyle sağlıksız gıda ve içecekler üretmesi, söz konusu faaliyetle ilgisi olmayan üçüncü kişileri olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle obezite, olumsuz sonuçları ile birlikte dışsallık olarak değerlendirilmekte ve üçüncü kişilere maliyetler yüklemektedir.

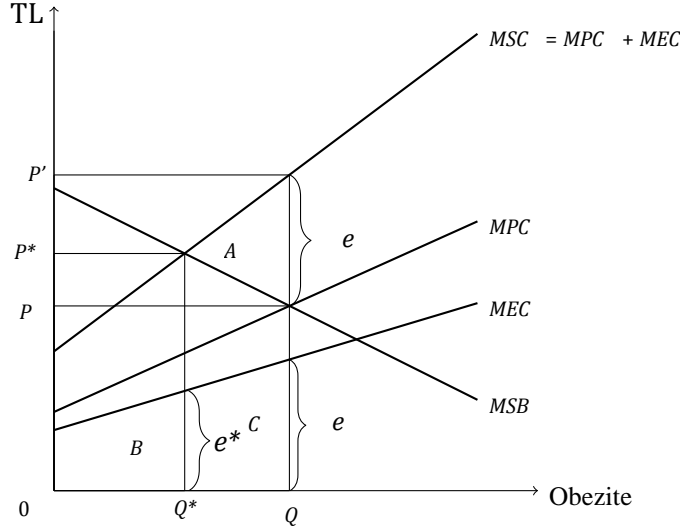
Şekil 8'de, obezite kaynaklı tıbbi maliyetlerin bir kısmının kamu fonlarıyla karşılanması durumunda, marjinal özel maliyetin (MPC), marjinal sosyal maliyetten (MSC) farklı olması ile birlikte ortaya çıkan marjinal dışsal maliyet (MEC) gösterilmektedir. Obezitenin marjinal sosyal maliyeti, toplam tıbbi harcamalarda beklenen değişikliktir. Bu analizde, vücut ağırlığı veya BKİ ile ölçülebilen obeziteyi düşünebiliriz. Kamu sağlık harcamaları, toplam ve özel maliyetler arasındaki farkı temsil ettiğinden, obezite ile ilişkili kamu harcamaları, obezitenin dış maliyetlerinin ölçüsü olarak kullanılabilir. Bireyler marjinal bir özel maliyet (P) algılar ve toplum, vergi mükellefleri tarafından yaratılan farkla birlikte, marjinal bir sosyal maliyet (P') ödemektedir ($(MEC(Q) = P' - P = e)$).¹³⁶

¹³⁴ INSPQ, "The Economic Impact of Obesity and Overweight", *Institut National De Santé Publique Du Québec*, 2014, https://www.inspq.qc.ca/pdf/publications/1799_Topo_9_VA.pdf, (30.03.2018), s.2.

¹³⁵ Eric A. Finkelstein, Kiersten L. Strombotne, Barry M. Popkin, "The Costs of Obesity and Implications for Policymakers", *Agricultural & Applied Economics Association*, C.25, S.3 (2010), s.1.

¹³⁶ Joanna C. Parks, Julian M. Alston, Abigail M. Okrent, "The Marginal External Cost of Obesity in the United States", *Robert Mondavi Institute Center for Wine Economics*, S.1201 (2012), s.6.

Şekil 7: Marjinal Sosyal Maliyetler ve Obezitenin Marjinal Özel Maliyetleri

Kaynak: (Parks, Alston, Okrent, a.g.m., s.6.)

Şekilde gösterildiği gibi, bireylerin $MEC=0$ olan bir durum ile karşılaşmasında maliyetlerin kayda değer insidansına bir miktar tepki gösterdiği varsayılarak, bazı maliyetlerin başkaları tarafından karşılanması, ek obezite ile sonuçlanmaktadır (yani Q^* yerine Q). Bu birey için ilişkili toplam dışsal maliyet (EC), $B+C$ 'den oluşan yamuk alan ile temsil edilir; bu alandaki C , bireyin, Q^* yerine Q miktarı kadar obeziteye sahip olması nedeniyle ortaya çıkan ek kamu harcamaları miktarını temsil eder. Bu ek harici maliyet (yani, ilave halk sağlığı bakımı maliyeti) şu şekilde ölçülebilir:

$$\text{Alan } C = EC(Q) - EC(Q^*) \approx e(Q - Q^*) - 0.5(e - e^*)(Q - Q^*),$$

$$MEC(Q^*) = e^* \text{ toplumsal olarak optimal ağırlıkta dış maliyettir.}$$

Obezite yaygınlığı (Q) ile ilişkili ölü kilo kaybı, eşit bir alana sahip olan üçgen A ile gösterilir.

$$\text{Alan } A \approx \text{Ölü Kilo Kaybı} \approx 0.5(P' - P)(Q - Q^*) = 0.5e(Q - Q^*).$$

Şekilde görülebileceği gibi, Q' da, obezitede yaşanan bir artış için marjinal ölü kilo kaybı, e' ye eşittir. Obezite ile ilişkili tüm bireyler üzerindeki fazladan toplam dış

maliyet, C bölgesinin toplamıdır ve tüm bireyler üzerindeki toplam ölü kilo kaybı, A alanının toplamıdır.¹³⁷

Obezite ile ilgili maliyetler genellikle iki ana yaklaşım kullanılarak hesaplanır. Bunlar, Popülasyona Atfedilebilir Fraksiyon (Population Attributable Fractions: PAF) olarak adlandırılan, “aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya” yöntemlerine dayanmaktadır. PAF metodu obezite veya aşırı kilo için ulusal olarak mevcut yaygınlık verilerinin kullanılmasına dayanmaktadır ve hastalıklı durumlar için nispi risk tahminleri uygulanmakta, böylece her bir durum için PAF üretilmektedir.¹³⁸

Obezitenin maliyet tahminleri, aşırı kilolunun ve obezitenin gerçek tedavi maliyetlerini ve obeziteye bağlı maliyetleri kapsayan hem dolaysız hem de dolaylı maliyetleri içermektedir. Dolaysız maliyetler, aşırı kilolu ve obezitenin tedavisi ile doğrudan ortaya çıkan tüm maliyetleri ve obeziteyi önlemek için önleyici tedbirleri, örneğin; ilaç, diyetisyen ve doktor ziyaretleri, cerrahi prosedürler, hastane konaklamaları vb. maliyetleri kapsamaktadır. Dolaylı maliyetler ise, obezitenin neden olduğu sağlık sorunları ile ilgili iş devamsızlığı, erken emeklilik ve emeklilik yaşından önce erken ölümün neden olduğu verimlilik kayıpları (kayıp ücretler) ile temsil edilmektedir. Dolaysız maliyetler kendi içerisinde tıbbi bakım maliyetleri ve tıbbi olmayan maliyetler olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Dolaylı maliyetler ise, hastalık maliyetleri ve ölüm maliyetleri başlığı altında incelenmek üzere iki grupta toplanmıştır.¹³⁹

¹³⁷ Parks, Alston, Okrent, a.g.m., s.6-7.

¹³⁸ Anne Dee vd., “The Direct and Indirect Costs of Both Overweight and Obesity: A Systematic Review”, *BMC Research Notes*, C.7, S.242 (2014), s.2.

¹³⁹ Heinz Schneider, Werner Venetz, *Cost of Obesity in Switzerland in 2012, Final Report*, Switzerland, Bundesamt für Gesundheit, 2014, s.18.

Tablo 1: Obezitenin Dolaysız-Dolaylı Maliyetleri

Kaynak: (Ayas, a.g.e., s.52.)

Dolaysız ve dolaylı maliyetlere ilave olarak; obezitenin önlenmesi amacıyla gerçekleştirilen yatırım giderleri ekonomide yüke neden olması bakımından, obezitenin maliyetleri arasında yer alır.¹⁴⁰

2.1. Dolaysız (Doğrudan) Maliyetler

Obezite son yıllarda büyük ölçüde artmış ve günümüzde en önemli sağlık sorunlarından biri haline gelmiştir. Obezite ile ilgili sağlık maliyetleri, sağlıkla ilişkili birçok faktörü olumsuz yönde etkilemekte ve daha fazla sağlık hizmeti kullanımına yol açmaktadır. Bu aşırı hizmet kullanımı, obez bireylerin yüksek sağlık maliyetlerinin ana faktörüdür. Bir ülkede obez miktarının artması, o ülkenin obezite ile ilişkili sağlık

¹⁴⁰ Ayas, a.g.e., s.52.

sorunları için atfedilen yıllık toplam ulusal sağlık harcamalarının yükselmesine neden olmaktadır.¹⁴¹

Doğrudan maliyetler, obeziteden kaynaklanan hastalıklar ile ilgili, önleyici, tanı ve tedavi hizmetlerinin maliyetleridir. Mevcut maliyet, kilo verme programlarının maliyetini veya karşı tarafın kilo kaybı için kullandığı yardımcı faktörlere harcadığı maliyeti içermemektedir. Aynı şekilde, obez bireyin; doktor, hastane ya da bakıcı zamanını ziyaret ederken ulaşım, gıda ve konaklama nedeniyle oluşan sağlık dışı giderleri de kapsamamaktadır.¹⁴²

Dolaysız maliyetler, obeziteyi önlemede doğrudan kullanılan aktörlerin maliyetlerini temsil etmektedir. Böylece obezite ile mücadelede kullanılan tıbbi bakım ve tıbbi olmayan bakım maliyetleri dolaysız maliyetler kapsamında değerlendirilmektedir.¹⁴³

Obezite; hipertansiyon, tip 2 diyabet, hiperkolesterolemi, koroner kalp hastalığı, inme, astım, artrit gibi ciddi sağlık sorunlarıyla yüksek riskle bağlantılıdır. Bu nedenle, oluşan sorunların tanı ve tedavisi ile ilgili doğrudan tıbbi harcamalar, obezite seviyesinin artmasıyla paralellik göstermektedir.¹⁴⁴

2009 yılında ABD’de Araştırma Üçgeni Enstitüsü ve Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri tarafından yürütülen bir araştırmada, ABD’deki obezite ile ilişkili toplam sağlık bakım maliyetleri (sağlık sigortası ve özel sigorta ödemelerini de içeren) yılda 147 milyar dolar olarak tespit edilmiştir. Bu durum, 1998 yılında % 6,5 olan obezite ile ilgili toplam sağlık harcamalarının, 2006 yılında % 9,1’e yükselmesi gerçeğiyle paralellik göstermektedir.¹⁴⁵ Obezite oranının yüksek olduğu ABD’de 2018 yılında, obezite ile ilişkili maliyetlerin 344 milyar dolar olacağı düşünülmektedir.¹⁴⁶

¹⁴¹ Thomas Lehnert vd., “Economic Costs of Overweight and Obesity”, *Best Practice & Research Clinical Endocrinology & Metabolism*, C.27, S.2 (2013), s.105.

¹⁴² Anne M. Wolf, Graham A. Colditz, “Current Estimates of the Economic Cost of Obesity in the United States”, *Obesity Research*, C.6, S.2 (1988), s.98.

¹⁴³ Naci Tolga Saruç, *Obezite Ekonomisi*, 1.b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015, s.60.

¹⁴⁴ Ross A. Hammond, Ruth Levine, “The Economic Impact of Obesity in the United States”, *USA, Diabetes, Metabolic Syndrome and Obesity: Targets and Therapy*, S.3 (2010), s.286.

¹⁴⁵ James M. Jeffords, “The Overall Costs of Obesity”, *Vermont Legislative Research Service*, 2010, <https://www.uvm.edu/~vlrs/Health/Overall%20costs%20of%20obesity.pdf>, (01.04.2018), s.4.

¹⁴⁶ Saruç, a.g.e., s.60.

Son on yılda, dünya çapında popülasyonlarda, obezite yaygınlığının önemli ölçüde yükselmesine paralel olarak, obezitenin sağlık üzerindeki etkileri ve sağlık sistemlerine yüklediği maliyetlerde de aynı derecede önemli bir artış görülmüştür. Withrow ve Alter tarafından yapılan sistematik bir derlemede, obezite ile ilişkili doğrudan maliyetler hakkında güncel yayınlanmış literatür değerlendirmelerine yer verilmiştir. 1990- 2009 yılları arasında yayınlanan 32 İngilizce makalenin incelendiği bu çalışmada obeziteyi önleme amaçlı kullanılan kaynakların, toplam sağlık harcamalarının % 0,7 ile % 2,8'ine tekabül ettiği ve bu bulgular kapsamında obez bireylerin, normal bireylere oranla % 30 daha fazla tıbbi maliyete neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır ¹⁴⁷

2.2. Dolaylı Maliyetler

Dolaylı maliyetler, hastalık ve ölüm faktörlerinden kaynaklanan verimlilik azalması nedeniyle, kayıp çıktının değerini ifade etmektedir. Hastalık maliyetleri, hastalık ve sakatlık nedeniyle çalışamayan kişiler tarafından kaybedilen ücretlerdir. Ölüm maliyetleri ise; obezite sonucu erken ölen kişilerin kaybettikleri gelecekteki kazançların (mevcut parasal değere çevrilmesi) değeridir.¹⁴⁸ Dolaylı maliyetler; bireyin hastalık nedeniyle işe gelememesini (devamsızlık), işte var ol (a)mamasını ve erken ölüm nedeniyle yaşanan verimlilik kayıplarını ifade etmektedir.

Bireyin işe gelememesi ya da işte var olmaması nedeniyle yaşanan üretkenlik kaybı, işverenler açısından en önemli maliyetleri oluşturmaktadır. İşe gelememe, yıllık hasta sayılarıyla ölçülür ve işten yoksun olarak tanımlanır. Buna karşılık, işte var olmama, üretkenlikte yaşanan düşüş nedeniyle işte kaybedilen zamandır. İşe gelememe oranları ile işte var olma ve obezite düzeyleri arasında bir ilişki vardır; bir işçinin kilosu arttıkça, onların işte var olma oranı ve işe gelememe süresi artar. Finkelstein ve arkadaşları (2010), ABD'de işe gelememe ve işte var olmama maliyetinin yılda 42.8 milyar dolar olduğunu ortaya koymuşlardır.¹⁴⁹

¹⁴⁷ D. Withrow, D. A. Alter, "The Economic Burden of Obesity Worldwide: A Systematic Review of The Direct Costs of Obesity", *Obesity Reviews*, C.12, S.2 (2011), s.131.

¹⁴⁸ Wolf, Colditz, a.g.m., s.98.

¹⁴⁹ Eric A. Finkelstein vd., "The Costs of Obesity in the Workplace", *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, C.52, S.10 (2010), s.971.

Avustralya’da işe gelmeme ve işte var olmama, üretim yoksunluğu ile işçi verimliliğini azalmaktadır ve bu durum obezite ile ilişkilendirilmiştir. Avustralya Çalışma Sonuçları Maliyet- Fayda Araştırması (*Australian Work Outcomes Research Cost–Benefit*)’da, işe gelememenin obezite için 1.05’lik düzeltilmiş göreceli risk oranı ile ilişkili olduğunu ortaya koyulmuştur. Yine aynı çalışmada, işte var olmamanın obezite için 1.15 olarak ayarlanmış bir göreceli risk oranıyla ilişkili olduğu gösterilmiştir.¹⁵⁰

İşe gelememenin ekonomik maliyeti genellikle işveren tarafından hastalık izni ödemeleri ile karşılanmaktadır. Genel olarak, hastalık izni açısından alınan saatlerin sayısı arttıkça, daha belirgin olan, devamsızlığın yani işe gelememenin maliyetidir. Malta’da, 2016 yılında devamsızlık maliyetinin 6,5 milyon € olduğu tahmin edilmektedir. Malta’da işçiye bağlı toplam işgücü verimliliği kaybının % 0.31’inin obeziteye atfedilebileceği tahmin edilmektedir. Bu durum, 2016 yılında 3,2 milyon €’luk, obezite nedeniyle işte var olmama maliyeti ile sonuçlanmaktadır.¹⁵¹

Obezitenin maliyetleri kapsamında değerlendirilen engellilik, genel engelliliğin bir alt kümesi olan istihdam engelliliğidir. Bireyin fiziksel ya da psikolojik durumunun yetersizliğinden dolayı işe belli bir süre veya tamamen devam edememesine istihdam engelliği denilmektedir. Söz konusu durumun varlığında, hükümet ve özel sigorta şirketleri üretim verimliliğinde yaşanan kayıptan dolayı, sigorta ödenekleri ile bu durumu telafi etmektedirler.¹⁵²

Cawley ve diğerleri (2007) tarafından işte devamsızlıkla ilgili yapılan çalışmada; aşırı kilo ve obezite ile ilişkili işe gelememenin bir sonucu potansiyel çalışma süresinin 0.75’inin kaybedildiği tahmin edilmiştir. Tespit edilen potansiyel iş kayıp süresi, yıllık 43 milyar dolarlık üretkenlik kaybı ile sonuçlanmaktadır. Bir hastalığın istihdama atfedilebileceği nispeten nadir durumlar haricinde, işçilerin tazminat talepleri, hastalıktan kaynaklanan iş sakatlıklarını içermez. Bu, işçilerin tazminat taleplerinin gösterdiği verimlilikteki azalmanın, aşırı kilo veya obezitenin yol açtığı hastalık ya da

¹⁵⁰ James Van Smeerdijk, “Weighing The Cost of Obesity: A Case For Action”, *Australia, PWC*, 2015, <https://www.pwc.com.au/pdf/weighing-the-cost-of-obesity-final.pdf>, (02.04.2018), s.18.

¹⁵¹ Kevin Valenzia, “Weighing the Costs of Obesity in Malta”, *Malta, PWC*, 2017, <https://www.pwc.com/mt/en/publications/assets/weighing-the-cost-of-obesity.pdf>, (02.04.2018), s.31-32.

¹⁵² Saruç, a.g.e., s.69.

yaralanmaların neden olduğu toplam verimlilik kaybının bir bölümü olduğu anlamına gelir. Aşırı kilo ve obezitenin neden olduğu işçi tazminat taleplerindeki artış, yılda 10 milyar dolardır ve toplam işçi tazminatı, toplam maliyetinin yaklaşık olarak % 10 ila % 15'ine denk gelmektedir.¹⁵³

Her ne kadar bireysel tahminler farklılık gösterse de bazı araştırmalar, kaybedilen verimliliğin parasal değerinin, tıbbi maliyetlerden çok daha fazla olduğunu göstermiştir. Örneğin; İsveç'te obez olan bireylerin 1/5 ile 1/9'lük kısmının hastalık izni alma olasılığı daha yüksektir ve obez kadınların % 12'si obeziteye atfedilen malulen emeklilik maaşlarına sahiptirler.¹⁵⁴

Literatürde yer alan erken ölüm maliyetleri; bireylerin obezite ile ilişkili oluşan hastalıklar sebebiyle, normal kilolu insanlara göre daha erken ölmeleri ile meydana gelen kayıpları ifade etmektedir. Dolaylı maliyetler arasında en yüksek maliyet, erken ölüme atfedilmiştir.¹⁵⁵

Aşırı kilolu ve obeziteye atfedilebilecek ölümlerin oranı genellikle basit bir denklem kullanılarak hesaplanır. Bu formülde önemli bir bileşen, tehlike oranının (göreceli risk), BKİ kategorisindeki ölüm olasılığının, referans kategorisindeki oranlara bölünmesidir. Uzunlamasına veri setleri ve regresyon modellerini kullanarak, araştırmacılar farklı BKİ kategorileri için tehlike oranlarını tahmin etmişlerdir.¹⁵⁶

Obezitenin uzun ömürlülük üzerindeki etkisini değerlendirmede kullanılan yaklaşımlardan biri; "obezite ile ilişki yaşam kayıplarının" yıllara göre tahmin edilmesidir. Bu bağlamda obezite ile ilişkili yaşam kayıpları; obez bireyin yaşaması beklenen yıl sayısı ve normal kilolu bireyin yaşaması beklenen yıl sayısı arasındaki fark olarak tanımlanır. Obezite ile ilişkili yaşam kayıplarını tahmin etmek için Fontaine ve diğerleri, referans kategorisi olarak 24 BKİ kullanmışlardır. Bunu bir referans noktası olarak kullanarak; $BKİ \geq 45$, $BKİ = 40$ ve $BKİ = 30$ olan 40 yaşında beyaz erkekler için sırasıyla; 10, 4 ve 1; 40 yaşında beyaz kadınlar için sırasıyla; 7, 4 ve 1 olmak üzere

¹⁵³ Donald F. Behan, Samuel H. Cox, "Obesity and its Relation to Mortality and Morbidity Costs", *Committee on Life Insurance Research Society of Actuaries*, 2010, s.40-41.

¹⁵⁴ Y. Claire Wang vd., "Health and Economic Burden of The Projected Obesity Trends in The USA and The UK", *Lancet*, C.378, 2011, s.817.

¹⁵⁵ Lehnert vd., a.g.m., s.105.

¹⁵⁶ Mark Tovey, "Obesity and The Public Purse", *Institute of Economic Affairs*, S.80 (2017), s.12.

obezite ile ilişkili kayıp yaşam yılları tespit edilmiştir. Benzer şekilde, tüm siyah erkekler arasında, obeziteye bağlı kayıp yaşam yılı tahmini, BKİ = 32'ye ulaşılan kadar herhangi bir yaş grubu için başlamamıştır. Aynı referans kategorilerin kabul edilmesiyle obeziteye bağlı yaşam yılı, 40 yaşındaki siyah erkekler için sırasıyla; 7, 3, 0 ve 40 yaşındaki siyah kadınlarda bu oran sırasıyla; 3, 1, -1 (yaşam süresinin uzamış olduğunu gösterdi) olarak sonuçlanmıştır.¹⁵⁷

Literatürde “Yeti Yitimine Ayarlanmış Yaşam Yılı” (Disability Adjusted Life Year: DALY) adlı ölçüm; bireylerde beklenen maksimum sağlık durumuna nazaran sağlıkta meydana gelen açığı kontrol etmektedir.¹⁵⁸ Yani DALY sağlıklı bir yaşam yılı kaybı olarak düşünülebilir. DALY hastalık yükü toplamı ile, toplumun hastaliksız ve engelsiz ileri yaşlara kadar yaşadığı ideal sağlık arasındaki bir boşluğun ölçüsü olarak kullanılmaktadır.¹⁵⁹

Dünya genelinde obezite için kaybedilen DALY'lerin yüzde 71'i erken ölümlere ve bireylerin tam ekonomik katkılarını yapmasını engelleyen yüzde 29'luk bir engelliliğe neden olmaktadır. Günümüzde obeziteye ilişkin DALY sayısı, gelişmiş ekonomilerde, gelişmekte olan ekonomilere göre üç kat fazladır. Ancak, aradaki bu açık daralmaktadır. Obezite nedeniyle kaybedilen 100.000 kişi başına düşen DALY sayısındaki artış, 1990-2010 yılları arasında gelişmiş ekonomilerde yavaşlamış, ancak gelişmekte olan ekonomilerde yüzde 90 oranında artmıştır.¹⁶⁰

3. DEVLETİN OBEZİTEYE MÜDAHALE GEREKÇELERİ

Bireylerin tam olarak rasyonel olması durumunda gıda ve kilo ile ilgili kararlarının toplumdaki başkalarına hiçbir maliyet getirmediğini, obezitenin sonuçlarına ilişkin bilgilerin doğru ve hâlihazırda mevcut olduğu ve piyasaların tam olarak rekabetçi olması halinde; piyasa başarısızlığının meydana gelemeyeceğini ve bu yüzden de

¹⁵⁷ Barry M. Popkin vd., “Measuring The Full Economic Costs of Diet, Physical Activity and Obesity-Related Chronic Diseases”, *Obesity Reviews*, S.7 (2006), s.282.

¹⁵⁸ Nüket Paksoy Erbaydar, Hastalık Yükü Kavramı ve Hesaplanmasında Kullanılan Ölçütler ve Daly Kavramına Kısa Bakış”, *Toplum Hekimliği Bülteni*, C.28, S.1 (2009), s.20.

¹⁵⁹ World Health Organization, “Health Statistics and Information Systems”, *Universal Health Coverage*, http://www.who.int/healthinfo/global_burden_disease/metrics_daly/en/, (05.04.2018), p.1.

¹⁶⁰ Dobbs vd., a.g.m., s.19.

devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiği ileri sürülmektedir. Ancak gerçek hayatta böyle bir durum mümkün görünmemektedir.¹⁶¹

Obezite halk sağlığına zarar vermekte ve bireyler ile devletlere ağır maliyetler yüklemektedir. Obezitenin giderek artmasının tek sebebi olmasa da, piyasada meydana gelen verimsizlikler fazla kilo ve obezite yaygınlığını genişletmektedir. Bundan dolayı, piyasa başarısızlığının var olduğu durumda devlet müdahalesi gerekli bir hal almaktadır.¹⁶²

Piyasa başarısızlığının varlığı, sağlık hizmetleri için hükümet müdahalesini gerekli kılmaktadır. Devletin piyasaya müdahalesinin başlıca nedenleri; verimsizlikleri azaltma ve sosyal adaleti geliştirme isteğiyle ilgilidir. Sağlık hizmetlerine erişim genellikle evrensel bir hak olarak görülür. Toplumların çoğu, sağlık hizmetlerinin sosyal adalet ve “ihtiyaç” kavramı ile donatılmasından dolayı, bu durumu erdemli bir davranış olarak yorumlamaktadırlar. Sağlık alanında (obezite ile ilgili) piyasaya gerçekleştirilen devlet müdahalesi, dezavantajlı insanların önündeki erişim engellerini kaldırabilir.¹⁶³

Tüketicilerin tam bilgiye sahip olması durumunda, aldığı gıdalar ile gelecekteki kilo ve sağlık bağlantılarını düzgün bir biçimde kurabilirler. Piyasa da asimetrik bilginin var olması, tüketicinin, alıcıdan daha az bilgi sahibi olmasına ve tükettiği gıda hakkında tam bilgiye sahip olamamasına neden olmaktadır. Eğer tüketici aldığı gıda ürününün kalori değerleri ve niteliği hakkında tam bilgiye sahip olsaydı, o ürünü almaktan vazgeçebilecek ve ileride doğabilecek kilo ve sağlık maliyetlerini böylece engelleyebilecekti.¹⁶⁴

Geleneksel ekonomi bilimi, gelişmeleri bireyler tarafından rasyonel karar vermenin sonucu olarak tasvir etmeyi tercih eder. Rasyonel insan faydasını maksimize etmeye çalışır. Rasyonolitenin obeziteye uygulanması durumunda kişinin aşırı kalorisi (e ile gösterilir) ile, yine aynı kişinin faydası arasındaki ilişki incelemelidir. Aşırı

¹⁶¹ Giorgio Brunello, Pierre-Carl Michaud, Anna Sanz-de-Galdeano, “The Rise of Obesity in Europe: An Economic Perspective”, *VOX CEPR's Policy Portal*, 2009, <https://voxeu.org/article/should-government-intervene-reduce-obesity>, (08.04.2018), p.4.

¹⁶² Ayas, a.g.e., s.66.

¹⁶³ Victoria Brown, *Transport Interventions and Obesity Prevention: Role, Impact and Costeffectiveness*, (Doktora Tezi), Australia: Deakin University, 2017, s.33.

¹⁶⁴ Robin A. McKinnon, “A Rationale for Policy Intervention in Reducing Obesity”, *Ama Journal of Ethics*, C.12, S.4 (2010), s.311.

kaloriler tüketilen tüm kalorilerdir. Ancak bu kadar kalori insanın, enerji üretimi için gerekli değildir. Kullanım “ $e > 0$ ” ile maksimize edildiğinde, obezite ortaya çıkmaktadır. Bu durum bireylerin rasyonel davranmadıkları durumu ifade etmektedir ve devlet müdahalesini gerekli kılmaktadır.¹⁶⁵

Obezite ekonomisinde devlet müdahalesini zorunlu kılan durumlardan biri de kamusal mal ve hizmetlerdir. En önemli kamusal mallardan biri ulusal savunma hizmetidir. Orduda yer alan obez bir askerin potansiyeli, normal kilolu bir askere göre daha düşük olacaktır ve bu durum verimsizliklere yol açacaktır. Örneğin, ABD'de aktif görevli askerler arasında aşırı kiloluğun ve obezitenin 658.000 devamsız iş gününe ve iş yerinde daha düşük üretkenlik nedeniyle 17.000 başarısız iş gününe neden olduğu ve bunun yıllık toplam üretim maliyetinin 105,6 milyon dolara denk geldiği belirlenmiştir.¹⁶⁶

Ayrıca fazla kilo alımını önlemek amacıyla gerçekleştirilen fiziksel aktivite için, gerekli mekanların (yürüyüş parkları, spor tesisleri vb.) yeterli olmaması halinde devletin müdahalesi söz konusu olacaktır. Çünkü bu alanlar kamusal mal niteliği taşımakla birlikte, üretimi özel sektöre devredildiğinde refah kaybında azalışa neden olmaktadır.¹⁶⁷

Obeziteye bağlı olarak oluşan doğrudan (tıbbi maliyetler gibi) veya dolaylı (verimlilik kaybı gibi) maliyetlerin önlenmesi obeziteyi ortadan kaldırmaya yönelik devlet müdahalesinin en kritik gerekçesidir. Bu durumda, bireylerin kendi beden ağırlıkları üzerinde almış oldukları kararlar, kendileri tarafından üstlenilmeyen ve söz konusu kararlarla ilişkisi olmayan üçüncü kişilerde dışsal maliyetlere neden olmaktadır. Dışsal maliyetler yüksekse, halkın refahı, bireylerin beden ağırlığı ile ilgili kararlar alırken karşılaştıkları teşvikleri değiştiren müdahaleler ile iyileştirilebilir. Dışsal maliyetler düşükse, bireyler, beden ağırlığı kararları için tam olarak ödeme yaparlar. Bu

¹⁶⁵ Stefan Mann, “Framing Obesity in Economic Theory and Policy”, Agricultural Economists Conference, Australia, 2006, s.4.

¹⁶⁶ John Cawley, Johanna Catherine Maclean, “Unfit for Service: The Implications of Rising Obesity for U.S. Military Recruitment”, *IZA Discussion Papers*, 2011, s.2-3.

¹⁶⁷ Saruç, a.g.e., s.90.

durumda beden ağırlığını azaltmayı amaçlayan kamu müdahaleleri, kamu refahını iyileştirmede sınırlı bir rol oynayabilir.¹⁶⁸

Bazı yazarlar; obezitenin büyük sosyal maliyetlerinin tek başına devlet müdahalesi için haklı bir gerekçe olamayacağını ifade etmiştir. Bu yazarlara göre; obez olmanın maliyeti anlamına gelen dışsallıklar veya diğer ekonomik çarpıtmaların hepsi obez birey tarafından üstlenilmemektedir. Örneğin; daha kilolu bireyler uçak, tren, otomobil ve asansörlerde daha fazla yer kaplarlar ve onlarla aynı yeri paylaşmak zorunda olan bireylere maliyet yüklerler. Uygun fiyatlandırma politikaları uygulanmadığında, bu maliyetler tazminatsız paylaşılır. Bununla birlikte, bu tür maliyetler, obezitenin toplam maliyetlerinde önemli sapmalara yol açmayabilir ve bu nedenle hükümetin ekonomik verimlilik gerekçesiyle müdahalesini haklı göstermeyebilir.¹⁶⁹

4. OBEZİTEYİ ÖNLEMENE YÖNELİK UYGULANAN POLİTİKALAR

Küresel obezite salgını hükümetlerin acil harekete geçmesini gerektiren önemli bir husustur. Obezitenin önlenmesi için politik önlemler alınmasını savunan kapsamlı bir literatür vardır. Ayrıca devletlere obezite ile mücadelede sunulan çeşitli yaklaşımları özetleyen çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization: WHO) bulaşıcı olmayan hastalıkların önlenmesi ve kontrolü için “*Küresel Eylem Planı*” adlı çalışmasında obezite alanında da politika eylemi çağrısında bulunmuştur. Böylelikle, bazı ülkeler son zamanlarda hızla yaygınlık gösteren obeziteyi azaltmak için uyguladıkları politika ve yasal müdahalelerin kapsamını genişletmiştir. Nitekim, gelişmiş ülkelerin % 89’unda Sağlık Bakanlığı tarafından obezite de dahil olmak üzere bulaşıcı olmayan hastalıklara müdahale etmekle görevli bir birim, şube veya departman ağının oluşturulduğu görülmektedir.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Jay Bhattacharya, Neeraj Sood, “Health Insurance and the Obesity Externality”, *National Bureau of Economic Research*, NBER Working Papers W11529 (2005), s.3.

¹⁶⁹ Julian M. Alston, Abigail M. Okrent, Joanna C. Parks, “U.S. Food Policy and Obesity”, *Washington, Public Health – Social and Behavioral Health*, ed. Jay Maddock, 2012, s.166-167.

¹⁷⁰ Brydie Clarke, Boyd Swinburn, Gary Sacks, “The Application of Theories of The Policy Process to Obesity Prevention: A Systematic Review and Meta-Synthesis”, *BMC Public Health*, C.16, S.1 (2016), s.1-2.

Obezite yaygınlığının giderek artması, dünya çapında obeziteyi önemli bir halk sağlığı problemine dönüştürmekte ve bu nedenle de obeziteyi önlemede devlet müdahalesinin zorunlu olduğu kabul edilmektedir. Bu problemi önleme kapsamında, devletlerin hangi politika araçlarını kullanacağı sorusu günümüzde yanıt beklemektedir. Obeziteyle mücadele çerçevesinde birçok politika uygulanmaktadır ancak; eğitim ve bilgilendirme, regülasyonlar (düzenlemeler) ve obezite vergisi karşımıza çıkan en önemli kamu politikaları arasında yer almaktadır.¹⁷¹

4.1. Eğitim ve Bilgilendirme Politikaları

Eğitim ve bilgilendirme politikaları asimetrik bilginin ortaya çıkardığı bireysel tercihlerdeki yanlışlıkları düzeltme amacıyla kullanılan araçlardır. Gıda hakkında eksik bilgiye sahip olan tüketiciler, tam bilgiye sahip olan tüketicilere oranla daha sağlıksız ürünleri tercih etmekte ve bu nedenle obezite sayısında artış meydana gelmektedir. Bu artışların azaltılması kapsamında, birçok devlet obeziteyle mücadelede eğitim ve bilgilendirme politikalarından yararlanmaktadır.¹⁷²

Türkiye’de 2010-2014 dönemlerini kapsayan “*Türkiye Obezite (Şişmanlık) İle Mücadele ve Kontrol Programı*”nın asıl amacı, giderek artan obezite yaygınlığı kapsamında toplumu eğitmek ve bilgilendirmektir. Program çerçevesince, bireyleri ölçülü beslenme ve hareketli yaşam konusunda isteklendirerek, obeziteyi önlemede toplumun bilgi düzeyinin genişletilmesi ve bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır.¹⁷³

Obeziteyle mücadelede en etkin eğitim ve bilgilendirme araçlarından biri olan medya, sağlıklı ve az kalorili gıdayı belirleme, fazla kilo alımını engelleme amacıyla fiziksel aktiviteyi teşvik etme ve birçok konuda önemli bir rol oynamaktadır. Toplum kitle iletişim araçları yardımıyla sağlıklı yaşam konusunda bilinçlendirerek, ileride meydana gelebilecek aşırı kilo ve obezitenin maliyetleri önlenebilecektir. Türkiye’de, medya aracılığıyla, sağlıklı yaşam tarzının benimsenmesi ve obeziteyi önlemeye yönelik

¹⁷¹ Seçilmiş, a.g.m., s.74.

¹⁷² Ramazan Gökbnar, Alper Doğan, Ahmet Utkuseven, “Obezite İle Mücadelede Bir Kamu Politikası Aracı Olarak Vergilerin Değerlendirilmesi”, *Manisa, Yönetim ve Ekonomi*, C.22, S.2 (2015), s.584.

¹⁷³ T.C Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Türkiye Obezite (Şişmanlık) İle Mücadele ve Kontrol Programı (2010-2014)*, 1. b., Ankara: Kuban Matbaacılık Yayıncılık, Yayın No: 773, 2010, s.28.

eğitim ve bilgilendirme programları yapılmış ve söz konusu programlardan olumlu sonuçlar elde edilmiştir.¹⁷⁴

Obezite, çocuk ve ergenleri daha erken hedef almaktadır ve bu yüzden önleme çabaları ilk önce çocuklarda başlamalıdır. Bu önleme çabaları için çocuklara ulaşmanın en iyi yollarında biri eğitim gördükleri okul ortamıdır.¹⁷⁵ Özellikle okullar ve öğretmenler, sağlıklı beslenmeyi teşvik etmede kilit unsurlar olarak kabul edilirken, günlük okul etkinlikleri, sadece öğrenciler ve öğretmenleri arasında değil, aileler ve topluluklarda da sağlıklı yaşam tarzlarını geliştirmek için önemli görölmektedir.¹⁷⁶

Gençler ve çocuklara okul ortamında, sağlıklı yaşam ile kilo hakkında verilen eğitim ve bilgilendirme programları, obezite yaygınlığını doğrudan etkilemektedir. Okullar obezite salgınını kendi başlarına çözemeler; ancak güçlü okul temelli politikalar ve eğitim- bilgilendirme programları olmadan, obezitenin durdurulması olası değildir. Okullar bu konuda özellikle önemli bir rol oynarlar, çünkü:

- Gençlerin ve çocukların doğru ve faydalı bilgiyi öğrendikleri ve uyguladıkları ortam okullardır.
- Fiziksel aktivitenin ve sağlıklı beslenmenin desteklenmesi uzun zamandır birçok ülkenin eğitim deneyiminin temel bir bileşeni olmuştur; bu nedenle okullardan yeni sorumluluklar üstlenmeleri istenmemektedir.
- Araştırmalar, iyi tasarlanmış ve iyi uygulanmış okul destekli programların, televizyon izleme süresinde fiziksel aktiviteyi, sağlıklı beslenmeyi ve kilo dengesini korumayı etkili bir şekilde destekleyebileceğini göstermiştir.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Erkan Yüksel vd., “Obezite Konusu Basında Nasıl Çerçevenmektedir?”, *Selçuk İletişim*, C.8, S.2 (2014), s.153.

¹⁷⁵ Meredith A. Reynolds vd., “Obesity Prevention in the Early Care and Education Setting: Successful Initiatives across a Spectrum of Opportunities”, *A Journal Of The American Society Of Law, Medicine & Ethics*, C.41, S.2 (2013), s.2.

¹⁷⁶ Fernando Vio vd., “Prevention of Children Obesity: A Nutrition Education Intervention Model on Dietary Habits in Basic Schools in Chile”, *Food and Nutrition Sciences*, C.6, 2015, s.1221-1222.

¹⁷⁷ Howell Wechsler vd., “The Role of Schools in Preventing”, *The State Education Standard*, 2004, https://www.cdc.gov/healthyyouth/physicalactivity/pdf/roleofschools_obesity.pdf, (10.04.2018), s.6.

Bilgilendirme programlarının sağlık politikasındaki rolü, obezitenin yükünü azaltmak için bir mekanizma olarak, hükümetin asimetrik bilgiyi nasıl ele aldığına bağlıdır. Sağlıksız beslenme ve yaşam tarzının sağlık sonuçlarını tahmin edemeyen vatandaşlara bilgi sağlamak için en yaygın ve uygun maliyetli yollardan biri, gıda üreticilerinin ve sunucularının ortaya koyduğu ürünün; kalori sayılarını, şeker / yağ içeriğini ve diğer bilgileri kapsayan kalori etiketlemesi yöntemidir.¹⁷⁸

Kalori etiketleme, satın alma noktalarındaki menü öğelerindeki kalori, yağ, sodyum veya diğer seçilmiş besinler hakkında bilgi sağlama pratiğidir. Bu yöntemin sağladığı uygulama kolaylığıyla, yiyecek ve içecek alım noktalarındaki beslenme bilgilerine erişim sağlanmakta, bu da tüketicilerin daha sağlıklı seçimler yapmasına yardımcı olmaktadır. Restoranlarda ve diğer gıda işletmelerinde düzenlenen kalori etiketleme programları, genellikle satın alma noktasında kalori içeriği hakkında bilgi sunmakta ve 20'den fazla ülkede uygulama alanı bulmaktadır.¹⁷⁹ Kalori etiketlemesinin bazı tüketicileri bir süredir daha sağlıklı beslenmeye teşvik ettiği görülmüştür ve bu durum, toplumun beslenme alışkanlıklarını iyileştirmek için kalori etiketlemesinin önemli bir adım olduğunu göstermektedir.¹⁸⁰

Kalori etiketleme konusundaki mevcut Avrupa Birliği mevzuatı, önceden paketlenmiş gıda ve içeceklerde sadece beslenme beyanı gerektirmektedir. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı tarafından yapılan bir modelleme çalışmasına göre, işlenmiş gıdaların zorunlu kalori etiketlemesi Avrupa obezite oranlarını % 2 ile % 5 oranında azaltabilir ve 15 milyona kadar sakatlığa göre ayarlanmış ömür süresini önleyebilir. Ancak, Avrupa Birliği mevzuatı, ev dışında tüketilen yiyeceklerin artmasına rağmen, yemekhanelerde hazırlanan ve servis edilen kalori maddelerini kapsamamakta ve bu yüzden kalori etiketlemesi için güçlü bir tüketici desteği gerekmektedir.¹⁸¹

¹⁷⁸ Seçilmiş, a.g.m., s.74.

¹⁷⁹ Healthy Eating Research, A National Program of the Robert Wood Johnson Foundation, "Impact of Menu Labeling on Consumer Behavior: A 2008–2012 Update", *Research Review*, 2013, <http://healthyeatingresearch.org/wp-content/uploads/2013/12/HER-RR-Menu-Labeling-FINAL-6-2013.pdf>, (13.04.2018), s.1.

¹⁸⁰ Jason P. Block, Christina A. Roberto, "Potential Benefits of Calorie Labeling in Restaurants", *JAMA*, C.312, 2014, s.887.

¹⁸¹ Jodie Anne Littlewood vd., "Menu Labelling is Effective in Reducing Energy Ordered and Consumed: A Systematic Review and Meta-Analysis of Recent Studies", *Public Health Nutrition*, C.19, S.12 (2015), s.1-2.

ABD'de tüketicilere ilk olarak 1990'da kalori etiketlemesiyle ilgili, doğru beslenme etiketlerinin yer aldığı Beslenme Etiketleme ve Eğitim Yasası (BEEY) çerçevesinde gıda tüketimiyle ilgili bilgiler verilmiştir; ancak bu yasa restoranlarda sunulan yiyecekleri içermemektedir. BEEY gibi, hâlihazırdaki kalori-etiketleme mevzuatı, bireylerin, beslenmeyi tercih etmelerine ve bireysel koşullara bağlı olarak, diyet kararları vermelerine olanak sağlamıştır.¹⁸²

Kalori etiketleme uygulamasında yaşanan son zamanlardaki artış, restoran menülerinde kalori etiketlerinin etkinliği konusunda birçok araştırmayı motive etmiştir. Konu hem laboratuvar hem de saha araştırmalarında ele alınmıştır. Bu konuda literatürde ulaşılan sonuçlar konusunda tutarsızlıklar söz konusudur. Nitekim laboratuvar deneyleri çalışmaları kapsamında, kalori etiketlerinin eklenmesiyle Pang ve Hammond (2013) 31 kalori, Roberto ve diğerleri (2010) ise, 300 kaloriden fazla kalori miktarının azaldığını tespit etmişlerdir. Buna karşın Harnack ve diğerleri (2008) kalori etiketlemesinin, kalori siparişlerinde 46 kalori artışına neden olduğunu belirlemiştir. Saha ortamında (kafeterya ve fast food restoran) kalori etiketleme çalışmaları konusunda bir seferlik bir etiketleme müdahalesinden önce ve sonra kalori alımını inceleyen çalışmalar yapılmıştır. Deneysel çalışmalarda olduğu gibi saha çalışmalarında da sonuçlar tutarsız olmuştur. Söz konusu çalışmaların bazılarında, kalori etiketlemenin kalori alımını azaltarak hedeflenen amaçları yerine getirdiği belirlenirken; diğer bazı çalışmalarda, kalori etiketlemesinin yeme davranışı üzerinde çok az etkisinin olduğu ortaya koyulmuştur.¹⁸³

Tüketicileri gıda ile ilgili eğitimin ve bilgilendirmenin bir diğer yolu da trafik ışığı etiketlemesidir. Trafik ışığı etiketlemesi, tüketicilerin diyet alımlarını iyileştirerek kronik hastalık riskini azaltmak için halk sağlığı müdahalesi olarak önerilmiştir. Trafik ışığı etiketleri, belirli bir miktarda yiyecek içinde bulunan kalori miktarı ve seçilen besin maddeleri (yani, beslemeye özel bir sistem) hakkında bilgi sağlayan bir paketin yorumlayıcı ön paket beslenme derecelendirme sistemidir. Bu özel sistem türü,

¹⁸² Christina A. Roberto, Marlene B. Schwartz, Kelly D. Brownell, "Rationale and Evidence for Menu-Labeling Legislation", *American Journal of Preventive Medicine*, C.37, S.6 (2009), s.546.

¹⁸³ Brenna Ellison, Jayson L. Lusk, David Davis, "The Effect of Calorie Labels on Caloric Intake and Restaurant Revenue: Evidence from Two Full-Service Restaurants", *Journal of Agricultural and Applied Economics*, C.46, S.2 (2014), s.174.

tüketicide, üründe bulunan belirli besin maddelerinin miktarlarının “yüksek”, “orta” veya “düşük” olması durumunda yorumlanması için trafik ışığı renkleri kullanır.¹⁸⁴

2006 yılında İngiltere’de Gıda Standartları Ajansı (Food Standart Agency: FSA), gıda perakendecilerinin ve üreticilerinin, çeşitli kategorilerdeki ürün paketlerinin önüne trafik ışığı etiketlerini yerleştirmelerini önermiştir. FSA tarafından önerilen etiketleme formatı, üründeki yağ, doymuş yağ, şeker ve tuz seviyesini gösteren dört ayrı renk kodlu ışıktan oluşur. FSA tarafından belirlenen beslenme kriterlerine göre; *kırmızı* ışık, besleyicide yağ ve diğer faktörlerin ‘yüksek’ seviyesini belirtir; *sarı ya da turuncu* ışık, ‘orta’ ve *yeşil* ışık ‘düşük’ seviyelerini göstermektedir.¹⁸⁵

Araştırmalar, “trafik ışığı etiketlemesi” yaklaşımının diğer yaklaşımlara göre birçok yararı ve avantajı olduğunu göstermiştir. Almanya ve İngiltere’de yapılan araştırmalar, Trafik Işığı Gıda Etiketlemesinin, tüketicilerin paketlenmiş gıdalardaki daha sağlıklı seçenekleri belirleme becerilerini geliştirdiğini göstermektedir. Avustralya’da da aynı bulgular elde edilmiştir. Avustralyalı tüketiciler, Trafik Işığı Gıda Etiketleme sistemini kullanırken, belirli bir üründe yüksek, orta veya düşük miktarda besin maddesi olup olmadığını doğru bir şekilde belirleyebilmektedir. Renkler aracılığıyla bilgi sağlayarak, Trafik Işığı Gıda Etiketlemesi, tüketicinin bilişsel iş yükünü azaltmakta, daha sağlıklı yiyecek seçeneklerinin tanımlanmasını kolaylaştırmaktadır.¹⁸⁶

Bir çalışmada, ABD gıda endüstrisi tarafından geliştirilen “Facts Up Front” (*gıda paketlerinin önündeki temel beslenme bilgilerini gösteren basit ve kullanımı kolay bir etiketleme sistemi*) etiketleme şemasının, tüketicinin trafik ışığı sistemine olan anlayışını karşılaştırmış; gıda ve içeceklerin beslenme profillerini değerlendirme konusunda topluma, trafik ışığı etiketlemesinin en iyi şekilde yardımcı olduğunu tespit etmiştir.

¹⁸⁴ Teri E. Emrich vd., “Traffic-Light Labels Could Reduce Population Intakes of Calories, Total Fat, Saturated Fat, and Sodium”, *PLOS One*, 2017, <http://journals.plos.org/plosone/article/file?id=10.1371/journal.pone.0171188&type=printable>, (16.04.2018), s.1.

¹⁸⁵ Gary Sacks, Mike Rayner, Boyd Swinburn, “Impact of Front-of-Pack ‘Traffic-Light’ Nutrition Labelling On Consumer Food Purchases in The UK”, *Health Promotion International*, C.24, S.4 (2009), s.345.

¹⁸⁶ “Traffic Light Food Labelling – The Evidence”, *Australian Medical Association*, <https://ama.com.au/system/tdf/documents/Traffic%20Light%20Food%20Labelling%20-%20The%20Evidence.pdf?file=1&type=node&id=36221>, (16.04.2018), s.5.

2014'te yapılan başka bir çalışmada, trafik ışığı sisteminin ABD'li tüketiciler tarafından en anlaşılabilir sistem olduğu da diğer bulgular arasında yer almaktadır.¹⁸⁷

Batı Avustralya'da yapılan bir çalışmada, ilköğretim ve ortaokul kantinlerindeki paydaşların trafik ışığı gıda sınıflandırma sisteminin tanıtılmasına yönelik tepkileri araştırılmıştır. Katılımcılar, trafik ışığı sisteminin yüksek düzeyde kabul gördüğünü bildirmiş ve çocuk ile anne-babaları hedef alan beslenme eğitim programlarına uzantısını desteklemişlerdir. Uygulamadan elde edilen olumlu sonuçlar, trafik ışığı etiketleme politikasının, okullardaki sağlık müfredatına ve diğer gıda sağlama bağlantılarına büyük ölçüde destek olabileceğini göstermektedir.¹⁸⁸

Eric M. Van Epps ve diğerleri (2016), kalori alımını incelemek amacıyla trafik ışığı ve kalori etiketlemesinin etkileri üzerine bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada kalori etiketlemesi, trafik ışığı etiketlemesi ya da her ikisi bir arada sunulurken, bir şirkette çalışan bireylerin web sitesi aracılığıyla sipariş ettikleri öğle ve akşam yemeği kalorileri karşılaştırılmıştır. İki etiketleme tipinde de öğle yemeği kalorisi yaklaşık % 10 azalmıştır. Trafik ışığı etiketlemesi sipariş edilen kalorilerde anlamlı bir azalma sağlamıştır ve araştırmacılar iki etiketleme türünü bir araya getirme konusunda fayda ya da zarar görmediklerini ifade etmişlerdir. Bu bulgular etiketlemenin, tüketicilerin daha sağlıklı seçenekleri belirlemede fayda sağlayabileceklerini ancak ürünlerin tam kalori içeriği hakkında bilgi sahibi olmadıklarını göstermiştir.¹⁸⁹

Sonuç olarak hem kalori etiketlemesi hem de trafik ışığı etiketlemesi satın alma noktasında paketlenmiş gıdaların besin içeriği hakkında bilgi sağlamak ve tüketicilerin daha sağlıklı gıda seçimleri yapmasına yardımcı olmaktadır. Özellikle, yorumlayıcı ön paket beslenme etiketleri, daha sağlıklı popülasyon diyetleri sağlamak için geniş ve çok yönlü bir yaklaşımda potansiyel olarak önemli ölçüde artan bir ilgi görmektedir. Ancak paket satın alma sistemlerinin gıda alımları ve tüketim üzerindeki etkisine dair ampirik kanıtlar eksiktir. Ancak, bu tür etiketler tüketici seçimini sınırlamadan ürünlerin besin

¹⁸⁷ Elizabeth K. Dunford vd., "Color-Coded Front-of-Pack Nutrition Labels-An Option for US Packaged Foods?", *Nutrients*, C.9, S.5 (2017), s.481.

¹⁸⁸ Simone Pettigrew, Melanie Pescud, Robert J. Donovan, "Traffic Light Food Labelling in Schools and Beyond", *Health Education Journal*, C.71, S.6 (2012), s.27.

¹⁸⁹ Eric M. VanEpps, Julie S. Downs, George Loewenstein, "Calorie Label Formats: Using Numeric and Traffic Light Calorie Labels to Reduce Lunch Calories", *Journal of Public Policy & Marketing*, C.35, S.1 (2016), s.26.

değeri hakkında rehberlik sağladığından tüketici gıda alımlarını iyileştirmek için çekici bir stratejidir.¹⁹⁰

4.2. Düzenleme (Regülasyon) Politikaları

Yasal çerçevede, obezitenin önlenmesine yönelik mevcut düzenleyici yaklaşımlar, erişim ve kapsam bakımından sınırlıdır. Hedef nadiren nüfusun tamamıdır. Genellikle devlet destekli düzenleyici politikalarda alt gruplar hedeflenmektedir. Sağlık ve beslenmeye yönelik müdahalelerde vergi ve düzenlemelerden ziyade tüketicilerin bilgilendirilmesi tercih edilir. Hukuksal uygulamalar tutarlı ve yaygın bir şekilde kullanılmıyorsa da devletler obeziteyi önlemek için bir dizi düzenleyici önlemler almaktadır.¹⁹¹

ABD’de “*Obezite Önleme ve Kontrolüne Yönelik Yasal Hazırlık Ulusal Zirvesi*”, obeziteyi önlemek ve kontrol etmek amacıyla yasaların ve yasal otoritenin kullanımıyla, topluluklar, tıbbi bakım, okullar ve işyerlerini içeren müdahale ortamı ile politika ve çevresel değişim girişimlerinin organize edilebileceği konular üzerine odaklanmıştır. Hedef alanlar; -meyve ve sebze tüketimini artırmak, -fiziksel aktiviteyi teşvik etmek, -şekerle tatlandırılmış içeceklerin tüketimini azaltmak, -sosyal ağlarda yer alan bazı reklamlara kısıtlamalar koymak, -obez kişilere atfedilen sağlık eşitsizliklerinin azaltılması ile obeziteye bağlı engelliliği minimum seviyeye indirmek için tıbbi bakıma ve tıbbi ekipmanlara erişimi iyileştirmektedir.¹⁹²

Obeziteyle mücadelede rasyonalite yokluğunu engellemek amacıyla, yasal otoriteler, obeziteye neden olabilecek davranışlar üzerine yasak ve kısıtlama koyma yoluna başvurmaktadır. Obezitenin önlenmesi için hükümetler gıda politikasında

¹⁹⁰ Simone C. Rosentreter, Helen Eyles, Cliona Ni Mhurchu, “Traffic Lights and Health Claims: A Comparative Analysis Of The Nutrient Profile of Packaged Foods Available For Sale in New Zealand Supermarkets”, *New Zealand, Australian and New Zealand Journal of Public Health*, C.37, S.3 (2013), s.278.

¹⁹¹ Jana Sisnowski, Elizabeth Handsley, Jackie M. Street, “Regulatory Approaches to Obesity Prevention: A Systematic Overview of Current Laws Addressing Diet-Related Risk Factors in The European Union and The United States”, *Health Policy*, C.119, S.6 (2015), s.720.

¹⁹² William H. Dietz, Donald E. Benken, Alicia S. Hunter, “Public Health Law and the Prevention and Control of Obesity”, *The Milbank Quarterly*, C.87, S.1 (2009), s.217-218.

düzenleyici eylemlere başvurmaktadır. Gıda politikalarının obeziteyle mücadelede etkin işleyebilmesi için aşağıdaki bazı unsurları barındırması gerekmektedir.¹⁹³

- Gıda politikaları, küresel obezite salgınının engellenmesinde önemli bir role sahiptir, ancak herkes için daha sağlıklı beslenme hedeflerine etkili bir şekilde ulaşmak için iyi bir şekilde tasarlanması gerekmektedir.
- İnsanların yiyecek tercihleri ile bu tercihlerin öğrenildiği, ifade edildiği ve yeniden değerlendirildiği ortamlar ve sistemler arasındaki etkileşim, gıda politikalarının nasıl işlediğini anlamak için yeni bir bakış açısı sağlar.
- Uzun vadede sürdürülebilir ve adil bir etkiye sahip olmak için, en üst düzey gıda politika önceliği, bilgi üreten kapsamlı politikalar uygulamak olmalıdır.
- Dezavantajlı nüfusların sağlıklı gıdalara erişmede ve beceride yaşadığı zorluk ile eğitim ve sosyal destek gibi obezite konusunda doğru tercihlerin önündeki engelleri aşmasına olanak tanıyan gıda politikası eylemleri, eşitsizliklerin giderilmesi için nispeten hızlı bir yol olmaktadır.
- Toplum temelli gıda politikalarının tasarımı ve değerlendirilmesi, davranışsal araştırma, ekonomi ve ülkelerin halk sağlığı anlayışları birleştirilerek zenginleştirilebilir.
- Akıllı gıda politikalarının uzun vadede obezite üzerinde önemli ve sürekli bir etkiye sahip olması beklenebilir; kısa vadede, politika yapıcılar ve araştırmacıların uzun vadeli bir hedefe doğru erken ilerleme göstergeleri geliştirerek politikacıların beklentilerini yönetmeleri gerekmektedir.

Uygulanan bazı politikalar, mevcut yasaları ve düzenlemeleri obezitenin hale getirmektedir. Örneğin; Avustralya’da muz ve elma gibi meyvelerin ithal edilmesini yasaklayan düzenlemeler, tüketicilerin bu yiyecekleri satın almada daha fazla ödeme yapmasına (istenmeyen bir sonucu olarak) neden olacaktır. Bu durumun tersine, şeker ve bitkisel yağ üretimindeki sübvansiyonlar, enerjisi yoğun gıdaları daha ucuz hale

¹⁹³ Corinna Hawkes vd.,” Smart Food Policies For Obesity Prevention”, *The Lancet*, C.385, S.9985 (2015), s.2411.

getirecek ve böylece tüketimini teşvik edecektir. İnsanların tüketim modelleri çok fiyatlıdır. “Obezite etki değerlendirmesi”, sağlık üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi şeklinde olabilir ve bu tür bir değerlendirmeye gerekli politikaların oluşturulması sırasında ihtiyaç duyulur.¹⁹⁴

Düzenleme politikaları doğrudan ürün üzerinde uygulanabilmektedir. Bu uygulama gıda ve besin içeriği üzerindeki kısıtlamaları içerir. Hiçbir spesifik gıda bileşeni obeziteye neden olmaz. Ancak yağ, şeker ve tuz içeren ürünlerin aşırı tüketilmesinin insan sağlığı üzerindeki kümülatif olumsuz etkileri vardır.¹⁹⁵ Küçük miktarlarda bile trans yağ tüketiminin zararlarına ilişkin tıbbi bulgular, bazı Avrupa ülkeleri ile ABD ve Kanada'daki bazı şehirler ve eyaletlerde trans yağ içeriğine ilişkin yasal sınırlamaların yürürlüğe girmesini sağlamıştır. Ayrıca, gıda endüstrisi trans yağ içeriğinin azaltılması amacıyla ürünlerin yeniden formüle edilmesi için gönüllü adımlar atmıştır. Ayrıca devletin belirlediği standartlara ve denetimlere uyum sağlamıştır.¹⁹⁶

Bu konuda özellikle gıda reklamcılığı konusunda kısıtlamaların yapılması büyük önem arz etmektedir. Gıda pazarlamasının, çocukların yiyecek tercihleri ve tüketimi üzerindeki etkisine dair kanıtlar, reklamı yapılan gıdaların çoğunluğunun yağ, şeker ve / veya tuz değerleri bakımından yüksek olmasıyla ilgilidir. Gerçekten de televizyonda uluslararası olarak çocuklara tanıtılan en iyi ürünler, şekerli kahvaltılık gevrekler, alkolsüz içecekler, şekerlemeler ve yüksek yağlı-tuzlu atıştırmalıklardır; meyve, sebze, kepekli tahıllar ve süt gibi sağlıklı gıda seçeneklerinin tanıtımı ise neredeyse hiç reklama konu olmayan gıdalar arasında yer almaktadır. Fast food restoranlarının reklamlarının da günümüzde artık artan bir hal alması reklamlara uygulanması gereken düzenlemeleri zorunlu kılmaktadır.¹⁹⁷

Çocuk hekimleri, çocuk gelişimi uzmanları ve medya araştırmacıları da gıda reklamcılığının çocukluk çağındaki obeziteye birçok yoldan katkıda bulunduğunu teorik olarak kabul etmişlerdir. Çünkü; - televizyondaki yiyecek reklamları çocukları sağlıklı

¹⁹⁴ Swinburn, a.g.m., s.5.

¹⁹⁵ Nola M. Ries, “What Is the Role of Regulation in the Management and Prevention of Obesity?”, *Current Obesity Reports*, C.2, S.4 (2013), s.327.

¹⁹⁶ Ries, a.g.m., s.327-328.

¹⁹⁷ Bridget Kelly, Rohan Miller, Lesley King, *The Case For and Against The Regulation of Food Marketing Directed Towards Children*, Louise A. Baur, Stephen M. Twigg, Roger S. Magnusson (ed.), Sydney: Sydney University Press, 2012, s.131.

gıda seçimleri yapmaya teşvik eder, - gıda ürünlerinin ve televizyon / film karakterlerinin çapraz tanıtımı, çocukları düşük besinli, yüksek kalorili gıdalar almaya ve tüketmeye yöneltir.¹⁹⁸

Borzekowski ve Robinson tarafından, televizyonda yer alan gıda reklamlarının okul öncesi çocukların yiyecek tercihlerini etkileyip etkilemediğini ölçmek üzere, kontrol grubuna 30 saniyelik gıda ile ilişkili videolar izletilmiştir. Gıda reklamını izleyen çocukların izlemeyenlere göre, reklamı yapılan materyallere daha yoğun ilgi gösterdikleri tespit edilmiştir. Söz konusu reklamlara kısa süreli dahi maruz kalma, okul öncesi çocukların gıda tercihlerini etkileyebilmektedir. Bu nedenle beslenme uzmanları ve sağlık eğiticileri tarafından, ebeveynlere okul öncesi öğrencilerin televizyon reklamlarına maruz kalmalarını sınırlamaları tavsiye edilmektedir.¹⁹⁹

Halford ve diğerlerinin (2004), televizyon reklamların çocukların yeme davranışları ve sağlık üzerindeki etkisini ölçmek için gerçekleştirdikleri çalışmada, zayıf, fazla kilolu ve obez çocuklardan oluşan kontrol grubuna, sekiz gıda ile ilişkili ve sekiz gıda dışı reklamlar izletilmiştir. İki seanstan sonra zayıf ve obez çocuklar arasında tanınan gıda dışı reklamların sayısında önemli bir fark bulunamazken, obez çocukların gıda reklamlarına yoğun ilgi gösterdikleri tespit edilmiştir. Obez çocukların gıda reklamlarına gösterdikleri bu ilgi, tüketilen gıda miktarı ile önemli ölçüde ilişkilidir. Fazla kilolu ve obez çocukların genel atıştırmalık gıda alımı, zayıf çocuklara göre önemli ölçüde yüksek değer göstermektedir. Ayrıca gıda reklamlarının, çocuklarda tüketimin artmasına neden olduğu ve kilonun sadece fiziksel aktivitenin yoksunluğundan meydana gelmediği diğer sonuçlar arasında yer almaktadır.²⁰⁰

Medya ortamının ve özellikle ticari iletişimin (örneğin, gıda reklamcılığı ve her türlü gizli pazarlama), gıdayla ilgili bilgi, tutum, tercih ve uygulamaları hem doğrudan hem de dolaylı olarak şekillendirdiği göz önüne alındığında; siyasi düzeyde çocuklara

¹⁹⁸ Roseann B. Termini, Thomas A. Roberto, Shelby G. Hostetter, "Food Advertising and Childhood Obesity: A Call to Action for Proactive Solutions", *Minnesota Journal of Law, Science & Technology*, C.12, S.2 (2011), s.623.

¹⁹⁹ Dina L.G. Borzekowski, Thomas N. Robinson, "The 30-Second Effect: An Experiment Revealing The Impact Of Television Commercials on Food Preferences of Preschoolers", *Journal of the American Dietetic Association*, C.101, S.1 (2001), s.42.

²⁰⁰ Halford J. C. vd., "Effect of Television Advertisements For Foods on Food Consumption in Children", *Appetite*, C.42, S.2 (2004), s.221.

yönelik reklamcılığın düzenlenmesi, potansiyel olarak çocukların gıda tercihleri üzerindeki etkisini sınırlayan bir araç olarak etkinliğini korumaktadır.²⁰¹

Obeziteye neden olabilecek gıdaların satışı ve reklamı ile ilgili yönetmelikler, sağlıklı beslenmeyi teşvik etme potansiyeline sahiptir. Düzenlemeler kaçınılmaz olarak belli sınırlamalara ve yasaklara tabi olsa da bu politika seçeneği bireylerin satın aldıkları ve tükettikleri gıdayı değiştirmelerine yol açabildikleri gibi o ürünü bir daha almamaya da yönlendirebilmektedir.²⁰²

Devletlerin, obeziteyi önlemede düzenleme politikası uygulayacakları bir diğer alan ise okullardır. Okullar, beslenme ile ilgili birçok program ve politika uygulamak için uygun bir ortamı temsil etmektedir. Ayrıca, çocuklara faydalı olduğu düşünülen ulusal ve bölgesel politikaların, diğer nüfus gruplarını hedef alan politikalardan, sosyal destek alma olasılığı daha yüksektir. Bu nedenle okullar, çocukluk çağı obezitesine karşı mücadele etmek için okul sağlığı politikalarının temel önceliği haline gelmiştir.²⁰³

Devletler, beslenme eğitimi politikasının geliştirilmesine ve değerlendirilmesine ve çocuklar için olumlu sağlık sonuçlarının elde edilmesine yönelik hedef belirlemeye karşı sorumludur. Beslenme konusunda daha bilinçsiz davranan çocukların varlığı, okullarda sağlıklı beslenme ve düzenli fiziksel aktiviteyi destekleyen politika düzenlemelerine olan ihtiyacı arttırmaktadır.²⁰⁴

Okullarda düzenleyici gıda politikaları kapsamında; sağlıklı gıdalarla rekabet eden sağlıksız gıdaların yasaklanması, meyve, sebze, tam tahıllı gıdaların fiyatlarında indirim yapılarak teşvik edilmesi, daha çok atıştırmalık ürünler ile şekerli içeceklerin yer aldığı otomatların kaldırılması ve daha sağlıklı gıdaların tüketimi için ek finansman ayrılması

²⁰¹ Lucia A. Reisch vd., “Experimental Evidence on the Impact of Food Advertising on Children’s Knowledge about and Preferences for Healthful Food”, *Journal of Obesity*, C.2013, Article ID:408582 (2013), <http://dx.doi.org/10.1155/2013/408582>, (19.04.2018), s.2.

²⁰² Institute Of Medicine, *Legal Strategies in Childhood Obesity Prevention: Workshop Summary*, Washington: The National Academies Press, 2011, s.33.

²⁰³ Qi Zhang vd., “Food Policy Approaches to Obesity Prevention: An International Perspective”, *Current Obesity Reports*, C.3, S.2 (2014), s.179.

²⁰⁴ Naser A. Alsharairi, “Current Government Actions and Potential Policy Options for Reducing Obesity in Queensland Schools”, *Basel, Children*, C.5, S.2 (2018), s.2.

gibi uygulamalar yer almaktadır. Bu politikaların gerçekleşmesiyle birlikte, okullarda sağlıklı yaşam düzeninin oluşturulması amaçlanmaktadır.²⁰⁵

İngiltere'de, okul çocukları arasındaki obeziteyi azaltmak için eylem planları geliştirilmiştir. Bunlar arasında, ek şeker içeren içecekler üzerinde düzenlemeler yapılması, yüksek kaliteli spor ve fiziksel aktivite programları oluşturmak, ilkokullar için yeni bir sağlıklı derecelendirme planı oluşturmak ve okuldaki yemek ve okul çocuklarının diyetlerini geliştirmek için “Okul Yemek Planı”nı “uygulamak gibi düzenleyici politikalar yer almaktadır. Politika, sağlıksız hareketleri geçersiz hale getirmek için faydalı eğitici davranışları önererek kişisel belirleyicileri ve eğitimi de etkileyebilmektedir.²⁰⁶

Okullarda sağlıksız gıdalara erişimin kısıtlanması, obeziteye katkıda bulunan diyet davranışlarını kolaylaştırabilir. Bu nedenle okullarda daha sağlıksız gıdaların satıldığı otomatların kısıtlanması çocuk obezitesinin azaltılmasına katkıda bulunan bir yöntemdir. Florida’da, 73 devlet okulunda gerçekleştirilen ve 4.322 öğrencinin katıldığı bir ankette, otomatlardan aperatif veya şekerli içecek alma yaygınlığı incelenmiştir. Katılımcıların % 18’i okulda öğle yemeği satın almak yerine, otomatlardan atıştırmalık veya içecek satın aldıklarını bildirmişlerdir. Daha sağlıklı seçenekler mevcut olmasına rağmen, otomatlarda en yaygın olarak satılanlar; cips, kraker, şekerli gıdalar, soda ve spor içecekleri olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, otomatın bulunmadığı okullardaki öğrenciler de öğle yemeği almak yerine atıştırmalık ve şekerli içecekleri tercih edeceklerini belirtmişlerdir.²⁰⁷

Diğer bir çalışma, okul otomatlarının şekerli içecek (meyve içecekleri, buzlu çay vb.) kullanımını üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. 1.474 öğrencinin verdiği bilgilere dayanarak, şekerli içeceklerin satıldığı otomatlarda temel veriler analiz edilmiştir. Otomatları kullanan 646 öğrenciden 456’sı (% 71) şekerli

²⁰⁵ Qi Zhang vd., a.g.m., s.180.

²⁰⁶ Alsharairi, a.g.m., s.2.

²⁰⁷ Park S. vd., “The Impact of The Availability of School Vending Machines on Eating Behavior During Lunch: The Youth Physical Activity and Nutrition Survey”, *Journal of The American Dietetic Association*, C.110, S.10 (2010), s.1532.

içecek satın aldığını bildirmiştir. Sonuç olarak, okullarda yer alan otomatların şekerli içecek satın alma davranışı ile güçlü bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.²⁰⁸

French ve Stables tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada ise, okul ortamında sebze ve meyve tüketimini teşvik etmek için etkili stratejilerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Birden fazla gıda üzerinde uygulanan tüketim müdahaleleri sonucunda, meyve tüketiminin sebze tüketimine göre daha etkili olduğu saptanmıştır.²⁰⁹

Okullardaki diğer bir müdahale yöntemi meyve- sebze tüketimini teşvik etmek için söz konusu gıdalara yapılan indirim uygulamalarıdır. Yapılan indirimler bu gıdaların kullanılabilirliğini ve satın alınabilirliğini arttırmakla birlikte okul kapsamınca gerçekleştirilen diyet programlarına yardımcı olmaktadır.²¹⁰

Düzenleme politikası uygulanması gereken bir diğer alan ise “fast food” şirketleridir. Obezite konusundaki kamuoyu tartışmasında, fast food restoranlarının yaygın kullanılabilirliğinin, obezite oranlarındaki ani artışların önemli bir belirleyicisi olduğu varsayılmaktadır.²¹¹

Bazı fast food şirketleri ürünlerini doğrudan çocuklara pazarlamalarına rağmen, ebeveynlerin bu ürünleri alıp-almama konusunda karar verme sorumluluğunu üstlendiklerini iddia etmektedirler. Örneğin, obezite davalarında fast food üreticilerine dokunulmazlık sağlayan Cheeseburger Bill'in destekçileri, obeziteyi önlemenin, fast-food şirketlerinin değil, ebeveynlerin, yerel okulların ve sağlık sisteminin sorumluluğu olduğunu öne sürmektedir.²¹²

Fast food satış noktalarının gitgide artması ve özellikle internet tabanlı ortamlardan sipariş verilmesi, bu gıdalara erişimi kolay hale getirmektedir. Yüksek

²⁰⁸ Wiecha J. L. vd., “School Vending Machine Use and Fast-Food Restaurant Use Are Associated With Sugar-Sweetened Beverage Intake in Youth”, *Journal of The American Dietetic Association*, C.106, S.10 (2006), s.1624.

²⁰⁹ French S. A., Stables G., “Environmental Interventions to Promote Vegetable and Fruit Consumption Among Youth in School Settings”, *Preventive Medicine*, C.37, S.6 (2003), s.593.

²¹⁰ C. Hawkes, J. Jewell, K. Allen, “A Food Policy Package For Healthy Diets and The Prevention of Obesity and Diet-Related Non-Communicable Diseases: The NOURISHING Framework”, *Obesity Reviews*, C.14, S.2 (2013), s.161.

²¹¹ Nicole E. Hunter, “Revisiting the Regulation Debate: The Effect of Food Marketing on Childhood Obesity”, *University of New Hampshire Law Review*, C.7, S.2. (2009), s.227.

²¹² Hunter, a.g.m., s.227.

enerji yoğunluğu ve glisemik yüklerle sahip olan fast food tüketimi fazla kilo ve obezite oranlarının artmasına katkıda bulunmaktadır.²¹³

Fast food tüketiminin kilo alımı ve obezite ile ilişkili olabileceği öne sürülmüş olsa da tutarsız çalışma sonuçları nedeniyle nedensel bir ilişki kurmak zor olmuştur. Bununla birlikte, epidemiyolojideki literatürün çoğu, fast food tüketimi ile obezite arasında pozitif bir ilişki olduğunu kanıtlamıştır. Fast food endüstrisi ve tüketimi hem yurtiçinde hem de yurtdışında artmaya devam ederken, halk sağlığına etkisi ile ilgili sonuçlar, alınan miktar ve kilo alımı arasındaki potansiyel bağlantıyı bilimsel olarak değerlendirmeyi gerektirmektedir.²¹⁴

Alviola ve diğerleri tarafından yapılan çalışmada fast food restoranlarının sayısı ile okul düzeyindeki obezite oranları arasındaki ilişki hakkında tutarlı bir istatistiksel kanıt elde edilememiş olsa bile, fast food restoranlarının okullara yaklaşık çeyrek mil yakında olması obeziteyi anlamlı bir şekilde etkilediğini göstermiştir. Aynı çalışma, düşük sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda ise, restoranların yarım mil yakınlıkta olması durumunda obezite oranlarını arttırdığını göstermektedir.²¹⁵

Çin’de gerçekleştirilen bir çalışmada, annenin eğitim düzeyi ile çocukların fast food tüketme durumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Eğitim seviyesi düşük olan anneye ait çocuğun, yüksek olan anneye göre fast food tüketme olasılığı % 49 daha fazla olarak saptanmıştır. Aynı çalışmada, fast food tüketimi ile sağlık sonuçları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.²¹⁶

Yapılan çalışmalar kapsamında fast food piyasasının obeziteyle genel anlamda ilişkili olduğu söylenebilmektedir. Devletler bu denli olumsuz niteliğe sahip olan fast food piyasasına belli kısıtlamalar ve yasaklar yoluyla hükmedebilir. Söz konusu piyasalarda yapılan düzenlemeler, sağlıksız gıdanın içeriğine getirilen kısıtlamalar, tüketimini teşvik etmek amacıyla gerçekleştirilen basın-medya çalışmalarına getirilen

²¹³ Robert Rosenheck, “Fast Food Consumption and Increased Caloric Intake: A Systematic Review of a Trajectory Towards Weight Gain and Obesity Risk”, *Obesity Reviews*, C.9., 2008, s.535.

²¹⁴ Rosenheck, a.g.m., s.536.

²¹⁵ Pedro A. Alviola vd., “The Effect of Fast-Food Restaurants on Childhood Obesity: A School Level Analysis”, *Economics & Human Biology*, C.12, 2014, s.110.

²¹⁶ Yaling Zhao vd., “Fast Food Consumption and its Associations With Obesity and Hypertension Among Children: Results From The Baseline Data of The Childhood Obesity Study in China Mega-Cities”, *BMC Public Health*, C.17, S.933 (2017), s.1.

yasaklar ve gıda içeriğinin menü etiketleme ile hizmete sunulması zorunluluğu şeklinde yapılabilmektedir. Ancak bu kadar popüler ve ilgi çekici olan fast food piyasalarında, bu tür düzenleme politikalarının etkisinin çok fazla olmayacağı sanılmaktadır.²¹⁷

Hükümetlerin düzenleme yapılabilecekleri bir diğer konu fiziksel aktivite faaliyetlerinin gerçekleştirildiği ortam üzerine olmaktadır. Fiziksel aktivite yetersizliği, dünya çapında ölüm oranları arasında en önemli dördüncü risk faktörüdür ve ülkeye bağlı olarak dünya çapındaki ölümlerin % 6'sından sorumludur. Avrupa Bölgesi'nde her yıl, yaklaşık 1 milyon ölüm, fiziksel hareketsizliğe atfedilmektedir. Bilimsel kanıtlar, fiziksel aktivitenin sağlık üzerindeki önemli faydalarını göstermektedir. Fiziksel aktivite, aşırı kilo ve obezite dahil olmak üzere birçok kronik hastalık riskinin azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Bu yüzden hükümetler, bireylere spor yapabilecekleri ortam yaratılması konusunda duyarlı davranmaktadırlar. Kamuya ait park ve spor tesislerinin inşa edilmesi ya da finansal teşvik verilmesi bu konuda yapılan kamu düzenlemeleri arasında yer almaktadır.²¹⁸

Ülkelerde, hangi müdahale politikalarının nasıl ve ne zaman uygulandığı konusunda büyük farklılıklar vardır. Gelişmiş ülkeler obezitenin azaltılması amacıyla düzenleyici politikalara öncelik verirken, gelişmekte olan ülkeler eğitim ve bilgilendirmenin yanında farklı politikalar da geliştirmeye başlamışlardır. Şu an ki durum, birçok ülkenin obeziteyi önlemeye yardımcı olabilecek politikaları benimsediği, daha kapsamlı girişimlere yönelik desteğin güçlü olduğu ve bu desteğin büyümeye devam ettiği yönündedir.²¹⁹

4.3. Obezite Vergisi

Sağlıksız beslenmenin dünya çapında ölüm ve sakatlık için önde gelen risklerden biri olduğu kabul edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü ve Birleşmiş Milletler dahil olmak üzere uluslararası ve ulusal sağlık kurumları, diyet ve kronik hastalıkları ilişkilendiren kanıtları göz önüne alarak, kronik hastalıkları önlemenin bir yolu olarak beslenmenin

²¹⁷ Ayas, a.g.e., s.82.

²¹⁸ World Health Organization, "Promoting Sport and Enhancing Health in European Union Countries: A Policy Content Analysis to Support Action", *Denmark, WHO Regional Office for Europe*, 2011, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0006/147237/e95168.pdf, (25.04.2018), s.14.

²¹⁹ Zhang vd., a.g.m., s.171.

iyileştirilmesi için müdahale çağrısında bulunmuştur. Önerilen müdahale yöntemlerinden biri, maliye politikası aracılığıyla, obeziteye neden olan sağlıksız yiyeceklerin / içeceklerin erişilebilirliğini kısıtlamak için uygulanan vergilendirme politikasıdır.²²⁰

Obezitedeki hızlı artış göz önüne alındığında, akademisyenler ve politikacılar da toplum sağlığını iyileştirmek için çeşitli seçenekler önermişlerdir. En çok önerilen seçeneklerden biri, devletin daha sağlıklı beslenmeyi teşvik etme amacıyla vergilendirme yetkisini kullandığı obezite vergileridir.²²¹ Ayrıca halk sağlığını iyileştirmeye yönelik daha sağlıklı gıdaların tercih edilebilirliğini arttırmak amacıyla sübvansiyon uygulamasına da başvurulmaktadır.²²²

Obezite kaynaklı dışsallıkların içselleştirilmesi için, fazla kilo ve obeziteye neden olabilecek sağlıksız gıda ve içeceklerin vergilendirilmesi, literatürde *obezite vergisi* (fat tax, food tax vb.) olarak adlandırılmaktadır.²²³ Obezite vergisinin ardındaki fikir, tüketicilere beslenme önerileri doğrultusunda alışkanlıklarını değiştirmeye yönelik ekonomik teşvikler sağlamak ve böylece obezite ve diğer sağlık risklerine maruz kalma olasılığını en aza indirmektir.²²⁴ Vergiler, sağlıksız gıdaları sağlıklı gıdalara göre daha pahalı hale getirmekte ve böylece daha sağlıklı gıdaların tüketimini teşvik etmek için kullanılabilir. Obezite vergileri olumsuz dışsallıkların maliyetini içselleştirmenin yaygın bir ölçütüdür. Gıda açısından iki tür dışsallık söz konusudur. Birincisi, obezite, aşırı tüketilen gıdaların tetiklenmesiyle, daha yüksek tıbbi maliyetler, üretkenlik kaybı, işe devam edememe ve daha sonra refah ödemeleri yoluyla topluma maliyet yüklemektedir. İkincisi ise, sürdürülemez gıda üretimi, üretim miktarına odaklanarak, çevre üzerinde önemli bir olumsuz etkiye sahiptir.²²⁵

²²⁰ Niebylski M. L. vd., “Healthy Food Subsidies and Unhealthy Food Taxation: A Systematic Review of The Evidence”, *Nutrition*, C.31, S.6 (2015), s.787.

²²¹ Jayson L. Lusk, Christiane Schroeter, “Health Economics Letter When Do Fat Taxes Increase Consumer Welfare?”, *Health Economics*, C.21, 2012, s.1367.

²²² Karen McColl, “Fat Taxes” and The Financial Crisis”, *World Report*, C.373, 2009, s.797.

²²³ Merav W. Efrat, Rafael Efrat, “Tax Policy and The Obesity Epidemic”, *Journal of Law and Health*, C.25, 2012, s.248.

²²⁴ Carlos Alvarez-Dardet vd., “The Potantial Role Of Taxes and Subsidies On Food in The Prevention of Obesity Europe”,

<https://pdfs.semanticscholar.org/273c/18c419ab925511fcadbcd93c4975326db9ae.pdf>, (28.04.2018), s.6.

²²⁵ Laura Cornelsen, Angela Carriedo, “Health-Related Taxes on Foods and Beverages”, Food Research Collaboration, 2015,

Obezite vergisinin olumsuz dışsallıkları içselleştirme hedefinin yanı sıra bir diğer hedefi de obeziteye yönelik eğitim ve / veya önleme programlarını finanse etmek için gerekli gelirin sağlanmasıdır. Bu programların sağlık açısından olumlu etkiler yaratması koşuluyla, obezite vergisinin etkin bir politika olduğu söylenebilir.²²⁶ Nitekim Franck ve diğerleri (2013), Kuzey Amerika'daki artan obeziteye karşı bir müdahale olarak abur cubur vergisinin uygulanmasının avantajlarını ve dezavantajlarını incelemişlerdir.²²⁷ Seçilen besinler ya da atıştırmalıklar üzerindeki mütevazı bir verginin hükümetler için önemli gelir kazançları ile sonuçlanacağını, ancak obezite oranlarını etkileme olasılığının düşük olacağını saptamışlardır.²²⁸

Pigoviyen vergilerin uygulanması yoluyla 'sağlıksız' beslenme alışkanlığının önlenmesi, yani dışsallıkların içselleştirilmesi için politikacıların doğru vergi oranını bildikleri varsayılır. Ancak doğru vergi oranının bilindiği varsayılsa bile, etkili olabilmesi için yüksek oranlı olması gerekir. Örneğin Marlow ve Shiers (2011), soda üzerindeki yüzde bir vergi oranının BKİ'yi sadece 0.003 oranında azaltacağına işaret etmiştir.²²⁹ Yine de bu vergiler bireylere öz saygı ve güven artışı gibi maddi olmayan yararlar sağlayacaktır. Hatta bu bireysel maddi olmayan yararlar sonucu toplumsal refah da artacaktır.²³⁰

Araştırmalar, varsayımsal olarak, vergilerin gıda seçimlerini etkilemek, diyetleri değiştirmek ve sağlığı iyileştirmek için önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Örneğin İngiltere'de, Oliver Mytton (2007) ve diğerleri üç farklı vergi senaryosunu modellemiştir. Dikkatle tasarlanmış bir verginin her yıl kardiyovasküler hastalığa bağlı 3200 ölüme kadar önlem alabileceği sonucuna varmıştır.²³¹ Danimarka Teknik Bilimler Akademisi tarafından 2007 yılında yayınlanan bir raporda "sağlıklı"

<https://pdfs.semanticscholar.org/7ab8/55d141eaa19e7e556a38a48a53c828304418.pdf>, (29.04.2018), s.1-2.

²²⁶ Lisa M. Southworth, "The Skinny on a Fat Tax: Obesity and Microeconomics", *Policy Perspectives*, 2004, <http://journal.policy-perspectives.org/article/viewFile/4121/2881>, (03.05.2018), s.47.

²²⁷ Caroline Franck, Sonia M. Grandi, Mark J. Eisenberg, "Taxing Junk Food to Counter Obesity", *American Journal of Public Health*, C.103, S.11 (2013), s.1950.

²²⁸ Tatiana Chudá, Petr Janski, "The Impact Of A Fat Tax: Progressive In Health, But Regressive In Income?", *Prague Economic Papers*, C.25, S.4 (2016), s.446-447.

²²⁹ Barrie M. Craven, Michael L. Marlow, Alden F. Shiers, "Fat Taxes and Other Interventions Won't Cure Obesity", *Institute of Economic Affairs*, C.32, S.2 (2012), s.38.

²³⁰ Southworth, a.g.m., s.48.

²³¹ Oliver Mytton vd., "Could Targeted Food Taxes Improve Health?", *Journal of Epidemiology and Community Health*, C.61, S.8 (2007), s.689.

ürünler için (meyve, sebze, pirinç, makarna, patates ve balık ürünleri dahil) vergi muafiyetinin “sağlıksız” ürünlerde % 30'luk bir vergi artışıyla birleştirilmesi, Danimarka halkının diyetini ulusal diyet kurallarına uygun hale getireceği ifade edilmiştir.²³²

Cawley (2008), obezite vergilerinin gıda fiyatlarında değişikliğe yol açtığını, bu değişikliklerin de bireylerin gıda tüketimini etkileyebileceğini öne sürmüştür. Gıda tüketimindeki herhangi bir değişiklik, bireyin ortalama günlük kalori alımını etkilemekte, bu durum da vücut ağırlığında farklılıklar meydana getirmektedir. Gıda fiyatlarındaki değişiklikler, farklı fiziksel aktiviteler arasında zaman ayrımını değiştirerek bireylerin vücut ağırlığını da etkileyebilmektedir.²³³

Gıda alımını iyileştirmeye yönelik ekonomik politikaların etkileri konusundaki ampirik literatür, özellikle gelir grupları arasındaki etkileri analiz eden çalışmalarla sınırlıdır. Chouinard ve diğerleri tarafından yapılan çalışmada (2007), % 10'luk ad valorem verginin günlük yağ tüketimi üzerindeki etkisi analize tabi tutulmuştur. Verginin yağ tüketimine çok az etkisi olduğu ve yoksul haneler için özellikle büyük refah kayıplarına yol açacağı sonucuna varılmıştır. Diğer bir çalışmada, Smed ve diğerleri (2007) vergi reformlarının sosyoekonomik gruplarda lif, doymuş yağ ve şeker alımına olan etkisini incelemiştir. Sonuçlar, vergi reformu sonrası, en yüksek sosyal sınıf için gıda harcamalarında artış yaşandığını, diğer sosyal sınıflar için ise gıda harcamalarının azalmakta olduğunu göstermektedir.²³⁴

Nnoaham ve diğerleri tarafından yapılan bir çalışmada (2009), doymuş yağ ve daha az sağlıklı gıdaların ana kaynaklarını vergilendiren politikaların etkileri ile daha az sağlıklı gıdalar üzerinde vergileri kaldıran ve meyve-sebzeleri sübvans eden reformlar analiz edilmiştir. Bulgular, reformların ekonomik olarak gerileyici olduğunu ve olumlu sağlık etkilerinin daha düşük gelir gruplarında (diyet iyileştirme ihtiyacının en yüksek olduğu yerlerde) daha fazla olmayacağını göstermektedir.²³⁵

²³² McColl, a.g.m., s.797.

²³³ Salam Abdus, John Cawley, “Simulating The Impact of a “Fat Tax” on Body Weight (Job Market Paper)”, *New York, Department of Policy Analysis and Management Cornell University*, 2008, s.2-3.

²³⁴ Jonas Nordström, Linda Thunström, “Can Targeted Food Taxes and Subsidies Improve The Diet? Distributional Effects Among Income Groups”, *Food Policy*, C.36, 2011, s.260.

²³⁵ Nordström, Thunström, a.g.m., s.260.

Powell ve diğeri (2013) tarafından yapılan bir çalışmada, şekerli içecek, fast food, meyve ve sebzeler için talebin fiyat esnekliği sırasıyla; “-1.21, -0.52, -0.49 ve -0.48” olduğu tahmin edilmektedir. Daha yüksek fast-food fiyatları, özellikle ergenler arasında daha düşük kilo sonuçlarıyla ilişkilendirilmiştir; bu da fiyatların artmasının potansiyel olarak kilo sonuçlarını etkileyebileceğini göstermektedir. Düşük meyve ve sebze fiyatlarının hem düşük gelirli çocuklar hem de yetişkinler arasında düşük beden ağırlığı sonuçları ile ilişkili olduğu bulunmuştur; bu durum, düşük sosyoekonomik popülasyonlar için meyve ve sebze maliyetini azaltacak sübvansiyonların, obeziteyi azaltmada etkili olabileceğini düşündürmektedir.²³⁶

Dellava, Bulik ve Popkin (2010) tarafından, verginin sağlıksız gıda maddelerinin tüketimini azaltmak için bir araç olma etkinliğini araştırmak amacıyla gerçekleştirilen çalışmada, obezite vergilerinin neden olduğu fiyat değişikliklerinin, gıda tüketiminin yapısında önemli değişikliklere yol açtığı tespit edilmiştir.²³⁷

Smed ve diğeri (2016), Danimarka’da uygulanan obezite vergisinin doymuş yağ üzerindeki etkisini, diyetin beslenme kalitesinde meydana getirdiği değişiklikleri, yani, doymuş yağ tüketimindeki değişiklikleri ve diğer diyet önlemleri ile verginin ölüm oranı üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışma sonucunda, obezite vergisinin, doymuş yağ alımında % 4’lük bir azalmaya neden olduğu saptanmıştır. Genç kadınların dışında çoğu kişi için sebze ve tuz tüketiminde artış meydana geldiği, ayrıca, her yıl obeziteyle ilişkilendirilen ölüm oranında bir azalma yaşandığı tespit edilmiştir.²³⁸

Maniadakis ve diğeri (2013), vergi kaynaklı fiyat artışlarının tüketim, kalori alımı veya kilo verimine etkisini araştıran tüm çalışmaları belirleyerek ve analiz ederek bu vergilendirme politikalarının olası etkilerini değerlendirmeyi amaçlamış; birçok çalışma sonuçlarını özel bir biçimde çıkarıp, gözden geçirmiş ve sentezlemişlerdir.

²³⁶ Powell L. M. vd., “Assessing The Potential Effectiveness of Food and Beverage Taxes and Subsidies For Improving Public Health: A Systematic Review of Prices, Demand and Body Weight Outcomes”, *Obesity Reviews*, C.14, S.2 (2013), s.110.

²³⁷ Jocilyn E. Dellava, Cynthia M. Bulik, Barry M. Popkin, "Price Changes Alone Are Not Adequate to Produce Long-Term Dietary Change", *The Journal of Nutrition Community and International Nutrition*, C.140, S.10 (2010), s.1890.

²³⁸ Smed S. vd., “The Effects of The Danish Saturated Fat Tax on Food and Nutrient Intake and Modelled Health Outcomes: An Econometric and Comparative Risk Assessment Evaluation”, *European Journal of Clinical Nutrition*, C.70, S.6 (2016), s.681.

Sonuçlar, obeziteyi önlemek için bir vergilendirme politikasının etkinliğinin şüpheli olduğunu ve çoğu çalışmada elde edilen mevcut kanıtların, tüketici davranışındaki çoklu karmaşıklıklar ve yetersiz ikame etkileri nedeniyle çok basit olmadığını ortaya koymaktadır.²³⁹

Ancak bazı araştırmalar verginin obeziteye neden olan gıdalar üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını göstermiştir. Bahl ve diğerleri (2003) alkolsüz içeceklerin fiyatını değiştirmenin etkisini tahmin etmek için İrlanda ekonomisinin bir modelini üretmiştir. İrlanda'da alkolsüz içecekler için uygulanan özel bir vergi sistemi mevcuttur ve araştırmacılar bu verginin % 20 azaltılması durumunda neler olabileceğini modellemeye çalışmışlardır. Sonuçlar böyle bir durumda, alkolsüz içecek tüketiminde % 7'lik bir artışın meydana geleceğini göstermektedir.²⁴⁰ Powell ve Chaloupka (2009) tarafından gerçekleştirilen literatür incelemesinde elde edilen bulgular, küçük vergilerin veya sübvansiyonların beden kitle indeksinde veya obezite yaygınlığında önemli değişiklikler yaratma olasılığının bulunmadığını, ancak söz konusu fiyatlandırma müdahalelerinin, özellikle çocukların ve adolesanların (ergenlerin), kilo verimi üzerinde ölçülebilir bir etkisi olabileceğini göstermektedir.²⁴¹

Obeziteye neden olan gıdalarda vergilere bağlı yaşanan fiyat artışları, tüketicilerin söz konusu gıdaya olan talebi azaltmalarını teşvik etmekle birlikte, ürünün formülasyonunda daha az üretime veya değişikliklere de yol açmaktadır. Bazı sektör paydaşları, vergilere bağlı olarak daha az sermayenin bir sonucuyla birlikte gıdada, inovasyonun azaltıldığına dikkat çekerken, diğer endüstri sahipleri de vergi reformuna cevaben ürün reformülasyonunun arttığını ileri sürmektedir. 2012 yılında bir endüstri derneğinin raporlarına göre, tüm ürünlerin yaklaşık üçte biri (ton cinsinden) azaltılmış sodyum / tuz ile ve tüm ürünlerin yaklaşık üçte ikisi geleneksel ana ürünlere kıyasla azaltılmış doymuş yağ ile yeniden formüle edilmiştir.²⁴²

²³⁹ Nikolaos Maniadakis vd., "A Systematic Review of The Effectiveness of Taxes on Nonalcoholic Beverages and High-in-Fat Foods As A Means to Prevent Obesity Trends", *ClinicoEconomics and Outcomes Research*, C.5, 2013, s.519.

²⁴⁰ Bahl Roy, Richard Bird, Mary Beth Walker, "The Uneasy Case Against Discriminatory Excise Taxation: Soft Drink Taxes in Ireland", *Public Finance Review*, C.31, S.5 (2003), s.510.

²⁴¹ Powell L. M., Chaloupka F. J., "Food Prices and Obesity: Evidence and Policy Implications For Taxes and Subsidies", *Milbank Quarterly*, C.87, S.1 (2009), s.229.

²⁴² ECSIP, "Food Taxes and Their Impact on Competitiveness in The Agri-Food Sector-Final Report", *Rotterdam, DG Enterprise and Industry*, 2014, s.31.

4.3.1. Obezite Vergisinin Haklı Olduğuna Dair Görüşler

Küresel olarak, obezite vergileri, sağlıksız yiyecek/içecek tüketimini caydırmak ve böylece artan obezite ve bulaşıcı olmayan hastalıklar yükünü azaltmak için güçlü müdahaleler olarak ivme kazanmaktadır.²⁴³ Negatif dışsallığa sahip olan obezitenin önlenmesinde uygulanan obezite vergileri, sağlıklı beslenmeyi düzenleyici ve sağlıksız gıdaları yasaklayıcı bir politika olma özelliği ile çoğu araştırmacı tarafından odak noktası olmuştur. Obezite vergisinin haklı olduğunu düşünenler, obezitenin neden olduğu negatif dışsallıkların içselleştirilmesinde, obezite vergisi uygulamasının etkin bir çözüm olduğunu iddia etmektedirler.²⁴⁴ Bazı araştırmacılar ekonomik analizler kapsamında, sigara kullanımının sigara üzerinden alınan vergiler ile azaldığını öne sürerek, aynı şekilde obeziteye uygulanabilecek bir verginin de sağlıksız gıda tüketimini azaltacağını ifade etmişlerdir.²⁴⁵

Hükümet, yağlı gıdalar üzerinde artan vergiler yoluyla, önemli miktarda bir gelire sahip olabilir. Bu gelir, diğer vergileri dengelemek için kullanılabilir. Örneğin, temel mallar üzerindeki KDV oranı düşürülerek obezite vergilerinden elde edilen gelirle bu düşüş telafi edilebilir. Alternatif olarak, “obezite vergisinden” elde edilen gelir, obeziteyi önlemeye yönelik herhangi bir müdahale ortamında kullanılabilir.²⁴⁶

Zenginlere nazaran yoksullar gelirlerinin daha fazla kısmını özellikle sağlıksız ve ucuz gıdalara harcadığı için, obezite vergisinin tersine artan oranlı olma riski vardır. Bu durum sosyal dışlanma ve eşitsizliğe yol açması nedeniyle obezite vergilerini, sorunlu hale getirmektedir. Ancak obezite vergisinin haklılığını savunan bazı çalışmalar, gıda vergilerinin sadece hafif derecede tersine artan oranlı olduğunu ve düşük gelirli hane halklarının sigara üzerinden alınan vergilerde de görüldüğü gibi, daha zengin hane halklarına göre tüketimlerini orantısal olarak daha fazla azalttığını ortaya koymuştur. Bu

²⁴³ Sarah A. Roache, Lawrence O. Gostin, “The Untapped Power of Soda Taxes: Incentivizing Consumers, Generating Revenue, and Altering Corporate Behavior”, *International Journal Health Policy and Management*, C.6, S.9 (2017), s.489.

²⁴⁴ Onur Eroğlu, Caner Koyuncu, “Obezite Vergisi ve Türk Vergi Sisteminde Obeziteye Yönelik Uygulamalar”, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.11, S.2 (2018), s.183.

²⁴⁵ Daniel Kim, Ichiro Kawachi, “Food Taxation and Pricing Strategies to “Thin Out” The Obesity Epidemic”, *American Journal of Preventive Medicine*, C.30, S.5 (2006), s.431.

²⁴⁶ Tejvan Pettinger, “Pros and Cons of Fat Tax”, *Economics Helps*, 2017, <https://www.economicshelp.org/blog/5056/economics/pros-and-cons-of-fat-tax/>, (19.05.2018), s.1.

anlamda, obezite vergisi artan oranlı bir yapıya sahip olabilmektedir.²⁴⁷ Mytton ve diğerlerine göre obezite vergilerinin artan oranlı yapıya sahip olmasının nedeni, düşük gelirli hane halkının yüksek gelirli hane halkına oranla, daha fazla sağlık sorunları ile karşılaşma olasılığıdır. Çünkü düşük gelirliler daha az sağlıklı yiyecek tüketmekte ve başta kalp ve damar hastalıkları olmak üzere beslenme ilgili hastalıklara yakalanmada daha yüksek bir insidansa sahip olmaktadır. Sonuç olarak vergi, sağlıksız gıda fiyatında artışa neden olacak ve düşük gelirli bireyler daha sağlıklı gıdalara yönelecektir. Böylelikle hastalık insidansındaki mutlak azalma, daha fakir gruplar için daha büyük olmaktadır. Ayrıca düşük gelirlilerin fiyat değişikliklerine karşı duyarlılıkları yüksek olduğundan dolayı bu gruplar arasında daha fazla diyet iyileştirmesi yaşanacaktır.²⁴⁸

Novak ve Brownell'e (2011) göre şekerli içeceklere uygulanan % 20'lik bir vergi oranı, obezite yaygınlığını % 33'den % 30'a düşürecek ve ayrıca, elde edilen vergi geliri halk sağlığı ve obeziteyi önleme programları için önemli bir kaynak oluşturacaktır. Bu bağlamda elde edilen gelir daha sağlıklı gıdaların tüketimini teşvik etmek, obeziteyi önlemeye yönelik akademik programlar yürütmek ve fiziksel aktivite alanlarına erişim kolaylığı sağlamak için kullanılabilir. Tüm bunlar obeziteyi önlemede başarı sağlayacak uygulamalar arasındadır. Ayrıca bazı kurum ve kampanyaların obezite vergisi ile mücadelesi, gelirin, obeziteyi önleme politikalarına tahsis edilmesi ile etkisini giderek kaybetmektedir.²⁴⁹

Hagenaars ve diğerleri (2017), verginin yeterince yüksek olduğunu varsaydıkları 13 vakaya ilişkin gözlemsel ve random olmayan (rastgele olmayan) çalışmalar sonucunda, enerjisi yoğun gıda / şekerli içecek vergilerinin genellikle hedeflenen ürünlerin fiyatları ve tüketimi üzerinde amaçlanan etkilere sahip olduğunu belirlemiştir.²⁵⁰

²⁴⁷ Alberto Alemanno, Ignacio Carreño, "Fat taxes' in Europe – A Legal and Policy Analysis under EU and WTO Law", *European Food and Feed Law Review*, C.2, 2013, s.101.

²⁴⁸ Oliver Mytton, Dushy Clarke, Mike Rayner, "Taxing Unhealthy Food and Drinks to Improve Health", *British Medical Journal*, 2012, <https://doi.org/10.1136/bmj.e2931>, (10.05.2018), s.2.

²⁴⁹ Nicole L. Novak, Kelly D. Brownell, "Taxation as Prevention and as A Treatment for Obesity: The Case of Sugar- Sweetened Beverages", *Current Ecz. Design*, C.17, S.12 (2011), s.1218.

²⁵⁰ Luc Louis Hagenaars, Patrick Paulus Theodoor Jeurissen, Niek Sieds Klazinga, "The Taxation of Unhealthy Energy-Dense Foods (EDFs) and Sugar-Sweetened Beverages (SSBs): An Overview of Patterns Observed in The Policy Content and Policy Context of 13 Case Studies", *Health Policy*, C.121, S.8 (2017), s.887.

ABD'nin Orta Atlantik eyaletinde (2013), şekerli içecek vergisinin, kamuoyunda vergi yanlıları tarafından nasıl bir etki oluşturacağını incelemek amacıyla 1000 seçmene telefonla anket uygulanmıştır. Bulgular, şekerli içecek vergisi için önemli destek olduğuna (% 50) dair kanıtları içermektedir. Destek, şekerli içeceklerin çocukluk çağı obezitesinin önemli bir nedeni olduğuna ve çocukluk çağı obezitesinin toplumsal müdahaleyi gerektirdiğine inananlar arasında daha güçlü yandaşlık göstermektedir.²⁵¹

ABD'den alınan bir dizi kamuoyu araştırması ve obezite vergilerine ilişkin medya kapsamı içerik analizleri yayınlanmıştır. Bu oranlar, katılımcıların % 36 ile % 60'ı arasında değişen bir çoğunluğun obezite vergilerini desteklediğini göstermektedir ve uygulanan vergilerin, tüketim veya obeziteyi azaltmada etkili olacağına inanılmaktadır.²⁵²

4.3.2. Obezite Vergisinin Haksız Olduğuna Dair Görüşler

Obezite vergisine karşı çıkanların ileri sürdüğü en popüler argümanlar arasında, vergilendirmenin keyfi olduğu düşüncesi yer almaktadır. Bu düşüncenin savunucuları, bireylerin rasyonel olduğunu, yani, obeziteye neden olabilecek gıdaları tüketip tüketmemelerinin, kendi tercihlerinin bir ürünü olduğunu belirterek vergilerinin kişisel hak ve özgürlüğe müdahale olduğunu ileri sürmektedir. İleri sürülen diğer bir argüman vergilendirmenin, hükümetlerin bütçe açıklarını denkleştirmeye yönelik bir politika olduğudur. Böylece asıl amacı, sosyal olmaktan ziyade malidir.²⁵³

Karşı çıkanlara göre politikanın temel başarısızlıklarından biri de, politikacıların gıda tedarik zincirinde gerekli düzenlemeler yapma ve yasaklamalar konusundaki isteksizlikleridir. Bu, tüketicilerin sağlıklı gıda talebini olumsuz etkiler. Obezite vergisi karşıtları, vergi politikası yerine uygulanabilecek en etkili eylemlerin, halkın ve gönüllü

²⁵¹ Elisabeth A. Donaldson vd., "Public Support For A Sugar-Sweetened Beverage Tax and Pro-Tax Messages in A Mid-Atlantic US State", *Public Health Nutrition*, C.18, S.12 (2015), s.2263.

²⁵² Molly Thomas-Meyer, Oliver Mytton, Jean Adams, "Public Responses to Proposals For a Tax on Sugar-Sweetened Beverages: A Thematic Analysis of Online Reader Comments Posted on Major UK News Websites", *Plos One*, 2017, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0186750>, (10.05.2018), s.2.

²⁵³ Colleen L. Barry, Jeff Niederdeppe, Sarah E. Gollust, "Taxes on Sugar-Sweetened Beverages: Results From a 2011 National Public Opinion Survey", *American Journal of Preventive Medicine*, C.44, S.2 (2013), s.158.

sektörlerin sağlık ve toplum bilinçlendirilmesi gibi konularla ilgili olarak aldıkları eğitim ve bilgilendirme programları olduğunu belirtmektedir.²⁵⁴

Obezite vergisinin sakıncalı bir diğer yönü ise, vergi matrahının sık sık değişmesi ve bu değişikliklerin izlenmesinin ortaya çıkardığı zaman maliyetidir. Örneğin imalatçılar üretim süreçlerini sıklıkla değiştirmekte, bu da gıdaların yağ içeriğinin değişmesine yol açmaktadır. Değişen yağ içerikleri fiyat farklılığını meydana getirmekte, bu durum matrahın düzenli olarak değişmesine neden olmaktadır. Bu nedenle, arzulanan etkilerin oluşabilmesi için yağ vergisinde, vergi oranlarının sıklıkla tekrar değerlendirilmesi gerekmektedir. Diğer bir problem ise, obeziteye neden olan gıdalar ile vergilendirmeye tabi tutulan gıdalar arasındaki ikilemdir. Sağlıklı bir nesil için özellikle çocukların yağlı süt tüketimi teşvik edilmektedir. Obezite vergisi kapsamında yağ içeren gıdalara vergi uygulandığında, bu ikilem ortaya çıkmakta vergi politikasının uygulamasında zorluklar yaşanmaktadır.²⁵⁵

Herhangi bir tüketim vergisi olduğunda, düşük gelirli bireylerin, yüksek gelirli bireylere göre daha fazla sağlıksız gıda tüketmesi, gelirlerinin daha büyük bir kısmını bu ürünlere harcaması dolayısıyla, bir tüketim vergisi olan obezite vergisinin, regresif yani gerileyici olduğu düşünülmektedir. Böyle bir verginin etik olmayışı, temel ihtiyaçlar (sigara veya alkolün aksine) üzerine uygulanmasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, düşük gelirli nüfuslar yüksek gelirli nüfuslara oranla, daha fazla yağlı/enerjisi yoğun gıdalar tüketmektedir ve genellikle obezite ve kronik hastalık riski daha yüksektir. Bu nedenle, vergi karşıtları, herhangi bir vergi politikası uygulamak yerine, sağlıklı gıda sübvansiyonları ve eğitim programları ile obezite yaygınlığının azaltılacağını ileri sürmüşlerdir.²⁵⁶

Obezite vergisinin haksız olduğunu düşünenlerin diğer bir savı ise, firmaların çarpık kararları ile gıdalarda meydana gelen yüksek fiyatların kayıt dışı ekonomiye yönlendirme olasılığının bulunmasıdır. Sağlıksız gıdalar üzerinde uygulanan vergiden dolayı bireyler, aynı ürünleri daha ucuz fiyata satan sınır dışı yerlerden almakta ya da bu

²⁵⁴ Primrose Musingarimi, "Obesity in the UK: A Review and Comparative Analysis of Policies within the Devolved Regions", *International Longevity Centre*, 2008, s.18.

²⁵⁵ Andrew Leicester, Frank Windmeijer, "The 'Fat Tax': Economic Incentives to Reduce Obesity", *London, The Institute For Fiscal Studies*, S.49 (2004), s.8.

²⁵⁶ Franck, Grandi, Eisenberg, a.g.m., s.1951.

ürünler sınır içinde kaçak satışa neden olmaktadır. Böyle bir durumda, verginin amacıyla sapmalar meydana gelmekte ve bu durum ülke ekonomisine zarar vermektedir.²⁵⁷

Maniadakis ve diğerleri (2013), fiyat artışlarının tüketim, kalori alımı veya kilo verme üzerindeki etkilerini araştıran tüm çalışmalarını belirleyerek ve analiz ederek vergilendirme politikalarının olası etkilerini değerlendirmeye çalışmışlardır. Çalışma sonucunda, obeziteyi engellemek için bir vergilendirme politikasının etkinliğinin şüpheli olduğu kanısına varılmıştır. Ayrıca, çoğu çalışmada elde edilen kanıtlar, tüketici davranışındaki çoklu karmaşıklıklar ve yetersiz ikame etkileri nedeniyle, obeziteyi önlemede vergilerin önemli bir payı olmadığını göstermektedir.²⁵⁸

5. OBEZİTE VERGİSİ ÜLKE UYGULAMALARI

Aşırı kiloluluğun ve şişmanlığın giderek artan oranı ve ortaya çıkan tıbbi maliyetler, kamu yetkililerinin, gıda tüketimini değiştirmeye yönelik ekonomik teşviklerle, tüketicilerin vücut ağırlığını kontrol etmeleri için mali ve düzenleyici müdahaleleri keşfetmelerine yol açmaktadır. Özellikle, sağlıklı beslenmeyi caydırmak ve nüfusun yağlı yiyecek alımını sınırlamak için, sanayileşmiş dünyada giderek artan sayıda ülke, sağlıklı gıda üzerine bir obezite vergisi uygulamasını gündeme getirmiştir.²⁵⁹

Norveç, İrlanda, Endonezya, Danimarka gibi ülkeler obezite vergilerinin izlerinin görüldüğü ve vergi politikasını ilk uygulayan ülkeler olmaktadır. Günümüzde Amerika'nın çeşitli eyaletleri, Danimarka, Fransa, Macaristan, Norveç, Meksika, Finlandiya Avustralya ve İngiltere, vergi politikasını uygulamada başta gelen ülkelerdir.²⁶⁰

Tablo 2 'de obezite vergisi uygulayan ülkelerin verginin hesaplanmasında kullandıkları vergi matrahları yer almaktadır. Obezite vergisinin hesaplanmasında

²⁵⁷ Ayas, a.g.e., s.93.

²⁵⁸ Maniadakis N., vd., "A Systematic Review of the Effectiveness of Taxes on Nonalcoholic Beverages and High-in Fat Foods as a Means to Prevent Obesity Trends", *Clinicoecon Outcomes Research*, C.5, 2013, s.519.

²⁵⁹ Alemanno, Carreño, a.g.m., s.97-98.

²⁶⁰ Asuman Çukur, İmran Arıtı Erdem, "Obezite Vergilerinin Obezite İle Mücadelede Yeri: Türkiye İçin Bir Değerlendirme", *Sayıştay Dergisi*, S.106 (2017), s.129-130.

kullanılan matrah yöntemleri, genellikle spesifik ya da ad valorem olmakta ve her ülke uygulamasında çeşitlilik arz etmektedir.²⁶¹

Tablo 2: Obezite Vergileri Vergi Matrahları

Ülke	Vergi Matrahı	Ülke	Vergi Matrahı
ABD	Çeşitli	Finlandiya	Spesifik
Avustralya	Ad valorem	Fiji Adaları Cumhuriyeti	Spesifik
Bangladeş	Ad valorem	Macaristan	Spesifik
Barbados	Ad valorem	Mauritius Cumhuriyeti	Şeker içeriği
Belçika Krallığı	Spesifik	Meksika	Spesifik
Danimarka	Spesifik	Nauru Cumhuriyeti	Ad valorem
Dominik Cumhuriyeti	Ad valorem	Norveç Krallığı	Spesifik
Fransa	Spesifik	Samoa Cumhuriyeti	Spesifik
Fransız Polenazyası	Spesifik	Şili Cum.	Ad valorem
Birleşik Krallık	Kademeli Spesifik	Philadelphia, Pensilvanya	Spesifik
İrlanda	Kademeli Spesifik	Boulder, Colorado	Spesifik
Portekiz	Kademeli Spesifik	Cook County, Illinois	Spesifik
Güney Afrika Cumhuriyeti	Spesifik	San Francisco Bay Bölgesi, Kaliforniya	Spesifik

Kaynak: (Doğan, a.g.m., s.67-68.)

²⁶¹ Alper Doğan, “Dünya Uygulamaları Perspektifinde Obezite Vergilerinin Uygulanabilirliği”, *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.6, S.5 (2017), s.67.

Tablo 3'e bakıldığında, obezite vergisi uygulayan ülkelerde, vergilendirilen gıda ve içecekler ile vergi oranının farklılık gösterdiği görülmektedir. Ancak bu farklılığın yanı sıra, genellikle şekerli içeceklerin vergiye tabi tutulduğu, yer alan tablodan da anlaşılmaktadır.²⁶²

Tablo 3: Obezite Vergisi Ülke Uygulamaları

Ülke	Uygulama Yılı	Vergilendirilen Gıda ve İçecekler	Vergi Oranı
ABD	Çeşitli	Şekerli içecekler	% 1-8
Norveç	1981	Şeker, çikolata ve şekerli içecekler	Değişken
Samoa	1984	Alkolsüz içecekler	Litre Başına 0.40 tala/0,18 dolar
Avustralya	2000	Alkolsüz içecekler, şekerleme, bisküvi ve unlu mamüller	% 10
Fransız Polinezyası	2002	Şekerli içecekler, şekerleme ve dondurma	Litre başına 60 frank (0,66 dolar) ithal içecekler için
Fiji	2006	Alkolsüz içecekler	İthal içekte %5
Nauru	2007	Şeker, şekerleme, gazlı içecekler ve aromalı süt	%30 İthalat vergisi
Danimarka	2011 (Yürürlüğe girdikten 15 ay sonra kaldırıldı)	Doymuş yağ oranı %2,3'den yüksek olan et süt ürünleri, hayvani yağlar ve sıvı yağlar	Doymuş yağa kilo başına 2,15 Euro
Finlandiya	2011	Alkolsüz içecekler	Alkolsüz içecekler

²⁶² Işıl Ayas, Naci Tolga Saruç, "Obezite Vergisi Ülke Uygulamaları", *AKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.59, S. (2017), s.70.

		ve şekerleme	litre başı, 0,075 Euro, şekerleme kilo başı 0,75 Euro
Macaristan	2011	Şeker oranı yüksek gıdalar, yağ, tuz ve şekerli içecekler	Her ürün başına 10 forint (0,05 dolar)
Fransa	2012	Şekerli ve tatlandırıcı içecekler	Litre başına 0,72 Euro
Meksika	2014	Şekerli içecekler ve şekerlemeler	Litre başına bir peso (şekerli içecek fiyatının %10'u, şekerlemeler için %8)
Belçika	2016	Şekerli içecekler	Litre başına 3 sent, kutu içecek başına 1 sent
Portekiz	2017	Alkolsüz içecekler	1-100 ml'de 8 gramdan az şeker içeren içecekler için: Litre başı 0.12 \$; 2-100 ml'de 8 gramdan fazla şeker içeren içecekler için: Litre başı 0.23 \$
İngiltere	2018	Şekerli içecekler	100 ml'de 5-8 g şeker içeren içecekler için, litre başına 18 peni; 100 ml'de 8 g'dan fazla şeker içeren

			içecekler için, litre başına 24 peni uygulanacaktır.
İrlanda	2018	şekerli alkolsüz İçecekler	1-100 ml’de 5 gramdan fazla şeker içeren içecekler için: Litre başı 0.30 \$; 2-100 ml’de 8 gramdan fazla şeker içeren içecekler için: Litre başı 0.40 \$

Kaynak: (Ayas, Saruç, a.g.m., s.70); (Mytton, Clarke, Rayner, a.g.m., s.5.); (Doğan, a.g.m., s.68.)

5.1. ABD

ABD’nin fiilen uyguladığı obezite vergileri, şekerli içecekleri (literatürde soda vergisi olarak da geçmektedir) kapsamaktadır. Son 30 yıl boyunca ABD’de şekerli içecek tüketiminde, özellikle ocuk ve gençler arasında büyük ölçüde artış yaşanmış ve bu ürünlerin tüketimini kısıtlamak için vergi (şekerli içecek vergileri/soda vergileri) politikasına başvurulmuştur. ABD’ de 1999-2004 yılları arasında yapılan ankete katılan ergenlerin, günlük enerji alımlarının yaklaşık %16’sını şekerli içeceklerden aldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca pazarlamacıların daha fazla kitleye hitap etmek amacıyla yılda 500 milyon dolar gider yaptığı, bu durumun, her yaş ve sosyo ekonomik konumdaki erkek ve kız çocukları üzerinde, şekerli içecek tüketiminin yüksek düzeylere ulaşmasında etkili olduğu görölmektedir.²⁶³

²⁶³ Y. Claire Wang, “The Potential Impact of Sugar-Sweetened Beverage Taxes in New York State”, NYC Department of Health & Mental Hygiene, 2009, http://www.columbia.edu/~ycw2102/SSB%20tax%20brief%20Wang%202010%2006%2021%20_Final_.pdf, (30.05.2018), s.6.

Vergilendirme yoluyla şekerle tatlandırılmış içecek tüketiminin azaltılması, ABD'de obezite salgınına karşı umut verici bir halk sağlığı yaklaşımı olmaktadır. Uygulanan vergi, BKİ ve sağlık harcamalarının önemli ölçüde azalmasına ve sağlıklı yaşam beklentisinin artmasına neden olmaktadır. Potansiyel olarak verginin gerileyici olmasına yönelik kaygılar, obezite eşitsizliklerinin azalması, sağlığın teşviki ve geliştirilmesi için vergi gelirlerinin kademeli olarak ayrılması ile ilerici bir özelliğe bürünebilmektedir.²⁶⁴

ABD 'de şekerli içecek vergileri, devletin yasama organlarının giderek artan bir odak noktası olmuştur. Ocak 2009 ile Mayıs 2010 tarihleri arasında 17 eyalette şekerli içecek vergisi yürürlüğe girmiştir. Bu politikaların çoğu başarısız olsa da kamu ve sağlık uzmanları tarafından böyle bir vergiye destek verilmiş ve buna ek olarak, 2011'in ilk çeyreği itibariyle, birçok eyalette yasama organında şekerli içecekler üzerinde yeni tüketim vergileri uygulanacağı da gündem konusu olmuştur (38 eyalette şekerli içecek vergisi uygulanmaktadır). Artan vergi gelirleri, işgücü piyasası üzerindeki potansiyel etkiler, tıbbi maliyet ve harcamalar dahil olmak üzere birçok konuda ülkeye fayda sağlamıştır.²⁶⁵

ABD'de gazlı içecekler ve diğer şekerli içeceklerin vergilendirilmesi, geniş bir genel satış vergisinin bir parçası olarak ya da sadece bu özel ürünlere uygulanan özel tüketim vergisi olarak uygulanabilmektedir. Bazı eyaletlerde bakkal vergisi uygulanmaz, ancak çoğu eyalet, satış vergisini şekerli içeceklere/sodaya uygulamaktadır.²⁶⁶ (Tabloya bakınız).

²⁶⁴ Michael W. Long vd., "Cost Effectiveness of a Sugar-Sweetened Beverage Excise Tax in the U.S.", *American Journal of Preventive Medicine*, C.49, S.1 (2015), s.112.

²⁶⁵ Jason Fletcher, "Soda Taxes and Substitution Effect: Will Obesity Be Affected?", *Agricultural & Applied Economics Association*, C.6, S.3 (2011), s.1.

²⁶⁶ Misha E. Hill, Carl Davis, "The Short and Sweet on Taxing Soda", *Institute on Taxation & Economic Policy*, 2016, <https://itep.org/the-short-and-sweet-on-taxing-soda/>, (31.05.2018), s.2.

Tablo 4: ABD’de Bakkal ve Soda Vergisi

	Bakal ve Soda Vergisi Olanlar	Bakal Vergisi Olmayıp, Soda Vergi Olanlar	Bakal veya Soda Vergisi Olmayanlar
Eyaletler			
Alabama	✓		
Alaska ^x			✓
Arizona			✓
Arkansas	✓		
California		✓	
Colorado		✓	
Connecticut		✓	
Delaware ^x			✓
District of Columbia		✓	
Florida		✓	
Georgia			✓
Hawaii	✓		
Idaho	✓		
Illinois ^y	✓		
Indiana		✓	
Iowa		✓	
Kansas	✓		
Kentucky		✓	
Louisiana			✓
Maine		✓	
Maryland		✓	

Massachusetts			✓
Michigan			✓
Minnesota		✓	
Mississippi	✓		
Missouri	✓		
Montana ^x			✓
Nebraska			✓
Nevada			✓
New Hampshire ^x			✓
New Jersey		✓	
New Mexico			✓
New York		✓	
North Carolina		✓	
North Dakota		✓	
Ohio		✓	
Oklahoma	✓		
Oregon ^x			✓
Pennsylvania		✓	
Rhode Island		✓	
South Carolina			✓
South Dakota	✓		
Tennessee	✓		
Texas		✓	
Utah	✓		
Vermont		✓	
Virginia	✓		
Washington		✓	

West Virginia ^y	✓		
Wisconsin		✓	
Wyoming			✓

Kaynak: (Hill, Davis, a.g.m., s.11-12.)

Not: Bu tablo sadece eyalet satış vergisine atıfta bulunmaktadır. Birçok eyalet, devletin olmadığı zamanda gıda üzerine vergi uygulamaktadır.

X: Eyalet satış vergisi yoktur.

Y: Genel oranda soda vergisi ve düşük oranda bakkal vergisi uygulanır.

ABD’de vergi ve sübvansiyonlar, tüketicilerin gıda ve içecek tüketim modellerini ve ilgili sağlık sonuçlarını iyileştirmeye teşvik etmek için potansiyel politika araçları olarak giderek daha fazla ilgi görmektedir. ABD’de yapılan bir çalışmada (2013), şekerli içecek, fast food, meyve ve sebzeler için talebin fiyat esnekliğinin sırasıyla; -1.21, -0.52, -0.49 ve -0.48 olduğu belirlenmiştir. Düşük meyve ve sebze fiyatlarının hem düşük gelirli çocuklar hem de yetişkinler arasında düşük vücut ağırlığı sonuçlarıyla ilişkili olduğu ve düşük sosyoekonomik popülasyonlar için meyve ve sebze maliyetlerini azaltacak sübvansiyonların obeziteyi azaltmada etkili olabileceği tahmin edilmiştir.²⁶⁷

Berkeley ve Kaliforniya’da 2015’te yürürlüğe giren ons başına 1 sent’lik şekerli içecek vergisinin, tüketime olan etkisini değerlendiren Silver ve diğerleri (2017), verginin, şekerli içeceklerin tüketiminde azalmaya, vergilendirilmemiş içeceklerin satışında ise (özellikle su) artışa neden olduğunu tespit etmişlerdir.²⁶⁸

ABD’de çocuk ve ergenlere yönelik şekerli içecek vergilerinin etkisini inceleyen Fletcher ve diğerleri (2010), verginin alkolsüz içecek tüketiminde bir azalmaya neden olduğunu tespit etmiştir; ancak bu durum obezite üzerinde bir etki yaratmamıştır, çünkü

²⁶⁷ Lisa M. Powell, “Assessing the Potential Effectiveness of Food and Beverage Taxes and Subsidies for Improving Public Health: A Systematic Review of Prices, Demand and Body Weight Outcomes”, *Obesity Reviews*, C.4, S. (2013), s.110.

²⁶⁸ Lynn D. Silver vd., “Changes in Prices, Sales, Consumer Spending, and Beverage Consumption One Year After A Tax on Sugar-Sweetened Beverages in Berkeley, California, US: A Before-and-After Study”, *Plos Medicine*, C.14, S.4 (2017), s.1-3.

alkolsüz içecek tüketimindeki herhangi bir azalma diğerkalorilerin tüketimi ile dengelenmiştir.²⁶⁹

Powell ve diğerkleri (2009) tarafından yapılan bir çalışmada, ABD’de uygulanan şekerli içecek vergisinin ergenler üzerindeki etkisi incelenmiş ve mevcut olan vergi oranının, ergen bireylerin kilo sonuçları ile anlamlı bir şekilde ilişkili olmadığı bulunmuştur. Ayrıca, vergiler ile ergen ağırlığı arasındaki önemli ilişkileri tespit etmek için vergilerin önemli ölçüde yükseltilmesi gerektiğı sonucuna varılmıştır.²⁷⁰

5.2. Danimarka

Diğerbirok lke gibi Danimarka’da da aşırı kiloluluk, obezite ve bir takım ortak hastalıklar dâhil olmak üzere sağıksız diyetlerin yol açtığı sağık sorunlarının yaygınlığı ile karşı karşıyadır. Bu eğilimi tersine çevirmek için kamu düzenlemelerine duyulan ihtiyaç konusunda artan bir farkındalık vardır. Diyetle ilgili hastalıklardan dolayı artan sağık maliyetleri, kamu sektörüne bir yük oluşturmaktadır. Bu maliyetleri desteklemeye yönelik kamu gelirlerinin artırılması için çözüm bulunmamakta, gelir vergisi artışı, uluslararası rekabetçilik endişeleri ile sınırlı kalmaktadır. Sağıksız yiyecek ve içeceklerin vergilendirilmesi, bu zorlukları kamu sektörünce karşılayan bir araç olarak kabul edilmektedir. Zira sağıksız yiyeceklerin vergilendirmesi bu gıdaların tüketici fiyatını arttırarak, tüketiciyi bu ürünü daha az tüketmeye yönelteceğı gibi, bu tür vergilerden elde edilen gelir, kamu harcamalarını finanse etmek veya diğervergilerin oranlarını azaltmak amacıyla da kullanılabileceğı için etkili bir politika olarak görölmektedir.²⁷¹

²⁶⁹ Jason M. Fletcher, David E. Frisvold, Nathan Tefft, “The Effects of Soft Drink taxes on Child and Adolescent Consumption”, *Journal of Public Economics*, C.94, S.11-12 (2010), s.967.

²⁷⁰ Powell L. M., Chriqui J., Chaloupka F. J., “Associations Between State-Level Soda Taxes and Adolescent Body Mass Index”, *Journal of Adolescent Health*, C.45, S.3 (2009), s.57.

²⁷¹ Jørgen Dejgård Jensen, Sinne Smed, “The Danish Tax On Saturated Fat-Short Run Effect On Consumption and Consumer Prices of Fats”, *Copenhagen, Institute of Food and Resource Economics University of Copenhagen*, C.14, 2012, http://okonomi.foi.dk/workingpapers/WPpdf/WP2012/WP_2012_14_Danish_fat_tax.pdf, (21.05.2018), s.1.

1 Ekim 2011'de Danimarka'da doymuş yağı konu alan “Obezite Vergi Yasası” yürürlüğe girmiştir. Vergideki amaç, sağlıksız beslenmenin önüne geçilmesi ve nüfus sağlığının iyileştirilmesidir. Danimarka'da üretilen ve ithal edilen tüm gıda ürünlerinde yer alan bir kilogram doymuş yağ başına 16 DKK (Danimarka Kronu) (yaklaşık 2.15 Euro) vergi uygulanmaktadır. Yeni mevzuat kapsamında yer alan kanunun 1. Maddesinde; et, bazı süt ürünleri, hayvansal yağlar, yenilebilir yağlar ve diğer katı yağlar, margarin, sürülebilir kompozit ürünler (birbirinden farklı kimyasal, fiziksel veya biyolojik özellikleri olan iki veya daha fazla malzemeyi bir araya getirerek hazırlanan yeni ürüne kompozit ürün denilmektedir) ve bu ürünlerin ikameleri veya taklitleri olarak düşünülebilecek diğer ürünler vergiye tabi tutulmuştur. Vergi, ağırlıkça % 2.3'ten az doymuş yağ içeren ürünlere uygulanmaz; bu, çoğu süt türünün muaf tutulduğu anlamına gelir. İhraç mallar, hayvansal yem, katkı maddeleri, bazı gıda takviyeleri ve ilaçlar da vergiden muaf tutulan ürünler arasında yer almaktadır.²⁷²

Bu vergi, Danimarka'nın özellikle gıda ürünlerini hedefleyen ilk vergi değildir. Zira tüketiciler, alkollü ve alkolsüz içeceklerin yanı sıra; çikolata, dondurma, meşrubat, şeker ve benzeri ürünlere obezite vergisi adı altında bir vergi ödemese bile, ek bir vergi ödemekteydiler.²⁷³

Vergi, perakende sektörü tarafından değil, imalatçılar ve ithalatçılar tarafından toplanmaktadır. Danimarkalı gıda üreticileri ve ithalatçıları için beklenen maliyet yılda yaklaşık 1 milyar DKK (180 milyon ABD Doları) civarındadır. Aşağıda yer alan Tablo:5'de, vergi politikası uygulamasıyla, gıda fiyatlarında beklenen artışın gıda kategorisine bağlı olarak değişkenlik gösterdiği durum ifade edilmektedir. Tabloda gösterildiği üzere, belirli gramlardaki gıdalara uygulanan vergi, gıdanın fiyatında artışa yol açmaktadır.²⁷⁴

²⁷² Alemanno, Carreño, a.g.m., s.102-103.

²⁷³ Valentin Petkantchin, ““Nutrition” Taxes: The Costs of Denmark's Fat Tax”, *Institut Economique Molinari*, 2013, http://www.institutmolinari.org/IMG/pdf/note0513_en.pdf, (21.05.2018), s.1.

²⁷⁴ Asa Wideback, “Danish Fat Tax on Food”, Global Agricultural Information Network Report, Rapor Sayı: DK1103, 2011, s.1.

Tablo 5: Danimarka’da Belli Gıdalarda Doymuş Yağ Başına Uygulanan Vergi Miktarının Fiyata Etkisi

Gıda Ürünü	Doymuş Yağ Başına (100 gr)	Eski Fiyat (DKK)	Yeni Fiyat (DKK)	Fiyat Artışı (%)
Tereyağı, (250 g)	51.8	15.50	18.1	16.7
Peynir, (500 g)	16.7	34.40	36.1	4.9
Kolza Yağı, (1 litre)	6.4	9.95	11.03	10.9
Domuz Yağı, (500 g)	6.5	19.95	20.96	5.1
Sığır Eti,(1,000 g)	5.2	199.98	200.9	0.5

Kaynak: (Jørgen Dejgaard Jensen vd., “Effects of The Danish Saturated Fat Tax on The Demand For Meat and Dairy Products”, *Public Health Nutrition*, C.19, S.17 (2016), s.3085.)

Jensen ve diğerleri (2016) tarafından, Danimarka’da uygulanan doymuş yağ vergisinin et ve süt ürünleri talebine olan etkisi araştırılmıştır. Elde edilen bulgular kapsamında verginin, düşük ve orta yağlı çeşitlerin fiyatı üzerinde önemsiz veya küçük bir olumsuz etki yarattığı ve kıyılmış sığır eti ile kremalı ürünlerin yüksek yağlı çeşitleri için % 13 ile % 16’lık bir fiyat artışına yol açtığı tespit edilmiştir. Vergi kaynaklı ikame ve bütçe etkileri ile tercihler, tüketim üzerindeki etkileri değiştirerek, kıyılmış sığır eti ve düzenli kremadan alınan doymuş yağ alımında % 4 ile % 6’lık bir düşüş ve ekşi kremadan alınan alımlarda göz ardı edilebilir bir etki yaratmıştır.²⁷⁵

Danimarka’nın obezite vergisinin (2011-2013) iskemik kalp hastalığı (İKH) riski üzerine etkisini değerlendiren Bodker ve diğerleri, İKH'nin popülasyon riskinde marjinal değişiklikler bulmuşlardır. Smed ve diğerleri ise aynı zamanda Danimarka

²⁷⁵ Jensen vd., a.g.m., s.3085.

vergisini de değerlendirek, verginin İKH, inme ve kalp yetmezliği riski üzerindeki etkisini tahmin etmek için perakende tarayıcı verilerini kullanmışlardır. Çalışmada her bir hastalık için sonuçları değişse de bulaşıcı olmayan hastalıklarda (çoğunlukla erkeklerde ve genç kadınlarda) mortalitede küçük bir azalma olduğu tahmin edilmiştir.²⁷⁶

Danimarka'da yağ vergisinin ekonomik etkisi olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Danimarka'da yağ vergisi uygulanmadan önce gıda fiyatları, Avrupa ortalamasına yakın düzeyde ilerlemekteydi. Ancak yürürlüğe giren yağ vergisi ile, Danimarka'da gıda fiyatlarında artış yaşanmış bu da beraberinde vergiden kaçınmaya ve kaçakçılığa neden olmuştur. Çünkü Danimarka'daki bu artışlar, Danimarka'da satılan ürünlerin fiyatları ve özellikle komşu ülke olan Almanya'da satılan ürünler arasında önemli bir fark meydana getirmiştir. Bu nedenle hane halkları, satın alma gücünün ve yeni verginin neden olduğu maliyeti azaltmak için, ülke dışında alışveriş yapmaya başlamışlardır.²⁷⁷ Ayrıca, en az % 10 oranında yağ vergisi gelirleri idari maliyetler için kullanılmış ve bu durumun 1.300 Danimarkalı bireyin işine mal olduğu tahmin edilmiştir.²⁷⁸

Yağ vergisi “sağlıksız” gıdaların tüketimi üzerinde çok sınırlı bir etkiye sahip olmuştur. Bir araştırmada, vergiyle birlikte, nüfusun sadece % 7'sinin aldıkları tereyağı, krema ve peynir miktarını azalttığı ve başka bir araştırmada, Danimarkalıların % 80'inin alışveriş alışkanlıklarını hiç değiştirmedeği tespit edilmiştir.²⁷⁹

Yağ vergisinin meydana getirdiği diğer bir olumsuz durum ise uyum maliyetlerinden kaynaklanmıştır. Arzı gerçekleştirilen ya da ülke dışından gelen gıdaların, yağ içeriğinin belirlenmesinde karşılaşılan zaman maliyeti ve beyan edilmesinde yaşanan karmaşıklık verginin adil hesaplanmasında zorlukları da

²⁷⁶ Alexandra Wright, Katherine E. Smith, Mark Hellowell, “Policy Lessons From Health Taxes: A Systematic Review of Empirical Studies”, *BMC Public Health*, C.17, S.1 (2017), s.588.

²⁷⁷ Petkantchin, a.g.m., s.3.

²⁷⁸ Christopher Snowdon, “The Proof of The Pudding: Denmark’s Fat Tax Fiasco”, *IEA Current Controversies*, (Paper No. 42), 2013, <https://iea.org.uk/wp-content/uploads/2016/07/The%20Proof%20of%20the%20Pudding.pdf>, (24.05.2018), s.6.

²⁷⁹ Snowdon, a.g.e., s.6.

beraberinde getirmiştir. Yapılan bir araştırmada, yağ vergisinin Danimarka'ya olan maliyeti, 200 milyon DKK olarak tespit edilmiştir.²⁸⁰

Danimarka yağ vergisi uygulaması, gıda endüstrisini, perakendecileri ve sağlık uzmanlarını temsil eden birçok etkili aktör tarafından ağır bir şekilde eleştirilmiştir. Vergi kararından önce bile, Danimarkalı ve uluslararası araştırmacılar, olası bir verginin sağlık üzerindeki etkisini sorgulamışlardır. Söz konusu önerilen verginin eleştirisi (1) doymuş yağın sağlığa zararlı olup olmadığı ve (2) doymuş yağın daha zararlı yiyecekler ve maddelerle, yani, daha sağlıklı yağ asitleri ve az yağlı ürünlerden ziyade karbonhidratlarla değiştirilip değiştirilmeyeceği konusudur. Danimarkalı beslenme araştırmacıları, yağ vergisinin karbonhidrat tüketimini artıracak ve böylece tip 2 diyabet ve kalp hastalığı riskinde de artış yaşanacağı için sağlığa zararlı olacağını iddia etmişlerdir. Yağsız ve yağlı et ürünleri arasında verginin farklılaşmadığı gerçeği ile, insanların daha pahalı yağsız ürünleri daha ucuz ve daha yağlı etle ikame etmeleri, beraberinde olumsuz sağlık etkilerini meydana getirdiği için eleştirilen konulardan biri olmuştur.²⁸¹

Danimarka'da uygulanan yağ vergisine, sadece işverenler tarafından değil, sendikalardan, politikacılardan, gazetecilerden ve halktan da olumsuz eleştiriler gelmiştir. Vergi regresif olduğu, fakirlerin daha fakir hale getirilmesi için politik yelpaze görevi gördüğü konusunda oldukça eleştirilmiştir. Bazı yazarlar, Danimarka'nın yağ vergisini, gerçek dünyada test edilen iddialı bir anti-obezite politikasının önde gelen örneğini oluşturduğunu iddia etmişlerdir. Ekim 2012'ye kadar, Danimarkalıların % 70'i vergiyi “kötü” veya “çok kötü” olarak değerlendirmiş ve gazeteler bunu rutin olarak “istenmeyen, nefret edilen vergi” olarak nitelendirmiştir.²⁸²

Doymuş yağ vergisinin; enflasyona, sınır ötesi alışverişe, iş kayıplarına ve devasa idari maliyetlere yol açması ve diğer dolaylı vergiler gibi düşük bütçeli hane halkı

²⁸⁰ Ayas, Saruç, a.g.m., s.73.

²⁸¹ Signild Vallgård, Lotte Holm, Jorgen Dejgaard Jensen, “The Danish Tax on Saturated Fat: Why It Did Not Survive”, *European Journal of Clinical Nutrition*, C.69, S.2 (2015), s.224-225.

²⁸² Snowdon a.g.e., s.7.

üzerinde daha fazla olumsuz etki yaratması nedeniyle, Danimarka yağ vergisi, 15 ay sonra, Ocak 2013’de yürürlükten kaldırılmıştır.²⁸³

5.3. Avustralya

Sağlıksız beslenme alışkanlığı ve yüksek beden kitle indeksi, Avustralya'daki hastalık yüküne en çok katkıda bulunan risk faktörlerini oluşturmaktadır. Diyetle ilgili hastalıkları, aşırı kiloluluk durumunu ve obeziteyi azaltmak için Avustralya hükümeti, sağlıklı beslenmeye katkıda bulunan yiyecek ve içecekleri sağlıksız gıdalara kıyasla daha kolay ulaşılabilir, uygun fiyatlı ve fiziksel olarak erişilebilirdir hale getirmek amacıyla gıda politikalarını uygulamaya başlamıştır. Gıda vergileri sıklıkla nüfus diyetlerini geliştirmek için güçlü bir araç olarak tanımlanmıştır ve vergilerin, tüketim kalıplarının sağlıklı olma durumunu iyileştirmek için etkili bir müdahale olduğunu belirten birçok kanıt mevcuttur. Bu nedenle, Avustralya 2000 yılında şekerli içecekler, şekerleme, bisküvi ve unlu mamüller üzerinden alınan % 10'luk bir obezite vergisi politikasını uygulamaya koymuştur.²⁸⁴

Avustralya’da şekerli içecek vergilerinden elde edilen gelirler, obezite önleme politikaları ve müdahaleleri için uygulama alanı bulmaktadır. Bu tür en iyi müdahalelerin ve politikaların birden çok unsura veya bir “sistem bütününe” yaklaştığına dair kanıtlar artmaktadır.²⁸⁵

²⁸³ Christopher Snowdon, “Denmark’s Fat Tax Was a Failure -But Revisionists Are Trying To Rewrite The Story”, *Health*, 2015, <https://health.spectator.co.uk/revisionists-are-trying-to-turn-denmarks-failed-fat-tax-into-a-great-success-dont-be-fooled/>, (25.05.2018), p.1.

²⁸⁴ J. Lennert Veerman vd., “The Impact of a Tax on Sugar-Sweetened Beverages on Health and Health Care Costs: A Modelling Study”, *PLOS One*, C.11, S.4 (2016), s.1-2.

²⁸⁵ Stephen Duckett, Hal Swerissen, “A Sugary Drinks Tax: Recovering The Community Costs of Obesity”, *Grattan Institute Health*, Grattan Institute Report No. 2016-15, 2016, s.44.

Tablo 6: Avustralya’da Obezite Vergilerine İlişkin Çalışmaların Özeti

Yazarlar	Çalışma Detayları	Esneklikler / Tüketim Üzerindeki Etkisi	Nüfus Ağırlığı Üzerindeki Etkisi
Backholer ve diğerleri (2016)	SSB (şekerli içecek) vergilerinin sosyoekonomik konuma göre etkilerini belirleyen çalışmaların (Avustralya ve uluslararası) meta-analizi çalışılmıştır.	Bir SSB vergisi, sosyo-ekonomik konumda (dolar cinsinden) benzer bir vergi yüküyle, maddi olarak gerileyici olacaktır.	Bir SSB vergisi sosyo-ekonomik pozisyonda benzer faydalar veya düşük sosyo-ekonomik pozisyonlarda bulunan kişilere daha yüksek faydalar sağlayacaktır.
Veerman ve diğerleri (2016)	SSB'lerin perakende fiyatına yüzde 20'lik bir ad valorem vergi modeli incelenmiştir. (meyve suları, enerji içecekleri, süt bazlı içecekler ve içkiler hariç).	Vergi nedeniyle SSB'lerin tüketimindeki tahmini yüzde 12'lik bir azalma gerçekleşmiştir. (alkolsüz içeceklerin esnekliğini kullanarak -0.63). SSB'lerin tüketimindeki ortalama değişiklik, yetişkin erkek nüfusu başına 141 g / gün ile 124 g / gün ve kadınlar için 76 ile 67 g / gün olarak	Verginin, obezite yaygınlığında erkeklerde yüzde 2.7 (0.7 ppt), kadınlarda ise yüzde 1,2 (0,3 ppt) düşüş olduğunu tahmin etmektedir.

		hesaplanmıştır.	
Yang ve diğerleri (2016)	Belirtilen tercih paneli verilerini kullanarak fiyat değişikliklerinin çocukların SSB tüketimi üzerindeki etkileri incelenmiştir.	SSB'ler için ücretlendirilmemiş kendi fiyat esneklikleri -0.83 ile $-0,94$ arasındadır. Düşük gelirli hane halkı fiyat değişikliklerine daha duyarlıdır. Yüksek gelirli hanehalkları fiyatlara daha az duyarlıdır ve fiyat dışı niteliklere karşı duyarsızdır.	
Etilé ve diğerleri (2015)	SSB'ler üzerinde yüzde 20'lik hacimsel tüketim vergisi ve yüzde 20'lik bir ad valorem tüketim vergisi modeli incelenmiştir.	SSB'lerin esnekliğinin -0.95 olduğu tahmin edilmektedir. Ağır tüketicilerin daha az esnek talebe sahip oldukları, ancak daha yüksek sağlık kazanımları elde edildiği tahmin edilmektedir. Hacimsel tüketim: simüle edilen medyan tüketiminde yaklaşık 0,6 kap / ay azalma olmuştur.	Hacimsel tüketim vergisi altında, ağır SSB tüketicileri için beden ağırlığındaki düşüşler, ad valorem vergisine kıyasla daha fazladır.

		Hacimsel tüketim vergisi, ağır SSB tüketicilerinin tüketimini, ad valorem vergisinden daha etkili hale getirmektedir. Ad valorem tüketim: simüle edilmiş medyan tüketiminde yaklaşık 0,6 cap / ay azalma olmuştur.	
Sharma ve diğerleri (2014)	SSB üzerinde % 20'lik hacimsel tüketim vergisi ve % 20'lik ad valorem vergisi modeli incelenmiştir.	SSB'ler için talebin ortalama esnekliği yaklaşık olarak - 0.9'a; alkolsüz içeceklerin esnekliği -0.63'e eşittir. Diyet meşrubatlarının esnekliği: -1.01; meyve suyunun: - 1.20; tatlı içeceklerin -0.98 olarak tespit edilmiştir.	Yüzde 20 valorik vergi ve 20 cent / litre hacimsel vergi, ortalama SSB tüketicisi için beden ağırlığında sırasıyla kişi başına 0.29 kg ve 0.41kg oranında azalmaya yol açmaktadır.
Sacks (2011)	Alkolsüz içecekler, aromalı maden suları ve elektrolit içecekler üzerinde % 10'luk ad valorem vergisi modeli (diğer abur	Enerji alımındaki azalma erkeklerde 14,9 kJ / gün, kadınlarda ise, 6.7 kJ / gün olarak hesaplanmıştır.	SSB tüketimindeki düşüş nedeniyle beden ağırlığında azalma meydana gelmiştir.

	cuburlar üzerinde vergiye ek olarak incelenmiştir.		
--	--	--	--

Kaynak : (Duckett, Swerissen, a.g.m., s.46-47.)

5.4. Norveç

2008 yılına ait ülkeler arası karşılaştırılabilir aşırı kilo ve obezite tahminleri, Norveç'teki yetişkin nüfusun (20 yaş ve üzeri) % 57,6'sının aşırı kilolu ve % 21,5'inin obez olduğunu göstermektedir. Aşırı kilo yaygınlığı erkeklerde (% 64.4) kadınlardan (% 51.1) daha yüksek seviyeleri bulmakta ve acil önlem taleplerini ortaya çıkarmaktadır. Obez olan kadın ve erkeklerin oranı sırasıyla % 23 ve % 20.1'e denk gelmektedir. Yetişkinlik dönemi obezite yaygınlığı tahminleri (2010-2030) 2020'de erkeklerin % 20'sinin ve kadınların % 13'ünün; 2030 yılına gelindiğinde ise, erkeklerin % 30'unun ve kadınların % 17'sinin obez olacağı öngörülmektedir.²⁸⁶

Norveç hükümeti, aşırı kiloluğun ve obezitenin bu derecede artmasıyla birlikte gıdalara yönelik vergi politikasını uygulamaya koymuştur. Norveç'in gıda vergisinin ardındaki asıl amaç sağlıklı, doymuş yağ oranı düşük, ancak tam tahıllı ve sebze oranı yüksek bir diyeti teşvik etmektir. Vergiden elde edilen gelirin, meyve ve sebze için ekonomik hale getiren sübvansiyonlar için kullanılabilmesi hedeflenmektedir. 'Norveç Serbest Meyve Okulu Programı ("Okul Programı")', Norveçli çocukların çoğunluğunun, meyve ve sebze yemediğini gösteren istatistiklere tepki olarak günde beş porsiyon meyve ve sebze ulusal tavsiyelerine uygun olarak tüketmesi, uygulanmıştır.²⁸⁷

Uygulamadaki bu tüketim vergisinin kapsamı belirlenirken iki ana unsur belirleyici olmuştur. İlk olarak, çikolata ve şeker ürünlerinde "mamul" veya tüketilebilir mallar olarak vergilendirilebilecek gıdaların kapsamı, yani normalde bir

²⁸⁶ World Health Organization, "Nutrition, Physical Activity and Obesity: Norway", 2013, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0019/243316/Norway-WHO-Country-Profile.pdf?ua=1, s.1, (28.09.2019).

²⁸⁷ Adriana Badilas, "Food Taxes: A Palatable Solution to the Obesity Epidemic?", *Global Business & Development Law Journal*, C.23, S.2 (2011), s.275.

marketten/büfeden alacağınız ve hemen yiyeceğiniz abur cubur ürünlerin kapsamıdır. İkincisi ise, Norveçlilerin “godteri” olarak adlandırdıkları tatlılardır. Verginin amacı, bu iki unsur içinde yer alan ürünleri vergilendirerek devlete gelir sağlamaktır.²⁸⁸

Norveç’de sağlıksız gıdalara uygulanan vergi, eğitim ve bilgilendirme programlarına gelir yaratarak, mevcut mali kısıtlamaları telafi edilebilir düzeye taşımıştır. Meyve ve sebze fiyatlarında yaşanan düşüş sayesinde, okullar, öğle yemeği programının bir parçası olarak öğrencilere besin açısından zengin yiyecekleri daha kolay sağlayabilmiş, bu nedenle, toplumda topyekün halk sağlığı korunmaya çalışılmıştır.²⁸⁹

5.5. Meksika

Meksika’da son zamanlarda yaşanan kırsaldan kente göç hareketi, yeme alışkanlıklarının değişmesine ve sağlıksız yağlı gıdalara erişimin daha kolay hale gelmesine neden olmuş; bu durum, Meksika’yı ABD’den sonra en çok obez bireyi barındıran 2. ülke konumuna getirmiştir. Obezite salgınının bu seviyelere ulaşması, bu artışı engelleyen önleme programlarının eksikliği ile obezite ve obeziteye bağlı bulaşıcı olmayan hastalıkların yaygınlığında hızlı bir büyümeye yol açmıştır. Tip 2 diyabet ve hipertansiyon gibi beslenmeyle ilişkili kronik hastalıklar, artan obezite oranlarıyla ilişkilidir ve bu hastalıklar Meksika’da yetişkin ölümlerinin ana nedenleri olarak kabul edilmektedir.²⁹⁰

Meksika Beslenme ve Sağlık Araştırması (ENSANUT) tarafından yapılan çalışmada, 20 yaşın üzerindeki nüfusun % 40’ı aşırı kilolu ve % 30’u obezken; Meksikalı çocukların % 35’ininde de obezite olduğu belirlenmiştir. Meksika Sağlık Bakanlığı’na göre, hükümetin sağlık bütçesinin % 7’si ve 4 hasta yatağından 3’ü obezite

²⁸⁸ “Norwegian Excise Duties on Chocolate and Sugar Products and Non-Alcoholic Beverages”, https://www.regjeringen.no/contentassets/03920d76de4d4053b7535244c8ec7a07/brev_esa_avgift_sukker_varer.pdf, s.12, (28.09.2019).

²⁸⁹ Badilas, a.g.m., s.276.

²⁹⁰ Ketevan Rtveladze vd., “Obesity Prevalence in Mexico: Impact on Health and Economic Burden”, *Public Health Nutrition*, 2013, s.1.

ile ilgili hastalıklara ayrılmakta ve bu sayıların önümüzdeki yıllarda önemli ölçüde artacağı tahmin edilmektedir.²⁹¹

1 Ocak 2014'te Meksika hükümeti, *Meksika'nın Üretim ve Hizmetlere Yönelik Özel Vergisinin* (IEPS) bir parçası olarak obezite ile mücadele de iki vergiyi yürürlüğe koymuştur. Vergilendirilmeye tabi olan şekerli içecekler, ayrıntılı olarak açıklanan diğer içeceklerin yanı sıra sodaları, bazı nektarları, ilave şeker ve konsantre içecek karışımlarını içermektedir. 2014 IEPS reformu, şekerli içeceklerin litre başına bir peso ile (6 kuruş USD) vergilendirileceğini ve bunun ortalama fiyatın yaklaşık yüzde 12'sini oluşturduğunu tespit etmiştir. Reformda ayrıca, temel Meksika diyetinin bir parçası olarak kabul edilen bazı istisnalar dışında, 100 gram başına 275 kilo/kaloriye eşit veya daha büyük kalolik içeriğe sahip ürünler için % 8 vergi içeren sağlıklı gıdalar için ayrı bir vergi öngörülmüştür. Bu kapsamda vergilendirilecek ürünler arasında atıştırmalıklar, şekerler, çikolata, puding, marmelat, yer fıstığı yağı, tahıllar vb. gıdalar yer almaktadır. Kalori yoğunluğu, ürünün besin içeriği bilgi etiketi üzerindeki bilgiler kullanılarak belirlenmektedir.²⁹²

Meksika hükümeti, uygulanan vergilere ek olarak, çocukluk çağı obezitesini önlemeye yönelik, beslenme eğitimini teşvik eden reklam kampanyaları düzenlemiş; okullarda meyve ve sebze tüketimini arttırmak için sübvansiyonlara başvurmuştur.²⁹³

Meksika'nın yüksek diyabet yaygınlığı bir halk sağlığı krizini temsil etmektedir. Şekerli içecek vergisinin uzun vadeli etkisi henüz bilinmemekle birlikte, yapılan çalışmalar sonucunda gözlenen ve tüketim azalışlarına dayanan tahminler, sağlık hizmetleri maliyetlerini düşürürken diyabet ile kardiyovasküler hastalıklardan kaynaklanan morbidite ve mortaliteyi önemli ölçüde azaltabileceğini göstermektedir.²⁹⁴

²⁹¹ Arturo Aguilar, Emilio Gutiérrez, Enrique Seira, "Taxing Calories in Mexico", <http://cie.itam.mx/sites/default/files/cie/15-04.pdf>, s.5, (29.09.2019).

²⁹² Arturo Aguilar, Emilio Gutiérrez, Enrique Seira, "The Effectiveness of Sin Food Taxes: Evidence from Mexico", 2017, http://www.enriqueseira.com/uploads/3/1/5/9/31599787/obesidad_24jul17_esb.pdf, s.6-7, (29.09.2019).

²⁹³ Sheeraz Raza, "Mexico Obesity Statistics Off The Charts", <https://www.valuewalk.com/2017/09/obesity-rates/>, (28.09.2019).

²⁹⁴ Luz Maria Sánchez-Romero vd., "Projected Impact of Mexico's Sugar Sweetened Beverage Tax Policy on Diabetes and Cardiovascular Disease: A Modeling Study", *Plos Medicine*, C.13, S.11 (2016), s.2.

Verginin uygulanmasından bu yana yapılan çalışmalar, şekerli içeceklerin, Meksikalı haneler tarafından satın alımlarının 2014 ve 2015 yıllarında ortalama %7,6 oranında azaldığını ve tahmin edilen eğilimlerden daha fazla olduğunu göstermektedir. Alımlardaki düşüş, şekerli içecek tüketiminde ve dolayısıyla kalori alımına karşılık gelen bir düşüşe işaret etmektedir. Alım ve tüketimdeki azalma, şekerli içeceklerin (ekonomik) elastik doğası ile tam olarak açıklanamayabilir ancak bu durum, şekerli içeceklerin zararlı sağlık etkileri konusunda artan bir farkındalığın sonucu olabilmektedir.²⁹⁵

5.6. Finlandiya

2008 yılına ait ülkeler arası karşılaştırılabilir aşırı kilo ve obezite tahminleri, Finlandiya'da yetişkin nüfusunun % 58'inin (20 yaş üzeri) aşırı kilolu ve % 23'ünün obez olduğunu göstermektedir. Aşırı kilo yaygınlığı erkeklerde (% 63.4) kadınlardan (% 52.9) daha yüksek seviyelerde yer almaktadır. Obez olan kadın ve erkeklerin oranı sırasıyla % 23.3 ve % 22.8'e tekabül etmektedir. Okul Yaşındaki Çocuklarda Sağlık Davranışı (Health Behavior in School Age Children) araştırmasına göre, ergenlerde fazla kilolu ve şişmanlık yaygınlığına bakıldığında, 11 yaş üstü erkek çocukların, % 29'una ve kız çocuklarda % 17'sine aşırı kiloluluk atfedilmiştir. Ölçülen ülkeler arası karşılaştırılabilir verilere dayanarak okul çocuklarında (0-9 yaş arası), fazla kilo ve obezite için yaygınlık rakamları mevcut değildir. Finlandiya, Devlet Sağlık Örgütü'nün "Avrupa Çocukluk Obezite Sürveyans Girişimi'ne" henüz katılmamıştır.²⁹⁶

1970'lerin başlarında koroner kalp hastalığından kaynaklı yüksek bir ölüm oranına istinaden, Finlandiya hükümeti, Dünya Sağlık Örgütü ile işbirliği içinde, nüfusun kan basıncını ve kolesterol seviyesini düzenlemeyi amaçlayan; a) doymuş yağ alımını azaltmak, b) meyve ve sebze tüketimini artırmak ve c) tuz alımını azaltmak kapsamında

²⁹⁵ Cristina Álvarez-Sánchez vd., "Does The Mexican Sugar-Sweetened Beverage tax have a Signaling Effect?", *Plos One*, ed. Rodrigo Huerta-Quintanilla, Cinvestav Merida, C.13, S.8 (2018), s.2.

²⁹⁶ World Health Organization, "Nutrition, Physical Activity and Obesity: Finland", 2013 http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0008/243296/Finland-WHO-Country-Profile.pdf, s.1-2, (29.09.2019).

çalışmalar başlatmıştır. Başarılı sonuçların ardından önlemler ülke çapında uygulanmaya devam etmiştir.²⁹⁷

Finlandiya'nın, alkolsüz içeceklerin yanı sıra içmeye hazır tüm alkolsüz içecekler dahil olmak üzere 1940'tan bu yana uyguladığı bir obezite vergisi mevcuttur. 2001 yılında maden suyu vergi tabanından çıkarılmış ve bu vergi kapsamına farklı ürünlerinde ekleneceği sinyalleri verilmiştir.²⁹⁸

Obezite kaynaklı sağlık sorunlarının bu denli artmış göstermesi ile Finlandiya hükümeti, Ocak 2011 yılında, şeker vergisi (sugar tax) adı altında: şekerlemelere, çikolata içeren gıdalara, alkolsüz içeceklere obezite vergisi uygulamıştır. Daha sonra hükümet uygulanan vergi oranlarında artış gerçekleştirmiş ve vergilendirilen alkolsüz içeceklerin kategorisinde de genişletme yapılmıştır. Finlandiya şeker içeriğine göre belli eşikleri kullanmakta, ürünlere içeriğine göre farklı vergi oranları uygulanmakta ve bazı ürünler belirli eşik değerlerin altında ise vergilendirilmemektedir.²⁹⁹

Şekerli içecek vergilerindeki tarife, kilo/ litre başına 0.045 €'dan, kilo/ litre başına 0.075 €'ya yükseltildi ve vergi kadesi maden suları, meyve suları ve nektarları içecek şeklinde yeniden değiştirildi. 2012 yılında tarife, kilo/ litre başına € 0.11'ya yükseltildi. 1 Ocak 2014'te, bu oran diğer şekerli içecekler ve meyve suları için (% 0,5'ten fazla şeker içeren her bir alkolsüz içeceği kapsamakta) kilo/ litre başı 0,220 €'ya yükselmiş, tatlandırıcı bazlı alkolsüz içecekler ve sularda değişmeden aynı oranda kalmıştır. Güney Afrika Ulusal Hazinesi, Finlandiya hükümetinin şeker vergisinin vergi tabanını belirleme konusunda sorun yaşadığı için vergi toplamakta başarılı bir sonuç alamadıklarını belirtmiştir. Şekerli içecek vergilerinin maliyet artışı 2011 yılında % 5.8, 2012 yılında da tahmini değerden % 6.4 daha fazla orana denk gelmiştir. Ulusal Hazine'ye göre, şekerli içeceklerde tüketimin azalması, imalat sektöründe üretim ve

²⁹⁷ Jane Lidstone, John R. Wilkinson, "Obesity and Overweight in Europe and Lessons From France and Finland", *Durham Research Online*, 2014, s.6.

²⁹⁸ "Introducing A Tax On Sugar Sweetened Drinks", *A Department of Health Working Paper*, 2016, <https://health.gov.ie/wp-content/uploads/2016/10/INTRODUCING-A-TAX-ON-SUGAR-SWEETENED-DRINKS-FINA.pdf>, s.16, (29.09.2019).

²⁹⁹ National Treasury Republic of South Africa, "Taxation of Sugar Sweetened Beverages", *Policy Paper*, 2016, s.25.

istihdam yaratılmasını olumsuz etkilemiş ve şeker vergisinin etkisi rakipler arasında çok az değişiklik göstermiştir.³⁰⁰

Avrupa Birliği komisyonu tarafından yapılan açıklamada, vergi adaleti kapsamında, üreticilerin adil muamale kurallarına aykırı davranarak kendilerini daha fazla avantajlı hale getirmeleri ile Finlandiya hükümeti, 2017 yılında şeker içeren gıdalara yönelik uyguladığı vergiyi yürürlükten kaldırma kararı almıştır. Ancak 1940 yılından beri alkolsüz içeceklere uygulanan özel vergi yürürlükte kalmaya devam etmiştir. Şeker içeren gıdaların ve dondurmanın vergilendirilmemesi kararının yaklaşık 109 milyon Euro'luk (yaklaşık 123 milyon ABD Doları) devlet için gelir kaybına neden olması tahmin edilmektedir.³⁰¹

5.7. Fransa

Birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede olduğu gibi Fransa'da da obezite yaygınlığında hızlı artış genel sağlık sorunlarının başlıca nedeni oluşturmaktadır. Fransa'da, yetişkinler arasında obezite yaygınlığı 1980 ve 1991 yılları arasında nispeten istikrarlıydı bir seviyede ilerlemekteydi (erkeklerde % 6,4 ile % 6,5; kadınlarda ise % 6,3 ile % 7 arasında değişmektedir). Ancak *ObEpi* tarafından yapılan anketten elde edilen veriler, 1997'den 2006'ya kadar, obez birey sayısında hızlı bir artış olduğunu göstermiştir (18 yaş üzeri erkeklerde % 9'dan % 13'e ve kadınlarda % 8'den % 14'e bir artış meydana gelmiştir).³⁰²

2008 yılına ait ülkeler arası karşılaştırılabilir aşırı kilo ve obezite tahminleri, Fransa'daki yetişkin nüfusunun % 50,7'sinin (20 yaş ve üzeri) aşırı kilolu ve % 18,2'sinin obez olduğunu göstermektedir. Aşırı kilo yaygınlığı erkeklerde (% 56,4) kadınlardan (% 45,4) daha yüksek seviyededir ve obez olan kadın ve erkeklerin oranı sırasıyla % 19,1 ve % 17,4'e denk gelmektedir. Yetişkinlik dönemi obezite yaygınlığı

³⁰⁰ Joani Dahms, "Evaluating The Effectiveness Of Sugar Tax To Combat South African's Sweet Tooth", *International Journal Of Economics and Finance Studies*, C.9, S.2 (2017), s.6.

³⁰¹ Elin Hofverberg, "Finland: Tax on Chocolate and Sweets to Be Eliminated 2017", *The Law Library*, 2015, <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/finland-tax-on-chocolate-and-sweets-to-be-eliminated-2017/>, s.1, (29.09.2019).

³⁰² Ibrahima Diouf vd., "Evolution of Obesity Prevalence in France: An Age-Period-Cohort Analysis", *Epidemiology*, C.21, S.3 (2010), s.361.

tahminleri 2020'de erkeklerin % 19'unun ve kadınların % 22'sinin; 2030 yılında ise model, erkeklerin % 25'inin ve kadınların % 29'unun obez olacağını öngörmektedir.³⁰³

Kişisel sağlık bakımı, hastane bakımı, hekim hizmetleri ve ilaçlar gibi doğrudan maliyetlere ek olarak, kayıp iş günleri ve azaltılmış verimlilik gibi dolaylı maliyetler dahil olmak üzere, Sağlık Araştırması verileri kullanılarak bir çalışma yapan Paraponaris ve diğerleri, aşırı kilo ve obezite durumunun işçilerin istihdam edilebilirliğini azalttığını ve obezitenin birden fazla hastalığı tetiklediğini saptamışlardır. Ayrıca, Levy ve diğerleri (1995), 1992 yılında obez insanları neden olduğu maliyetleri tanımlayan yaygınlığa dayalı bir yaklaşım kullanarak, Fransa için doğrudan ve dolaylı obezite maliyetlerini sırasıyla; 1,8 milyar ve 0,1 milyar Euro olarak tahmin etmiş ve bu tutarın obezite yaygınlığının yükselmesiyle artacağını belirtmişlerdir.³⁰⁴

Fransa hükümeti 2011 yılında, bütçe açığını azaltıcı bir politika olarak obezite vergisini önermiş; tatlandırıcılar da (diyet içecekler) dâhil olmak üzere tüm şekerli içeceklere (meyve suları ve alkolsüz içecekler) uygulanacak olan vergi, 2012 yılında resmen yürürlüğe girmiştir. Bu verginin ilk formülasyonu sağlık sigortası maliyetlerinin yükselişini yavaşlatmak amacıyla obeziteye katkıda bulunan ürünlerin fiyatını arttırarak şekerli içecek tüketimini azaltmayı teşvik etmeye yönelikti. Başlangıçta hektolitre başına 3,58 € olarak belirlenmiş olan verginin, sosyal güvenlik programlarına (sağlık ve sosyal hizmetler) finansmanı için yaklaşık 120 milyon Avro gelir sağlayacağı tahmin edilmiştir.³⁰⁵

Fransız Gıda Endüstrisi Birliği ve alkolsüz içecek pazarında en büyük paya sahip üreticiler tarafından güçlü bir muhalefetin oluşmasına neden olan vergi, daha sonra hektolitre başına 7,16 €'ya yükseltilmiş ve kapsamı da genişletilerek yapay olarak

³⁰³ World Health Organization, "Nutrition, Physical Activity and Obesity: France", 2013, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0009/243297/France-WHO-Country-Profile.pdf, s.1. (02.10.2019).

³⁰⁴ Céline Bonnet, Pierre Dubois, Valérie Orozco, "Food Consumption and Obesity in France: Identification of Causal Effects and Price Elasticities", 2009, <https://pdfs.semanticscholar.org/17ab/42fa5d2982c7b4d1719d5cd3830f378b6341.pdf>, s.2. (02.10.2019).

³⁰⁵ "Taxing Sweetened Drinks in France", https://powerupforhealth.files.wordpress.com/2015/09/2015-07-13_case-study-taxing-sweetened-drinks-in-france.pdf, 2015, s.1. (02.10.2019).

tatlandırılmış içeceklerde dâhil edilmiştir. Litre başına 11 sent olarak uygulanan şekerli içecek vergisi fiyatlarda % 3,5 artışa sebep olmuştur.³⁰⁶

Beslenme odaklı vergiler üzerine yapılan çalışmalarda genel olarak önemli bir geçiş (verginin ürün fiyatına yansıtılması) olduğu doğrulanmıştır.³⁰⁷ Berardi ve diğerleri (2013), Fransa'nın şekerli içecek vergisinin birkaç ay içinde tamamen soda fiyatlarına, en az % 85'inin de, aromalı içeceklere ve meyve suyu fiyatlarına yansıtıldığını tespit etmişlerdir.³⁰⁸

Fransa'da şekerli içecek tüketimini azaltmaya yönelik önlemler halen devam etmektedir. Ocak 2017'de, restoranlara sınırsız miktarda alkolsüz içecekleri ücretsiz veya sabit bir fiyat ile teklif etmeyi yasaklayan bir kanun çıkarılmıştır. Şekerli içeceklerin şeker içeriği ile orantılı olarak değişken bir tüketim vergisi Temmuz 2018'den bu yana yürürlüktedir. Fransa Sağlık Bakanı "tüketim alışkanlıklarını daha etkili hale getirmek için basit bir vergi reformu" olarak nitelendirdiği bu tedbiri kamuoyuyla desteklemiştir. Verginin etkisi Fransa'da hissedilmeye başlamış; bazı üreticiler yeni içecek düzenlemelerine cevaben popüler içeceklerin şeker içeriğini önemli ölçüde azaltmışlardır.³⁰⁹

5.8. İngiltere

Beden Kitle İndeksi tanımını kullanarak, 1993'ten bu yana Sağlık Bakanlığı tarafından düzenli olarak yayınlanan *İngiltere Sağlık Araştırması* raporuna göre, obezite eğiliminin son yıllarda yüksek seviyelere çıktığı ve bu durumun da ciddi bir halk sağlığı problemine dönüştüğü bildirilmiştir. BKİ'si 25 veya daha fazla olan erkeklerin oranı

³⁰⁶ Sara Capacci vd., "The Impact of The French Soda Tax on Prices, Purchases and Tastes: An Ex Post Evaluation", <https://www.tse-fr.eu/sites/default/files/TSE/documents/sem2017/food/mazzochi.pdf>, 2016, s.3. (02.10.2019).

³⁰⁷ Donald Marron, Maeve Gearing, John Iselin, "Should We Tax Unhealthy Foods And Drinks?", *Tax Policy Center*, 2015, <https://www.urban.org/sites/default/files/alfresco/publication-pdfs/2000553-Should-We-Tax-Unhealthy-Foods-and-Drinks.pdf>, s.11-12. (02.10.2019).

³⁰⁸ Nicoletta Berardi vd., "The Impact of a 'Soda Tax' on Prices: Evidence from French Micro Data." Banque de France Working Paper No. 415, Paris, 2013, s.3976.

³⁰⁹ Unicef: For Every Child, "Implementing Taxes on Sugar-Sweetened Beverages: An Overview of Current Approaches and The Potential Benefits For Children", 2019, https://sunpc.org.pk/wcontent/uploads/2019/05/190328_UNICEF_Sugar_Tax_Briefing_R09.pdf, s.7. (02.10.2019).

1986–87 yıllarında % 45 iken, bu oran 2002'de % 64'dür; kadınlar için ise bu seviye % 36'dan % 58'e artan bir rakama denk gelmektedir.³¹⁰

İngiltere Sağlık Araştırması tarafından yapılan diğer bir çalışmada, 16 yaşından büyük yetişkinler için ülkedeki obezite düzeyinin tahminleri ölçülmüştür. 2017 anketinde, İngiltere'deki yetişkinlerin % 28,7'sinin obez ve % 35,6'sının fazla kilolu olduğu, böylelikle de ülkedeki yetişkin nüfusun % 64,3'ünün fazla kilolu veya obez bireylerden oluştuğu tespit edilmiştir.³¹¹

BKİ kaynaklı erken yaşta emeklilik, sağlık ve diğer yardım ödemelerinin maliyetinin yıllık 3,6 milyar £ olduğu tahmin edilmiştir. Aşırı kilo ve obezitenin net maliyeti, sağlık ve refah maliyetlerine ilişkin bir tahminden 3,6 milyar £ çıkarılarak hesaplanmaktadır. Bu rapor net maliyeti, İngiltere hükümetinin 2016'daki toplam bütçesinin % 0,3'ü veya aynı yıl ulusal sağlık bütçesinin % 1,8'i olan 2,47 milyar £ olarak belirlenmiştir. Ayrıca 2014 yılında ölümlerin % 7,1'i (35.820) İngiltere ve Galler'deki yüksek BKİ'ye, yani, aşırı kiloluluk ve obeziteye atfedilmiştir.³¹²

Birleşik Krallık'ta, özellikle de gençlerin sıklıkla tükettiği şekerli içeceklere % 10 ile %20 arasında vergi koyulması da dahil olmak üzere şeker tüketimini azaltmak için çeşitli eylemler önerilmiştir. Meksika'da Ocak 2014'te uygulanan % 10 oranında bir şeker vergisinin analizi, bu tür politikaların, özellikle de düşük sosyo-ekonomik düzeydeki hanelerde, şeker tüketimini azaltmada potansiyel etkinliğini göstermiştir. Ekonometrik bir modelleme çalışması benzer şekilde İngiltere'de de % 20 şeker vergisinin erişkin obezitesinde % 1.3 azalma sağlayacağını öngörmüştür.³¹³

Yükselen obezite oranları İngiltere'de obezite vergilerini gündeme getirmiştir. 2016 bütçesinde önerilen, Nisan 2018'de yürürlüğe girilmesine karar verilen vergi, 100 mililitrede 5 gramdan fazla şeker içeren alkolsüz içeceklere litre başına 18 peni (34 sent) olarak uygulanmaktadır. 100 mililitrede 8 gramdan fazla şeker içeren içecekler için vergi litre başına 24 peniye (45 sent) yükselecektir. Ayrıca saf meyve suları, sütlü

³¹⁰ Leicester, Windmeijer, a.g.e., s.2.

³¹¹ Carl Baker, "Obesity Statistics", *House of Commons Library*, S.3336 (2019), s.4.

³¹² Mark Tovey, "Obesity and The Public Purse", *IEA Discussion Paper*, S.80 (2017), s.6.

³¹³ Christina H. Buckton vd., "The Palatability Of Sugar-Sweetened Beverage Taxation: A Content Analysis Of Newspaper Coverage of The UK Sugar Debate", *Plos One*, ed. Russell J. de Souza, C.13, S.12 (2018), s.2.

içecekler ve 100 mililitrede 5 gramdan az eker içeren alkolsüz içecekler vergiden muaf tutulmaktadır.³¹⁴

İngiltere vergisinin resmi adı “*okul sporları için ödenecek alkolsüz içecekler endüstrisi vergisi*” dir. Verginin gelir artırmanın bir yolu olduğu fikrine rağmen, belge öncelikle obezite ve eker tüketimi ile alkolsüz içecekler ve çocuklukta obezite arasındaki ilişkiyi tartışmaktadır. Bu nedenle verginin merkezinde meşubat tüketimini azaltmanın obeziteyi azaltacağı fikri yatmaktadır.³¹⁵

İngiltere hükümeti, fiyat artışı yoluyla tüketim alışkanlıklarında bir değişimi teşvik ederek verginin amacının mali olmaktan ziyade halk sağlığını korumak ve diyet programlarını iyileştirmek olduğunu ifade etmiştir. Verginin ilk yılında 520 milyon sterlin gelir getireceği hükümet tahminleri arasında yer almaktadır.³¹⁶

Bir obezite vergisinin, özellikle vergi ve düzenleme karşıtı olarak kabul edilen bir hükümet tarafından yapılmasına izin verilmesi, birçok incelemeyi de beraberinde getirmiştir. Bu durum, İngiliz politikacıların ekerli içecek vergisine karşı olumlu bir yaklaşım içinde olmadığını, verginin, kısmen, gönüllü politikaların gıda politikasına yaklaşımlarının başarısızlığından doğduğunu ortaya koymuştur. 2011 yılında, halkın diyet sağlığını iyileştirme konusunda *Halk Sağlığı Sorumluluğu Anlaşması* imzalanmış; anlaşmaya katılan gıda üretici ve endüstri paydaşları, doymuş yağ azaltımı, ürün reformu, azalan paket boyutları ve diğer gönüllü eylemler yoluyla kalori alımını azaltmak için teminatlar vermişlerdir. Dolayısıyla vergi, meşubat üreticilerini eker içeriğini azaltmak ve sağlıksız içecek üzerinden ekstra vergi ödememek için yeniden yapılanma yoluna yöneltmiş; böylelikle de eker tüketiminin azaltılması amaçlanmıştır. Ancak verilen taahhütlerin beklenen seviyeye ulaşamaması, İngiltere’de obezite vergisinin uygulanabilirliğini zorunlu kılmıştır.³¹⁷

David Pell ve diğerleri (2017), tam veri sağladıkları 18-64 yaş arası 3104 kişinin ekerli ieeklere olan tutumunu ve bunun obezite ile olan ilişkisini ankete dayalı olarak

³¹⁴ Michael Colborne, “Britain’s “Sugar Tax” Tackles Obesity”, *CMAJ*, C.188, S.8 (2016), s.1.

³¹⁵ Genevieve Joy, “Is the UK’s Proposed Soft Drink Tax an Effective Way to Reduce Obesity?”, *The Public Sphere*, 2017, s.136.

³¹⁶ Piotr Konwick, “Should Soft and Sugary Drinks Be Taxed?”, *New Vistas*, C.2, S.2 (2016), s.35.

³¹⁷ International Learning Series 2, “The UK’s Sugar Levy”, *The Food Foundation*, 2017, https://foodfoundation.org.uk/wp-content/uploads/2017/07/2-Briefing-Sugar-Levy_v3.pdf, s.10. (05.10.2019).

ölçmeye çalışmıştır. Ankete katılanların % 90'ı şekerli içecek tüketimi ile obezite arasında bir ilişki olduğunu belirtirken; % 89 ile % 91'i şekerli içecek tüketiminin obezite riskini arttırdığı konusunda anlaşmaya varmıştır. İngiltere'de şekerli içecekler, bilinen sağlık zararlarına rağmen, hayatın zevkli ve olumlu bir parçası olarak görünmektedir.³¹⁸

5.9. Belçika

2008 yılına ait ülkeler arası karşılaştırılabilir aşırı kilo ve obezite tahminleri, Belçika'daki yetişkin nüfusun % 56,4'ünün (20 yaş ve üzeri) aşırı kilolu ve % 22,1'inin obez olduğunu göstermektedir. Aşırı kilo yaygınlığı erkeklerde (% 63,4) kadınlardan (% 49,9) daha yüksek seviyelerdedir ve obez olan kadın ve erkeklerin oranı sırasıyla % 23,3 ve % 21'e denk gelmektedir.³¹⁹ 2014 yılında, *Gıda Tüketim Anketi*'ne göre, 18-64 yaş arası nüfusun şişmanlık yaygınlığı % 53'e ulaşmaktadır (%19 obez ve %34 aşırı kilolu) ve bu rakamın artarak devam edeceğine dair tahminler mevcuttur.³²⁰

Belçika, obezite ile mücadele etmek amacıyla Ocak 2016'da şekerli içecek vergisini yürürlüğe koymuştur. Vergi; ilave tatlandırıcılar ile alkolsüz içecekler için litre başına 0,068 € (0,08 dolar); konsantreler için litre başına (sıvılar) 0,41 € (0,49 ABD Doları) ve şeker ilaveli tozlar için 100 kg'a 0,68 € (0,81 ABD Doları) olarak uygulanmaktadır.³²¹

³¹⁸ David Pell vd., "Support For, and Perceived Effectiveness Of, The UK Soft Drinks Industry Levy Among UK Adults: Cross-Sectional Analysis of The International Food Policy Study", *BMJ Open*, S.9 (2019), s.7.

³¹⁹ World Health Organization, "Nutrition, Physical Activity and Obesity: Belgium", 2013, https://kics.sport.vlaanderen/Sporteneu/Documents/130101_Belgium-WHO-Country-Profile.pdf, s.1. (06.10.2019).

³²⁰ "Weight Status", <https://www.healthybelgium.be/en/health-status/determinants-of-health/weight-status>, (06.10.2019).

³²¹ Fitzroy J. Henry, "Case Study: Implementing A Sugar Tax in Cariba", *International Network for Government Science Advice Caribbean Capacity Building Workshop*, Jamaica, 2018, https://www.ingsa.org/wp-content/uploads/2018/03/Sugar-Tax-Policy_FHenry-compressed.pdf, s.10. (06.10.2019).

Meşrubat üreticileri, Belçika'da satılan meşrubatların yarısının şekerli içerikte olduğunu ve bu nedenle endüstri federasyonuna göre ek olarak vergilendirilmemesi gerektiğini öne sürerek yeni vergiyi de eleştirmişlerdir.³²²

Belçika'da vergi yürürlüğe girmeden önce yapılan bir çalışmada, bir obezite vergisinin halkta, tüketim kalıplarını değiştirebileceği ve beden kitle indeksinde önemli düşümlere yol açacağı saptanmıştır.³²³

Söz konusu önlem, bir litrelik soda maliyetinin gelecek yıla oranla üç euro cent artacağını ve bir 33cl tenekeden bir cent kazanılacağını tahmin etmektedir. 2012 yılında yapılan araştırmalar kapsamında elde edilen rakamlar, her bir Belçikalının yılda ortalama 108 litre soda içtiğini göstermektedir; bu, federal hükümet için kişi başına yıllık 3,24 euro; toplamda da yaklaşık 50 milyon euro gelir anlamına gelmektedir.³²⁴

5.10. Macaristan

Macaristan'da obeziteye dair ilk geniş kapsamlı çalışma 1985-1988 yılları arasında, ülkenin tüm nüfusunu hedef alan, geniş coğrafi dağılıma sahip, profesyonelce planlanmış bir anket ile gerçekleştirilmiştir. Ulusal Gıda Hijyeni ve Beslenme Enstitüsü'nün eğitimli personelleri tarafından 16.641 kişiye ait (7.042 erkek ve 9,599 kadın) veri toplanmıştır. Tüm yaş gruplarında aşırı kilo yaygınlığı erkeklerde % 41,6, kadınlarda % 32,1 iken, obezite sırasıyla erkeklerde ve kadınlarda % 11,6 ve % 18,1 olarak kaydedilmiştir.³²⁵

2008 yılına ait ülkeler arası karşılaştırılabilir aşırı kilo ve obezite tahminleri, Macaristan'daki yetişkin nüfusunun % 61,5'inin (20 yaş ve üzeri) aşırı kilolu ve % 27,6'sının obez olduğunu göstermektedir. Aşırı kilo yaygınlığı erkeklerde (% 67,8) kadınlardan (% 56,1) daha yüksektir ve obez olan kadın ve erkeklerin oranı her durumda % 27,6'yı göstermektedir. Yetişkinlik dönemindeki obezite yaygınlığı tahminleri

³²² Robyn Boyle, "Belgium's New Sugar Tax Is Half-Baked, Admits Health Minister", *The Bulletin*, 2015 <https://www.thebulletin.be/belgiums-new-sugar-tax-half-baked-admits-health-minister>, s.1. (06.10.2019).

³²³ Ayas, Saruç, a.g.m., s.75.

³²⁴ Boyle, a.g.e., s.1.

³²⁵ Imre Rurik vd., "A Public Health Threat in Hungary: Obesity, 2013", *BMC Public Health*, S.14 (2014), s.799.

2020'de erkeklerin % 20'sinin ve kadınların % 21'inin; 2030 itibariyle de model, hem erkeklerin hem de kadınların % 20'sinin obez olacağını öngörmektedir.³²⁶

2011 yılında Macaristan, aşırı miktarda şeker, tuz ve kafein içerdiği düşünülen yiyecek ve içeceklere yönelik bir vergi paketi oluşturmuştur. Halk Sağlığı Ürün Vergisi (Macarca kısaltması "NETA" ile daha iyi bilinir) kapsamında, çok çeşitli alkolsüz içecekler, şekerler, tuzlu atıştırmalık yiyecekler, çeşniler ve kahvaltılık reçeller yer almaktadır.³²⁷

Macaristan'da vergi, alkolsüz içecekler için litre başına 7 forint (0.023 £) ve önceden paketlenmiş şekerli / tuzlu ürünler için kg başına 130 forint (0.42 £) olarak uygulanmaktadır.³²⁸

Ulusal Sağlık Gelişimi Enstitüsü tarafından 2012 yılında verginin bir değerlendirmesi yapılmıştır. Sağlıksız gıda ürünleri satan şirketlerin % 40'ının sağlıksız maddeleri azaltmak veya ortadan kaldırmak için tariflerini değiştirdiğini tespit edilmiştir. Ürünlerin fiyatları % 29 oranında artarken, bu ürünlerin satışları % 27 oranında düşmüştür. 2014 yılında, Ulusal Gıda ve Beslenme Bilimleri Enstitüsü başka bir değerlendirme yapılmıştır. Sağlıksız gıda ürünleri tüketen tüketiciler araştırılarak vergiler yürürlüğe girdiğinde tüketicilerin % 7 ile % 16'sının daha ucuz, genellikle daha sağlıklı bir ürüne geçtiği tespit edilmiştir.³²⁹

Verginin uygulanmasından dört yıl sonra, Macaristan'da vergilendirilebilir sağlıksız yiyecek tüketimi azalmış; birçok gıda üreticisi, ürünlerindeki sağlıksız maddeleri azaltmış veya ortadan kaldırmıştır. Sağlıklı beslenme konusunda nüfus

³²⁶ World Health Organization, "Nutrition, Physical Activity and Obesity: Hungary", 2013, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0014/243302/Hungary-WHO-Country-Profile.pdf?ua=1, s.1. (08.10.2019).

³²⁷ Peter Shawn Taylor, "Real-World Evidence of Food and Drink Taxes and their Effect on Obesity", *TaxPayer.Com*, 2017, <https://www.taxpayer.com/media/PeterShawnTaylor-FoodTaxes.pdf>, s.3. (09.10.2019).

³²⁸ Emma Smith vd., "Should We Tax Unhealthy Food and Drink?", *PudMed Central*, C.77, S.3 (2018), s.316.

³²⁹ Henter College New York City Food Policy Center, "Public Health Product Tax, Hungary: Urban Food Policy Snapshot", *Food Policy Snapshot*, 2017, <https://www.nycfoodpolicy.org/public-health-product-tax-hungary-urban-food-policy-snapshot/>, s.1. (12.10.2019).

bilincinde farkındalık oluşmuş ve sağlık harcamaları için yaklaşık 219 milyon ABD doları gelir elde edilmiş ve tahsis edilmiştir.³³⁰

Obezite vergisi, Macaristan'da gıda endüstrisinde sağlığa dair iki büyük düzenlemeye yol açmıştır. İlk olarak, 18 Şubat 2014 tarihinden itibaren, trans yağın % 2'sinden fazlasını içeren bir gıda ürününün toplam yağ içeriğinde serbest bırakılması yasaklanmıştır. İkincisi ise, Ocak 2015'te, halka açık kantinlerdeki yiyecek ve içeceklerin bazı sağlık gereksinimlerini karşılamasını sağlayan bir dizi düzenleme yürürlüğe girmiştir. Bu durum, obezite vergisinin, hem bireylerde hem de endüstrilerde halk sağlığını koruma bilincinin oluşmasında büyük katkılar sağladığını göstermektedir.³³¹

³³⁰ World Health Organization, “Public Health Product Tax in Hungary: An Example of Successful Intersectoral Action Using A Fiscal Tool to Promote Healthier Food Choices and Raise Revenues For Public Health”, *Good Practice Brief*, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/287095/Good-practice-brief-public-health-product-tax-in-hungary.pdf, s.1. (12.10.2019).

³³¹ Aniko Biro, “Did The Junk Food Tax Make The Hungarians Eat Healthier?” *Food Policy*, S.54 (2015), https://www.research.ed.ac.uk/portal/files/19730752/Biro_A_Did_the_junk_food_tax_make_the_Hungarians_eat_healthier_2015.pdf, s.6. (12.10.2019).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OBEZİTEYİ ÖNLEMEDE OBEZİTE VERGİLERİNİN POTANSİYEL ROLÜ

1. OBEZİTE VERGİSİNİN OBEZİTE ÜZERİNE ETKİLERİ

Obezite oranlarındaki artış devletleri yeni düzenleyici araçlar uygulamaya yöneltmiştir. Bunlar arasında modern diyetlerde aşırı arz riski taşıyan besin maddelerinden alınan, ayrımcı vergiler kapsamında yer alan obezite vergileri de vardır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) de gıda fiyatlarını “sağlıklı beslenmeyi teşvik edecek şekilde” etkilemek için maliye politikasının kullanılmasını tavsiye etmektedir. Dünyada maliye politikası aracılığıyla, sağlıklı beslenmenin teşvik edilmesi popülerlik kazansa da, vergilerin bu alandaki etkisini kanıtlayan veriler yeterli düzeyde değildir. Ekonomistler genellikle obezitenin sağlık üzerindeki olumsuz sonuçlarına rağmen bireylerin maddi güçlerini ve zamanlarını nasıl kullanacaklarını seçme konusunda özgür olduklarını savunarak, vergiye karşı olumsuz tutum sergilemektedirler. Ancak obezite kaynaklı maliyetlerin sadece obez bireyi değil, devleti ve kişiyle bağlantılı üçüncü şahısları da olumsuz etkilemesi, devlet müdahalesini gerekli hale getirmektedir. Zira toplumda yer alan obez bireyler, topluma dışsal maliyetler yüklediği için vergilerle devletler maliyetleri en aza indirgeyerek var olan piyasa başarısızlığını ortadan kaldırmak istemektedir.

Obezite vergileri, genel olarak devletin ve bireylerin üstlendiği tıbbi ve sosyal maliyetleri kontrol etmek amacıyla alınan ve kabul edilebilirlik düzeyi yüksek olan bir mali araçtır. Bu araç kapsamında, sağlıksız yiyecek ve içeceklere vergi uygulanarak bireylerin fiziksel olarak daha aktif hale gelmeleri ve daha sağlıklı bir toplum yapısı oluşturulması amaçlanmaktadır. Ayrıca, obezite vergileri, kilolu birey için artan doğrudan sağlık maliyetleri, daha düşük kazanç potansiyeli gibi işverenler ve devlet tarafından üstlenilen dışsal maliyetleri içselleştirmede kullanılan en önemli mali yöntem olarak kabul edilmektedir.

2. OBEZİTE VERGİLERİNİN ETKİLERİ ÜZERİNE LİTERATÜR İNCELEMESİ

Tablo 7: Obezite Vergisinin Etkinliği Üzerine Yapılan Çalışmalar

ÇALIŞMA	BULGULAR
Marlow ve Shiers (2011)	Obezite vergisi kapsamında soda üzerindeki yüzde bir vergi oranının BKİ'yi sadece 0.003 oranında azaltacağı tespit edilmiştir
Smed ve diğerleri (2007)	Vergi reformlarının sosyo-ekonomik gruplarda lif, doymuş yağ ve şeker alımına olan etkisi incelenmiş; vergi reformu sonrası, en yüksek sosyal sınıf için gıda harcamalarında artış yaşandığı, diğer sosyal sınıflar için ise gıda harcamalarının azaldığı saptanmıştır.
Chouinard ve diğerleri (2007)	% 10'luk advalorem esaslı verginin günlük yağ tüketimi üzerindeki etkisi analize tabi tutulmuştur. Verginin yağ tüketimine çok az etkisi olduğu ve yoksul haneler için özellikle büyük refah kayıplarına yol açacağı sonucuna varılmıştır.
Nnoaham ve diğerleri (2009)	Diyet doymuş yağ ve daha az sağlıklı gıdaların ana kaynaklarını vergilendiren politikaların etkileri ile daha az sağlıklı gıdalar üzerindeki vergileri kaldıran ve meyve-sebzeleri sübvans eden reformlar analiz edilmiştir. Reformların ekonomik olarak gerileyici olduğu ve olumlu sağlık etkilerinin daha düşük gelir gruplarında (diyet iyileştirme ihtiyacının en yüksek olduğu yerlerde) fazla olmayacağı tespit edilmiştir.
Lin ve diğerleri (2011)	ABD'de şekerli içeceklerde % 20'lik bir vergi oranının obezite yaygınlığını % 3,5 oranında azaltacağı öngörülmüştür.
	Kuzey Amerika'da artan obeziteye karşı bir müdahale olarak abur cubur vergisinin

Franck ve diğ erleri (2013)	uygulanmasının avantajları ve dezavantajları incelenmiş ve seçilmiş besinler ya da atıştır malıklar üzerindeki ılımlı bir verginin hükümetler için önemli gelir kazançları ile sonuçlanacağı, ancak obezite oranlarını etkileme olasılığının düşük olacağı saptanmıştır.
Powell ve Chaloupka (2009)	Küçük vergilerin veya sübvansiyonların beden kitle indeksinde veya obezite yaygınlığında önemli değişiklikler yaratma olasılığının bulunmadığı, ancak söz konusu fiyatlandırma müdahalelerinin, özellikle çocukların ve adolesanların, kilo verimi üzerinde ölçülebilir bir etkisi olabileceğini öngürülmüştür.
Powell ve diğ erleri (2013)	Daha yüksek fast-food fiyatları, özellikle çocuklar ve ergenler arasında daha düşük kilo sonuçlarıyla ilişkilendirilmiştir.
Clark ve diğ erleri (2014)	Vergilerin ve sübvansiyonların obezite üzerindeki etkisi incelenmiş, anket sonucunda vergilerinin gıda alımları ve satın alınan gıdalar üzerinde küçük bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.
Epstein, Finkelstein ve diğ erleri (2010)	DeneySEL bir analog satın alma görevi kullanarak, anneler tarafından seçilen 68 yaygın ortak yiyecek ve içecek alımlarında, yüksek kalorili besin maddelerinin fiyatının artırılması ve düşük kalorili besin maddelerinin fiyatının, % 12,5 ve % 25 azaltılmasının etkileri incelenmiştir. Düşük besin yoğunluğuna sahip daha az sağlıklı gıdaların vergilendirilmesi, yağ oranını azaltarak ve satın alınan proteinin oranını artırarak, enerji (kalori) alımını azaltmıştır.
Epstein, Finkelstein ve diğ erleri (2015)	İç tasarımlar kullanılarak seçilen düşük besinli yoğun gıdalar (örneğin, şekerli içecekler, şeker, tuzlu atıştır malıklar) vergilendirilmiştir Meyve ve sebze ile şişelenmiş su, deney mağazalarındaki 199 kadın tüketici tarafından, normal fiyat koşuluna kıyasla % 12,5 veya % 25

	<p>oranında desteklenmiştir. Sonuçta, vergilendirme ile gıdalardan alınan kalori miktarında azalma yaşandığı, sübvans edilen gıdalar da ise elde edilen kalori miktarında artışın meydana geldiğini görülmüştür.</p>
Dellava, Bulik ve Popkin (2010)	<p>Obezite vergisinin etkinliğini araştırmak amacıyla gerçekleştirilen çalışmada, obezite vergilerinin neden olduğu fiyat değişiklikleri, gıda tüketiminin yapısında önemli değişikliklere yol açmıştır.</p>
Smed ve diğerleri (2016)	<p>Danimarka’da uygulanan obezite vergisinin doymuş yağ üzerindeki etkisini inceleyen çalışma sonucunda, obezite vergisinin, doymuş yağ alımında % 4 ‘lük bir azalmaya neden olduğu saptanmıştır. Genç kadınların dışında çoğu kişi için sebze ve tuz tüketiminde artış meydana geldiği, ayrıca, her yıl obeziteyle ilişkilendirilen ölüm oranında bir azalma yaşandığı tespit edilmiştir.</p>
Maniadakis ve diğerleri (2013)	<p>Obeziteyi önlemek için vergilendirme politikasının etkinliğinin şüpheli olduğu ve çoğu çalışmada elde edilen mevcut kanıtların, tüketici davranışındaki çoklu karmaşıklıklar ve yetersiz ikame etkileri nedeniyle çok basit olmadığını ortaya koyulmuştur.</p>
Bahl ve diğerleri	<p>Model kapsamında uygulanan vergi oranının, Danimarka’da şeker tüketimini % 7 ve doymuş yağ oranını % 4 azaltacağı tahmin edilmiştir. Bu çalışmalar gıda vergilerinin tüketime olan etkisini incelemiştir ve elde edilen bulgular, uygulanan verginin obeziteye neden olan gıdalar üzerinde anlamlı bir şekilde etkili olduğu bulunmuştur.</p>
Novak ve Brownell (2011)	<p>Şekerli içeceklere uygulanan % 20’lik bir vergi payının, obezite yaygınlığını % 33’den % 30’ a düşüreceği ayrıca, elde edilen vergi gelirinin halk sağlığı ve obeziteyi önleme programları için önemli</p>

	bir kaynak olacağı belirlenmiştir.
Hagenaars ve diğerleri (2017)	Davranışsal değişimi teşvik etmek için verginin yeterince yüksek olduğunu varsaydıkları 13 vaka çalışmasında tanık olunan enerjisi yoğun gıda / şekerli içecek vergilerinin politika içeriğini ve politika bağlamını karşılaştırarak var olan etkiyi ele almışlardır. Gözlemsel ve randomize olmayan çalışmalar sonucunda, enerjisi yoğun gıda / şekerli içecek vergilerinin genellikle hedeflenen ürünlerin fiyatları ve tüketimi üzerinde amaçlanan etkilere sahip olduğunu bulmuşlardır.
Maniadakis ve diğerleri (2013)	Fiyat artışlarının tüketim, kalori alımı veya kilo verme üzerindeki etkilerini araştıran tüm çalışmaları analiz ederek vergilendirme politikalarının olası etkilerini değerlendirmeye çalışmışlardır. Çalışma sonucunda, obeziteyi engellemek için vergilendirme politikasının etkinliğinin şüpheli olduğu kanısına varılmıştır.
Jensen ve diğerleri (2016)	Danimarka'da uygulanan doymuş yağ vergisinin et ve süt ürünleri talebine olan etkisi araştırılmıştır. Elde edilen bulgular kapsamında verginin, düşük ve orta yağlı çeşitlerin fiyatı üzerinde önemsiz veya küçük bir olumsuz etki yarattığı ve kıyılmış sığır eti ile kremalı ürünlerin yüksek yağlı çeşitleri için % 13 ile % 16'lık bir fiyat artışına yol açtığı tespit edilmiştir.
Ayas (2016)	Sağlık profesyonellerinin vergiye karşı uyumları yüksek olsa da, eğitim ve bilgilendirme uygulamaları, düzenleme, kalori etiketlemesi vb. politikalar bir arada sentezlendiğinde obezite vergisinin etki düzeyinin düşük kaldığı tespit edilmiştir

Literatür taraması sonucunda oluşturulmuştur

3. OBEZİTEYİ ÖNLEMEDE OBEZİTE VERGİLERİNİN POTANSİYEL ROLÜ: İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Obezite vergileri, fazla kilo ve obeziteye neden olan yiyecek ve içecekler üzerinde uygulama alanı bulan bir politikadır. Obezite vergisinin ardındaki fikir, tüketicilere beslenme önerileri doğrultusunda alışkanlıklarını değiştirmeye yönelik ekonomik teşvikler sağlamak ve böylece obezite ve diğer sağlık risklerine maruz kalma olasılığını en aza indirmektir. Ancak ülkemizde fiilen uygulanan bir obezite vergisi olmadığından, bu çalışmayla;

- Türkiye' de uygulanabilecek bir obezite vergisine karşı toplumun algısını belirlemeye yönelik anketin uygulanması ve
- Gerçekleştirilen anket uygulaması sonucunda elde edilen bulgularla siyasi otoriteye, toplumun tercihleriyle uyumlu optimal bir vergi politikasına ilişkin öneriler getirilmesi amaçlanmaktadır.

3.2. Araştırmanın Modeli, Hipotezleri ve Değişkenleri

3.2.1. Araştırma Modeli

Araştırma modeli oluşturulurken ilgili literatürde kullanılan dört ayrı ölçekten yararlanılmıştır. Bu ölçekler; tüketim alışkanlıkları, obezite kültürü, obezite vergilerine ilişkin görüşler ve obezite vergilerinin algılanan etkinliğidir. Ölçeklerin oluşturulmasında; Sandalcı³³², Ayas³³³, Rivard ve Smith³³⁴ ve Jayawardene ve diğerlerinden³³⁵ yararlanılmıştır.

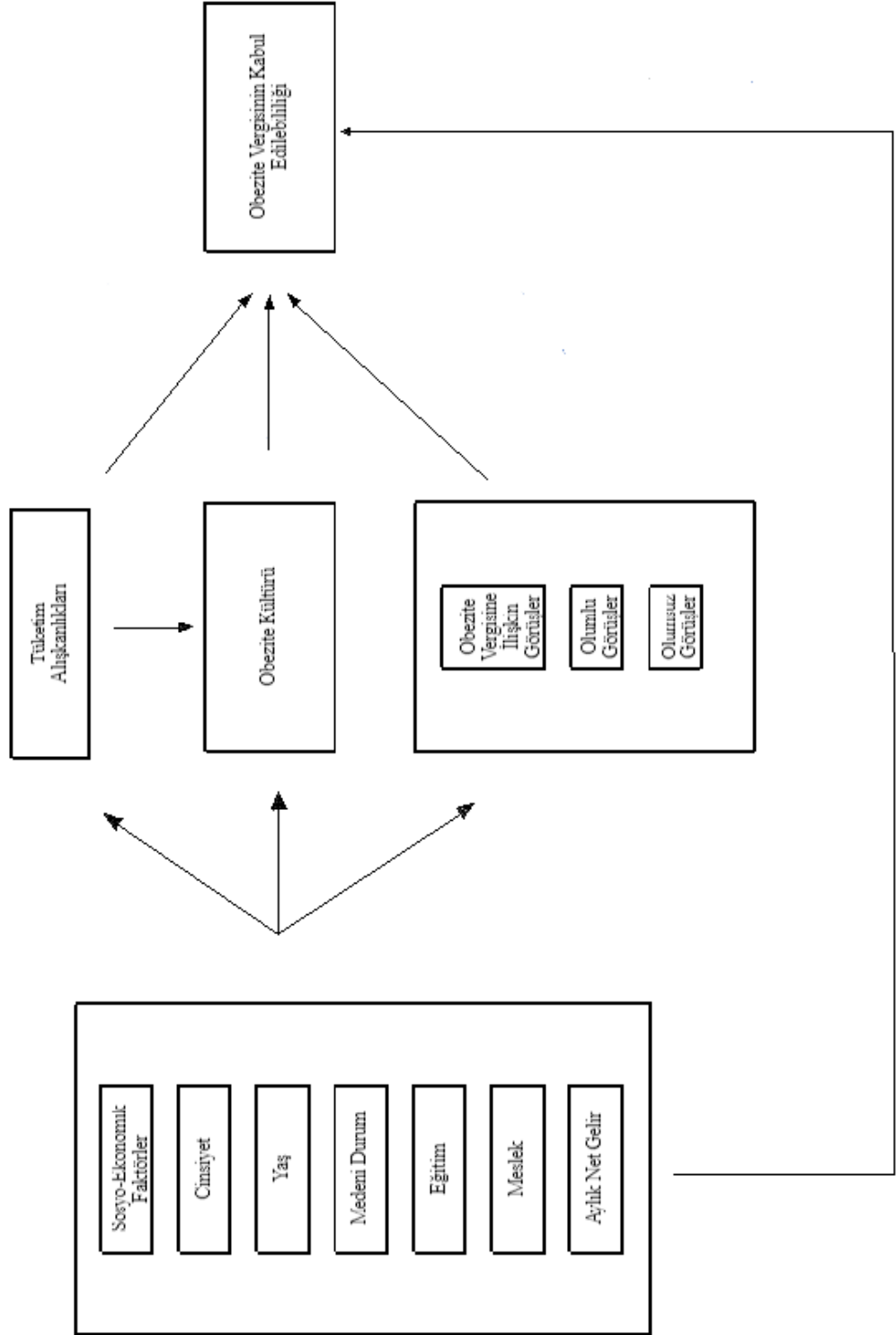
³³² Ulvi Sandalcı, *Türkiye'de Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliğine İlişkin Bir Alan Araştırması*, (Doktora Tezi), Kütahya: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

³³³ Ayas, a.g.e.

³³⁴ Cheryl Rivard, Danielle M. Smith, "Taxing Sugar-Sweetened Beverages: A Survey Knowledge, Attitudes And Behaviours", *Public Health Nutrition*, C.15, S.8 (2012).

³³⁵ Wasantha Jayawardene vd., "Obesity Perception Survey Among Youth In Turkey: Instrument Development And Test-Retest Reliability, *Turkish Journal of Medical Sciences*, C.49, S.4 (2019).

Şekil 9: Araştırma Modeli

3.2.2. Araştırma Hipotezleri

Araştırma kapsamında oluşturulan hipotezler Tablo 8' deki gibidir.

Tablo 8: Araştırma Hipotezleri

H₁ : Obezite Kültürü Cinsiyete Göre Farklılaşmaktadır.
H₂ : Obezite Vergisine Yönelik Olumlu Görüşler Cinsiyete Göre Farklılaşmaktadır.
H₃ : Obezite Vergisine Yönelik Olumsuz Görüşler Cinsiyete Göre Farklılaşmaktadır.
H₄ : Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Cinsiyete Göre Farklılaşmaktadır.
H₅ : Tüketim Alışkanlıkları Cinsiyete Göre Farklılaşmaktadır.
H₆ : Obezite Kültürü Yaşa Göre Farklılaşmaktadır.
H₇ : Obezite Vergisine Yönelik Olumlu Görüşler Yaşa Göre Farklılaşmaktadır.
H₈ : Obezite Vergisine Yönelik Olumsuz Görüşler Yaşa Göre Farklılaşmaktadır.
H₉ : Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Yaşa Göre Farklılaşmaktadır.
H₁₀ : Tüketim Alışkanlıkları Yaşa Göre Farklılaşmaktadır.
H₁₁ : Obezite Kültürü Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmaktadır.
H₁₂ : Obezite Vergisine Yönelik Olumlu Görüşler Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmaktadır.
H₁₃ : Obezite Vergisine Yönelik Olumsuz Görüşler Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmaktadır.
H₁₄ : Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmaktadır.
H₁₅ : Tüketim Alışkanlıkları Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmaktadır.
H₁₆ : Obezite Kültürü Mesleğe Göre Farklılaşmaktadır.
H₁₇ : Obezite Vergisine Yönelik Olumlu Görüşler Mesleğe Göre Farklılaşmaktadır.
H₁₈ : Obezite Vergisine Yönelik Olumsuz Görüşler Mesleğe Göre Farklılaşmaktadır.
H₁₉ : Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Mesleğe Göre Farklılaşmaktadır.
H₂₀ : Tüketim Alışkanlıkları Mesleğe Göre Farklılaşmaktadır.
H₂₁ : Obezite Vergisine Yönelik Olumlu Görüşler Obezite vergisinin Kabul Edilebilirliği Üzerinde Etkilidir.

H22: Obezite Vergisine Yönelik Olumsuz Görüşler Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Üzerinde Etkilidir.
H23: Obezite Kültürü Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Üzerinde Etkilidir.
H24: Tüketim Alışkanlıkları Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Üzerinde Etkilidir.
H25: Tüketim Alışkanlıkları Obezite Kültürü Üzerinde Etkilidir.
H26: Tüketim Alışkanlıkları Obeziteye İlişkin Olumlu Görüşler Üzerinde Etkilidir.
H27: Tüketim Alışkanlıkları Obeziteye İlişkin Olumsuz Görüşler Üzerinde Etkilidir.

3.2.3. Araştırma Değişkenleri

Araştırmanın ilk kısmını oluşturan sorular, ankete katılan bireylerin sosyo-ekonomik faktörlerini belirlemeye yöneliktir. Bu özellikleri belirlemeye yönelik sorular; cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durumu, mesleğe, aylık net gelir, boy ve kilo aralığı ile ilgili özellikleri içermektedir. Araştırmada bu özellikler ile ilgili ölçekler Tablo 9'daki gibidir.

Tablo 9: Sosyo-Ekonomik Faktörler

<i>Cinsiyetiniz?</i>	<i>Aylık Net Geliriniz?</i>
() Kadın	() 0-1500 TL arası
() Erkek	() 1501-3000 TL arası
<i>Yaşınız?</i>	() 3001-4500 TL arası
() 18-24	() 4501-6000 TL arası
() 25-34	() 6001-7500 TL arası
() 35-44	() 7501 ve üzeri TL
() 45-54	<i>Boyunuz?</i>
() 55-64	() 1.40-1.55
() 65 ve üzeri	() 1.55-1.70
<i>Medeni Durumunuz?</i>	() 1.70-1.85
() Evli	() 1.85 ve üstü
() Bekâr	<i>Kilonuz?</i>

<i>Eğitim Durumunuz?</i>	☐ 40-55
☐ Okuryazar	☐ 55-70
☐ İlk Öğretim	☐ 70-85
☐ Orta Öğretim	☐ 85-100
☐ Ön lisans	☐ 100 ve üstü
☐ Lisans	
☐ Yüksek Lisans	
☐ Doktora	
<i>Mesleğiniz?</i>	
☐ Devlet Memuru	
☐ Özel Sektör Çalışanı	
☐ Ev Hanımı	
☐ İşsiz	
☐ Esnaf	
☐ Öğrenci	

Araştırmanın ikinci kısmını oluşturan sorular, araştırma modelindeki faktörleri belirlemeye yöneliktir. Bu faktörler, tüketim alışkanlıkları, obezite kültürü, obeziteye ilişkin olumlu görüşler, obeziteye ilişkin olumsuz görüşler ve obezite vergilerinin algılanan etkinliğidir.

Tablo 10: Araştırmanın Değişkenleri

Değişken Kodu ve Soru Maddesi
(TA): TÜKETİM ALIŞKANLIKLARI
TA¹: Günde Kaç Öğün Yemek Yersiniz ?
TA²: Hangi Tür Gıdaları Daha Fazla Tüketirsiniz?
TA³: Tükettiğiniz Gıdalar Ve İçecekler Hakkında Ne Kadar Bilgiye Sahipsiniz ?
TA⁴: Haftada Kaç Kere Spor Yaparsınız ?
(OK): OBEZİTE KÜLTÜRÜ
OK¹: Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız ?
OK²: Şekerli Ve Alkollü İçecekler Gibi Sağlıksız Gıdaların Tüketimi Obezite Riskini Arttırır.
OK³: Şekerli Ve Alkollü İçecekler Gibi Sağlıksız Gıdaların Tüketimi Diyabet Riskini Arttırır.
OK⁴: Şekerli Ve Alkollü İçecekler Gibi Sağlıksız Gıdaların Tüketimi Kanser Riskini Arttırır.
OK⁵: Şekerli Ve Alkollü İçecekler Gibi Sağlıksız Gıdaların Tüketimi Hipertansiyon Riskini Arttırır.
(OİG): OBEZİTEYE İLİŞKİN GÖRÜŞLER (OLUMLU-OLUMSUZ)
OİG¹: Obezite Vergisi Çalışma Hayatında Verimliliği Ve Üretkenliği Arttırır.
OİG²: Obezite Vergisi Devletin Sağlık Giderlerini Azaltır.
OİG³: Obezite Vergisi Daha Sağlıklı Gıdaları Tüketmeye Teşvik Eder.
OİG⁴: Obezite Vergisi Toplum Sağlığında Olumlu Sonuçlara Yol Açar.
OİG⁵: Obezite Vergisi Ülke Ekonomisine Katkıda Bulunur.
OİG⁶: Obezite Vergisi Daha Sağlıklı Gıdaların Tüketilmesini Teşvik Eder.
OİG⁷: Obezite Vergisi Obez Birey Sayısının Azaltılmasında Yardımcı Olur.
OİG⁸: Sağlıksız Ürünlerden Obezite Vergisi Alınması Adildir.
OİG⁹: Obezite Vergilerinin Amacı Halk Sağlığı Korumak Olduğu İçin Tepkiye Neden Olmaz.

OİG¹⁰: Devlet Obezite Vergisini Gelir Sağlamak Amacıyla Çıkarır.
OİG¹¹: Obezite Vergisi Düşük Gelirli Bireyleri Olumsuz Yönde Etkiler.
OİG¹²: Obezite Vergileri İle Devlet Bireyin Özel Hayatına Müdahale Eder.
OİG¹³: Obezite Vergisi, Alındığı Türdeki Yiyecek/İçecek Üreticilerini Olumsuz Etkiler.
OİG¹⁴: Obezite Vergisi Gelir Dağılımını Bozucu Etki Yaratır.
OİG¹⁵: Obezite Vergisi Yerine Toplumla Eğitici Bilgiler Vermek Yoluyla Yeme-İçme Alışkanlıklarının Değiştirilmesi Gerekir.
(OVAE): OBEZİTE VERGİSİNİN ALGILANAN ETKİNLİĞİ
OVAE¹: Obezite Vergisi Türkiye’de Uygulanmalıdır.
OVAE²: Obeziteyi Önlemede İlk Uygulanacak Politika Vergiler Olmalıdır.
OVAE³: Sağlıksız Gıdalar Üzerine Obezite Vergisi Konulmalıdır.
OVAE⁴: Obezite İle Mücadele Vergi Dışı Araçlarla Yapılmalıdır.
OVAE⁵: Obezite Vergisine Bireysel Ve Toplum Sağlığı Açısından Olumlu Bakmaktayım.
OVAE⁷: Obezite Vergisinin Etkili Olacağını Düşünüyorum.
OVAE⁸: Eğer Devlet Sağlıksız Gıdalar Üzerinden Vergi Alırsa Tüketimi Bırakırım.
OVAE⁹: Eğer Devlet Sağlıksız Gıdalar Üzerinden Vergi Alırsa Tüketimim Etkilenmez.
OVAE¹⁰: Sizce Obezite İle Mücadelede En Etkili Yöntem Nedir?
OVAE¹¹: Sizce İdeal Vergi Oranı Yüzde Kaç Olmalıdır?

3.3. Araştırmanın Metodolojisi

Bu araştırmanın amacı bireylerin obezite vergisine ilişkin olumlu ya da olumsuz görüşlerinin obezite vergisinin kabul edilebilirlik algısı üzerindeki etkisini belirlemeye yöneliktir. Anket uygulaması İstanbul'da 2019 yılında gerçekleştirilmiştir. Anket uygulamasının yerinin belirlenmesinde deneklere kolay ulaşılabilirlik de bir tercih sebebi olmuştur. Anket, 504 kişiye internet ortamında uygulanmıştır. Ana evreni bir milyon ve üzerini kapsayan araştırmalarda en az 384 kişiden oluşan örnek kitlenin yeterli olduğu kabul edilir. Çalışmada 504 deneğe ulaşıldığından nicel geçerliliğin fazlasıyla sağlandığı görülmektedir.

Anket formu beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, ankete katılan mükelleflerin sosyo-ekonomik faktörlerini belirlemeye yöneliktir. Bu özellikleri belirlemeye yönelik sorular; cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durumu, mesleğe, aylık net gelir, boy ve kilo aralığı ile ilgili soruları içermektedir. Anketin ikinci bölümünde bireyin tüketim alışkanlıkları; üçüncü bölümünde obezite kültürü (bireyin obeziteye ilişkin bilgisi) , dördüncü bölümünde potansiyel bir obezite vergisine karşı bireylerin olumlu ve olumsuz görüşleri ve beşinci bölümünde ise, obezite vergisinin bireyler tarafından algılanan etkinliği belirlenmeye çalışılmıştır.

Ankette mükelleflerin sosyo-ekonomik faktörlerini ve tüketim alışkanlıklarını belirlemeye yönelik 15 soru, araştırma modelindeki faktörleri belirlemeye yönelik Likert ölçekli 27 soru oluşturulmuştur. 5'li likert ölçek 1: Kesinlikle katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kısmen katılıyorum, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum şeklinde sıralanmıştır.

3.3.1. Bilgi ve Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilirken, istatistiksel analizler için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 16.0 programı kullanılmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken parametrelerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile değerlendirilmiştir. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metodların (Ortalama, Standart sapma, Sayı ve Yüzde) yanısıra

değerlendirmelerde, niceliksel verilerde normal dağılım göstermeyen parametrelerin karşılaştırmalarında Kruskal-Wallis testi ve Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Niceliksel veriler arasındaki ilişkinin incelenmesi için Pearson Korelasyon niteliksel verilerin karşılaştırılması için Ki-kare test analizi uygulanmıştır. İlişkisi olan değişkenlerin etki oranlarını görebilmek için Basit Doğrusal Regresyon Analizi kullanılmıştır. Sonuçlar % 95’lik güven aralığında, anlamlılık $p<0.05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

3.4. Araştırma Bulguları

3.4.1. Araştırma Örneğinin Sosyo-Ekonomik Faktörleri

Araştırmaya katılan katılımcıların, sosyo-ekonomik faktörlerini belirlemeye yönelik frekans ve yüzde dağılımları aşağıdaki tablolarda ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 11: Araştırmaya Katılanların “Cinsiyetleri” İtibariyle Dağılımları

CİNSİYET	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Kadın	253	50,2	51,1	51,1
Erkek	242	48,0	48,9	100,0
TOPLAM	495	98,2	100,0	
Cevaplanmayan	9	1,8		
TOPLAM	504	100,0		

Araştırmaya katılanların cinsiyet itibariyle dağılımları Tablo 11’ de yer almaktadır. Buna göre, araştırmaya katılanların % 50,2’si bayanlardan, % 48’i ise erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 12: Araştırmaya Katılanların “Yaşları” İtibariyle Dağılımları

YAŞ	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
18-24	119	23,6	23,7	23,7
25-34	223	44,2	44,4	68,1
35-44	100	19,8	19,9	88,0
45-54	41	8,1	8,2	96,2
55-64	15	3,0	3,0	99,2
65+	4	,8	,8	100,0
TOPLAM	502	99,6	100,0	
Cevaplanmayan	2	,4		
TOPLAM	504	100,0		

Araştırmaya katılanların yaş grupları itibariyle dağılımları, Tablo 12’de yer almaktadır. Buna göre, araştırmaya katılanların % 23,6’sı 18-24 yaş aralığında, % 44,2’si 25-24 yaş aralığında, % 19,8’i 35-44 yaş aralığında, % 8,1’i 45-54 yaş aralığında, % 3’ü 55-64 yaş aralığındadır. Araştırmaya katılanlardan 65 yaş ve üzeri olanların oranı ise % 0,8’ dir. Bu bağlamda, araştırma örneklemini genç, orta yaşlı ve yaşlı olmak üzere tüm yaş gruplarını kapsamaktadır.

Tablo 13: Araştırmaya Katılanların “Medeni Durumları” İtibariyle Dağılımları

MEDENİ DURUM	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Evli	217	43,1	43,6	43,6
Bekar	281	55,8	56,4	100,0
TOPLAM	498	98,8	100,0	
Cevaplanmayan	6	1,2		
TOPLAM	504	100,0		

Araştırmaya katılanların medeni durum itibariyle dağılımları Tablo 13’ de yer almaktadır. Buna göre, araştırmaya katılanların % 43,1’i evlilerden, % 55,8’i ise bekârlardan oluşmaktadır.

Tablo 14: Araştırmaya Katılanların “Eğitim Durumları” İtibariyle Dağılımları

EĞİTİM DURUMU	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Okuryazar	22	4,4	4,4	4,4
İlköğretim	64	12,7	12,8	17,2
Ortaöğretim	116	23,0	23,2	40,5
Ön lisans	102	20,2	20,4	60,9
Lisans	136	27,0	27,3	88,2
Yüksek lisans	51	10,1	10,2	98,4
Doktora	51	1,6	1,6	100,0
TOPLAM	499	99,0	100,0	
Cevaplanmayan	5	1,0		
TOPLAM	504	100,0		

Araştırmaya katılanların eğitim durumları itibariyle dağılımları Tablo 14’de yer almaktadır. Eğitim seviyesi okuryazar, ilköğretim, ortaöğretim, ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora şeklinde yedi kategoriye ayrılmıştır. Buna göre araştırmaya katılanların % 4,4’ü okuryazar, % 12,7’si ilköğretim, % 23’ ü ortaöğretim, % 20,2’ si ön lisans, % 27’ si lisans, % 10,’i yüksek lisans, % 1,6’sı doktora derecesine sahip kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 15: Araştırmaya Katılanların “Mesleği” İtibariyle Dağılımları

MESLEK	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Devlet Memuru	61	12,1	12,2	12,2
Özel Sektör	227	45,0	45,6	57,8
Ev hanımı	68	13,5	13,7	71,5
İşsiz	62	12,3	12,4	83,9
Esnaf	35	6,9	7,0	91,0
Öğrenci	45	8,9	9,0	100,0
TOPLAM	498	98,8	100,0	
Cevaplanmayan	6	1,2		
TOPLAM	504	100,0		

Araştırmaya katılanların meslek durumları itibariyle dağılımları Tablo 15’de yer almaktadır. Katılımcılar meslekleri açısından devlet memuru, özel sektör, ev hanımı, işsiz, esnaf ve öğrenci olmak üzere 6 kategoriye ayrılmıştır. Buna göre araştırmaya katılanların % 12,1’i devlet memuru, % 45’i özel sektör çalışanı, % 13,5’i ev hanımı, % 12,3’ü işsiz, % 6,9’u esnaf ve % 8,9’u öğrencilerden oluşmaktadır.

Tablo 16: Araştırmaya Katılanların “Aylık Net Gelirleri” İtibariyle Dağılımları

AYLIK NET GELİR	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
0-1500	191	37,9	38,5	38,5
1501-3000	144	28,6	29,0	67,5
3001-4500	95	18,8	19,2	86,7
4501-6000	45	8,9	9,1	95,8
6001-7500	13	2,6	2,6	98,4
7501+	8	1,6	1,6	100,0
TOPLAM	496	98,4	100,0	

Cevaplanmayan	8	1,6		
TOPLAM	504	100,0		

Araştırmaya katılanların aylık net gelir itibariyle dağılımları Tablo 16’da yer almaktadır. Buna göre araştırmaya katılanların % 37,9’u 0-1500 TL, % 28,6’sı 1501-3000 TL, % 18,8’i 3001-4500 TL, % 8,9’u 4501-6000 TL, % 2,6’sı 6001-7500 TL, % 1,6’sı 7501 TL ve üzeri gelir elde eden kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 17 :Araştırmaya Katılanların “Boy” İtibariyle Dağılımları

BOY	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
1.40-1.55	28	5,6	5,6	5,6
1.55-1.70	220	43,7	43,9	49,5
1.70-1.85	214	42,5	42,7	92,2
1.85+	39	7,7	7,8	100,0
TOPLAM	501	99,4	100,0	
Cevaplanmayan	3	,6		
TOPLAM	504	100,0		

Araştırmaya katılanların boy itibariyle dağılımları Tablo 17’de yer almaktadır. Buna göre araştırmaya katılanların % 5,6’sı 1.40-1.55 arası, % 43,7’si 1.55-1.70 arası, % 42,5’i 1.70-1.85 arası ve % 7,7’si 1.85 ve üzeri boy uzunluğuna sahip bireylerden oluşmaktadır.

Tablo 18: Araştırmaya Katılanların “Kilo” İtibariyle Dağılımları

KİLO	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
40-55	51	10,1	10,2	10,2
55-70	184	36,5	36,8	47,0
70-85	188	37,3	37,6	84,6
85-100	64	12,7	12,8	97,4
100+	13	2,6	2,6	100,0
TOPLAM	500	99,2	100,0	
Cevaplanmayan	4	,8		
TOPLAM	504	100,0		

Araştırmaya katılanların kilo itibariyle dağılımları Tablo 18’de yer almaktadır. Buna göre araştırmaya katılanların % 10,1’i 40-55 kilo arası, % 36,5’i 55-70 kilo arası, % 37,3’ü 70-85 kilo arası, % 12,7’si 85-100 kilo arası ve % 2,6’sı 100 kilo ve üzeri kişilerden oluşmaktadır.

3.4.2. İstanbul İlinde Yaşayanların Tüketim Alışkanlıkları Obezite Kültürü, Obezite Vergisine İlişkin Görüşleri ve Obezite Vergisinin Bireyler Tarafından Algılanan Etkinliğine İlişkin Amprik Çalışma Bulguları

İstanbul ilinde yaşayanların tüketim alışkanlıklarının, obezite kültürünün, obezite vergisine ilişkin görüşlerin ve obezite vergisinin bireyler tarafından algılanan etkinliğinin ölçülmesinin amaçlandığı anket formunun bu bölümünde ortaya çıkan sonuçlar tablolar itibariyle aşağıda yer almaktadır.

3.4.2.1. İstanbul İlinde Yaşayanların Tüketim Alışkanlıkları

Tablo 19: Günde Kaç Öğün Yemek Yersiniz?

Soru: 1	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
1 öğün	22	4,4	4,4	4,4
2 öğün	150	29,8	29,9	34,3
3 öğün	280	55,6	55,9	90,2
4+ öğün	49	9,7	9,8	100,0
TOPLAM	501	99,4	100,0	
Cevaplanmayan	3	,6		
TOPLAM	504	100,0		

Araştırmaya katılanların günde kaç öğün yemek yediklerine dair bilgi Tablo 19’da yer almaktadır. Buna göre araştırmaya katılanların % 4,4’ü 1 öğün, % 29,8’i 2 öğün, % 55,6’sı 3 öğün ve % 9,7’si 4 öğün ve üzeri yemek yiyen kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 20: Hangi Tür Gıdaları Daha Fazla Tüketirsiniz?

Soru: 2	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Sağlıksız ve Yağlı Gıdalar	134	26,6	26,7	26,7
İlave Şekerli Gıdalar	66	13,1	13,2	39,9
Meyve-Sebze-Baklagiller	163	32,3	32,5	72,5
Diğer	138	27,4	27,5	100,0
TOPLAM	501	99,4	100,0	
Cevaplanmayan	3	,6		
TOPLAM	504	100,0		

Araştırmaya katılanların hangi tür gıdaları daha fazla tükettiklerine dair bilgi Tablo 20’de yer almaktadır. Buna göre araştırmaya katılanların % 26,6’sı sağlıksız ve yağlı gıdalar, % 13,1’i ilave şekerli gıdalar, % 32,3’ü meyve-sebze-baklagiller ve % 27,4’ü diğer olarak nitelendirilen gıdaları tüketen kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 21: Tükettiğiniz Gıdalar ve İçecekler Hakkında Ne Kadar Bilgiye Sahipsiniz?

Soru: 3	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Tam Bilgiye Sahibim	71	14,1	14,2	14,2
Kısmen Biliyorum	258	51,2	51,6	65,8
Çok Az Biliyorum	145	28,8	29,0	94,8
Hiçbir Fikrim Yok	26	5,2	5,2	100,0
TOPLAM	500	99,2	100,0	
Cevaplanmayan	4	,8		
TOPLAM	504	100,0		

Araştırmaya katılanların tükettikleri gıdalar ve içecekler hakkında ne kadar bilgiye sahip olduklarına dair bilgi Tablo 21’de yer almaktadır. Buna göre araştırmaya katılanların % 14,1’i *tam bilgiye sahibim*, % 51,2’si *kısmen biliyorum*, % 28,8’i *çok az biliyorum* ve % 5,2’si *hiçbir fikrim yok* cevabını vermiştir.

Tablo 22: Haftada Kaç Kere Spor Yaparsınız?

Soru: 4	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hiç Yapmam	259	51,4	51,7	51,7
1-2	156	31,0	31,1	82,8
3-5	75	14,9	15,0	97,8
6-10	8	1,6	1,6	99,4
10+	3	,6	,6	100,0
TOPLAM	501	99,4	100,0	
Cevaplanmayan	3	,6		
TOPLAM	504	100,0		

Araştırmaya katılanların haftada kaç kere spor yaptığına dair bilgi Tablo 22’de yer almaktadır. Buna göre araştırmaya katılanların % 51,4’ü hiç *yapmam*, % 31’i 1-2 kere, % 14,9’u 3-5 kere, % 1,6’sı 6-10 kere ve % ,6’sı 10 kere ve üzeri spor yapan kişilerden oluşmaktadır.

3.4.2.2. İstanbul İlinde Yaşayanların Obezite Kültürü

Tablo 23: Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız?

Soru: 1	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Zayıf	72	14,3	14,4	14,4
Normal Kilolu	332	65,9	66,3	80,6
Fazla Kilolu	78	15,5	15,6	96,2
Obezite	19	3,8	3,8	100,0
TOPLAM	501	99,4	100,0	
Cevaplanmayan	3	,6		
TOPLAM	504	100,0		

Araştırmaya katılanların “kendinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusuna vermiş oldukları cevaplar Tablo 23’de yer almaktadır. Buna göre araştırmaya katılanların % 14,3’ü zayıf, % 65,9’u normal kilolu, % 15,5’i fazla kilolu ve % 3,8’i obezite olarak tanımlanmıştır.

Tablo 24: Şekerli ve Alkollü İçecekler Gibi Sağlıksız Gıdaların Tüketimi Obezite Riskini Arttırır.

Soru: 2	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	6	1,2	1,2	1,2
Tamamen Katılmıyorum	43	8,5	8,6	9,8
Katılmıyorum	17	3,4	3,4	13,2
Kısmen Katılıyorum	154	30,6	30,9	44,1
Katılıyorum	202	40,1	40,5	84,6
Tamamen Katılıyorum	77	15,3	15,4	100,0
TOPLAM	499	99,0	100,0	
Cevaplanmayan	5	1,0		
TOPLAM	504	100,0		

Birçok ülkede şekerli ve alkollü içecek üzerine uygulanan verginin amacı obezite riskini en aza indirmektir. Şekerli ve alkollü içecekler gibi sağlıksız gıdaların tüketimi obezite riskini arttırır sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 24’de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 55,4’ü buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 86’ya çıkmaktadır. Ankete katılanların % 11,9’u ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 25: Şekerli ve Alkollü İçecekler Gibi Sağlıksız Gıdaların Tüketimi Diyabet Riskini Arttırır.

Soru: 3	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	6	1,2	1,2	1,2
Tamamen Katılmıyorum	30	6,0	6,0	7,3
Katılmıyorum	12	2,4	2,4	9,7
Kısmen Katılıyorum	120	23,8	24,2	33,9
Katılıyorum	219	43,5	44,2	78,0
Tamamen Katılıyorum	109	21,6	22,0	100,0
TOPLAM	496	98,4	100,0	
Cevaplanmayan	8	1,6		
TOPLAM	504	100,0		

Şekerli ve alkollü içecekler birçok hastalığa neden olmakta ve morbidite oranını arttırmaktadır. Şekerli ve alkollü içecekler gibi sağlıksız gıdaların tüketimi diyabet riskini artırır sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 25’ de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 65,1’ i buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 88,9’ a çıkmaktadır. Ankete katılanların % 8,4’ü ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 26: Şekerli ve Alkollü İçecekler Gibi Sağlıksız Gıdaların Tüketimi Kanseri Riskini Arttırır.

Soru: 4	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	9	1,8	1,8	1,8
Tamamen Katılmıyorum	21	4,2	4,2	6,0
Katılmıyorum	21	4,2	4,2	10,2
Kısmen Katılıyorum	136	27,0	27,2	37,4
Katılıyorum	198	39,3	39,6	77,0
Tamamen Katılıyorum	115	22,8	23,0	100,0
TOPLAM	500	99,2	100,0	
Cevaplanmayan	4	,8		
TOPLAM	504	100,0		

Şekerli ve alkollü içecekler gibi sağlıksız gıdaların tüketimi kanser riskini arttırır sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 26’ da yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 62,1’ i buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 89,1’ e çıkmaktadır. Ankete katılanların % 8,4’ü ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 27: Şekerli ve Alkollü İçecekler Gibi Sağlıksız Gıdaların Tüketimi Hipertansiyon Riskini Arttırır.

Soru: 5	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	15	3,0	3,0	3,0
Tamamen Katılmıyorum	24	4,8	4,8	7,8
Katılmıyorum	20	4,0	4,0	11,8
Kısmen Katılıyorum	46	9,1	9,2	21,1
Katılıyorum	193	38,3	38,8	59,8
Tamamen Katılıyorum	200	39,7	40,2	100,0
TOPLAM	498	98,8	100,0	
Cevaplanmayan	6	1,2		
TOPLAM	504	100,0		

Şekerli ve alkollü içecekler gibi sağlıksız gıdaların tüketimi hipertansiyon riskini arttırır sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 27' de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 78' i buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 87,1' e çıkmaktadır. Ankete katılanların % 8,8'i ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir.

3.4.2.3. İstanbul İlinde Yaşayanların Obezite Vergisine İlişkin Görüşleri

Tablo 28: Obezite Vergisi Çalışma Hayatında Verimliliği ve Üretkenliği Artırır.

Soru: 1	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	51	10,1	10,3	10,3
Tamamen Katılmıyorum	29	5,8	5,8	16,1
Katılmıyorum	67	13,3	13,5	29,6
Kısmen Katılıyorum	55	10,9	11,1	40,6
Katılıyorum	199	39,5	40,0	80,7
Tamamen Katılıyorum	96	19,0	19,3	100,0
TOPLAM	497	98,6	100,0	
Cevaplanmayan	7	1,4		
TOPLAM	504	100,0		

Tablo 28’ de görüldüğü üzere, katılımcıların büyük bir çoğunluğu obezite vergisinin çalışma hayatında verimliliği ve üretkenliği arttıracığını düşünmektedir. Katılımcıların % 19’u bu soruya tamamen katılıyorum ve % 39,5’i katılıyorum yanıtını vermiştir. Dolayısıyla obezite vergisinin çalışma hayatında verimlilik ve üretkenlik üzerinde olumlu etkiye sahip olacağını düşünen katılımcıların oranı katılıyorum seçeneği ile birlikte değerlendirildiğinde % 58,5’e; kısmen katılıyorum seçeneği ile de % 69,4’ e çıkmaktadır. Katılmıyorum ve tamamen katılmıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında, katılımcıların, % 19, 1’i bu görüşe katılmamaktadır.

Tablo 29: Obezite Vergisi Devletin Sağlık Giderlerini Azaltır.

Soru: 2	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	49	9,7	9,8	9,8
Tamamen Katılmıyorum	33	6,5	6,6	16,5
Katılmıyorum	69	13,7	13,9	30,3
Kısmen Katılıyorum	65	12,9	13,1	43,4
Katılıyorum	174	34,5	34,9	78,3
Tamamen Katılıyorum	108	21,4	21,7	100,0
TOPLAM	498	98,8	100,0	
Cevaplanmayan	6	1,2		
TOPLAM	504	100,0		

Obezite vergisi devletin sağlık giderlerini azaltır sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 29’ da yer almaktadır. Buna göre katılımcıların % 21,4’ü tamamen katılıyorum, % 34,5’i katılıyorum, % 12,9’u kısmen katılıyorum, % 13,7’si katılmıyorum ve % 9,7’si tamamen katılmıyorum cevabını vermiştir. Dolayısıyla, katılımcıların büyük bir çoğunluğu, obezite vergisinin sağlık giderlerini azaltacağı görüşüne katılmaktadır.

Tablo 30: Obezite Vergisi Daha Sağlıklı Gıdaları Tüketmeye Teşvik Eder.

Soru: 3	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	28	5,6	5,6	5,6
Tamamen Katılmıyorum	37	7,3	7,5	13,1
Katılmıyorum	58	11,5	11,7	24,8
Kısmen Katılıyorum	82	16,3	16,5	41,3
Katılıyorum	188	37,3	37,9	79,2
Tamamen Katılıyorum	103	20,4	20,8	100,0
TOPLAM	496	98,4	100,0	
Cevaplanmayan	8	1,6		
TOPLAM	504	100,0		

Obezite vergisi daha sağlıklı gıdaları tüketmeye teşvik eder sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 30’ da yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 57,7’ si buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 74’ e çıkmaktadır. Ankete katılanların % 18,8’i ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla katılımcıların büyük bir çoğunluğunun, obezite vergisinin daha sağlıklı gıdaları tüketmeye teşvik edeceği görüşüne katıldıkları söylenebilir.

Tablo 31: Obezite Vergisi Toplum Sağlığında Olumlu Sonuçlara Yol Açar.

Soru: 4	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	28	5,6	5,6	5,6
Tamamen Katılmıyorum	39	7,7	7,8	13,4
Katılmıyorum	68	13,5	13,6	27,1
Kısmen Katılıyorum	77	15,3	15,4	42,5
Katılıyorum	197	39,1	39,5	82,0
Tamamen Katılıyorum	90	17,9	18,0	100,0
TOPLAM	499	99,0	100,0	
Cevaplanmayan	5	1,0		
TOPLAM	504	100,0		

Tablo 31’ de görüldüğü üzere, katılımcıların büyük bir çoğunluğu obezite vergisinin toplum sağlığında olumlu sonuçlara yol açacağını düşünmektedir. Katılımcıların % 17,9’u tamamen katılıyorum, % 39,1’i katılıyorum, % 15,3’i kısmen katılıyorum, % 13,5’i katılmıyorum, % 7,7’si tamamen katılmıyorum, % 5,6’sı fikrim yok yanıtını vermiştir.

Tablo 32: Obezite Vergisi Ülke Ekonomisine Katkıda Bulunur.

Soru: 5	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	45	8,9	9,1	9,1
Tamamen Katılmıyorum	28	5,6	5,7	14,8
Katılmıyorum	83	16,5	16,8	31,6
Kısmen Katılıyorum	59	11,7	11,9	43,5
Katılıyorum	186	36,9	37,7	81,2
Tamamen Katılıyorum	93	18,5	18,8	100,0
TOPLAM	494	98,0	100,0	
Cevaplanmayan	10	2,0		
TOPLAM	504	100,0		

Obezite vergisi ülke ekonomisine katkıda bulunur sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 32’ de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 55,4’ ü buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 67,1’ e çıkmaktadır. Ankete katılanların % 22,1’i ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir. Sonuçlar, potansiyel bir vergi uygulamasının ülke ekonomisine katkıda bulunabileceğini destekler niteliktedir.

Tablo 33: Obezite Vergisi Daha Sağlıklı Gıdaların Tüketilmesini Teşvik Eder.

Soru: 6	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	34	6,7	6,8	6,8
Tamamen Katılmıyorum	39	7,7	7,8	14,6
Katılmıyorum	85	16,9	17,0	31,7
Kısmen Katılıyorum	71	14,1	14,2	45,9
Katılıyorum	163	32,3	32,7	78,6
Tamamen Katılıyorum	107	21,2	21,4	100,0
TOPLAM	499	99,0	100,0	
Cevaplanmayan	5	1,0		
TOPLAM	504	100,0		

Obezite vergisi daha sağlıklı gıdaların tüketilmesini teşvik eder sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 33’ de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 53,5’ i buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 67,6’ ya çıkmaktadır. Ankete katılanların % 24,6’sı ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 34: Obezite Vergisi Obez Birey Sayısının Azaltılmasında Yardımcı Olur.

Soru: 7	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	35	6,9	7,1	7,1
Tamamen Katılmıyorum	38	7,5	7,7	14,7
Katılmıyorum	83	16,5	16,8	31,5
Kısmen Katılıyorum	81	16,1	16,4	47,9
Katılıyorum	158	31,3	31,9	79,8
Tamamen Katılıyorum	100	19,8	20,2	100,0
TOPLAM	495	98,2	100,0	
Cevaplanmayan	9	1,8		
TOPLAM	504	100,0		

Obezite vergisi obez birey sayısının azaltılmasında yardımcı olur sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 34’ de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 51,1’ i buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 67,2’ ye çıkmaktadır. Ankete katılanların % 24’ü ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 35: Sağlıksız Ürünlerden Obezite Vergisi Alınması Adildir.

Soru: 8	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	35	6,9	7,0	7,0
Tamamen Katılmıyorum	61	12,1	12,2	19,3
Katılmıyorum	123	24,4	24,7	44,0
Kısmen Katılıyorum	71	14,1	14,3	58,2
Katılıyorum	131	26,0	26,3	84,5
Tamamen Katılıyorum	77	15,3	15,5	100,0
TOPLAM	498	98,8	100,0	
Cevaplanmayan	6	1,2		
TOPLAM	504	100,0		

Obezite vergilerin adil olduğu görüşü birçok nedenden dolayı tartışmaya neden olmuştur. Sağlıksız ürünlerden obezite vergisi alınması adildir sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 35’ de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 41,3’ ü buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 55,4’ e çıkmaktadır. Ankete katılanların % 36,5’i ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla, katılımcıların çoğu, obezite vergisinin adil olduğunu düşünmektedir.

Tablo 36: Obezite Vergilerinin Amacı Halk Sağlığını Korumak Olduğu İçin Tepkiye Neden Olmaz.

Soru: 9	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	30	6,0	6,0	6,0
Tamamen Katılmıyorum	65	12,9	13,1	19,2
Katılmıyorum	143	28,4	28,8	48,0
Kısmen Katılıyorum	62	12,3	12,5	60,5
Katılıyorum	121	24,0	24,4	84,9
Tamamen Katılıyorum	75	14,9	15,1	100,0
TOPLAM	496	98,4	100,0	
Cevaplanmayan	8	1,6		
TOPLAM	504	100,0		

Obezite vergilerinin amacı halk sağlığını korumak olduğu için tepkiye neden olmaz sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 36’ da yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 38,9’ u buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 51,2’ ye çıkmaktadır. Ankete katılanların % 41,3’ü ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 37: Devlet Obezite Vergisini Gelir Sağlamak Amacıyla Çıkarır.

Soru: 10	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	28	5,6	5,6	5,6
Tamamen Katılmıyorum	80	15,9	16,1	21,7
Katılmıyorum	123	24,4	24,7	46,4
Kısmen Katılıyorum	59	11,7	11,8	58,2
Katılıyorum	118	23,4	23,7	81,9
Tamamen Katılıyorum	90	17,9	18,1	100,0
TOPLAM	498	98,8	100,0	
Cevaplanmayan	6	1,2		
TOPLAM	504	100,0		

Devletlerin uyguladığı vergi politikalarının amacı, sosyal veya mali niteliklere dayanarak caydırıcı özelliğe sahip olmaktadır. Devlet obezite vergisini gelir sağlamak amacıyla çıkarır sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 37’ de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 41,3’ ü buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 53’ e çıkmaktadır. Ankete katılanların % 40,3’ü ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla, verginin asıl amacının sosyal olmakla birlikte mali olduğu kanısı da yer almaktadır.

Tablo 38: Obezite Vergisi Düşük Gelirli Bireyleri Olumsuz Yönde Etkiler.

Soru: 11	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	24	4,8	4,8	4,8
Tamamen Katılmıyorum	62	12,3	12,5	17,4
Katılmıyorum	107	21,2	21,6	39,0
Kısmen Katılıyorum	61	12,1	12,3	51,3
Katılıyorum	143	28,4	28,9	80,2
Tamamen Katılıyorum	98	19,4	19,8	100,0
TOPLAM	495	98,2	100,0	
Cevaplanmayan	9	1,8		
TOPLAM	504	100,0		

Obezite vergisine karşı çıkanların en büyük argümanı, obezite vergisinin gerileyici bir vergi olduğu düşüncesidir. Obezite vergisi düşük gelirli bireyleri olumsuz yönde etkiler sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 38’ de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 47,8’ i buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 59,9’ a çıkmaktadır. Ankete katılanların % 33,5’i ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir. Katılımcıların oransal çoğunluğu obezite vergisini gerileyici bir vergi olarak tanımlamaktadır.

Tablo 39: Obezite Vergileri İle Devlet Bireyin Özel Hayatına Müdahale Eder.

Soru: 12	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	26	5,2	5,3	5,3
Tamamen Katılmıyorum	56	11,1	11,4	16,7
Katılmıyorum	107	21,2	21,7	38,4
Kısmen Katılıyorum	66	13,1	13,4	51,8
Katılıyorum	138	27,4	28,0	79,9
Tamamen Katılıyorum	99	19,6	20,1	100,0
TOPLAM	492	97,6	100,0	
Cevaplanmayan	12	2,4		
TOPLAM	504	100,0		

Obezite vergileri ile devlet bireyin özel hayatına müdahale eder sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 39’ da yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 47’ si buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 60,1’e çıkmaktadır. Ankete katılanların % 32,3’ü ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla katılımcıların çoğu, vergiyi, özel hayata müdahale olarak görmektedir.

Tablo 40: Obezite Vergisi, Alındığı Türdeki Yiyecek/İçecek Üreticilerini Olumsuz Etkiler.

Soru: 13	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	27	5,4	5,5	5,5
Tamamen Katılmıyorum	27	13,5	13,7	19,2
Katılmıyorum	101	20,0	20,4	39,6
Kısmen Katılıyorum	56	11,1	11,3	50,9
Katılıyorum	154	30,6	31,1	82,0
Tamamen Katılıyorum	89	17,7	18,0	100,0
TOPLAM	495	98,2	100,0	
Cevaplanmayan	9	1,8		
TOPLAM	504	100,0		

Vergi ile birlikte çoğu gıda fiyatında yaşanan artış, söz konusu gıdayı tüketim ve üretim aşamasında olumsuz etkilemektedir. Obezite vergisi, alındığı türdeki yiyecek/içecek üreticilerini olumsuz etkiler sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 40' da yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 48,3' ü buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 59,4' e çıkmaktadır. Ankete katılanların % 33,5'i ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla katılımcıların çoğu, obezite vergisinin, alındığı türdeki yiyecek/içecek üreticilerini olumsuz etkilediği görüşüne katılmaktadırlar.

Tablo 41: Obezite Vergisi Gelir Dağılımını Bozucu Etki Yaratır.

Soru: 14	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	39	7,7	7,9	7,9
Tamamen Katılmıyorum	78	15,5	15,7	23,6
Katılmıyorum	135	26,8	27,2	50,8
Kısmen Katılıyorum	60	11,9	12,1	62,9
Katılıyorum	121	24,0	24,4	87,3
Tamamen Katılıyorum	63	12,5	12,7	100,0
TOPLAM	496	98,4	100,0	
Cevaplanmayan	8	1,6		
TOPLAM	504	100,0		

Tablo 41’ de “obezite vergisi gelir dağılımını bozucu etki yaratır” sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 36,5’i buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 48,4’ e çıkmaktadır. Ankete katılanların % 42,3’ ü ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 42: Obezite Vergisi Yerine Toplumla Eğitici Bilgiler Vermek Yoluyla Yeme-İçme Alışkanlıklarının Değiştirilmesi Gerekir.

Soru: 15	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	34	6,7	6,8	6,8
Tamamen Katılmıyorum	75	14,9	15,1	21,9
Katılmıyorum	43	8,5	8,6	30,5
Kısmen Katılıyorum	55	10,9	11,0	41,6
Katılıyorum	149	29,6	29,9	71,5
Tamamen Katılıyorum	142	28,2	28,5	100,0
TOPLAM	498	98,8	100,0	
Cevaplanmayan	6	1,2		
TOPLAM	504	100,0		

Tablo 42’ de “obezite vergisi yerine topluma eğitici bilgiler vermek yoluyla yeme-içme alışkanlıklarının değiştirilmesi gerekir” sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 57,8’ i buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 68,7’ ye çıkmaktadır. Ankete katılanların % 23,4’ ü ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir.

3.4.4.4. Obezite Vergilerinin Algılanan Etkinliği

Tablo 43: Obezite Vergisi Türkiye’de Uygulanmalıdır.

Soru: 1	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	44	8,7	8,8	8,8
Tamamen Katılmıyorum	48	9,5	9,6	18,5
Katılmıyorum	107	21,2	21,5	40,0
Kısmen Katılıyorum	78	15,5	15,7	55,6
Katılıyorum	166	32,9	33,3	89,0
Tamamen Katılıyorum	55	10,9	11,0	100,0
TOPLAM	498	98,8	100,0	
Cevaplanmayan	6	1,2		
TOPLAM	504	100,0		

Birçok ülkede farklı isimlerle uygulanan bir obezite vergisi mevcuttur ve Türkiye’de potansiyel bir obezite vergisinin algılanan etkinliği çalışmamızın ana konusu olmuştur. Obezite vergisi Türkiye’de uygulanmalıdır sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 43’ de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 43,8’ i buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 59,3’ e çıkmaktadır. Ankete katılanların % 30,7’ si ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla, katılımcıların çoğu Türkiye’de uygulanabilecek bir obezite vergisine karşı olumlu düşünmektedirler.

Tablo 44: Obeziteyi Önlemede İlk Uygulanacak Politika Vergiler Olmalıdır.

Soru: 2	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	40	7,9	8,0	8,0
Tamamen Katılmıyorum	83	16,5	16,6	24,6
Katılmıyorum	133	26,4	26,7	51,3
Kısmen Katılıyorum	75	14,9	15,0	66,3
Katılıyorum	110	21,8	22,0	88,4
Tamamen Katılıyorum	58	11,5	11,6	100,0
TOPLAM	499	99,0	100,0	
Cevaplanmayan	5	1,0		
TOPLAM	504	100,0		

Tablo 44’ de “obeziteyi önlemede ilk uygulanacak politika vergiler olmalıdır” sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 33,3’ ü buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 48,2’ ye çıkmaktadır. Ankete katılanların % 42,9’ u ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 45: Sağlıksız Gıdalar Üzerine Obezite Vergisi Konulmalıdır.

Soru: 3	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	27	5,4	5,4	5,4
Tamamen Katılmıyorum	67	13,3	13,5	18,9
Katılmıyorum	104	20,6	20,9	39,8
Kısmen Katılıyorum	86	17,1	17,3	57,1
Katılıyorum	132	26,2	26,6	83,7
Tamamen Katılıyorum	81	16,1	16,3	100,0
TOPLAM	497	98,6	100,0	
Cevaplanmayan	7	1,4		
TOPLAM	504	100,0		

Obezite vergisi sağlıksız ve şişmanlığa yol açan gıdalar üzerine uygulama alanı bulan bir vergi çeşididir. Sağlıksız gıdalar üzerine obezite vergisi konulmalıdır sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 45’ de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 42,3’ ü buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 59,4’ e çıkmaktadır. Ankete katılanların % 33,9’ u ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir. Sonuçlar neticesinde, verginin kabul edilebilirlik ve uygulanabilirlik düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 46: Obezite İle Mücadele Vergi Dışı Araçlarla Yapılmalıdır.

Soru: 4	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	36	7,1	7,2	7,2
Tamamen Katılmıyorum	83	16,5	16,7	23,9
Katılmıyorum	87	17,3	17,5	41,4
Kısmen Katılıyorum	71	14,1	14,3	55,7
Katılıyorum	101	20,0	20,3	76,1
Tamamen Katılıyorum	119	23,6	23,9	100,0
TOPLAM	497	98,6	100,0	
Cevaplanmayan	7	1,4		
TOPLAM	504	100,0		

Tablo 46’ da “obezite ile mücadele vergi dışı araçlarla yapılmalıdır” sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 43,6’ sı buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 57,7’ ye çıkmaktadır. Ankete katılanların % 33,8’ i ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir. Verginin kabul edilebilirliği ne kadar yüksek olsa da, gıda fiyatında meydana gelebilecek artış, obezite ile mücadelede vergi dışı araçları ön plana çıkarmaktadır.

Tablo 47: Obezite Vergisine Bireysel ve Toplum Sağlığı Açısından Olumlu Bakmaktayım.

Soru: 5	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	36	7,1	7,2	7,2
Tamamen Katılmıyorum	46	9,1	9,3	16,5
Katılmıyorum	102	20,2	20,5	37,0
Kısmen Katılıyorum	83	16,5	16,7	53,7
Katılıyorum	138	27,4	27,8	81,5
Tamamen Katılıyorum	92	18,3	18,5	100,0
TOPLAM	497	98,6	100,0	
Cevaplanmayan	7	1,4		
TOPLAM	504	100,0		

Tablo 47’ de “obezite vergisine bireysel ve toplum sağlığı açısından olumlu bakmaktayım” sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 45,7’ si buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 62,2’ ye çıkmaktadır. Ankete katılanların % 29,3’ ü ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir. Verginin, obezite ile mücadelede etkin bir araç olarak görev almasından dolayı, hem bireyin hem de toplumun sağlığı için uygulanabilir bir politika oluşu katılımcılar tarafından yüksek oranda kabul görmüştür.

Tablo 48: Obezite Vergisinin Etkili Olacağını Düşünüyorum.

Soru: 6	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	36	7,1	7,2	7,2
Tamamen Katılmıyorum	65	12,9	13,1	20,3
Katılmıyorum	102	20,2	20,5	40,8
Kısmen Katılıyorum	71	14,1	14,3	55,1
Katılıyorum	139	27,6	28,0	83,1
Tamamen Katılıyorum	84	16,7	16,9	100,0
TOPLAM	497	98,6	100,0	
Cevaplanmayan	7	1,4		
TOPLAM	504	100,0		

Obezite vergisindeki asıl amaç, şişmanlığa neden olan sağlıksız gıda fiyatlarını yükselterek bu gıdaların tüketimini en az düzeye indirmektir. Bu durumun gerçekleşmesi, obezite vergisinin sağlıklı yaşam üzerinde etkinliğini ortaya koymaktadır. Obezite vergisinin etkili olacağını düşünüyorum sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 48’ de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 44,3’ ü buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 58,4’ e çıkmaktadır. Ankete katılanların % 33,1’ i ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 49: Eğer Devlet Sağlıksız Gıdalar Üzerinden Vergi Alırsa Tüketimi Bırakırım.

Soru: 7	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	36	7,1	7,2	7,2
Tamamen Katılmıyorum	93	18,5	18,7	26,0
Katılmıyorum	113	22,4	22,7	48,7
Kısmen Katılıyorum	78	15,5	15,7	64,4
Katılıyorum	99	19,6	19,9	84,3
Tamamen Katılıyorum	78	15,5	15,7	100,0
TOPLAM	497	98,6	100,0	
Cevaplanmayan	7	1,4		
TOPLAM	504	100,0		

Tablo 49’ da “eğer devlet sağlıksız gıdalar üzerinden vergi alırsa tüketimi bırakırım” sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 35,1’ i buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 50,6’ ya çıkmaktadır. Ankete katılanların % 40,9’ u ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 50: Eğer Devlet Sağlıksız Gıdalar Üzerinden Vergi Alırsa Tüketimim Etkilenmez.

Soru: 8	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Fikrim yok	43	8,5	8,7	8,7
Tamamen Katılmıyorum	72	14,3	14,5	23,1
Katılmıyorum	132	26,2	26,6	49,7
Kısmen Katılıyorum	56	11,1	11,3	61,0
Katılıyorum	106	21,0	21,3	82,3
Tamamen Katılıyorum	88	17,5	17,7	100,0
TOPLAM	497	98,6	100,0	
Cevaplanmayan	7	1,4		
TOPLAM	504	100,0		

Tablo 50’ de “eğer devlet sağlıksız gıdalar üzerinden vergi alırsa tüketimim etkilenmez” sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar yer almaktadır. Buna göre katılımcıların katılıyorum ve tamamen katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında yaklaşık % 38,5’ e buna katılmakta ve bu oran kısmen katılıyorum seçeneğiyle birlikte % 49,6’ ya çıkmaktadır. Ankete katılanların % 40,5’ i ise bu görüşe katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 51: Sizce Obezite İle Mücadelede En Etkili Yöntem Nedir?

Soru: 9	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Eğitim ve Bilgilendirme Politikaları	201	39,9	40,7	40,7
Düzenleme	85	16,9	17,2	57,9
Obezite Vergisi	90	17,9	18,2	76,1
Hepsi	97	19,2	19,6	95,7
Fikrim Yok	21	4,2	4,3	100,0
TOPLAM	494	98,0	100,0	
Cevaplanmayan	10	2,0		
TOPLAM	504	100,0		

Obezite ile mücadelede, vergiler ile birlikte farklı etkin metotlarda uygulanmaktadır. Sizce obezite ile mücadelede en etkili yöntem nedir sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 51’ de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların % 39,9’ u eğitim ve bilgilendirme politikalarını, % 16,9’u düzenleme politikalarını, % 17,9’ u obezite vergisini, % 19,2’ si hepsini en etkili yöntem olarak görmektedirler. % 4,2’ si ise fikrim yok cevabını vermiştir. Obezite vergisi ile karşılaştırıldığında diğer caydırıcı uygulamalar, katılımcılar tarafından daha uygulanabilir bir metot olarak görülmektedir.

Tablo 52: Sizce İdeal Vergi Oranı Yüzde Kaç Olmalıdır?

Soru: 10	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
%5-%10 arası	43	8,5	8,7	8,7
%10-%15 arası	325	64,5	65,7	74,3
%15-%20 arası	65	12,9	13,1	87,5
%20-%25 arası	38	7,5	7,7	95,2
%25-%30 arası	16	3,2	3,2	98,4
%30 ve üzeri	8	1,6	1,6	100,0
TOPLAM	495	98,2	100,0	
Cevaplanmayan	9	1,8		
TOPLAM	504	100,0		

Tablo 52’ de “sizce ideal vergi oranı yüzde kaç olmalıdır” sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar yer almaktadır. Buna göre katılımcıların % 8,5’ i % 5-% 10 arası, % 64,5’i % 10-% 15 arası, % 12,9’ u % 15-% 20 arası, % 7,5’ i % 20-% 25 arası, % 3,2’ si % 25-% 30 arası ve % 1,6’ sı % 30 ve üzeri vergi oranını uygun bulmuşlardır.

3.5. Araştırmada Yer Alan Hipotezlerin Test Edilmesine Yönelik Mann Whitney U Testi, Kruskal Wallis Testi ve Ki Kare Testi Sonuçları

3.5.1. Mann Whitney U, Kruskal Wallis ve Ki Kare Analizi Sonuçları

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların sosyo-ekonomik özelliklerinin tüketim alışkanlıkları, obezite kültürü, obezite vergisine ilişkin olumlu ve olumsuz görüşlerde farklılık yaratıp yaratmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 53: Cinsiyet Değişkenine Göre Obezite Kültürü, Obezite Vergisi Olumlu, Obezite Vergisi Olumsuz ve Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U Testi Analizi Sonuçları

	Cinsiyet	N	X sıra	Σ sıra	U	z	p
Obezite Kültürü	Kadın	250	252,93	63232,50	27392,500	-1,454	,146
	Erkek	237	234,58	55595,50			
	Toplam	487					
Obezite Vergisi Olumlu	Kadın	242	247,61	59921,50	26835,500	-1,218	,223
	Erkek	237	232,23	55038,50			
	Toplam	479					
Obezite Vergisi Olumsuz	Kadın	241	243,45	58672,50	27123,500	-,797	,425
	Erkek	235	233,42	54853,50			
	Toplam	476					
Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği	Kadın	253	256,48	64890,00	28467,000	-1,351	,177
	Erkek	242	239,13	57870,00			
	Toplam	495					

Tablo 53’de cinsiyet değişkenine göre obezite kültürü, obezite vergisi olumlu, obezite vergisi olumsuz ve obezite vergisinin kabul edilebilirliği puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin Mann Whitney U testi analizi sonuçları verilmiştir. Buna göre obezite kültürü, obezite vergisi olumlu, obezite vergisi olumsuz ve obezite vergisinin kabul edilebilirliği puanlarında cinsiyete göre anlamlı farklılık yoktur ($p>,05$). Buna göre;

H₁: Obezite Kültürü Cinsiyete Göre Farklılaşmaktadır. (Red)

H₂: Obezite Vergisine Yönelik Olumlu Görüşler Cinsiyete Göre Farklılaşmaktadır. (Red)

H₃: Obezite Vergisine Yönelik Olumsuz Görüşler Cinsiyete Göre Farklılaşmaktadır. (Red)

H₄: Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Cinsiyete Göre Farklılaşmaktadır. (Red)

Tablo 54: Cinsiyet Değişkenine Göre Tüketim Alışkanlıklarının Dağılımları Arasındaki Farklılaşmanın İncelenmesine İlişkin Ki-Kare Testi Analizi

		Kadın	Erkek	p
		n (%)	n (%)	
Günde Kaç Öğün Yemek Yersiniz?	1 öğün	17 (% 6,7)	4 (% 1,7)	,000**
	2 öğün	94 (% 37,2)	54 (% 22,4)	
	3 öğün	133 (% 52,6)	144 (% 59,8)	
	4 öğün	9 (% 3,6)	39 (% 16,2)	
Hangi Tür Gıdaları Daha Fazla Tüketirsiniz?	Sağlıksız ve Yağlı Gıdalar	59 (% 23,3)	74 (% 30,7)	,058
	İlave Şekerli Gıdalar	32 (% 12,6)	32 (% 13,3)	
	Meyve-Sebze-Baklagiller	96 (% 37,9)	65 (% 27,0)	
	Diğer	66 (% 26,1)	70 (% 29,0)	
Tükettiğiniz Gıdalar Ve İçecekler Hakkında Ne Kadar Bilgiye Sahipsiniz?	Tam Bilgiye Sahibim	34 (% 13,4)	36 (% 15,0)	,176
	Kısmen Biliyorum	141 (% 55,7)	113 (% 47,1)	
	Çok Az Biliyorum	64 (% 25,3)	80 (% 33,3)	
	Hiçbir Fikrim Yok	14 (% 5,5)	11 (% 4,6)	
Haftada Kaç Kere Spor Yaparsınız?	Hiç Yapmam	155 (% 61,3)	101 (% 41,9)	,000**
	1-2	71 (% 28,1)	84 (% 34,9)	
	3-5	23 (% 9,1)	50 (% 20,7)	
	6-10	2 (% 0,8)	5 (% 2,1)	
	10+	2 (% 0,8)	1 (% 0,4)	

** $p < ,01$

Tablo 54’de cinsiyet değişkenine göre tüketim alışkanlıklarının dağılımları arasındaki farklılaşmanın incelenmesine ilişkin Ki-kare testi analizi sonuçları verilmiştir. Buna göre cinsiyete göre fazla gıda tüketimi ve tüketilen gıdalar ve içecekler hakkındaki bilgi düzeylerinin dağılımları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p > ,05$). Erkeklerin günde 2 öğün tüketme oranları (% 22,4), kadınların günden 2 öğün tüketme oranlarından (% 37,2), kadınların günde 4 öğün tüketme

oranları (% 3,6), erkeklerin günde 4 öğün tüketme oranlarından (% 16,2) anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur ($p<,01$). Erkeklerin haftada 1-2 kez spor yapma oranları (% 34,9), kadınların haftada 1-2 kez spor yapma oranlarından (% 28,1), Erkeklerin haftada 3-5 kez spor yapma oranları (% 20,7), kadınların haftada 3-5 kez spor yapma oranlarından (% 9,1) ve kadınların haftada hiç spor yapmama oranları (% 61,3), erkeklerin haftada hiç spor yapmama oranlarından (% 41,9) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p<,01$). Buna göre;

H₅: Tüketim Alışkanlıkları Cinsiyete Göre Farklılaşmaktadır. (Kabul)

Tablo 55: Yaş Gruplarına Göre Obezite Kültürü, Obezite Vergisi Olumlu, Obezite Vergisi Olumsuz ve Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Değişkenlerinin Puan Dağılımları

Puan	Gruplar	n	\bar{x} sıra	x^2	sd	p
Obezite Kültürü	18-24	116	244,32	9,077	5	,106
	25-34	220	261,26			
	35-44	99	230,32			
	45-54	41	251,20			
	55-64	14	211,14			
	65+	4	97,63			
Obezite Vergisi Olumlu	18-24	117	215,45	10,034	5	,074
	25-34	215	253,77			
	35-44	95	257,67			
	45-54	41	258,30			
	55-64	14	208,18			
	65+	4	147,25			
Obezite Vergisi Olumsuz	18-24	117	236,82	1,343	5	,930
	25-34	212	241,16			
	35-44	98	240,01			
	45-54	37	258,22			
	55-64	15	253,57			
	65+	4	293,63			
Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği	18-24	119	220,86	11,992	5	,035*
	25-34	223	249,57			
	35-44	100	273,37			
	45-54	41	294,01			
	55-64	15	274,27			

65+	4	202,88
-----	---	--------

* $p < ,05$

Tablo 55’te yaş gruplarına göre obezite kültürü, obezite vergisi olumlu, obezite vergisi olumsuz ve obezite vergisinin kabul edilebilirliği değişkenlerinin karşılaştırılması için ölçeklerin puanları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma için parametrik olmayan bir test olan Kruskal Wallis testi uygulaması yapılmıştır. Buna göre yaş grupları arasında göre obezite kültürü, obezite vergisi olumlu ve obezite vergisi olumsuz puanlarının ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık yoktur ($p > ,05$). Obezite vergisinin kabul edilebilirliği puanlarında yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark çıkmıştır ($p < ,01$). 65 yaş ve üstünün obezite vergisinin kabul edilebilirliği oranı diğer yaş gruplarının oranlarından daha düşüktür ($\chi^2=11,992$; $p < ,05$). Buna göre;

H₆: Obezite Kültürü Yaşa Göre Farklılaşmaktadır. (Red)

H₇: Obezite Vergisine Yönelik Olumlu Görüşler Yaşa Göre Farklılaşmaktadır. (Red)

H₈: Obezite Vergisine Yönelik Olumsuz Görüşler Yaşa Göre Farklılaşmaktadır. (Red)

H₉: Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Yaşa Göre Farklılaşmaktadır. (Kabul)

Tablo 56: Yaş Gruplarının Değişkenine Göre Tüketim Alışkanlıklarının Dağılımları Arasındaki Farklılaşmanın İncelenmesine İlişkin Ki-Kare Testi Analizi

		18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	p
		Yaş	Yaş	Yaş	Yaş	Yaş		
		n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	
Günde Kaç Öğün Yemek Yersiniz?	1 öğün	3 (%2,5)	11 (%5,0)	7 (%7,0)	0 (%0)	1 (%6,7)	0 (%0)	,046*
	2 öğün	43 (%36,1)	71 (%32,0)	25 (%25,0)	10 (%24,4)	1 (%6,7)	0 (%0)	
	3 öğün	61 (%51,3)	124 (%55,9)	58 (%58,0)	25 (%61,0)	8 (%53,3)	4 (%100)	
	4 öğün	12 (%10,1)	16 (%7,2)	10 (%10,0)	6 (%14,6)	5 (%33,3)	0 (%0)	
Hangi Tür Gıdaları Daha Fazla Tüketirsiniz?	Sağlıksız ve Yağlı Gıdalar	34 (%28,6)	61 (%27,5)	20 (%20,0)	13 (%31,7)	4 (%26,7)	2 (%50,0)	,111
	İlave Şekerli Gıdalar	18 (%15,1)	37 (%16,7)	8 (%8,0)	1 (%2,4)	2 (%13,3)	0 (%0)	
	Meyve-Sebze-Baklagiller	35 (%29,4)	75 (%33,8)	34 (%34,0)	14 (%34,1)	3 (%20,0)	2 (%50,0)	
	Diğer	32 (%26,9)	49 (%22,1)	38 (%38,0)	13 (%31,7)	6 (%40,0)	0 (%0)	
Tükettiğiniz Gıdalar Ve İçecekler Hakkında Ne Kadar Bilgiye Sahipsiniz?	Tam Bilgiye Sahibim	13 (%10,9)	32 (%14,4)	17 (%17,0)	6 (%15,0)	2 (%13,3)	1 (%25,0)	,041*
	Kısmen Biliyorum	67 (%56,3)	125 (%56,3)	43 (%43,0)	17 (%42,5)	5 (%33,3)	1 (%25,0)	
	Çok Az Biliyorum	35 (%29,4)	54 (%24,3)	35 (%35,0)	15 (%37,5)	4 (%26,7)	2 (%50,0)	
	Hiçbir Fikrim Yok	4 (%3,4)	11 (%5,0)	5 (%5,0)	2 (%5,0)	4 (%26,7)	0 (%0)	
Haftada Kaç Kere Spor Yaparsınız?	Hiç Yapmam	63 (%52,9)	95 (%42,8)	58 (%58,0)	28 (%68,3)	12 (%80,0)	3 (%75,0)	,009**
	1-2	39 (%32,8)	80 (%36,0)	26 (%26,0)	9 (%22,0)	2 (%13,3)	0 (%0)	
	3-5	15 (%12,6)	40 (%18,0)	15 (%15,0)	4 (%9,8)	1 (%6,7)	0 (%0)	
	6-10	2	5	0 (%0)	0 (%0)	0 (%0)	1	

		(%1,7)	(%2,3)				(%25,0)	
	10+	0 (%0)	2 (%0,9)	1 (%1,0)	0 (%0)	0 (%0)	0 (%0)	

* $p < ,05$ ** $p < ,01$

Tablo 56’da yaş gruplarının değişkenine göre tüketim alışkanlıklarının dağılımları arasındaki farklılaşmanın incelenmesine ilişkin Ki-kare testi analizi sonuçları verilmiştir. Yaşlara göre, daha fazla tüketilen gıdaların oranlarının dağılımları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p > ,05$).

18-24 yaş arası katılımcıların günde 2 öğün tüketme oranları (% 36,1), 25-34 yaş arası katılımcıların (% 32,0), 35-44 yaş arası katılımcıların (% 25,0), 45-54 yaş arası katılımcıların (% 24,4), 55-64 yaş arası katılımcıların (% 6,7) ve 65 yaş ve üstü katılımcıların (% 0) günden 2 öğün tüketme oranlarından, 55-64 yaş arası katılımcıların günde 4 öğün tüketme oranları (% 33,3), erkeklerin 18-24 yaş arası katılımcıların (%10,1), 25-34 yaş arası katılımcıların (% 7,2), 35-44 yaş arası katılımcıların (% 10,0), 45-54 yaş arası katılımcıların (% 14,6) ve 65 yaş ve üstü katılımcıların (% 0) günde 4 öğün tüketme oranlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p < ,05$).

65 yaş ve üstü katılımcıların “tükettiğim gıdalar ve içecekler hakkında tam bilgiye sahibim” deme oranları (% 25,0), 18-24 yaş arası katılımcıların (% 10,9), 25-34 yaş arası katılımcıların (% 14,4), 35-44 yaş arası katılımcıların (% 17,0), 45-54 yaş arası katılımcıların (% 15,0) ve 55-64 yaş arası katılımcıların (% 13,3) tükettiğim gıdalar ve içecekler hakkında tam bilgiye sahibim deme oranlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p < ,05$).

25-34 yaş arası katılımcıların haftada 1-2 kez spor yapma oranları (% 36,0), 18-24 yaş arası katılımcıların (% 32,8), 35-44 yaş arası katılımcıların (% 26,0), 45-54 yaş arası katılımcıların (% 22,0), 55-64 yaş arası katılımcıların (% 13,3) ve 65 yaş ve üstü katılımcıların (% 0) haftada 1-2 kez spor yapma oranlarından, 65 yaş ve üstü katılımcıların haftada 6-10 kez spor yapma oranları (% 25,0), 18-24 yaş arası katılımcıların (% 1,7), 25-34 yaş arası katılımcıların (% 2,3), 35-44 yaş arası katılımcıların (% 0), 45-54 yaş arası katılımcıların (% 0) ve 55-64 yaş arası katılımcıların (% 0) 6-10 kez spor yapma oranlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p < ,01$). Buna göre;

H₁₀: Tüketim Alışkanlıkları Yaşa Göre Farklılaşmaktadır. (Kabul)

Tablo 57: Eğitim Düzeylerine Göre Obezite Kültürü, Obezite Vergisi Olumlu, Obezite Vergisi Olumsuz ve Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Değişkenlerinin Puan Dağılımları

Puan	Gruplar	n	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p
Obezite Kültürü	Okuryazar	21	200,76	36,676	6	,001**
	İlköğretim	63	216,54			
	Ortaöğretim	115	212,91			
	Ön Lisans	101	226,69			
	Lisans	133	302,37			
	Yüksek Lisans	50	257,05			
	Doktora	8	309,88			
Obezite Vergisi Olumlu	Okuryazar	21	277,60	5,325	6	,503
	İlköğretim	63	260,06			
	Ortaöğretim	113	253,92			
	Ön Lisans	99	233,10			
	Lisans	131	226,17			
	Yüksek Lisans	49	241,73			
	Doktora	8	239,19			
Obezite Vergisi Olumsuz	Okuryazar	21	231,17	2,638	6	,853
	İlköğretim	62	265,60			
	Ortaöğretim	111	238,72			
	Ön Lisans	99	233,90			
	Lisans	133	236,75			
	Yüksek Lisans	48	248,44			

	Doktora	8	251,81			
	Okuryazar	22	245,23			
	İlköğretim	64	271,41			
	Ortaöğretim	116	249,70			
Obezite Vergisinin Kabuledilebilirliği	Ön Lisans	102	270,10	6,482	6	,371
	Lisans	136	234,02			
	Yüksek Lisans	51	235,83			
	Doktora	8	202,00			

** $p < ,01$

Tablo 57’de eğitim düzeylerine göre obezite kültürü, obezite vergisi olumlu, obezite vergisi olumsuz ve obezite vergisinin kabul edilebilirliği değişkenlerinin karşılaştırılması için ölçeklerin puanları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma için parametrik olmayan bir test olan Kruskal Wallis testi uygulaması yapılmıştır. Buna göre eğitim düzeyleri arasında göre obezite vergisi olumlu, obezite vergisi olumsuz ve obezite vergi kabul edilebilirliği puanlarının ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık yoktur ($p > ,05$). Obezite kültürü puanlarında eğitim düzeyi gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark çıkmıştır ($p < ,01$). Doktora eğitim durumuna sahip katılımcıların obezite vergisinin kabul edilebilirliği oranı diğer eğitim düzeyinde olan katılımcıların oranlarından daha yüksektir ($\chi^2=36,676$; $p < ,01$). Buna göre;

H₁₁: Obezite Kültürü Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmaktadır. (Kabul)

H₁₂: Obezite Vergisine Yönelik Olumlu Görüşler Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmaktadır. (Red)

H₁₃: Obezite Vergisine Yönelik Olumsuz Görüşler Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmaktadır. (Red)

H₁₄: Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmaktadır. (Red)

Tablo 58: Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Tüketim Alışkanlıklarının Dağılımları Arasındaki Farklılaşmanın İncelenmesine İlişkin Ki-Kare Testi Analizi

		Okur- yazar	İlköğret im	Ortaöğr etim	Ön lisans	Lisans	Yüksek lisans	Doktor a	p
		n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	
Günde Kaç Öğün Yemek Yersiniz?	1 öğün	2 (%9,1)	4 (%6,3)	6 (%5,2)	4 (%3,9)	2 (%1,5)	4 (%7,8)	0 (%0)	,001**
	2 öğün	2 (%9,1)	22 (%34,4)	24 (%20,7)	24 (%23,5)	48 (%35,6)	27 (%52,9)	3 (%37,5)	
	3 öğün	15 (%68,2)	33 (%51,6)	69 (%59,5)	60 (%58,8)	79 (%58,5)	18 (%35,3)	3 (%37,5)	
	4 öğün	3 (%13,6)	5 (%7,8)	17 (%14,7)	14 (%13,7)	6 (%4,4)	2 (%3,9)	2 (%25,0)	
Hangi Tür Gıdaları Daha Fazla Tüketirsiniz?	Sağlıksız ve Yağlı Gıdalar	2 (%9,1)	24 (%37,5)	33 (%28,4)	24 (%23,5)	27 (%20,0)	21 (%41,2)	2 (%25,0)	,032*
	İlave Şekerli Gıdalar	1 (%4,5)	10 (%15,6)	13 (%11,2)	13 (%12,7)	21 (%15,6)	6 (%11,8)	1 (%12,5)	
	Meyve- Sebze- Baklagiller	6 (%27,3)	14 (%21,9)	35 (%30,2)	37 (%36,3)	53 (%39,3)	15 (%29,4)	2 (%25,0)	
	Diğer	13 (%59,1)	16 (%25,0)	35 (%30,2)	28 (%27,5)	34 (%25,2)	9 (%17,6)	3 (%37,5)	
Tükettiğini z Gıdalar Ve İçecekler Hakkında Ne Kadar Bilgiye Sahipsiniz?	Tam Bilgiye Sahibim	2 (%9,1)	4 (%6,3)	14 (%12,1)	15 (%14,7)	18 (%13,4)	13 (%25,5)	5 (%62,5)	,000**
	Kısmen Biliyorum	8 (%36,4)	25 (%39,1)	44 (%37,9)	56 (%54,9)	91 (%67,9)	3 (%60,8)	1 (%12,5)	
	Çok Az Biliyorum	8 (%36,4)	27 (%42,2)	51 (%44,0)	26 (%25,5)	23 (%17,2)	7 (%13,7)	2 (%25,0)	
	Hiçbir Fikrim Yok	4 (%18,2)	8 (%12,5)	7 (%6,0)	5 (%4,9)	2 (%1,5)	0 (%0)	0 (%0)	
Haftada Kaç Kere Spor Yaparsınız ?	Hiç Yapmam	20 (%90,9)	46 (%71,9)	69 (%59,5)	38 (%37,3)	57 (%42,2)	28 (%54,9)	1 (%12,5)	,000**
	1-2	2 (%9,1)	11 (%17,2)	28 (%24,1)	44 (%43,1)	50 (%37,0)	17 (%33,3)	2 (%25,0)	
	3-5	0 (%0)	7 (%10,9)	14 (%12,1)	17 (%16,7)	26 (%19,3)	5 (%9,8)	5 (%62,5)	
	6-10	0 (%0)	0 (%0)	4 (%3,4)	2 (%2,0)	1 (%0,7)	1 (%2,0)	0 (%0)	
	10+	0 (%0)	0 (%0)	1 (%0,9)	1 (%1,0)	1 (%0,7)	0 (%0)	0 (%0)	

* $p < ,05$ ** $p < ,01$

Tablo 58'de eğitim düzeylerine göre tüketim alışkanlıklarının dağılımları arasındaki farklılaşmanın incelenmesine ilişkin Ki-kare testi analizi sonuçları

verilmiştir. Buna göre yüksek lisans eğitim düzeyindeki katılımcıların günde 2 öğün tüketme oranları (% 52,9), okur-yazar düzeydeki katılımcıların (% 9,1), ilköğretim düzeyindeki katılımcıların (% 34,4), ortaöğretim düzeyindeki katılımcıların (% 20,7), ön lisans düzeyindeki katılımcıların (% 23,5), lisans düzeyindeki katılımcıların (% 35,6) ve doktora düzeyindeki katılımcıların (% 37,5) günden 2 öğün tüketme oranlarından, doktora eğitim düzeyindeki katılımcıların günde 4 öğün tüketme oranları (% 25,0), okur-yazar düzeydeki katılımcıların (% 13,6), ilköğretim düzeyindeki katılımcıların (% 7,8), ortaöğretim düzeyindeki katılımcıların (% 14,7), ön lisans düzeyindeki katılımcıların (% 13,7), lisans düzeyindeki katılımcıların (% 4,4) ve yüksek lisans düzeyindeki katılımcıların (% 3,9) günden 4 öğün tüketme oranlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p<,01$).

Okur-yazar düzeyindeki katılımcıların sağlıksız ve yağlı gıdalar tüketme oranları (% 9,1), ilköğretim düzeyindeki katılımcıların (% 37,5), ortaöğretim düzeyindeki katılımcıların (% 28,4), ön lisans düzeyindeki katılımcıların (% 23,5), lisans düzeyindeki katılımcıların (% 20,0), yüksek lisans düzeyindeki katılımcıların (% 41,2) ve doktora düzeyindeki katılımcıların (% 25,0) sağlıksız ve yağlı gıdalar tüketme oranlarından anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur ($p<,05$).

Doktora düzeyindeki katılımcıların “tükettiğim gıdalar ve içecekler hakkında tam bilgiye sahibim” deme oranları (% 62,5), okur-yazar düzeydeki katılımcıların (% 9,1), ilköğretim düzeyindeki katılımcıların (% 6,3), ortaöğretim düzeyindeki katılımcıların (% 12,1), ön lisans düzeyindeki katılımcıların (% 14,7), lisans düzeyindeki katılımcıların (% 13,4) ve yüksek lisans düzeyindeki katılımcıların (% 25,5) tükettiğim gıdalar ve içecekler hakkında tam bilgiye sahibim deme oranlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p<,01$).

Ön lisans düzeyindeki katılımcıların haftada 1-2 kez spor yapma oranları (% 43,1), okur-yazar düzeydeki katılımcıların (% 9,1), ilköğretim düzeyindeki katılımcıların (%17,2), ortaöğretim düzeyindeki katılımcıların (% 24,1), lisans düzeyindeki katılımcıların (% 37,0), yüksek lisans düzeyindeki katılımcıların (% 33,3) ve doktora düzeyindeki katılımcıların (% 25,0), doktora düzeyindeki katılımcıların haftada 3-5 kez spor yapma oranları (% 62,5), okur-yazar düzeydeki katılımcıların (% 0), ilköğretim düzeyindeki katılımcıların (% 10,9), ortaöğretim düzeyindeki katılımcıların (% 12,1),

ön lisans düzeyindeki katılımcıların (% 16,7), lisans düzeyindeki katılımcıların (% 19,3) ve yüksek lisans düzeyindeki katılımcıların (% 9,8) 3-5 kez spor yapma oranlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p<,01$).

H₁₅: Tüketim Alışkanlıkları Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmaktadır. (Kabul)

Tablo 59: Meslek Gruplarına Göre Obezite Kültürü, Obezite Vergisi Olumlu, Obezite Vergisi Olumsuz ve Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Değişkenlerinin Puan Dağılımları

Puan	Gruplar	n	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	p
Obezite Kültürü	Devlete Memuru	59	274,61	10,435	5	,064
	Özel Sektör	223	253,91			
	Ev Hanımı	67	205,76			
	İşsiz	61	224,83			
	Esnaf	35	240,14			
	Öğrenci	45	256,99			
Obezite Vergisi Olumlu	Devlete Memuru	60	227,48	7,882	5	7,882
	Özel Sektör	220	255,07			
	Ev Hanımı	66	238,76			
	İşsiz	59	252,32			
	Esnaf	35	216,39			
	Öğrenci	42	200,49			
Obezite Vergisi Olumsuz	Devlete Memuru	59	222,97	7,617	5	,179
	Özel Sektör	219	258,34			
	Ev Hanımı	65	227,35			
	İşsiz	59	233,13			
	Esnaf	34	215,32			
	Öğrenci	43	218,02			
Obezite Vergisinin Kabul	Devlete Memuru	61	257,09	5,770	5	,329

Edilebilirliği			
	Özel Sektör	227	252,14
	Ev Hanımı	68	268,13
	İşsiz	62	254,83
	Esnaf	35	214,09
	Öğrenci	45	217,93

Tablo 59’da mesleğe göre obezite kültürü, obezite vergisi olumlu, obezite vergisi olumsuz ve obezite vergisinin kabul edilebilirliği değişkenlerinin karşılaştırılması için ölçeklerin puanları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma için parametrik olmayan bir test olan Kruskal Wallis testi uygulaması yapılmıştır. Buna göre meslek grupları arasında göre obezite kültürü, obezite vergisi olumlu, obezite vergisi olumsuz ve obezite vergisinin kabul edilebilirliği puanlarının ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık yoktur ($p>,05$). Buna göre;

H₁₆: Obezite Kültürü Mesleğe Göre Farklılaşmaktadır. (Red)

H₁₇: Obezite Vergisine Yönelik Olumlu Görüşler Mesleğe Göre Farklılaşmaktadır. (Red)

H₁₈: Obezite Vergisine Yönelik Olumsuz Görüşler Mesleğe Göre Farklılaşmaktadır. (Red)

H₁₉: Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Mesleğe Göre Farklılaşmaktadır. (Red)

Tablo 60: Meslek Gruplarına Göre Tüketim Alışkanlıklarının Dağılımları Arasındaki Farklılaşmanın İncelenmesine İlişkin Ki-Kare Testi Analizi

		Devlete Memuru	Özel Sektör	Ev Hamını	İşsiz	Esnaf	Öğrenci	p
		n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	
Günde Kaç Öğün Yemek Yersiniz?	1 öğün	2 (%3,3)	10 (%4,4)	7 (%10,3)	1 (%1,6)	0 (%0)	2 (%4,4)	,013*
	2 öğün	19 (%31,1)	71 (%31,4)	21 (%30,9)	22 (%35,5)	5 (%14,3)	12 (%26,7)	
	3 öğün	34 (%55,7)	130 (%57,5)	35 (%51,5)	34 (%54,8)	20 (%57,1)	24 (%53,3)	
	4 öğün	6 (%9,8)	15 (%6,6)	5 (%7,4)	5 (%8,1)	10 (%28,6)	7 (%15,6)	
Hangi Tür Gıdaları Daha Fazla Tüketirsiniz?	Sağlıksız ve Yağlı Gıdalar	19 (%31,1)	52 (%23,0)	18 (%26,5)	23 (%37,1)	10 (%28,6)	12 (%26,7)	,656
	İlave Şekerli Gıdalar	5 (%8,2)	36 (%15,9)	7 (%10,3)	7 (%11,3)	5 (%14,3)	6 (%13,3)	
	Meyve- Sebze- Baklagiller	23 (%37,7)	80 (%35,4)	22 (%32,4)	14 (%22,6)	9 (%25,7)	13 (%28,9)	
	Diğer	14 (%23,0)	58 (%25,7)	21 (%30,9)	18 (%29,0)	11 (%31,4)	14 (%31,1)	
Tükettiğiniz Gıdalar Ve İçecekler Hakkında Ne Kadar Bilgiye Sahipsiniz?	Tam Bilgiye Sahibim	20 (%33,3)	24 (%10,6)	10 (%14,7)	4 (%6,5)	5 (%14,3)	7 (%15,6)	,000**
	Kısmen Biliyorum	25 (%41,7)	135 (%59,7)	28 (%41,2)	33 (%53,2)	12 (%34,3)	24 (%53,3)	
	Çok Az Biliyorum	13 (%21,7)	60 (%26,5)	19 (%27,9)	22 (%35,5)	16 (%45,7)	14 (%31,1)	
	Hiçbir Fikrim Yok	2 (%3,3)	7 (%3,1)	11 (%16,2)	3 (%4,8)	2 (%5,7)	0 (%0)	
Haftada Kaç Kere Spor Yaparsınız?	Hiç Yapmam	20 (%32,8)	101 (%44,7)	55 (%80,9)	35 (%56,5)	23 (%65,7)	24 (%53,3)	,000**
	1-2	27 (%44,3)	86 (%38,1)	7 (%10,3)	22 (%35,5)	3 (%8,6)	9 (%20,0)	
	3-5	12 (%19,7)	36 (%15,9)	4 (%5,9)	4 (%6,5)	6 (%17,1)	12 (%26,7)	
	6-10	1 (%1,6)	2 (%0,9)	1 (%1,5)	1 (%1,6)	3 (%8,6)	0 (%0)	
	10+	1 (%1,6)	1 (%0,4)	1 (%1,5)	0 (%0)	0 (%0)	0 (%0)	

* $p < ,05$ ** $p < ,01$

Tablo 60'da meslek gruplarına göre tüketim alışkanlıklarının dağılımları arasındaki farklılaşmanın incelenmesine ilişkin Ki-kare testi analizi sonuçları verilmiştir. Mesleklere göre daha fazla tüketilen gıdaların oranlarının dağılımları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p > ,05$).

Esnafların günde 4 öğün tüketme oranları (% 28,6), devlet memurlarının (% 9,8), özel sektör çalışanının (% 6,6), ev hanımlarının (% 7,4), işsizlerin (% 8,1) ve öğrencilerin (% 15,6) günde 4 öğün tüketme oranlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p < ,05$).

Devlet memurlarının" tükettiğim gıdalar ve içecekler hakkında tam bilgiye sahibim" deme oranları (% 33,3), özel sektörde çalışanların (% 10,6), esnafların (% 14,3), ev hanımlarının (% 14,7), işsizlerin (% 6,5) ve öğrencilerin (% 15,6) tükettiğim gıdalar ve içecekler hakkında tam bilgiye sahibim deme oranlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p < ,01$).

Esnafların haftada 1-2 kez spor yapma oranları (% 8,6), devlet memurlarının (% 44,3), özel sektör çalışanının (% 38,1), ev hanımlarının (% 10,3), işsizlerin (% 35,5) ve öğrencilerin (% 20,0) 1-2 kez spor yapma oranlarından anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur ($p < ,01$).

H₂₀: Tüketim Alışkanlıkları Mesleğe Göre Farklılaşmaktadır. (Kabul)

3.5.2. Araştırmada Yer Alan Hipotezlerin Test Edilmesine Yönelik Basit Regresyon Analizi ve Sonuçları

Tablo 61: Obezite Kültürünün, Obezite Vergisine Yönelik Olumlu ve Olumsuz Görüşlerin ve Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Ölçek Puanları Üzerinde Etkisine Yönelik Basit Regresyon Analizi

Yordayan	Yordanan	B	Standart Hata B	β	t	p
Obezite Vergisine Yönelik Olumlu Görüşler	Sabit	10,129	,941		10,769	,000
	Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği	,557	,039	,541	14,145	,000
R= ,541	R ² = ,292	F _(1,484) = 200,067			p=,000	
Obezite Vergisine Yönelik Olumsuz Görüşler	Sabit	12,410	,830		14,957	,000
	Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği	,245	,035	,305	7,033	,000
R= ,305	R ² = ,093	F _(1,481) = 49,464			p=,000	
Obezite Kültürü	Sabit	12,239	,488		25,059	,000
	Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği	,114	,020	,245	5,598	,000
R= ,245	R ² = ,060	F _(1,492) = 31,340			p=,000	

Tablo 61’de obezite kültürü, obezite vergisine yönelik olumlu ve olumsuz görüşlerin obezite vergisinin kabul edilebilirliği ölçek puanları üzerinde etkisi olup olmadığına ilişkin basit doğrusal regresyon sonuçları verilmiştir.

Obezite vergisine yönelik olumlu görüşler ($F_{(1,481)} = 49,464$; $p < ,01$), olumsuz görüşler ($F_{(1,492)} = 31,340$; $p < ,01$) ve obezite kültürünün ($F_{(1,484)} = 200,067$; $p < ,01$), obezite vergisinin kabul edilebilirliği ölçek puanları üzerinde etkisi olduğu bulunmuştur.

Obezite vergisine yönelik olumlu görüşlerden alınan puanlar, obezite vergisinin kabul edilebilirliği puanlarının % 54,1’ini etkilemektedir. Bir başka ifadeyle obezite vergisinin kabul edilebilirliğinin % 54,1’i obezite vergisine yönelik olumlu görüşlerin belirtileriyle açıklanmaktadır.

Obezite vergisine yönelik olumsuz görüşlerden alınan puanlar, obezite vergisinin kabul edilebilirliği puanlarının % 30,5’ini etkilemektedir. Bir başka ifadeyle obezite

vergisinin kabul edilebilirliğinin % 30,5'i obezite vergisine yönelik olumsuz görüşlerin belirtileriyle açıklanmaktadır.

Obezite kültürü ölçeğinden alınan puanlar, obezite vergisinin kabul edilebilirliği puanlarının % 24,5'ini etkilemektedir. Bir başka ifadeyle obezite vergisinin kabul edilebilirliğinin % 24,5'i obezite kültürü belirtileriyle açıklanmaktadır.

R^2 bağımsız değişkenlerin, obezite vergisinin kabul edilebilirliğine yönelik tutumlarda toplam varyansın yüzde kaçını obezite vergisine yönelik (olumlu-olumsuz) görüşler ve obezite kültürü değişkenleriyle açıkladığını gösteren determinasyon katsayısıdır. Analizde çoklu belirlilik katsayısı, $R^2=0,292$ (obezite vergisine yönelik olumlu görüşler), $R^2= 0,093$ (obezite vergisine yönelik olumsuz görüşler) ve $R^2= 0,060$ (obezite kültürü) olarak bulunmuştur. Bu değerler; obezite vergisinin kabul edilebilirliğinin % 29'unun obezite vergisine yönelik (olumlu) görüşler değişkeni, % 0,09'unun obezite vergisine yönelik (olumsuz) görüşler değişkeni ve % 0,06'sının obezite kültürü tarafından açıklanabildiğini göstermektedir.

Yukarıdaki değişkenlere ait obezite vergisinin kabul edilebilirliğinin sabit terimleri sırasıyla; "0,557", "0,245", "0,114" dır. Obezite vergisine yönelik olumlu görüşler parametresine ait değer 10,129 olup, bu değişkendeki bir birimlik değişiklik obezite vergisinin kabul edilebilirliğini 10,129 birim arttırmaktadır. Obezite vergisine yönelik olumsuz görüşler parametresine ait değer 12,410 olup, bu değişkendeki bir birimlik değişiklik obezite vergisinin kabul edilebilirliğini 12,410 birim arttırmaktadır. Obezite kültürü parametresine ait değer 12,239 olup, bu değişkendeki bir birimlik değişiklik obezite vergisinin kabul edilebilirliğini 12,239 birim arttırmaktadır. Buna göre;

H₂₁: Obezite Vergisine Yönelik Olumlu Görüşler Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Üzerinde Etkilidir. (Kabul)

H₂₂: Obezite Vergisine Yönelik Olumsuz Görüşler Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Üzerinde Etkilidir. (Kabul)

H₂₃: Obezite Kültürü Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Üzerinde Etkilidir. (Kabul)

Tablo 62: Tüketim Alışkanlıkları Ölçek Puanlarının Obezite Kültürü, Obezite Vergisine Yönelik Olumlu ve Olumsuz Görüşlerin Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Ölçek Puanları Üzerinde Etkisine Yönelik Basit Regresyon Analizi

Yordayan	Yordanan	B	Standart Hata B	β	t	p
Tükettiğiniz Gıdalar Ve İçecekler Hakkında Ne Kadar Bilgiye Sahipsiniz?	Sabit	2,057	,109		18,926	,000
	Obezite Vergisine Yönelik Olumlu Görüşler	,008	,005	,085	1,864	,063
R= ,085	R ² = ,007	F _(1,483) = 3,476			p=,063	
Tükettiğiniz Gıdalar Ve İçecekler Hakkında Ne Kadar Bilgiye Sahipsiniz?	Sabit	2,302	,112		20,578	,000
	Obezite Vergisine Yönelik Olumsuz Görüşler	-,003	,006	-,023	-,502	,616
R= ,023	R ² = ,001	F _(1,480) = ,252			p=,616	
Tükettiğiniz Gıdalar Ve İçecekler Hakkında Ne Kadar Bilgiye Sahipsiniz?	Sabit	2,712	,149		18,260	,000
	Obezite Kültürü	-,031	,010	-,140	-3,142	,002
R= ,140	R ² = ,020	F _(1,491) = 9,875			p=,002**	
Tükettiğiniz Gıdalar Ve İçecekler Hakkında Ne Kadar Bilgiye Sahipsiniz?	Sabit	2,121	,109		19,473	,000
	Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği	,006	,005	,057	1,266	,206
R= ,057	R ² = ,003	F _(1,498) = 1,602			p=,206	

Tablo 62’de tüketim alışkanlıkları ölçek puanlarının obezite kültürü, obezite vergisine yönelik olumlu ve olumsuz görüşlerin obezite vergisinin kabul edilebilirliği ölçek puanları üzerinde etkisi olup olmadığına ilişkin basit doğrusal regresyon sonuçları verilmiştir. Buna göre tüketim alışkanlıkları ölçek puanlarının obezite vergisine yönelik olumlu ve olumsuz görüşlerin ve obezite vergisinin kabul edilebilirliği ölçek puanları üzerinde etkisi yoktur ($p>,05$). Tüketim alışkanlıkları ölçeğinden alınan puanların, obezite kültürü puanları üzerinde etkisi olduğu bulunmuştur ($F_{(1,491)} = 9,875$; $p<,01$). Tüketim alışkanlıkları ölçeğinden alınan puanlar, obezite kültürü puanlarının % 14’ünü

etkilemektedir. Bir başka ifadeyle obezite kültürünün % 14'ü tüketim alışkanlıklarının belirtileriyle açıklanmaktadır.

Tablo 62'de $R^2 = 0,007$ bağımsız değişkeni, obezite vergisine yönelik olumlu görüşlere yönelik tutumlarda toplam varyansın yüzde kaçını "tükettiğiniz gıdalar ve içecekler hakkında ne kadar bilgiye sahipsiniz?" sorusuyla açıkladığını gösteren determinasyon katsayısıdır. Analizde çoklu belirlilik katsayısı obezite vergisine yönelik olumlu görüşlerin % 0,07' sinin tükettiğiniz gıdalar ve içecekler hakkında ne kadar bilgiye sahipsiniz sorusu tarafından açıklanabildiğini göstermektedir. Sabit terim 0,008 olarak bulunmuştur. Tükettiğiniz gıdalar ve içecekler hakkında ne kadar bilgiye sahipsiniz parametresine ait değer 2,057' dir. Bu değişkendeki bir birimlik değişiklik obezite vergisine yönelik olumlu görüşleri 2,057 birim arttırmaktadır.

$R^2 = 0,001$ bağımsız değişkeni, obezite vergisine yönelik olumsuz görüşlere yönelik tutumlarda toplam varyansın yüzde kaçını "tükettiğiniz gıdalar ve içecekler hakkında ne kadar bilgiye sahipsiniz?" sorusuyla açıkladığını gösteren determinasyon katsayısıdır. Analizde çoklu belirlilik katsayısı obezite vergisine yönelik olumsuz görüşlerin % 0,01' inin tükettiğiniz gıdalar ve içecekler hakkında ne kadar bilgiye sahipsiniz sorusu tarafından açıklanabildiğini göstermektedir. Sabit terim 0,003 olarak bulunmuştur. Tükettiğiniz gıdalar ve içecekler hakkında ne kadar bilgiye sahipsiniz parametresine ait değer 2,302' dir. Bu değişkendeki bir birimlik değişiklik obezite vergisine yönelik olumlu görüşleri 2,302 birim arttırmaktadır.

$R^2 = 0,020$ bağımsız değişkeni, obezite kültürüne yönelik tutumlarda toplam varyansın yüzde kaçını "tükettiğiniz gıdalar ve içecekler hakkında ne kadar bilgiye sahipsiniz?" sorusuyla açıkladığını gösteren determinasyon katsayısıdır. Analizde çoklu belirlilik katsayısı obezite kültürünün % 0,02' sinin tükettiğiniz gıdalar ve içecekler hakkında ne kadar bilgiye sahipsiniz sorusu tarafından açıklanabildiğini göstermektedir. Sabit terim 0,031 olarak bulunmuştur. Tükettiğiniz gıdalar ve içecekler hakkında ne kadar bilgiye sahipsiniz parametresine ait değer 2,712' dir. Bu değişkendeki bir birimlik değişiklik obezite kültürünü 2,712 birim arttırmaktadır.

$R^2 = 0,003$ bağımsız değişkeni, obezite vergisinin kabul edilebilirliğine yönelik tutumlarda toplam varyansın yüzde kaçını "tükettiğiniz gıdalar ve içecekler hakkında ne

kadar bilgiye sahipsiniz ?” sorusuyla açıkladığını gösteren determinasyon katsayısıdır. Analizde çoklu belirlilik katsayısı obezite vergisinin kabul edilebilirliğinin % 0, 03’ ünün tükettiğiniz gıdalar ve içecekler hakkında ne kadar bilgiye sahipsiniz sorusu tarafından açıklanabildiğini göstermektedir. Sabit terim ise 0,006 olarak bulunmuştur. Tükettiğiniz gıdalar ve içecekler hakkında ne kadar bilgiye sahipsiniz parametresine ait değer 2,121’dir. Bu değışkendeki bir birimlik değışiklik obezite vergisinin kabul edilebilirliğini 2,121 birim arttırmaktadır. Buna göre;

H₂₄:Tüketim Alışkanlıkları Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliği Üzerinde Etkilidir. (Red)

H₂₅:Tüketim Alışkanlıkları Obezite Kültürü Üzerinde Etkilidir. (Kabul)

H₂₆:Tüketim Alışkanlıkları Obeziteye İlişkin Olumlu Görüşler Üzerinde Etkilidir. (Red)

H₂₇:Tüketim Alışkanlıkları Obeziteye İlişkin Olumsuz Görüşler Üzerinde Etkilidir. (Red)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma İstanbul ili baz alınarak uygulanabilecek bir obezite vergisinin, bireylerin tüketim alışkanlıkları üzerinde etkisinin olup olmadığını araştırmayı amaçlamaktadır. Diğer birçok ülkede uygulanan bu verginin etkisi; demografik, ekonomik, kültür düzeyi vb. nedenlerle ülkeler arasında farklılık göstermektedir.

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile birlikte, birçok insan için modern yaşam, aşırı ucuz sayılabilecek yüksek kalorili yemekler tüketerek, fiziksel aktiviteden yoksun kalarak devam etmektedir. Bu durum günümüzde çok önemli bir sağlıksal problem olan obezite sorununun baş göstermesine neden olmaktadır. Genetik ve çevresel etkileşimler obezitede önemli bir rol oynamaktadır. Obezitenin gelişimini etkileyen ana faktörlerden biri enerji alımı ve enerji harcaması arasındaki dengedir; ancak bu denge aynı zamanda birbirleriyle etkileşime giren çoklu ve karmaşık faktörlerden etkilenir. Obezite, genetik faktörlerin dışında bireyin sağlıksız ve vücutta yağ miktarını arttırabilecek gıdaları tercih etmesinden kaynaklı oluşabilecek bir durumdur. Bu durumun, hem bireye hem de devlete yüklediği maliyetlerden dolayı, devletler obeziteyi önleme politikası olarak obezite vergilerini öne sürmektedirler.

Obezite vergisi, sağlıksız olduğu kabul edilen ve obeziteye katkıda bulunan gıdalara uygulanan belirli bir vergidir. Vücutta fazla yağlanmaya neden olan kalorili gıdalara ve şekerli içeceklerle uygulanan obezite vergileri, sağlıklı beslenmeyi teşvik etmenin ve obezitenin ekonomik etkisini azaltmanın bir yolu olarak önerilmiştir. Birçok yazar tarafından eleştirilen obezite vergisindeki asıl tartışma, daha sağlıklı bir beslenmeyi teşvik edip edemeyeceği ve halk sağlığı hizmetlerine harcanacak geliri ne derece etkileyeceği üzerindedir.

Obezite vergisi ile ilgili literatürde obezite vergisini haklı bulan ve karşısında olan iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Obezite vergisinin haklı olduğunu savunanlara göre, obezite sorunu bir negatif dışsallıktır ve dışsallığın içselleştirilmesinde birincil politika vergiler olmaktadır. Ayrıca, alkol ve tütün gibi sağlıksız ürünler üzerine uygulanan bir vergide tüketimin azaldığı, aynı başarının obezite vergisinde de sağlanacağını savunmuşlardır. Bir başka görüşe göre; devlet, obezite vergisinden elde edeceği gelir ile halk sağlığını düzenleyici politikalar gerçekleştirebilir. Bu nedenle böyle bir verginin

varlığı, hem bireylerin sağlığında düzenlemelere yol açacak hem de devletin farklı girdilere yapacağı ödeneklerde ek bütçe görevi görecektir.

Obezite vergisini haksız bulanlara göre ise; bireylerin tüketim alışkanlıklarına getirilen bir vergi özel hayata müdahale olarak görülmektedir. Eleştirmenler, insanların ne yedikleri ve sağlıklı yiyecekleri yemeleri konusunda kendi kararlarını vermelerine izin verilmesi gerektiğini ifade etmektedirler . Bir vergi kurumu kişisel seçimi sınırlar ve obezite vergileri, devletin insanların tükettiği gıdalara müdahale etmesine veya en azından gıda seçimini etkilemesine izin vermektedir. Başka bir görüşe göre ise; alkol ve tütünün vergilenmesi daha basittir. Zira herkes sigara ya da alkol tüketmemektedir. Oysa tüm bireylerin hayatta kalmak için gıdaya ihtiyaç duydukları için verginin haksızdır. Bir gıda maddesi vergilendirildiğinde, insanlar tüketimini her zaman daha sağlıklı olmayan diğer gıda maddelerine yönlendirme eğilimindedir. Bu nedenle gıdaların vergilendirilmesi, sadece, devletin gelir elde etme amaçlı uyguladığı basit bir politikadan ibarettir. Bu görüşü savunanların en büyük tezi, düşük gelirli bireylerin vergiye karşı daha duyarlı olmasıdır. Bazı yazarlar verginin düşük gelirli kişilerin yeme alışkanlıklarını büyük ölçüde etkileyebileceğini savunmaktadırlar. Çünkü düşük gelirli bireyler, daha ucuz ve sağlıksız gıdalara yönelecek, bu durum bireylerin obezite dahil birçok hastalığa yakalanmasına neden olacaktır.

Yapılan bu çalışmada, bireylerin potansiyel bir obezite vergisine yönelik olumlu ya da olumsuz tutumlarının olası bir vergilemeye karşı etkilerinin belirlenmesi amaçlanmış ve bu kapsamda İstanbul ilinde bir anket çalışması yapılmıştır. Bu kapsamda yapılan çalışma göstermiştir ki, İstanbul, ilinde yaşayan bireylere göre;

- Şekerli ve alkollü içecekler gibi sağlıksız gıdaların tüketimi obezite riskini arttırır.
- Şekerli ve alkollü içecekler gibi sağlıksız gıdaların tüketimi diyabet kanser, kalp hastalıklar ve hipertansiyon riskini arttırır.
- Obezite vergisi çalışma hayatında verimliliği ve üretkenliği arttırır.
- Obezite vergisi devletin sağlık giderlerini azaltır.
- Obezite vergisi daha sağlıklı gıdaları tüketmeye teşvik eder.
- Obezite vergisi toplum sağlığında olumlu sonuçlara yol açar.

- Obezite vergisi ülke ekonomisine katkıda bulunur.
- Obezite vergisi daha sağlıklı gıdaların tüketilmesini teşvik eder.
- Obezite vergisi obez birey sayısının azaltılmasında yardımcı olur.
- Sağlıksız ürünlerden obezite vergisi alınması adildir.
- Obezite vergilerinin amacı halk sağlığını korumak olduğu için tepkiye neden olmaz.
- Devlet obezite vergisini gelir sağlamak amacıyla çıkarır.
- Obezite vergisi düşük gelirli bireyleri olumsuz yönde etkiler.
- Obezite vergileri ile devlet bireyin özel hayatına müdahale eder.
- Obezite vergisi, alındığı türdeki yiyecek/içecek üreticilerini olumsuz etkiler.
- Obezite vergisi gelir dağılımını bozucu etki yaratır.
- Obezite vergisi yerine topluma eğitici bilgiler vermek yoluyla yeme-içme alışkanlıklarının değiştirilmesi gerekir.
- Obezite vergisi Türkiye’de uygulanmalıdır.
- Obeziteyi önlemede ilk uygulanacak politika vergiler olmalıdır.
- Sağlıksız gıdalar üzerine obezite vergisi konulmalıdır.
- Obezite ile mücadele vergi dışı araçlarla yapılmalıdır.
- Obezite vergisine bireysel ve toplum sağlığı açısından olumlu bakılmaktadır.
- Obezite vergisinin etkili olacağını düşünülmektedir.
- Eğer devlet sağlıksız gıdalar üzerinden vergi alırsa tüketim azalır.
- Eğer devlet sağlıksız gıdalar üzerinden vergi alırsa tüketim etkilenmez.
- Obezite ile mücadelede en etkili yöntem eğitim ve bilgilendirme politikalarıdır.
- İdeal bir vergi oranı % 10-% 15’dir.

Çalışmamızda ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında, İstanbul’da yaşayan mükelleflerin obezite vergisine yönelik genel olarak olumlu bir tutum sergiledikleri ve verginin sağlıksız gıda tüketiminde azalmaya yol açacağı görülmektedir. Ancak diğer bir tarafta, verginin, devlet tarafından gelir amacı güdülerek çıkarıldığı, düşük gelirli bireyleri ve vergilendirilecek gıda üreticilerini olumsuz etkilediği, özel hayata müdahale

ettiği ve gelir dağılımında bozucu etkilere neden olduğu yönünde olumsuz görüşlerde mevcuttur. Ayrıca mükellefler, obezite ile mücadelede, eğitim ve bilgilendirme politikalarını vergiye kıyasla daha etkili yöntem olarak görmüşlerdir.

Yapılan bu çalışmada, mükelleflerin soysö-ekonomik özelliklerinin tüketim alışkanlıkları, obezite kültürü, obezite vergisine ilişkin olumlu ve olumsuz görüşlerde farklılık yaratıp yaratmadığı belirlenmek üzere Mann Whitney U, Kruskal Wallis ve Ki Kare Testi yapılmıştır. Yapılan test sonuçlarına göre;

- Obezite kültürünün, obezite vergisine yönelik olumlu ve olumsuz görüşlerin ve obezite vergisinin kabul edilebilirliğinin cinsiyete göre farklılaşmadığı,
- Tüketim alışkanlıkları cinsiyete göre farklılaştığı,
- Obezite kültürünün, obezite vergisine yönelik olumlu ve olumsuz görüşlerin yaşa göre farklılaşmadığı, obezite vergisinin kabul edilebilirliğinin yaşa göre farklılaştığı,
- Tüketim alışkanlıkları yaşa göre farklılaştığı,
- Obezite kültürünün eğitim düzeyine göre farklılaştığı, obezite vergisine yönelik olumlu ve olumsuz görüşlerin ve obezite vergisinin kabul edilebilirliğinin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı,
- Tüketim alışkanlıkları eğitim düzeyine göre farklılaştığı,
- Obezite kültürünün, obezite vergisine yönelik olumlu ve olumsuz görüşlerin ve obezite vergisinin kabul edilebilirliğinin mesleğe göre farklılaşmadığı,
- Tüketim alışkanlıkları mesleğe göre farklılaştığı görülmüştür.

“Obezite vergisinin kabul edilebilirliği” ve “tüketim alışkanlıkları” ölçek puanları üzerinde obezite kültürünün, obezite vergisine yönelik olumlu ve olumsuz görüşlerin ve tüketim alışkanlıklarına yönelik obezite vergisinin kabul edilebilirliğinin etkisinin olup olmadığı belirlenmek üzere basit regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan test sonuçlarına göre;

- Obezite vergisine yönelik olumlu ve olumsuz görüşlerin obezite vergisinin kabul edilebilirliği üzerinde etkili olduğu,

- Obezite kültürünün obezite vergisinin kabul edilebilirliği üzerinde etkili olduğu,
- Tüketim alışkanlıklarının obezite vergisinin kabul edilebilirliği üzerinde etkili olmadığı,
- Tüketim alışkanlıklarının obeziteye ilişkin olumlu ve olumsuz görüşler üzerinde etkili olmadığı,
- Tüketim alışkanlıklarının obezite kültürü üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Türkiye, OECD verilerine göre Suudi Arabistan ve ABD'nin ardından obezite yaygınlığında 3. sırada, Avrupa'da da 1. sırada yer almaktadır. Yapılan araştırmalar kapsamında Türkiye'de her 3 kişiden 1'inin obez olduğu ve bu durumun kadınlarda daha sık görüldüğü saptanmıştır. Türkiye'de obezite sorununun bu denli artışı acil eylem planlarını gündeme getirmiş ve politika düzenleyiciler bir obezite vergisinin sinyallerini ortaya koymuştur. Başarılı bir vergi uygulaması için diğer ülkelerdeki uygulamalara göre eksikliklerin tamamlanması ve bunun üzerine düzenleyici politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bireylerin vergiye duyarlılığı çok azdır. Bu nedenle devletin ilk amacı gelir elde etmek yerine halk sağlığını korumak olmalıdır. Elde edilen vergi geliri, eğitim ve bilgilendirme politikalarına ya da daha çok spor alanlarının inşası sübvansede edilebilir. Bu sayede bireylerin hem kendilerine hem de devlete olan maliyeti azalmış olur.

Ayrıca obezite vergisine ilişkin literatür eksik ve yetersizdir. Yapılan çalışmalar obezite problemini tıbbi olarak ele almış, mali konuda literatürde boşluklar meydana gelmiştir. Akademik çalışanların uluslararası yapılan çalışmaları ve eksiklikleri dikkate alarak boşlukları doldurması hedeflenmektedir. Bireylerin isteklerinin ve taleplerinin iyi ölçümü sağlanmalı; dolayısıyla yeni bir vergiye karşı tutumlarının analizinde sapmalara neden olunmamalıdır. Obezite vergisi gibi gıda üzerine uygulanan vergilerinin kabul edilebilirliği oldukça düşüktür. Siyasi iradenin bir vergi uygulamasında halkın, ekonomik, demografik, psikolojik, kültürel, vb. sosyal durumlarına uygun bir politika izlemesi, obezite ile mücadelede halk sağlığını olumlu etkileyecektir.

Tek bir önlem ile tek başına sorunu çözme olasılığı düşüktür. Obezite seviyelerinde bir fark yaratmak için, çok çeşitli müdahalelere ihtiyacımız vardır. Sağlıksız gıdaların fiyatını vergi yoluyla değiştirmek sadece bir ölçüttür.

KAYNAKÇA

- ABCHA Ali, “Imperfect Competition, Government Spending and Estimated Markup”, *International Journal of Applied Economics*, C.12, S.2 (2015), ss.80.
- ABDUS Salam, John Cawley, “Simulating The Impact of a “Fat Tax” on Body Weight (Job Market Paper)”, *New York, Department of Policy Analysis and Management Cornell University*, 2008, ss.2-3.
- AGUILAR Arturo, Emilio GUTIÉRREZ, Enrique SEIRA, “Taxing Caloriesin Mexico”, <http://cie.itam.mx/sites/default/files/cie/15-04.pdf>, ss.5, (29.09.2019).
- AGUILAR Arturo, Emilio GUTIÉRREZ, Enrique SEIRA, “The Effectiveness of Sin Food Taxes: Evidence from Mexico”, 2017, http://www.enriqueseira.com/uploads/3/1/5/9/31599787/obesidad_24jul17_esb.pdf, ss.6-7, (29.09.2019).
- AHMED Zobayer, “Criticisms of Coase Theorem: Can Ethical Strength of the Parties Ensure Efficient Resource Allocation?”, *International Journal of Ethics in Social Sciences*, C.4, S.1 (2016), ss.4.
- AKALIN Güneri, “Piyasa Ekonomisi Nedir?”, *Liberal Düşünce*, S.19 (2000), ss.41.
- AKALIN Güneri, *Kamu Ekonomisi*, 2.b., Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1986.
- AKYILDIZ Banu, *Çevresel Etkinlik Analizi: Kuznets Eğrisi Yaklaşımı*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- ALEMANNNO Alberto, Ignacio Carreño, ““Fat taxes’ in Europe – A Legal and Policy Analysis under EU and WTO Law”, *European Food and Feed Law Review*, C.2, 2013, ss.101.
- ALENAZI Naif, “Food Taxes and Obesity – A Literature Review”, *Advances in Obesity, Weight Management & Control*, C.2, S.3 (2015), ss.1.
- ALİ Christopher, “The Merits Of Merit Goods: Local Journalism and Public Policy in a Time Of Austerity”, *Journal Of Information Policy*, C.6, 2016, ss.107.
- ALSHARAIRI Naser A., “Current Government Actions and Potential Policy Options for Reducing Obesity in Queensland Schools”, *Basel, Children*, C.5, S.2 (2018), ss.2.
- ALSTON Julian M., Abigail M. Okrent, Joanna C. Parks, “U.S. Food Policy and Obesity”, *Washington, Public Health – Social and Behavioral Health*, ed. Jay Maddock, 2012, ss.166-167.
- ALVAREZ Carlos-Dardet vd., “The Potantial Role Of Taxes and Subsidies On Food in The Prevention of Obesity Europe”, <https://pdfs.semanticscholar.org/273c/18c419ab925511fcadbcd93c4975326db9ae.pdf>, (28.04.2018).
- ÁLVEREZ- SÁNCHEZ Cristina vd., “Does The Mexican Sugar-Sweetened Beverage tax have a Signaling Effect?”, *Plos One*, ed. Rodrigo Huerta-Quintanilla, Cinvestav Merida, C.13, S.8 (2018), ss.2.
- ALVIOLA Pedro A. vd., “The Effect of Fast-Food Restaurants on Childhood Obesity: A School Level Analysis”, *Economics & Human Biology*, C.12, 2014, ss.110.

- ANANTHAPAVAN Jaithri vd., “Economics of Obesity — Learning from the Past to Contribute to a Better Future”, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, C.11, 2014, ss.4008.
- AUTOR David, “Externalities, The Coase Theorem and Market Remedies”, *Microeconomic Theory and Public Policy*, 2010, ss.2-3.
- AYAS Işıl, Naci Tolga Saruç, “Obezite Vergisi Ülke Uygulamaları”, *AKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.59, S. (2017), ss.70.
- AYAS Işıl, *Obezite İle Mücadelede Obezite Vergilerinin Algılanan Etkinliği*, (Doktora Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- AZAM Syed, “Explain Why The Market Might Under-Produce a Good Which Generates a Positive Externality. What Might Be Appropriate Policy Interventions?”, *Norwich Economic Papers*, (UEA), ss.1-3.
- BADILAS Adriana, “Food Taxes: A Palatable Solution to the Obesity Epidemic?”, *Global Business & Development Law Journal*, C.23, S.2 (2011), ss.275.
- BÆKKESHOV Erik, “Market Failure”, *Encyclopædia Britannica*, 2013, <https://www.britannica.com/topic/market-failure>, (20.03.2018).
- BAKER Carl, “Obesity Statistics”, *House of Commons Library*, S.3336 (2019), ss.4.
- BAKIRTAŞ İbrahim, “Dışsallıklar Sorununun İçselleştirilmesinde Düzenleyici Vergiler ve Sübvansiyonların Etkinliği: Analitik Bir Yaklaşım”, *Kütahya, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.7 (2002), ss.68-69.
- BARRY Colleen L., Jeff Niederdeppe, Sarah E. Gollust, “Taxes on Sugar-Sweetened Beverages: Results From a 2011 National Public Opinion Survey”, *American Journal of Preventive Medicine*, C.44, S.2 (2013), ss.158.
- BAŞTÜRK Meryem Filiz, “Mülkiyet Problemi, Dışsallıklar ve Coasean Çözüm”, *Manisa, Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, C.21, S.1 (2014), ss.144.
- BATUHAN Efe, “İktisatta Dışsallık Kavramının Yeri ve Önemi”, <http://efebatuhann.blogcu.com/iktisatta-dissallik-kavrami-nin-yeri-ve-onemi/5763655>, (19.02.2018).
- BAUMOL William J., Wallece E. Oates, “The Use Of Standards and Prices For Protection Of The Environment”, *The Swedish Journal of Economics*, C.73, S.1 (1971), ss.42-44.
- BEHAN Donald F., Samuel H. Cox, “Obesity and its Relation to Mortality and Morbidity Costs”, *Committee on Life Insurance Research Society of Actuaries*, 2010, ss.40-41.
- BERARDİ Nicoletta vd., “The Impact of a ‘Soda Tax’ on Prices: Evidence from French Micro Data.” Banque de France Working Paper No. 415, Paris, 2013, ss. 3976.
- BHATTACHARYA Jay, Neeraj Sood, “Health Insurance and the Obesity Externality”, *National Bureau of Economic Research*, NBER Working Papers Sayı W11529 (2005), ss.3.

- BIRO Aniko, “Did The Junk Food Tax Make The Hungarians Eat Healthier?” *Food Policy*, S.54 (2015),
https://www.research.ed.ac.uk/portal/files/19730752/Biro_A_Did_the_junk_food_tax_make_the_Hungarians_eat_healthier_2015.pdf, ss.6. (12.10.2019).
- BİLGİLİ Muhammed Yunus, Emrah Firidin, “Çevre Politikasının Ekonomik ve Mali Araçları: Çevre Vergileri Üzerine Teorik Bir İnceleme”, *Journal of Life Economics*, C.4, S.2 (2017), ss.129.
- BJORNSTAD David J., “A Market Failures Framework for Defining the Government’s Role in Energy Efficiency”, *Joint Institute For Energy & Environment*, S.2 (2004), ss.5.
- BLOCK Jason P., Christina A. Roberto, “Potential Benefits of Calorie Labeling in Restaurants”, *JAMA*, C.312, 2014, ss.887.
- BONNET Céline, DUBOIS Pierre, OROZCO Valérie, “Food Consumption and Obesity in France: Identification of Causal Effects and Price Elasticities”, 2009,
<https://pdfs.semanticscholar.org/17ab/42fa5d2982c7b4d1719d5cd3830f378b6341.pdf>, ss.2. (02.10.2019).
- BORZEKOWSKI Dina L.G., Thomas N. Robinson, “The 30-Second Effect: An Experiment Revealing The Impact Of Television Commercials on Food Preferences of Preschoolers”, *Journal of the American Dietetic Association*, C.101, S.1 (2001), ss.42.
- BOSTANI Mostafa, Alireza Malekpoor, “Critical Analysis of Kaldor-Hicks Efficiency Criterion, With Respect to Moral Values, Social Policy Making and Incoherence”, *Iran, Advances Enviromental Biology*, C.6, S.7 (2012), ss.2032.
- BOYLE Robyn, “Belgium's New Sugar Tax Is Half-Baked, Admits Health Minister”, *The Bulletin*, 2015 <https://www.thebulletin.be/belgiums-new-sugar-tax-half-baked-admits-health-minister>, ss.1. (06.10.2019).
- BROWN Victoria, *Transport Interventions and Obesity Prevention: Role, Impact and Costeffectiveness*, (Doktora Tezi), Australia: Deakin University, 2017.
- BROWNSTEIN Barry P., “Pareto Optimality, External Benefits and Public Goods: A Subjectivist Approach”, *The Journal Of Libertarian Studies*, C.4, S.1 (1980), ss.94.
- BRUNELLO Giorgio, Pierre-Carl Michaud, Anna Sanz-de-Galdeano, “The Rise of Obesity in Europe: An Economic Perspective”, VOX CEPR’s Policy Portal, 2009,
<https://voxeu.org/article/should-government-intervene-reduce-obesity>, (08.04.2018).
- BUCKTON Christina H. vd., “The Palatability Of Sugar-Sweetened Beverage Taxation: A Content Analysis Of Newspaper Coverage of The UK Sugar Debate”, *Plos One*, ed. Russell J. de Souza, C.13, S.12 (2018), ss.2.
- C. Halford J. vd., “Effect of Television Advertisements For Foods on Food Consumption in Children”, *Appetite*, C.42, S.2 (2004), ss.221.
- CAN Fatih, “Çevre Politikasının Ekonomik Araçları”, *Niğde, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.9, S.3 (2016), ss.59-60.

- CAPACCI Sara vd., “The Impact of The French Soda Tax on Prices, Purchases and Tastes: An Ex Post Evaluation”, <https://www.tse-fr.eu/sites/default/files/TSE/documents/sem2017/food/mazzochi.pdf>, 2016, ss.3. (02.10.2019).
- CASASNOVAS Guillem López, Joan Gil, Toni Mora, “Taxation of Unhealthy Consumption of Food and Drinks: An Updated Literature Review”, *Centre De Recerca En Economia- Universitat Pompeu Fabra Working Paper*, C.75, 2013, ss.8.
- CAWLEY John, Johanna Catherine Maclean, “Unfit for Service: The Implications of Rising Obesity for U.S. Military Recruitment”, *IZA Discussion Papers*, 2011, ss.2-3.
- CHANDRA Ramesh, Roger Sandilands, “The Role of Pecuniary External Economies and Economies of Scale in The Theory of Increasing Returns”, *Published in Review of Political Economy*, C.18, S.2 (2006), ss.7-8.
- CHUDA Tatiana, Petr Janský, “The Impact Of A Fat Tax: Progressive In Health, But Regressive In Income?”, *Prague Economic Papers*, C.25, S.4 (2016), ss.446-447.
- Clark J. S., Dittrich L., O., Xu Q., “Empirical Evidence of The Efficiency and Efficacy of Fat Taxes and Thin Subsidies”, *Central European Journal Of Public Health*, C.22, S.3 (2014), ss.201.
- CLARKE Brydie, Boyd Swinburn, Gary Sacks, “The Application of Theories of The Policy Process to Obesity Prevention: A Systematic Review and Meta-Synthesis”, *BMC Public Health*, C.16, S.1 (2016), ss.1-2.
- COLBORNE Michael, “Britain’s “Sugar Tax” Tackles Obesity”, *CMAJ*, C.188, S.8 (2016), ss.1.
- COLLIGNON Stefan, “The Governance of European Public Goods”, <http://www.stefancollignon.de/PDF/European%20Public%20Goods,%20finalCollignon.pdf>, (13.03.2018).
- CORNELSEN Laura, Angela Carriedo, “Health-Related Taxes on Foods and Beverages”, *Food Research Collaboration*, 2015, <https://pdfs.semanticscholar.org/7ab8/55d141eaa19e7e556a38a48a53c828304418.pdf>, (29.04.2018).
- COWEN Tyler, “Public Goods and Externalities”, *Library of Economics and Liberty*, <http://www.econlib.org/library/Enc1/PublicGoodsandExternalities.html>, (22.02.2018).
- CRAVEN Barrie M., Michael L. Marlow, Alden F. Shiers, “Fat Taxes and Other Interventions Won’t Cure Obesity”, *Institute of Economic Affairs*, C.32, S.2 (2012), ss.38.
- CUNNINGHAM Shawn, *Understanding Market Failures In An Economic Development Context*, 1.b., Proterea: Mesopartner Publisher, 2011.
- ÇAKAL Recep, *Doğal Tekellerde Özelleştirme ve Regülasyon*, (Uzmanlık Tezi), Ankara: İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, 1996.

- ÇETİN Tamer, “Çevresel Dışsallıklar ve İçselleştirme Yöntemleri”, *Ankara, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.7, S.3 (2005), ss.148.
- ÇETİN Volkan Recai, *Posta Hizmetlerinin Serbestleştirilmesi ve Regülasyonu: Türkiye Posta Sektörü Reformu İçin Bir Öneri*, (Uzmanlık Tezi), Ankara: İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, 2007.
- ÇİTİL Ercan, *Çevre Yönetiminde Ekonomik Araç Kullanımının İstanbul Katı Atık Yönetimi Üzerinde İncelenmesi*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2009.
- ÇUKUR Asuman, İmran Arıttı Erdem, “Obezite Vergilerinin Obezite İle Mücadelede Yeri: Türkiye İçin Bir Değerlendirme”, *Sayıştay Dergisi*, S.106 (2017), ss.129-130.
- DAHMS Joani, “Evaluating The Effectiveness Of Sugar Tax To Combat South African’s Sweet Tooth”, *International Journal Of Economics and Finance Studies*, C.9, S.2 (2017), ss.6.
- DEE Anne vd., “The Direct and Indirect Costs of Both Overweight and Obesity: A Systematic Review”, *BMC Research Notes*, C.7, S.242 (2014), ss.2.
- DELLAVA Jocilyn E., Cynthia M. Bulik, Barry M. Popkin, "Price Changes Alone Are Not Adequate to Produce Long-Term Dietary Change", *The Journal of Nutrition Community and International Nutrition*, C.140, S.10 (2010), ss.1890.
- DENYSE Gavin, “How Can We Get There? The Role of Government and Business in Creating a Sustainable World Given a Market Economy”, *Sustainable Energy*, 2000, ss.10-11.
- DEPOORTER Ben W. F., “Regulation Of Naturel Monopoly”, *Encyclopedia Of Law Economics-The Regulation Of Contracts*, 2000, s.498.
- DIOUF Ibrahima vd., “Evolution of Obesity Prevalence in France: An Age-Period-Cohort Analysis”, *Epidemiology*, C.21, S.3 (2010), ss.361.
- DIAMOND Gilbert vd., “Television Food Advertisement Exposure and FTO rs9939609 Genotype in Relation to Excess Consumption in Children”, *London, International Journal of Obesity*, C.41, S.1 (2017), ss.23.
- DIETZ William H., Donald E. Benken, Alicia S. Hunter, “Public Health Law and the Prevention and Control of Obesity”, *The Milbank Quarterly*, C.87, S.1 (2009), ss.217-218.
- DİNLER Zeynel, *Mikro Ekonomi*, 24. b., Bursa: Ekin Kitabevi, 2013.
- DOBBS Richard vd., “Overcoming Obesity: An Initial Economic Analysis”, *McKinsey Global Institute & Company*, 2014, ss.16.
- DOĞAN Alper, “Dünya Uygulamaları Perspektifinde Obezite Vergilerinin Uygulanabilirliği”, *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.6, S.5 (2017), ss.67.

- DOLLERY Brian, Joe Wallis, “The Theory of Market Failure and Policy Making in Contemporary Local Government”, *Working Paper Series in Economics*, S.6 (2001), ss.9.
- DONALDSON Elisabeth A. vd., “Public Support For A Sugar-Sweetened Beverage Tax and Pro-Tax Messages in A Mid-Atlantic US State”, *Public Health Nutrition*, C.18, S.12 (2015), ss.2263.
- DUCKETT Stephen, Hal Swerissen, “A Sugary Drinks Tax: Recovering The Community Costs of Obesity”, *Grattan Institute Health*, Grattan Institute Report No. 2016-15, 2016, ss.44.
- DUFOUR Jean-Marie, “Market Failure, Inequality and Redistribution”, *Ethics and Economics*, C.6, S.1 (2008), ss.2.
- DURAN Ozan, *Çevre Politikaları ve Vergilendirme: Ekolojik Vergi Reformu*, (Yüksek Lisans Tezi), Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- EDİZDOĞAN Nihat, *Kamu Maliyesi*, 9. b., Bursa: Ekin Kitabevi, 2007.
- EFRAT Merav W., Rafael Efrat, “Tax Policy and The Obesity Epidemic”, *Journal of Law and Health*, C.25, 2012, ss.248.
- ELBEL B., J. Gyamfi, R. Kersh, “Child and Adolescent Fast-Food Choice and Influence of Calorie Labelling: A Natural Experiment”, *International Journal Of Obesity (Lond.)*, C.35, S.4 (2011), ss.2.
- Elizabeth K. Dunford vd., “Color-Coded Front-of-Pack Nutrition Labels-An Option for US Packaged Foods?”, *Nutrients*, C.9, S.5 (2017), ss.481.
- ELLISON Brenna, Jayson L. Lusk, David Davis, “The Effect of Calorie Labels on Caloric Intake and Restaurant Revenue: Evidence from Two Full-Service Restaurants”, *Journal of Agricultural and Applied Economics*, C.46, S.2 (2014), ss.174.
- EMRICH Teri E.vd., “Traffic-Light Labels Could Reduce Population Intakes of Calories, Total Fat, Saturated Fat, and Sodium”, *PLOS One*, 2017, <http://journals.plos.org/plosone/article/file?id=10.1371/journal.pone.0171188&type=printable>, (16.04.2018).
- ENGBER Daniel, “Let Them Drink Water! What a fat tax really means for America”, *SLATE*, 2009, http://www.slate.com/articles/health_and_science/science/2009/09/let_them_drink_water.html, (28.04.2018).
- EPSTEIN L. H. vd., “Experimental Analysis of The Effect of Taxes and Subsidies on Calories Purchased in An On-line Supermarket”, *Appetite*, C.95, 2015, ss.245.
- EPSTEIN Leonard H. vd., “The Influence of Taxes and Subsidies on Energy Purchased in an Experimental Purchasing Study”, *Psychological Science*, C.21, S.3 (2010), ss.406.
- ERBAYDAR Nüket Paksoy, Hastalık Yükü Kavramı ve Hesaplanmasında Kullanılan Ölçütler ve Daly Kavramına Kısa Bakış”, *Toplum Hekimliği Bülteni*, C.28, S.1 (2009), ss.20.

- ERDEM Metin, Doğan Şenyüz, İsmail Tatlıoğlu, *Kamu Maliyesi*, 1. b., Bursa: Ekin Kitabevi, 1996.
- EROĞLU Onur, Caner Koyuncu, “Obezite Vergisi ve Türk Vergi Sisteminde Obeziteye Yönelik Uygulamalar”, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.11, S.2 (2018), ss.183.
- EROL Mesut, *Doğal Tekellerin Düzenlenmesi ve Telekomünikasyon Sektöründe Düzenleyici Kurum*, (Uzmanlık Tezi), Ankara: İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, 2003.
- FINKELSTEIN Eric A. vd., “The Costs of Obesity in the Workplace”, *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, C.52, S.10 (2010), ss.971.
- FINKELSTEIN Eric A., Kiersten L. Strombotne, Barry M. Popkin, “The Costs of Obesity and Implications for Policymakers”, *Agricultural & Applied Economics Association*, C.25, S.3 (2010), ss.1.
- FLETCHER Jason M., David E. Frisvold, Nathan Tefft, “The Effects of Soft Drink taxes on Child and Adolescent Consumption”, *Journal of Public Economics*, C.94, S.11-12 (2010), ss.967.
- FLETCHER Jason, “Soda Taxes and Substitution Effect: Will Obesity Be Affected?”, *Agricultural & Applied Economics Association*, C.6, S.3 (2011), ss.1.
- FRANCK Caroline, Sonia M. Grandi, Mark J. Eisenberg, “Taxing Junk Food to Counter Obesity”, *American Journal of Public Health*, C.103, S.11 (2013), ss.1951.
- FRENCH S. A., Stables G., “Environmental Interventions to Promote Vegetable and Fruit Consumption Among Youth in School Settings”, *Preventive Medicine*, C.37, S.6 (2003), ss.593.
- GEHRINGER Agnieszka, “Pecuniary Knowledge Externalities and Innovation: Intersectoral Linkages and their Effects beyond Technological Spillovers, *Center For European, Governance and Economic Development Research*, S.100 (2010), s.6.
- GILLINGHAM Kenneth, James Sweeney, “Market Failure and the Structure of Externalities”,
http://environment.yale.edu/gillingham/GillinghamSweeney_MktFailureStructureExternalities_proof.pdf, (19.03.2018).
- GİRAY Filiz, *Bilgi Ekonomisinde Entelektel Mülkiyet Hakları zerinde Küreselleşmenin Etkileri ve Harmonizasyonu Sorunu*, İstanbul: Bilgesam Yayınları, 2012.
- GOEL Rajeev K., “Obesity: An Economic and Financial Perspective”, *Journal of Economics and Finance*, C.30, S.3 (2006), ss.318.
- GÖKBUNAR Ramazan, Alper Doğan, Ahmet Utkuseven, “Obezite İle Mücadelede Bir Kamu Politikası Aracı Olarak Vergilerin Değerlendirilmesi”, *Manisa, Yönetim ve Ekonomi*, C.22, S.2 (2015), ss..584.
- GRIGG Cindy, “Characteristics of a Market Economy”,
<https://mrsarudi.wikispaces.com/file/view/characteristics+of+a+market+economy.pdf>, (11.03.2018).

- GURU Supriya Guru, “New Welfare Economics: Compensation Principle (With Diagram), *Your Article Library*, <http://www.yourarticlelibrary.com/economics/new-welfare-economics-compensation-principle-with-diagram/37588>, (03.03.2018).
- GWARTNEY James, Tawni Ferrarini, “The Economics of Market Failure”, https://commonsenseeconomics.com/wp-content/uploads/CSE_James_Gwartney-Tawni_Ferrarini-Market-Failure-.pdf, (14.03.2018).
- HAGENAARS Luc Louis, Patrick Paulus Theodoor Jeurissen, Niek Sieds Klazinga, “The Taxation of Unhealthy Energy-Dense Foods (EDFs) and Sugar-Sweetened Beverages (SSBs): An Overview of Patterns Observed in The Policy Content and Policy Context of 13 Case Studies”, *Health Policy*, C.121, S.8 (2017), ss.887.
- HAMMOND Ross A., Ruth Levine, “The Economic Impact of Obesity in the United States”, *USA, Diabetes, Metabolic Syndrome and Obesity: Targets and Therapy*, S.3 (2010), ss.286.
- HAUSMAN Daniel M., “Market Failure, Government Failure, and the Hard Problems of Cooperation”, *Éthique Et Économique/Ethics and Economics*, C.6, S.1 (2008), ss.2.
- HAWKES C., J. Jewell, K. Allen, “A Food Policy Package For Healthy Diets and The Prevention of Obesity and Diet-Related Non-Communicable Diseases: The NOURISHING Framework”, *Obesity Reviews*, C.14, S.2 (2013), ss.161.
- HAWKES Corinna vd.,” Smart Food Policies For Obesity Prevention”, *The Lancet*, C.385, S.9985 (2015), ss.2411.
- HELBLING Thomas, “What Are Externalities”, *Finance&Development*, (2010), <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2010/12/pdf/basics.pdf>, (18.02.2018).
- HENRY Fitzroy J., “Case Study: Implementing A Sugar Tax in Cariba”, *International Network for Government Science Advice Caribbean Capacity Building Workshop*, Jamaica, 2018, https://www.ingsa.org/wp-content/uploads/2018/03/Sugar-Tax-Policy_Fhenry compressed.pdf, ss.10. (06.10.2019).
- HILL Misha E., Carl Davis, “The Short and Sweet on Taxing Soda”, *Institute on Taxation & Economic Policy*, 2016, <https://itep.org/the-short-and-sweet-on-taxing-soda/>, (31.05.2018).
- HLAVACEK Jiří, Michal Hlaváček, “Generalized Coase Theorem”, *Prague Economic Papers*, S.4 (2011), ss.332.
- HOFVERBERG Elin, “Finland: Tax on Chocolate and Sweets to Be Eliminated 2017”, *The Law Library*, 2015, <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/finland-tax-on-chocolate-and-sweets-to-be-eliminated-2017/>, ss.1, (29.09.2019).
- HOJJAT Tahereh Alavi, “The Economic Analysis of Obesity”, *Review of Business and Finance Studies*, C.6, S.1 (2015), ss.85.
- HUNTER Nicole E., “Revisiting the Regulation Debate: The Effect of Food Marketing on Childhood Obesity”, *University of New Hampshire Law Review*, C.7, S.2. (2009), ss.227.

- HYMAN David, “Externalities and Government Policy”, *Public Finance*, (2010), http://www.ase.ro/upcpr/profesori/758/Scan_Hyman_Externalities.pdf, (18.02.2018).
- İNCE Murat, “Piyasa Ekonomisi ve Özgürlük”, *Sayıştay Dergisi*, S.98 (2015), ss.77.
- JAYAWARDENE Wasantha vd., “Obesity Perception Survey Among Youth In Turkey: Instrument Development And Test-Retest Reliability”, *Turkish Journal of Medical Sciences*, C.49, S.4 (2019).
- JEFFORDS James M., “The Overall Costs of Obesity”, *Vermont Legislative Research Service*, 2010, <https://www.uvm.edu/~vlrs/Health/Overall%20costs%20of%20obesity.pdf>, (01.04.2018).
- JENSEN Jørgen Dejgaard vd., “Effects of The Danish Saturated Fat Tax on The Demand For Meat and Dairy Products”, *Public Health Nutrition*, C.19, S.17 (2016), ss.3085.
- JENSEN Jørgen Dejgård, Sinne Smed, “The Danish Tax On Saturated Fat-Short Run Effect On Consumption and Consumer Prices of Fats”, *Copenhagen, Institute of Food and Resource Economics University of Copenhagen*, C.14, 2012, http://okonomi.foi.dk/workingpapers/WPpdf/WP2012/WP_2012_14_Danish_fat_tax.pdf, (21.05.2018).
- John S. Dodgson, “External Effects and Secondary Benefits In Road Investment Appraisal”, *Journal Of Transport Economics and Policy*, C.11, S.2 (1973), ss.169-171.
- JOHNSON Paul M., “Externality”, *A Glossary of Political Economy Terms* <http://www.auburn.edu/~johnspm/gloss/externality>, (22.02.2018).
- JOY Genevieve, “Is the UK’s Proposed Soft Drink Tax an Effective Way to Reduce Obesity?”, *The Public Sphere*, 2017, ss.136.
- JR. Richard O. Zerbe, Howard E. McCurdy, “The Failure of Market Failure”, *Journal Of Policy Analysis and Management*, C.18, S.4 (1999), ss.559.
- KARGI Veli, Cihan Yüksel, “Çevresel Dışsallıklarda Kamu Ekonomisi Çözümleri”, *Maliye Dergisi*, S.159 (2010), ss.188.
- KAZANCI Fatih, “Serbest Piyasa Ekonomisi ve İslam Ekonomisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, C.2, S.3 (2016), ss.164.
- KEECH William R., Michael C. Munger, “Market Failure and Government Failure”, *Miami, Paper submitted for presentation to Public Choice World Congress*, 2012, ss.2.
- KELLY Bridget, Rohan Miller, Lesley King, *The Case For and Against The Regulation of Food Marketing Directed Towards Children*, Louise A. Baur, Stephen M. Twigg, Roger S. Magnusson (ed.), Sydney: Sydney University Press, 2012, ss.131.
- KESBİÇ Cüneyt Yenal, Ercan Baldemir, Mustafa İnci, “Dışsallıkların Ekonomi Üzerindeki Etkileri ve İçselleştirilmesine İlişkin Teorik Yaklaşımlar-Çözüm Önerileri: Yatağan Termik Santrali Analizi”, *Küresel Kriz Sonrasında Ekonominin*

Yeniden Yapılanması, 27-29 Mayıs 2010, Bandırma İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, *Akademik Fener*, Balıkesir 2007, ss.127.

- KIM Daniel, Ichiro Kawachi, “Food Taxation and Pricing Strategies to “Thin Out” The Obesity Epidemic”, *American Journal of Preventive Medicine*, C.30, S.5 (2006), ss.431.
- KIM S. Ran, A. Horn, “Regulation Policies Concerning Natural Monopolies In Developing And Transition Economies”, *New York, DESA Discussion Paper*, S.8 (1999), ss.1-2.
- KISZKO Kamila M., Olivia D. Martinez, Brian Elbel, “The Influence of Calorie Labeling on Food Orders and Consumption: A Review of The Literature”, *Journal of Community Health*, C.39, S.6 (2014), ss.1249.
- KONWICK Piotr, “Should Soft and Sugary Drinks Be Taxed?”, *New Vistas*, C.2, S.2 (2016), ss.35.
- KOTCHEN Matthew, “Public Goods”, *Santa Barbara (CA, USA), Environmental and Natural Resource Economics: An Encyclopedia*, ed. J. Whitehead - T. Haab, 2012, ss.1.
- KWAT Natasha, “Criterion of Welfare (With Diagram)”, *Economic Discussion*, <http://www.economicdiscussion.net/welfare-economics/criterion-of-welfare-with-diagram/18937>, (26.03.2018).
- LAKDAWALLA Darius, Tomas Philipson, “The Growth Of Obesity and Technological Change: A Theoretical and Empirical Examination”, *Cambridge, National Bureau of Economic Research*, 2002, <http://www.nber.org/papers/w8946.pdf>, (30.03.2018).
- LEHNERT Thomas vd., “Economic Costs of Overweight and Obesity”, *Best Practice&Research Clinical Endocrinology&Metabolism*, C.27, S.2 (2013), ss.105.
- LEICESTER Andrew, Frank Windmeijer, “The ‘Fat Tax’: Economic Incentives to Reduce Obesity”, *London, The Institute For Fiscal Studies*, S.49 (2004), ss.8.
- LIDSTONE Jane, WILKINSON John R., “Obesity and Overweight in Europe and Lessons From France and Finland”, *Durham Research Online*, 2014, ss.6.
- LITTLEWOOD Jodie Anne vd., “Menu Labelling is Effective in Reducing Energy Ordered and Consumed: A Systematic Review and Meta-Analysis of Recent Studies”, *Public Health Nutrition*, C.19, S.12 (2015), ss.1-2.
- LONG Michael W. vd., “Cost Effectiveness of a Sugar-Sweetened Beverage Excise Tax in the U.S.”, *American Journal of Preventive Medicine*, C.49, S.1 (2015), ss.112.
- LOREK Sylvia, “Pigou Tax”, *Environmental Justice Organisations Liabilities and Trade*, <http://www.ejolt.org/2015/09/pigou-tax/>, (22.02.2018).
- LUSK Jayson L., Christiane Schroeter, “Health Economics Letter When Do Fat Taxes Increase Consumer Welfare?”, *Health Economics*, C.21, 2012, ss.1367.

- LYNDON George, Celeste Pomerantz, “Pigouvian Subsidy”, *Energy Education*, http://energyeducation.ca/encyclopedia/Pigouvian_subsidy, (23.02.2018).
- KJELLINGBRO Peter Marcus, Maria Skotte, “Environmentally Harmful Subsidies: Linkages Between Subsidies, The Environment and The Economy”, *Copenhagen, Environmental Assessment Institute*, S.1 (2005), ss.16-17.
- MANIADAKIS N., vd., “A Systematic Review of the Effectiveness of Taxes on Nonalcoholic Beverages and High-in Fat Foods as a Means to Prevent Obesity Trends”, *Clinicoecon Outcomes Research*, C.5, 2013, ss.519.
- MANIADAKIS Nikolaos vd., “A Systematic Review of The Effectiveness of Taxes on Nonalcoholic Beverages and High-in-Fat Foods As A Means to Prevent Obesity Trends”, *ClinicoEconomics and Outcomes Research*, C.5, 2013, ss.519.
- MANN Stefan, “Framing Obesity in Economic Theory and Policy”, Agricultural Economists Conference, Australia, 2006, ss.4.
- MARRON Donald, GEARING Maeve, ISELIN John, “Should We Tax Unhealthy Foods And Drinks?”, *Tax Policy Center*, 2015, <https://www.urban.org/sites/default/files/alfresco/publication-pdfs/2000553-Should-We-Tax-Unhealthy-Foods-and-Drinks.pdf>, ss.11-12. (02.10.2019).
- McCOLL Karen, “ “Fat Taxes” and The Financial Crisis”, *World Report*, C.373, 2009, ss.797.
- McKINNON Robin A., “A Rationale for Policy Intervention in Reducing Obesity”, *Ama Journal of Ethics*, C.12, S.4 (2010), ss.311.
- MEYER Molly Thomas, Oliver Mytton, Jean Adams, “Public Responses to Proposals For a Tax on Sugar-Sweetened Beverages: A Thematic Analysis of Online Reader Comments Posted on Major UK News Websites”, *Plos One*, 2017, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0186750>, (10.05.2018).
- MURSCHETZ Paul, “Cinema Distribution and Exhibition in Austria – An Analysis of the Economics of Market Failure and Imperfect Competition “, 6th World Media Economics Conference”, *Montréal-Canada, Centre D’études Sur Les Médias and Journal of Media Economics*, 2004, https://www.academia.edu/5374000/Cinema_Distribution_and_Exhibition_in_Austria_An_Analysis_of_the_Economics_of_Market_Failure_and_Imperfect_Competition?auto=download, (14.03.2018), ss.2.
- MUSINGARIMI Primrose, “Obesity in the UK: A Review and Comparative Analysis of Policies within the Devolved Regions”, *International Longevity Centre*, 2008, ss.18.
- MÜLLER Felix, “Hukukun Ekonomik Teorisi”, çev. Ahmet M. Güneş, *Küresel Bakış*, C.1, S.3 (2011), ss.6.
- MYTTON Oliver, Dushy Clarke, Mike Rayner, “Taxing Unhealthy Food and Drinks to Improve Health”, *British Medical Journal*, 2012, <https://doi.org/10.1136/bmj.e2931>, (10.05.2018).

- MYTTON Oliver vd., "Could Targeted Food Taxes Improve Health?", *Journal of Epidemiology and Community Health*, C.61, S.8 (2007), ss.689.
- NIEBYLSKI M. L. vd., "Healthy Food Subsidies and Unhealthy Food Taxation: A Systematic Review of The Evidence", *Nutrition*, C.31, S.6 (2015), ss.787.
- NORDSTRÖM Jonas, Linda Thunström, "Can Targeted Food Taxes and Subsidies Improve The Diet? Distributional Effects Among Income Groups", *Food Policy*, C.36, 2011, ss.260.
- NOVAK Nicole L., Kelly D. Brownell, "Taxation as Prevention and as A Treatment for Obesity: The Case of Sugar- Sweetened Beverages", *Current Ecz. Design*, C.17, S.12 (2011), ss.1218.
- NOWACKI Mark, Wilfried Ver Eecke, "Using the Economic Concept of a 'Merit Good' to Justify The Teaching of Ethics Across The University Curriculum", *Research Collection School of Social Sciences Paper*, S.3 (2008), ss.2.
- ÖZ Ersan, Hüseyin Kutbay, "Ekolojik Vergileme: Seçilmiş Bazı Dünya Ülkeleri İle Türkiye Verilerinin Karşılaştırılması", *Eskişehir, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, C.11, S.1 (2016), ss.251.
- ÖZ Ersan, Selçuk Buyrukoğlu, "Negatif Dışsallıkların Önlenmesinde Çevresel Vergiler: Türkiye ve OECD Ülkeleri Karşılaştırılması", *TİSK Akademi*, S.14 (2012), ss.2-3.
- ÖZDEMİR Ercüment, *Çevre Sorunlarının Ekonomik Niteliği Bağlamında Dışsallıkların Ortadan Kaldırılması (Orman Kaynaklarının Dışsal Faydalarının İçselleştirilmesi)*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- PARK S. vd., "The Impact of The Availability of School Vending Machines on Eating Behavior During Lunch: The Youth Physical Activity and Nutrition Survey", *Journal of The American Dietetic Association*, C.110, S.10 (2010), ss.1532.
- PARKS Joanna C., Julian M. Alston, Abigail M. Okrent, "The Marginal External Cost of Obesity in the United States", *Robert Mondavi Institute Center for Wine Economics*, S.1201 (2012), ss.6.
- PARLAKAY Oğuz, Alpagut Yavuz, "Negatif Dışsallıkların Çevreye Olumsuz Etkilerinin Önlenmesinde Kullanılan Çözüm Yolları", *Kırgızistan, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E- Dergisi*, S.57 (2016), ss.211.
- PARRY Ian W. H., "A Second-Best Analysis of Environmental Subsidies", *International Tax and Public Finance*, C.5, S.2 (1998), ss.153.
- PEHLİVAN Murat, *Küresel Kamu Malları ve Finansmanı*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- PEKER Hasan Sencer, İsa Altınışık, "Negatif Dışsallıkların İçselleştirilmesi Açısından Karbon Ticareti", *Gümüşhane, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, S.4 (2011), ss.68.
- PELL David vd., "Support For, and Perceived Effectiveness Of, The UK Soft Drinks Industry Levy Among UK Adults: Cross-Sectional Analysis of The International Food Policy Study", *BMJ Open*, S.9 (2019), ss.7.

- PETKANTCHIN Valentin, “ "Nutrition" Taxes: The Costs of Denmark's Fat Tax”, *Institut Economique Molinari*, 2013, http://www.institutmolinari.org/IMG/pdf/note0513_en.pdf, (21.05.2018).
- PETTIGREW Simone, Melanie Pescud, Robert J. Donovan, “Traffic Light Food Labelling in Schools and Beyond”, *Health Education Journal*, C.71, S.6 (2012), ss.27.
- PETTINGER Tejvan, “Pareto Efficiency”, *Economics Help*, <https://www.economicshelp.org/blog/glossary/pareto-efficiency/>, (06.03.2018).
- PETTINGER Tejvan, “Pros and Cons of Fat Tax”, *Economics Helps*, 2017, <https://www.economicshelp.org/blog/5056/economics/pros-and-cons-of-fat-tax/>, (19.05.2018).
- PLATKIN Charles vd., “The Effect of Menu Labeling With Calories and Exercise Equivalents On Food Selection and Consumption”, *BMC Obesity*, C.1, S.1 (2014), ss.1-2.
- POSNER Richard A., “Naturel Monopoly and Its Regulation” *21 Stanford Law Review*, C.21, 1968, ss.548.
- POWELL L. M. vd., “Assessing The Potential Effectiveness of Food and Beverage Taxes and Subsidies For Improving Public Health: A Systematic Review of Prices, Demand and Body Weight Outcomes”, *Obesity Reviews*, C.14, S.2 (2013), ss.110.
- POWELL L. M., Chaloupka F. J.,” Food Prices and Obesity: Evidence and Policy Implications For Taxes and Subsidies”, *Milbank Quarterly*, C.87, S.1 (2009), ss.229.
- POWELL L. M., Chriqui J.,Chaloupka F. J., “Associations Between State-Level Soda Taxes and Adolescent Body Mass Index”, *Journal of Adolescent Health*, C.45, S.3 (2009), ss.57.
- POWELL Lisa M. Powell, “Assessing the Potential Effectiveness of Food and Beverage Taxes and Subsidies for Improving Public Health: A Systematic Review of Prices, Demand and Body Weight Outcomes”, *Obesity Reviews*, C.4, S. (2013), ss.110.
- QIUZHEN Chen, “Comparative Study in Agricultural Externalities From Empirical Point Of View: Experts’ Perspectives, Assessment Levels, and Policy Impacts”, *Finland, Academic Dissertation*, 2016, ss.25.
- RAZA Sheeraz, “Mexico Obesity Statistics Off The Charts”, <https://www.valuewalk.com/2017/09/obesity-rates/>, (28.09.2019).
- REISCH Lucia A. vd., “Experimental Evidence on the Impact of Food Advertising on Children’s Knowledge about and Preferences for Healthful Food”, *Journal of Obesity*, C.2013, Article ID:408582 (2013), <http://dx.doi.org/10.1155/2013/408582>, (19.04.2018).
- REYNOLDS Meredith A., “Obesity Prevention in the Early Care and Education Setting: Successful Initiatives across a Spectrum of Opportunities”, *A Journal Of The American Society Of Law, Medicine &Ethics*, C.41, S.2 (2013), ss.2.
- RIES Nola M., “What Is the Role of Regulation in the Management and Prevention of Obesity?”, *Current Obesity Reports*, C.2, S.4 (2013), ss.327.

- RILEY Geoff, “Market Failure- Income and Wealth Inequality”, *Tutor2u Economics*, <https://www.tutor2u.net/economics/reference/market-failure-income-and-wealth-inequality>, (21.03.2018).
- RIVARD Cheryl, Danielle M. Smith, “Taxing Sugar-Sweetened Beverages: A Survey Knowledge, Attitudes And Behaviours”, *Public Health Nutrition*, C.15, S.8 (2012).
- ROACHE Sarah A., Lawrence O. Gostin, “The Untapped Power of Soda Taxes: Incentivizing Consumers, Generating Revenue, and Altering Corporate Behavior”, *International Journal Health Policy and Management*, C.6, S.9 (2017), ss.489.
- ROBERTO Christina A., Marlene B. Schwartz, Kelly D. Brownell, “Rationale and Evidence for Menu-Labeling Legislation”, *American Journal of Preventive Medicine*, C.37, S.6 (2009), ss.546.
- ROSENHECK Robert, “Fast Food Consumption and Increased Caloric Intake: A Systematic Review of a Trajectory Towards Weight Gain and Obesity Risk”, *Obesity Reviews*, C.9., 2008, ss.535.
- ROSENRETER Simone C., Helen Eyles, Cliona Ni Mhurchu, “Traffic Lights and Health Claims: A Comparative Analysis Of The Nutrient Profile of Packaged Foods Available For Sale in New Zealand Supermarkets”, *New Zealand, Australian and New Zealand Journal of Public Health*, C.37, S.3 (2013), ss.278.
- ROY Bahl , Richard Bird, Mary Beth Walker, “The Uneasy Case Against Discriminatory Excise Taxation: Soft Drink Taxes in Ireland”, *Public Finance Review*, C.31, S.5 (2003), ss.510.
- RTVELADZE Ketevan vd., “Obesity Prevalence in Mexico: Impact on Health and Economic Burden”, *Public Health Nutrition*, 2013, ss.1.
- RURIK Imre vd., “A Public Health Threat in Hungary: Obesity, 2013”, *BMC Public Health*, S.14 (2014), ss.799.
- RYBAK Zdeněk, “Information Asymmetry On The Czech Insurance Market”, *Ekonomika a Management*, S.1 (2015), ss.2-3.
- SACKS Gary, Mike Rayner, Boyd Swinburn, “Impact of Front-of-Pack ‘Traffic-Light’ Nutrition Labelling On Consumer Food Purchases in The UK”, *Health Promotion International*, C.24, S.4 (2009), ss.345.
- SAEZ Emmanuel, “Externalities: Problems and Solutions”, https://eml.berkeley.edu/~saez/course131/externalities1_ch05.pdf, (22.02.2018).
- SALOIS Matthew J., Richard Tiffin, “Fat Taxes and Thin Subsidies: Distributional Impacts and Welfare Effects”, 84th Conference of the Agricultural Economics Society, Edinburgh,2010, ss.5.
- SÁNCHEZ- ROMERO Luz Maria vd., “Projected Impact of Mexico’s Sugar Sweetened Beverage Tax Policy on Diabetes and Cardiovascular Disease: A Modeling Study”, *Plos Medicine*, C.13, S.11 (2016), ss.2.

- SANDALCI Ulvi, *Türkiye’de Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliğine İlişkin Bir Alan Araştırması*, (Doktora Tezi), Kütahya: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- SARUÇ Naci Tolga, *Obezite Ekonomisi*, 1.b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015.
- SAVAŞAN Fatih, *Kamu Maliyesi*, 6.b., Sakarya: Dora Yayınevi, 2016.
- SCHLAFLY Andrew Layton, “The Coase Theorem: The Greatest Economic Insight Of The 20th Century”, *Journal of American Physicians and Surgeons*, C.12, S.2 (2007), ss.45.
- SCHNEIDER Heinz, Werner Venetz, *Cost of Obesity in Switzerland in 2012, Final Report*, Switzerland, Bundesamt für Gesundheit, 2014, ss.18.
- SEÇİLMİŞ Erdem, “Coase Teoremine Alternatif Bakış”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, C.53, S.612 (2016), ss.11.
- SEÇİLMİŞ İ. Erdem, “The Economics of Obesity and The Role of Government in Obesity Prevention: The Turkish Case”, *İktisat İşletme ve Finans*, C.29, S.334 (2014), ss.67-68.
- SENCAR Pelin, *Türkiye’de Çevre Koruma ve Ekonomik Büyüme İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- SHAILES Kirti, “Compensation Principle of Kaldor, Hicks and Scitovsky”, *Economic Discussion*, <http://www.economicdiscussion.net/welfare-economics/compensation-principle-of-kaldor-hicks-and-scitovsky/21050>, (04.03.2018).
- SILVER Lynn D. vd., “Changes in Prices, Sales, Consumer Spending, and Beverage Consumption One Year After A Tax on Sugar-Sweetened Beverages in Berkeley, California, US: A Before-and-After Study”, *Plos Medicine*, C.14, S.4 (2017), ss.1-3.
- SIMPSON Brian P., “An Economic, Political, and Philosophical Analysis of Externalities”, *Reason Papers*, C.49, S.29 (2007), ss.132-134.
- SISNOWSKI Jana, Elizabeth Handsley, Jackie M. Street, “Regulatory Approaches to Obesity Prevention: A Systematic Overview of Current Laws Addressing Diet-Related Risk Factors in The European Union and The United States”, *Health Policy*, C.119, S.6 (2015), ss.720.
- SMED S. vd., “The Effects of The Danish Saturated Fat Tax on Food and Nutrient Intake and Modelled Health Outcomes: An Econometric and Comparative Risk Assessment Evaluation”, *European Journal of Clinical Nutrition*, C.70, S.6 (2016), ss.681.
- SMEERDIJK James Van, “Weighing The Cost of Obesity: A Case For Action”, *Australia, PWC*, 2015, <https://www.pwc.com.au/pdf/weighing-the-cost-of-obesity-final.pdf>, (02.04.2018).
- SMITH Emma vd., “Should We Tax Unhealthy Food and Drink?”, *PudMed Central*, C.77, S.3 (2018), ss.316.
- SNOWDON Christopher, “Denmark’s Fat Tax Was a Failure -But Revisionists Are Trying To Rewrite The Story”, *Health*, 2015, <https://health.spectator.co.uk/revisionists-are->

- trying-to-turn-denmarks-failed-fat-tax-into-a-great-success-dont-be-fooled/, (25.05.2018).
- SNOWDON Christopher, “The Proof of The Pudding: Denmark’s Fat Tax Fiasco”, *IEA Current Controversies*, (Paper No. 42), 2013, <https://iea.org.uk/wp-content/uploads/2016/07/The%20Proof%20of%20the%20Pudding.pdf>, (24.05.2018).
- SOUTHWORTH Lisa M., “The Skinny on a Fat Tax: Obesity and Microeconomics”, *Policy Perspectives*, 2004, <http://journal.policy-perspectives.org/article/viewFile/4121/2881>, (03.05.2018).
- STIGLITZ Joseph E., “Pareto Optimality and Competition”, *The Journal of Finance*, C.36, S.2 (1981), ss.235.
- STIGLITZ Joseph E., *Kamu Kesimi Ekonomisi*, çev. Ömer Faruk Batirel, 2.b., İstanbul: Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Matbaa Birimi, 1994.
- SWEETING Andrew, “Discuss The Reasons Why Asymmetric Information Can Be A Source Of Market Failure. Use Examples To Illustrate Your Answers”, [http://is.esade.edu/faculty/wareham/Teaching/StratNetComp/Readings/Asymmetric Information & Market Failure.doc](http://is.esade.edu/faculty/wareham/Teaching/StratNetComp/Readings/Asymmetric%20Information%20&%20Market%20Failure.doc), (14.03.2018).
- SWINBURN Boyd A., “Obesity Prevention: The Role of Policies, Laws and Regulations”, *Australia and New Zealand Health Policy*, C.5, S.12 (2008), ss.1.
- ŞENER Orhan, *Kamu Ekonomisi*, 12.b, İstanbul: Beta Basım, 2014.
- ŞİMŞEK Salih, Adem Karakaş, “Asimetrik Bilgi-İktidar ve Kurumsal Düzenleme Üzerine”, *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, C.20, S.4-5 (2006,2007), ss.21.
- TAYLOR Peter Shawn, “Real-World Evidence of Food and Drink Taxes and their Effect on Obesity”, *TaxPayer.Com*, 2017, <https://www.taxpayer.com/media/PeterShawnTaylor-FoodTaxes.pdf>, ss.3. (09.10.2019).
- TERMINI Roseann B., Thomas A. Roberto, Shelby G. Hostetter, “Food Advertising and Childhood Obesity: A Call to Action for Proactive Solutions”, *Minnesota Journal of Law, Science & Technology*, C.12, S.2 (2011), ss.623.
- THOW Anne Marie, Shauna Downs, Stephen Jan, “A Systematic Review of The Effectiveness of Food Taxes and Subsidies to Improve Diets: Understanding The Recent Evidence”, *Nutrition Reviews*, C.72, 2014, ss.551.
- TOSUNER Mehmet, Can Coşkun Aktan, “Dışsal Ekonomiler”, *İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.1, s.1 (1986), ss.149.
- TOVEY Mark, “Obesity and The Public Purse”, *IEA Discussion Paper*, S.80 (2017), ss.6.
- TOVEY Mark, “Obesity and The Public Purse”, *Institute of Economic Affairs*, S.80 (2017), ss.12.
- POPKIN Barry M. vd., “Measuring The Full Economic Costs of Diet, Physical Activity and Obesity-Related Chronic Diseases”, *Obesity Reviews*, S.7 (2006), ss.282.

- TREMMEL Maximilian vd., “Economic Burden of Obesity: A Systematic Literature Review”, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, C.14, S.435 (2017), ss.1-2.
- TUNAY Meltem, “Asymmetric Information and Adverse Selection in Insurance Markets: The Problem of Moral Hazard”, *Yönetim ve Ekonomi*, C.16, S.1 (2009), ss.108.
- TÜTÜNCÜ Sevay İpek, *Çevre Vergileri ve Uluslararası Standartlara Uyum Açısından Türkiye Değerlendirmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- UĞUR Atilla A., “Internalizing Externality in the Case of Joint and Separate Productions: Property Rights Regulation as the Public Economy Solution”, USA, *International Journal of Business and Social Science*, C.2, S.10 (2011), ss.48-49.
- VALENZIA Kevin, “Weighing the Costs of Obesity in Malta”, *Malta, PWC*, 2017, <https://www.pwc.com/mt/en/publications/assets/weighing-the-cost-of-obesity.pdf>, (02.04.2018).
- VALLGARDA Signild, Lotte Holm, Jorgen Dejgaard Jensen, “The Danish Tax on Saturated Fat: Why It Did Not Survive”, *European Journal of Clinical Nutrition*, C.69, S.2 (2015), ss.224-225.
- VANEPPS Eric M., Julie S. Downs, George Loewenstein, “Calorie Label Formats: Using Numeric and Traffic Light Calorie Labels to Reduce Lunch Calories”, *Journal of Public Policy & Marketing*, C.35, S.1 (2016), ss.26.
- VATN Arild, Daniel W. Bromley, “Externalities – A Market Model Failure”, *Netherlands, Environmental and Resource Economics*, S.9 (1997), ss.138.
- VEERMAN J. Lennert vd., “The Impact of a Tax on Sugar-Sweetened Beverages on Health and Health Care Costs: A Modelling Study”, *PLOS One*, C.11, S.4 (2016), ss.1-2.
- VETTER Henrik, “Environmental Taxes in The Long Run”, *Economics Discussion Papers*, S.29 (2013), <http://www.economics-ejournal.org/economics/discussionpapers/2013-29/file>, (22.02.2018).
- VIO Fernando vd., “Prevention of Children Obesity: A Nutrition Education Intervention Model on Dietary Habits in Basic Schools in Chile”, *Food and Nutrition Sciences*, C.6, 2015, ss.1221-1222.
- WANG Y. Claire vd., “Health and Economic Burden of The Projected Obesity Trends in The USA and The UK”, *Lancet*, C.378, 2011, ss.817.
- WANG Y. Claire, “The Potential Impact of Sugar-Sweetened Beverage Taxes in New York State”, NYC Department of Health & Mental Hygiene, 2009, http://www.columbia.edu/~ycw2102/SSB%20tax%20brief%20Wang%202010%206%2021%20_Final_.pdf, (30.05.2018).
- WECHSLER Howell vd., “The Role of Schools in Preventing”, *The State Education Standard*, 2004, https://www.cdc.gov/healthyyouth/physicalactivity/pdf/roleofschools_obesity.pdf, (10.04.2018).

- WIDEBACK Asa, “Danish Fat Tax on Food”, Global Agricultural Information Network Report, Rapor Sayı: DK1103, 2011, ss.1.
- WIECHA J. L. vd., “School Vending Machine Use and Fast-Food Restaurant Use Are Associated With Sugar-Sweetened Beverage Intake in Youth”, *Journal of The American Dietetic Association*, C.106, S.10 (2006), ss.1624.
- WINTERBOTHAM Andrew, “The Solutions To Externalities: From Pigou To Coase”, *The Student Economic Review*, C.26, ss.175.
- WITHROW D., D. A. Alter, “The Economic Burden of Obesity Worldwide: A Systematic Review of The Direct Costs of Obesity”, *Obesity Reviews*, C.12, S.2 (2011), ss.131.
- WOLF Anne M., Graham A. Colditz, “Current Estimates of the Economic Cost of Obesity in the United States”, *Obesity Research*, C.6, S.2 (1988), ss.98.
- WRIGHT Alexandra, Katherine E. Smith, Mark Hellowell, “Policy Lessons From Health Taxes: A Systematic Review of Empirical Studies”, *BMC Public Health*, C.17, S.1 (2017), ss.588.
- YAPICI Fatma, *Yeşil Bütçe Yaklaşımı ve Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- YAVUZ Hakan, “Çevre Ekonomisi Ve Mali Politikalar”, http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/68788/32108/%C3%A7evre_6.pdf, (18.02.2018).
- YÜKSEL Cihan, *Dışsalılıklarda Kamusal Çözümler: Türkiye Uygulaması*, (Yüksek Lisans Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- YÜKSEL Erkan vd., “Obezite Konusu Basında Nasıl Çerçevenlenmektedir?”, *Selçuk İletişim*, C.8, S.2 (2014), ss.153.
- ZHANG Qi vd., “Food Policy Approaches to Obesity Prevention: An International Perspective”, *Current Obesity Reports*, C.3, S.2 (2014), ss.179.
- ZHAO Yaling vd., “Fast Food Consumption and its Associations With Obesity and Hypertension Among Children: Results From The Baseline Data of The Childhood Obesity Study in China Mega-Cities”, *BMC Public Health*, C.17, S.933 (2017), ss.1.
- “Introducing A Tax On Sugar Sweetened Drinks”, *A Department of Health Working Paper*, 2016, <https://health.gov.ie/wp-content/uploads/2016/10/INTRODUCING-A-TAX-ON-SUGAR-SWEETENED-DRINKS-FINA.pdf>, s.16, (29.09.2019).
- “Negative Externalities”, *Economics.Fundamentalfinance.com*, <http://economics.fundamentalfinance.com/negative-externality.php>, (19.02.2018).
- “Pigouvian Tax”, *Policonomics*, <http://policonomics.com/pigouvian-tax/>, (22.02.2018).
- “Positive Externalities”, *Economics Online*, http://www.economicsonline.co.uk/Market_failures/Positive_externality.html, (19.02.2018).

- “Taxing Sweetened Drinks in France”, https://powerupforhealth.files.wordpress.com/2015/09/2015-07-13_case-study-taxing-sweetened-drinks-in-france.pdf, 2015, s.1. (02.10.2019).
- “Traffic Light Food Labelling – The Evidence”, *Australian Medical Association*, <https://ama.com.au/system/tdf/documents/Traffic%20Light%20Food%20Labelling%20-%20The%20Evidence.pdf?file=1&type=node&id=36221>, (16.04.2018).
- “Weight Status”, <https://www.healthybelgium.be/en/health-status/determinants-of-health/weight-status>, (06.10.2019).
- “What Is A ‘Pigouvian Tax’”, *Investopedia*, <https://www.investopedia.com/terms/p/pigoviantax.asp>, (22.02.2018).
- ECSIP, “Food Taxes and Their Impact on Competitiveness in The Agri-Food Sector-Final Report”, *Rotterdam, DG Enterprise and Industry*, 2014, s.31.
- European Commission, DG Environment Final Main Report, “A Study on the Economic Valuation of Environmental Externalities from Landfill Disposal and Incineration of Waste”, 2000, s.9.
- Explain Externalities and Public Goods and How They Affect Efficiency of Market Outcomes” <https://www.csun.edu/sites/default/files/micro9.pdf>, (19.02.2018).
- Healthy Eating Research, A National Program of the Robert Wood Johnson Foundation, “Impact of Menu Labeling on Consumer Behavior: A 2008–2012 Update”, *Research Review*, 2013, <http://healthyeatingresearch.org/wp-content/uploads/2013/12/HER-RR-Menu-Labeling-FINAL-6-2013.pdf>, (13.04.2018).
- Henter College New York City Food Policy Center, “Public Health Product Tax, Hungary: Urban Food Policy Snapshot”, *Food Policy Snapshot*, 2017, <https://www.nycfoodpolicy.org/public-health-product-tax-hungary-urban-food-policy-snapshot/>, s.1. (12.10.2019).
- INSPQ, “The Economic Impact of Obesity and Overweight”, *Institut National De Santé Publique Du Québec*, 2014, https://www.inspq.qc.ca/pdf/publications/1799_Topo_9_VA.pdf, (30.03.2018).
- Institute Of Medicine, *Legal Strategies in Childhood Obesity Prevention: Workshop Summary*, Washington: The National Academies Press, 2011, s.33.
- International Learning Series 2, “The UK’s Sugar Levy”, *The Food Foundation*, 2017, https://foodfoundation.org.uk/wp-content/uploads/2017/07/2-Briefing-Sugar-Levy_v3.pdf, s.10. (05.10.2019).
- Milli Eğitim Bakanlığı, “Piyasa ve Pazar”, *Halkla İlişkiler ve Organizasyon İşlemleri*, Ankara, 2012, ss.3-4.
- National Treasury Republic of South Africa, “Taxation of Sugar Sweetened Beverages”, *Policy Paper*, 2016, s.25.
- Norwegian Excise Duties on Chocolate and Sugar Products and Non-Alcoholic Beverages”,

- https://www.regjeringen.no/contentassets/03920d76de4d4053b7535244c8ec7a07/brev_esa_avgift_sukkervarer.pdf, s.12, (28.09.2019).
- T.C Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Türkiye Obezite (Şişmanlık) İle Mücadele ve Kontrol Programı (2010-2014), 1. b., Ankara: Kuban Matbaacılık Yayıncılık, Yayın No: 773, 2010, ss.28.
- Unicef: For Every Child, “Implementing Taxes on Sugar-Sweetened Beverages: An Overview of Current Approaches and The Potential Benefits For Children”, 2019, https://sunpc.org.pk/wcontent/uploads/2019/05/190328_UNICEF_Sugar_Tax_Briefing_R09.pdf, s.7. (02.10.2019).
- World Health Organization, “Health Statistics and Information Systems”, *Universal Health Coverage*, http://www.who.int/healthinfo/global_burden_disease/metrics_daly/en/, (05.04.2018).
- World Health Organization, “Nutrition, Physical Activity and Obesity: Norway”, 2013 http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0019/243316/Norway-WHO-Country-Profile.pdf?ua=1, s.1, (28.09.2019).
- World Health Organization, “Nutrition, Physical Activity and Obesity: Finland”, 2013 http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0008/243296/Finland-WHO-Country-Profile.pdf, s.1-2, (29.09.2019).
- World Health Organization, “Nutrition, Physical Activity and Obesity: France”, 2013, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0009/243297/France-WHO-Country-Profile.pdf, s.1. (02.10.2019).
- World Health Organization, “Nutrition, Physical Activity and Obesity: Belgium”, 2013, https://kics.sport.vlaanderen/Sporteneu/Documents/130101_Belgium-WHO-Country-Profile.pdf, s.1. (06.10.2019).
- World Health Organization, “Nutrition, Physical Activity and Obesity: Hungary”, 2013, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0014/243302/Hungary-WHO-Country-Profile.pdf?ua=1, s.1. (08.10.2019).
- World Health Organization, “Promoting Sport and Enhancing Health in European Union Countries: A Policy Content Analysis to Support Action”, *Denmark, WHO Regional Office for Europe*, 2011, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0006/147237/e95168.pdf, (25.04.2018).
- World Health Organization, “Public Health Product Tax in Hungary: An Example of Successful Intersectoral Action Using A Fiscal Tool to Promote Healthier Food Choices and Raise Revenues For Public Health”, *Good Practice Brief*, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/287095/Good-practice-brief-public-health-product-tax-in-hungary.pdf, s.1. (12.10.2019).

Ek.1

ANKET FORMU

OBEZİTEYİ ÖNLEMEDE OBEZİTE VERGİLERİNİN POTANSİYEL ROLÜ: İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ

Değerli katılımcı,

Sayın katılımcı; Bu çalışma, obezite vergisine yönelik algılarınızı ve obezitenin mali politikalar ile önlenmesi konusundaki düşünce ve yaklaşımlarınızı öğrenmek için gerçekleştirilmektedir. Siz değerli katılımcıların yaklaşık 10 dakikasını alacak bu anketi doldurmanız bilimsel çalışmanın başarısı açısından çok önemlidir. Çalışmada yer alan soru ve ifadelerin doğru ya da yanlış cevabı yoktur, işaretleyeceğiniz seçeneğin sizin için en doğru olması önemlidir. Verdiğiniz cevapların herhangi bir yükümlülüğü ve bağlayıcılığı olmadığı gibi yanıtlarınız da gizli tutulacaktır. Sonuçlar bireysel değil, toplu olarak analiz edilecektir. Gösterdiğiniz ilgi ve duyarlılığa şimdiden teşekkür ederim.

Dr. Öğretim Üyesi Zuhal AKBELEN

1 BÖLÜM: SOSYO-EKONOMİK FAKTÖRLER

1-Cinsiyetiniz?

1) Kadın 2) Erkek

2-Yaşınız?

1) 18-24 2) 25-34 3) 35-44 4) 45-54 5) 55-64 6) 65 ve üzeri

3- Medeni Durumunuz?

1) Evli 2) Bekâr

4-Eğitim Durumunuz?

1) Okuryazar 2) İlk Öğretim 3) Orta Öğretim 4) Ön lisans 5) Lisans 6) Yüksek Lisans 7) Doktora

5)-Mesleğiniz?

1) Devlet Memuru 2) Özel sektör Çalışanı 3) Ev Hanımı 4) İşsiz 5) Esnaf 6) Öğrenci

6) Aylık Net Geliriniz?

1) 0-1500 TL arası 2) 1501-3000 TL arası 3) 30 01-4500 TL arası 4) 4501-6000 TL arası 5) 6001-7500 TL arası 6) 7501 ve üzeri TL

7) Boyunuz?

1)1.40-1.55 2)1.55-1.70 3)1.70-1.85 4)1.85 ve üstü

8) Kilonuz?

1)40-55 2)55-70 3)70-85 4)85-100 5)100 ve üstü

2. BÖLÜM: TÜKETİM ALIŞKANLIKLARI

1) Günde Kaç Öğün Yemek Yersiniz?

1) 1 2) 2 3) 3 4) 4 ve üzeri

2) Hangi Tür Gıdaları Daha Fazla Tüketirsiniz?

1) Sağlıksız ve yağlı gıdalar 2) İlave şekerli gıdalar 3) Meyve-sebze-baklagiller 4) Diğer

3) Tükettiğiniz Gıdalar ve İçecekler Hakkında Ne Kadar Bilgiye Sahipsiniz?

1) Tam bilgiye sahibim 2) Kısmen Biliyorum 3) Çok Az Biliyorum 4) Hiçbir fikrim yok

4)Haftada Kaç Kere Spor Yaparsınız?

1) Hiç Yapmam 2) 1-2 3) 3-5 3) 6-10 4)10 üzeri

3. BÖLÜM: OBEZİTE KÜLTÜRÜ

1. Kendinizi Nasıl tanımlarsınız ?

1) Zayıf 2) Normal Kilolu 3) Fazla Kilolu 4) Obezite

Lütfen bu ölçeği kullanarak aşağıdaki beyanlara ne ölçüde katılıp katılmadığınızı belirtiniz. Görüşünüze en uygun rakamı beyanın karşısındaki kutucukların içerisinde işaretleyerek gösteriniz.	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Fikrim yok
1. Şekerli ve alkollü içecekler gibi sağlıksız gıdaların tüketimi obezite riskini artırır.						
2.Şekerli ve alkollü içecekler gibi sağlıksız gıdaların tüketimi diyabet riskini artırır.						
3.Şekerli ve alkollü içecekler gibi sağlıksız gıdaların tüketimi kanser riskini artırır.						

4. Şekerli ve alkollü içecekler gibi sağlıksız gıdaların tüketimi hipertansiyon riskini artırır.						
--	--	--	--	--	--	--

4. BÖLÜM:OBEZİTE VERGİSİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Lütfen bu ölçeği kullanarak aşağıdaki beyanlara ne ölçüde katılıp katılmadığınızı belirtiniz. Görüşünüze en uygun rakamı beyanın karşısındaki kutucukların içerisini işaretleyerek gösteriniz.	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Fikrim yok
1.Obezite vergisi çalışma hayatında verimliliği ve üretkenliği artırır.						
2. Obezite vergisi devletin sağlık giderlerini azaltır.						
3. Obezite vergisi daha sağlıklı gıdaları tüketmeye teşvik eder.						
4. Obezite vergisi toplum sağlığında olumlu sonuçlara yol açar.						
5. Obezite vergisi ülke ekonomisine katkıda bulunur.						
6.Obezite vergisi daha sağlıklı gıdaların tüketilmesini teşvik eder.						
7.Obezite vergisi obez birey sayısının azaltılmasında yardımcı olur.						
8. Sağlıksız ürünlerden obezite vergisi alınması adildir.						
9. Obezite vergilerinin amacı halk sağlığı korumak olduğu için tepkiye neden olmaz.						
10. Devlet obezite vergisini gelir sağlamak amacıyla çıkarır.						
11.Obezite vergisi düşük gelirli bireyleri olumsuz yönde						

etkiler.					
12. Obezite vergileri ile devlet bireyin özel hayatına müdahale eder.					
13.Obezite vergisi, alındığı türdeki yiyecek/içecek üreticilerini olumsuz etkiler.					
14.Obezite vergisi gelir dağılımını bozucu etki yaratır.					
15.Obezite vergisi yerine topluma eğitici bilgiler vermek yoluyla yeme-içme alışkanlıklarının değiştirilmesi gerekir.					

5. BÖLÜM: OBEZİTE VERGİLERİNİN ALGILANAN ETKİNLİĞİ

Lütfen bu ölçeği kullanarak aşağıdaki beyanlara ne ölçüde katılıp katılmadığınızı belirtiniz. Görüşünüze en uygun rakamı beyanın karşısındaki kutucukların içerisinde işaretleyerek gösteriniz.	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Fikrim yok
1. Obezite vergisi Türkiye’de uygulanmalıdır.						
2. Obeziteyi önlemede ilk uygulanacak politika vergiler olmalıdır.						
3.Sağlıksız gıdalar üzerine obezite vergisi konulmalıdır.						
4.Obezite ile mücadele vergi dışı araçlarla yapılmalıdır.						
5. Obezite vergisine bireysel ve toplum sağlığı açısından olumlu bakmaktayım.						
6.Obezite vergisinin etkili olacağını düşünüyorum.						
7.Eğer devlet sağlıksız gıdalar üzerinden vergi alırsa tüketimi bırakırım.						
8.Eğer devlet sağlıksız gıdalar üzerinden vergi alırsa tüketimim etkilenmez.						

9) Sizce Obezite İle Mücadelede En Etkili Yöntem Nedir?

- 1) Eğitim ve Bilgilendirme Politikaları 2) Düzenleme (Regülasyon) 3) Obezite Vergisi
4) Hepsi 5) Fikrim yok

10) Sizce İdeal Vergi Oranı Yüzde Kaç Olmalıdır?

1)%5- %10 arası 2) %10-%15 3) %15-%20 arası 4) %20-%25 arası 5)%25-%30 arası
6)%30 ve üzeri

ANKETE KATILIMINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ.